

ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ

[ಎರಡನೆಯ ಭಾಗ]

(ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ:- ೨)

ಲೇಖಕರು :

ಶ್ರೀಸಚ್ಚಿದಾನಂದೇಂದ್ರಸರಸ್ವತೀಸ್ವಾಮಿಗಳವರು

ಪ್ರಕಾಶಕರು :

ಆಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಕಾಶಕಾರ್ಯಾಲಯ

ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ

1997

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಗ್ರಂಥಾವಳಿ

ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷಾಭ್ಯಾಸೆ

ಎರಡನೆಯ ಭಾಗ

(ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷಾಭ್ಯಾಸಃ)

ಲೇಖಕರು :

ಶ್ರೀಸಚ್ಚಿದಾನಂದೇಂದ್ರಸರಸ್ವತೀಸ್ವಾಮಿಗಳವರು

ಕ್ರಮಾಂಕ ೧೦೧

ಪ್ರಕಾಶಕರು :

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಕಾಶಕಾರ್ಯಾಲಯ

ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ

1997

ಒಂದನೆಯ ಮುದ್ರಣ : 1959
ತಿದ್ದಿ ಬೆಳೆಯಿಸಿದ ಎರಡನೆಯ ಸಂಸ್ಕರಣ : 1969
ಮೂರನೆಯ ಮುದ್ರಣ : 1992
ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮುದ್ರಣ : 1997

1000 ಪ್ರತಿಗಳು

ಹಕ್ಕುಗಳು
ಇದರ ಹಕ್ಕುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಕಾಶ ಕಾರ್ಯಾಲಯದವು

ಗಣಕಯಂತ್ರ ವಿನ್ಯಾಸ : ಎಲ್. ಎಂ. ಗ್ರಾಫಿಕ್ಸ್
ಮಲ್ಲೇಶ್ವರಂ ರೈಲ್ವೇ ನಿಲ್ದಾಣದ ಎದುರು,
ಬೆಂಗಳೂರು - 21
ದೂ. : 332 11 82

ಮುದ್ರಣ :
ಲೇಸರ್ ಗ್ರಾಫಿಕ್ಸ್
ತ್ಯಾಗರಾಜನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು - 28
ದೂ. : 667 53 69

ಮುನ್ನುಡಿ

ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ತುತಿ-ಪುರಾಣಗಳು, ಕಾವ್ಯಗಳು, ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಯುವವರಿಗೆ ಈ ಭಾಷೆಯ ಜ್ಞಾನವು ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಭಾಷಾಜ್ಞಾನವು ಸ್ವಾಧೀನವಾದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವು ಹೆಚ್ಚು ರುಚಿಕರವಾಗಿಯೂ ಕರಾರುವಾಕಾಗಿಯೂ ಕೈವಶವಾಗಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ **ಬ್ರಹ್ಮೀಭೂತ ಶ್ರೀ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದೇಂದ್ರಸಂಸ್ಕೃತಿಸ್ವಾಮಿಗಳು** ಹೊಸದಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿಯುವವರ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ 'ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮೂರು ಭಾಗಗಳುಳ್ಳ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಹೊರತಂದು ಉಪಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಭಾಷೆಯು ವ್ಯಾಕರಣ ಸಹಿತವಾಗಿ ಓದುಗನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ವಾಚಕರು ಇದರ ಸದುಪಯೋಗವನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿ ಕೋರಿದೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೂರು ಭಾಗಗಳೂ ಈಗಾಗಲೇ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣಗಳನ್ನೂ ಕಂಡಿವೆ. ಹೀಗೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ಎರಡನೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ಈಗ ಪುನರ್ಮುದ್ರಿಸಿ ವಾಚಕರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ಭಾಗದ ಪಾಠಗಳು ಕೈವಶವಾಗಿರುವವರಿಗೆ ಮುಂದುವರೆದ ಪಾಠಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಇಕಾರಾಂತ, ಉಕಾರಾಂತ, ಋ, ಓ, ಔ, ಕಾರಾಂತ ನಾಮಗಳು, ಕೆಲವು ಸ್ವರ ಹಾಗೂ ವ್ಯಂಜನ ಸಂಧಿಗಳು, ಕೆಲವು ವ್ಯಂಜನಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು, ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳ ಕರ್ಮಣಿ-ಭಾವೇ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ರೂಪಗಳು, ಕೃದಂತಗಳು, ಕೃದಂತಾವ್ಯಯಗಳು - ಇವುಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಿಸಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ವಾಚಕರು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಬೇಕಾಗಿ ಕೋರಿದೆ.

ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ,

ತಾ. 1-8-1997.

ಇತಿ

ಹೆಚ್. ಎಸ್. ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿ

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಗ್ರಂಥಾವಳಿಯ ಸಂಪಾದಕ.

ಓದುಗರಿಗೆ

ಈ ಎರಡನೆಯ ಭಾಗವನ್ನು, ಒಂದನೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ಓದಿದ ಬಳಿಕ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಪಾಠಗಳು ಬಹಳ ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬರುವವು.

ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಭಾಗದಂತೆಯೇ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. (೧) ಮೊದಲು ಅರ್ಥವನ್ನು ಊಹಿಸಿರಿ. ಆಮೇಲೆ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದಿರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೋಡಿರಿ. (೨) ಮತ್ತೊಂದು ಸಲ ದೇವನಾಗರಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ ; ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಅಕ್ಷರವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿರುವ ತಪ್ಪನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳಿರಿ. (೩) ಆ ಬಳಿಕ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ ; ಮತ್ತೆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ತೆರೆದು ನಿಮ್ಮ ಅನುವಾದದಲ್ಲಿರುವ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳಿರಿ. (೪) ಹೀಗೆಯೇ ಕನ್ನಡವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪುಸ್ತಕದಿಂದ ಬರೆದುಕೊಂಡು ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿ ಆಮೇಲೆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಇದರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತವಾಕ್ಯಗಳು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವವು.

ಈ ಎರಡನೆಯ ಸಂಸ್ಕರಣದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಮುದ್ರಣಕ್ಕಿಂತ ಪಾಠಗಳನ್ನೂ ಅಭ್ಯಾಸಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಅಭ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳಿಗೆ ವರ್ತಮಾನ, ಅನದ್ಯತನಭೂತ, ಅಜ್ಞಾದ್ಯರ್ಥ, ವಿಧ್ಯಾದ್ಯರ್ಥ ಇಷ್ಟು ಕ್ರಿಯಾರೂಪಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕದಿಂದ ನಿಮಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆಯೆಂದು ಕಂಡರೆ ಮೂರನೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ಇದಾದಬಳಿಕ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿರಿ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಳು, ಪದ್ಯಗಳು, ಸಂಭಾಷಣೆಯ ವಾಕ್ಯಗಳು ಇವುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪಾಠಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಗ್ರಂಥಕರ್ತ.

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

(ಕೆಂಸದಲ್ಲಿರುವವು ಖಂಡಸಂಖ್ಯೆಗಳು)

೧. ವಿಸರ್ಗಸಂಧಿಯ ಉದಾಹರಣೆಗಳು (೧-೨)	೧-೫
೨. ಇಕಾರಾಂತ ಮತ್ತು ಉಕಾರಾಂತ ನಾಮಗಳು (೩-೧೩)	೫-೧೨
೩. ಧಾತುಗಳೂ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳೂ (೧೪-೨೩)	೧೨-೨೪
೪. ಧಾತುಗಳೂ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳೂ (೨೪-೨೭)	೨೪-೨೮
೫. ಕೆಲವು ಸ್ವರಸಂಧಿಗಳು (೨೮-೪೪)	೨೮-೩೫
೬. ಎಂಥ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವ ವಿಶೇಷಣಗಳು (೩೫-೩೮)	೩೫-೪೦
೭. ಧಾತುಗಳೂ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳೂ (೩೯-೪೪)	೪೦-೪೫
೮. ಋ, ಌ, ಠೀಕಾರಾಂತ ನಾಮಗಳು (೪೫-೪೯)	೪೫-೫೧
೯. ಕೆಲವು ವ್ಯಂಜನಾಂತಶಬ್ದಗಳು (೫೧-೫೯)	೫೧-೬೦
೧೦. ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು (೬೦)	೬೦-೬೩
೧೧. ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳ ಕಾಲಗಳು (೬೧-೬೬)	೬೩-೬೯
೧೨. ಪದದ ಕೊನೆಯ ನಕಾರಮಕಾರಗಳು (೬೭-೬೯)	೬೯-೭೨
೧೩. ನಕಾರಾಂತಶಬ್ದಗಳು (೭೦-೭೪)	೭೨-೭೮
೧೪. ಕರ್ಮಣಿ ಮತ್ತು ಭಾವೇಪ್ರಯೋಗಗಳು (೭೫-೮೨)	೭೮-೮೩
೧೫. ಭೂತಕೃದಂತಗಳು (೮೩-೮೩)	೮೪-೯೦
೧೬. ಕೆಲವು ಸರ್ವನಾಮಗಳು (೮೬-೧೦೦)	೯೦-೧೦೪
೧೭. ಕೆಲವು ವ್ಯಂಜನಸಂಧಿಗಳು (೧೦೧-೧೦೩)	೧೦೫-೧೦೭
೧೮. ಕ್ರಿಯಾಪದದ ಅರ್ಥವಿಶೇಷದ ರೂಪಗಳು (೧೦೪-೧೧೨)	೧೦೭-೧೧೪
೧೯. ಕೆಲವು ಸರ್ವನಾಮಗಳು (೧೧೨-೧೨೦)	೧೧೪-೧೨೩
೨೦. ಕೃದಂತಗಳೂ ಕೃದಂತಾವ್ಯಯಗಳೂ (೧೨೧-೧೨೪)	೧೨೩-೧೨೬
೨೧. ಕೆಲವು ವ್ಯಂಜನಾಂತಶಬ್ದಗಳು (೧೨೫-೧೩೩)	೧೨೬-೧೩೪
೨೨. ಎಷ್ಟು ? - ಎಂಬರ್ಥದ ಶಬ್ದಗಳು (೧೩೪-೧೩೮)	೧೩೫-೧೩೮
೨೩. ಅವ್ಯಯಗಳು (೧೩೯)	೧೩೮-೧೪೭

೧. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾ ಭ್ಯಾಸ

೧. ವಿಸರ್ಗಸಂಧಿಯ ಉದಾಹರಣೆಗಳು

೧. ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಾನುವಾದವನ್ನೂ ನೋಡಿ :

ಅಭ್ಯಾಸ ೧

೧. ನಾರಾಯಣನು ದೇವತೆಗಳ ದೇವನು. ೨. ನಾವು ನಾರಾಯಣನನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇವೆ, ಭಜಿಸುತ್ತೇವೆ. ೩. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವನು ಇದಾನೆ ? (= ಯಾರು ಇದಾರೆ ?)¹ ೪. ಅಲ್ಲಿ ದಶರಥನು ಇದಾನೆ, ರಾಮನೂ ಇದಾನೆ. ೫. ಮೂರ್ಖನು ಗರ್ವವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ೬. ಬೆಕ್ಕು ತುಪ್ಪವನ್ನು ಕುಡಿಯುತ್ತದೆ. ೭. ದಶರಥನ ಮಗನು ಯಾವನು (= ಯಾರು) ? ೮. ದುರ್ಯೋಧನನು ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಮಗನು.

೧. नारायणो देवानां देवः । २. वयं नारायणं नमामो, भजामः ।
३. गृहे कोऽस्ति ?² ४. तत्र दशरथोऽस्ति, अस्ति रामोऽपि² । ५. मूर्खो
गर्वं करोति । ६. मार्जारो घृतं पिबति । ७. को दशरथस्य पुत्रः ?
८. दुर्योधनो धृतराष्ट्रस्य पुत्रः ॥

1. ಕಂಸದೊಳಗೆ = ಈ ಗುರುತು ಹಾಕಿ ಬರೆದಿರುವುದು ಕನ್ನಡದ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

2. ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಬಂಧವಿಲ್ಲ ; ಆದರೂ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಮಾಡುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ. 'ಗೃಹೇ ಕೋಽಸ್ತಿ', 'ರಾಮೋಽಪಿ' ಇವನ್ನು 'ಗೃಹೇ ಕಃ ಅಸ್ತಿ', 'ರಾಮಃ ಅಪಿ' ಎಂದು ಬರೆಯಬಾರದು. ಸಂಸ್ಕೃತದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಕನ್ನಡದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಉದಾ : 'ಅಸ್ತಿ ರಾಮೋಽಪಿ, ರಾಮೋಽಪಿ ಅಸ್ತಿ' ಎಂದೂ ಬರೆಯಬಹುದು.

ಇಲ್ಲಿ ಪದಾಂತ್ಯವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಹಿಂದೆ ಇರುವ ಅಕಾರವೂ ಸೇರಿ ಓಕಾರವಾಗಿದೆ ; ಅದರ ಮುಂದಿನ ಪದದ ಆದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅವಗ್ರಹಚಿಹ್ನೆ(ಽ)ಯಿಂದ ತೋರಿಸಿದೆ. (ಪಾ. ೧೬)¹

ಅಭ್ಯಾಸ ೨

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ. ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಿದ್ದಾಗ ಓಕಾರವು ಬರಲಿ ; ಉತ್ತರವು ತಿಳಿಯದೆ ಇದ್ದಾಗ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಕೊಳ್ಳಿ :

೧. ಈ ಇಲಿಯು ಬಿಲವನ್ನು ಹೊಗುತ್ತದೆ. ೨. ಶೂರನಾದ ಶಿಪಾಯಿಯು ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಹುಲಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ೩. ಶಿಷ್ಯನು ಮಶಿಕುಡಿಕೆ(ದಾತಿ)ಯನ್ನು ತರುತ್ತಾನೆ. ೪. ಯಾವ ಶಿಪಾಯಿ ಕದನದಲ್ಲಿ ಶೂರನು ? ೫. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ರಾಮನನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

೧. अयं मूषको बिलं प्रविशति । ೨. शूरो भटः खड्गेन व्याधं मारयति ।
೩. छात्रो मषीपात्रम् आनयति । ೪. को भटो युद्धे शूरः ? ೫. विश्वामित्रो रामं कुस्यति ॥

೨. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ವಿಭಕ್ತಿರೂಪಗಳನ್ನು ಅದೇ ವಿಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿ :

೧. वानरा वनं पश्यन्ति । = ಕೋತಿಗಳು ಕಾಡನ್ನು ನೋಡುತ್ತವೆ.

೨. वानरा वनं गच्छन्ति । = ಕೋತಿಗಳು ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ.

೩. कः सुखं गच्छति ? = ಯಾವನು ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ?

ವಿಶೇಷ : ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೋ, ಯಾವದನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೋ, ಅದರ ಹೆಸರು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಹೋಗಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರಿಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿ ಬೇಕಾಗುವದು (ಪಾ. ೧೧).

೪. वानरो वृक्षात् पतति = ಕೋತಿಯು ಮರದಿಂದ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

೫. कोपेन दुःखं भवति = ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ದುಃಖವಾಗುತ್ತದೆ.

೬. कामात् क्रोधो भवति = ಆಶೆಯಿಂದ ಸಿಟ್ಟು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

1. ಪಾ. ಎಂಬುದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸದ ಒಂದನೆಯ ಭಾಗದ ಪಾಠಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ವಿಶೇಷ : ಯಾವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಗಲುವದೋ ಅದರ ಹೆಸರು ಪಂಚಮಿಯಲ್ಲಿ, ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದವು ತೃತೀಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪಂಚಮಿಯಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕೆಂಬುದು ಸಂಸ್ಕೃತದ ನಿಯಮ. ಈಗಿನ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇವೆರಡನ್ನೂ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ತಿಳಿಸುವರು (ಪಾ.೧೩).

೭. ದಶರಥಸ್ಯ ಪುತ್ರಾ ಆಗಾಚ್ಛಂತಿ = ದಶರಥನ (ಗಂಡು)ಮಕ್ಕಳು
ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

೮. ದಶರಥಸ್ಯ ಕತಿ ಪುತ್ರಾಃ ? = ದಶರಥನಿಗೆ ಎಷ್ಟು (ಗಂಡು)ಮಕ್ಕಳು ?

ವಿಶೇಷ : ಷಷ್ಠಿವಿಭಕ್ತಿಯು ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಷಷ್ಠಿವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ವಾಗಿದ್ದರೆ ಚತುರ್ಥಿವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಕನ್ನಡಿಸಬೇಕಾಗುವುದು.

೯. ಶಿಷ್ಯಾಃ ಕಟೆ ಉಪವಿಶಂತಿ = ಶಿಷ್ಯರು ಚಾಪೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶೇಷ : ಸಂಸ್ಕೃತದ ಸಪ್ತಮಿವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ 'ಮೇಲೆ', 'ಒಳಗೆ' - ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಕನ್ನಡಿಸಬೇಕಾಗಬಹುದು.

ಉಳಿದ ಸಂಸ್ಕೃತವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವೆವು.

ಅಭ್ಯಾಸ ೩

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ. ಪದಗಳ ಕ್ರಮವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಿರಿ.

೧. ರಾಮಸ್ಯ ಭಾರ್ಯಾ ಸೀತಾ । ೨. ಜನಾನಾಂ ಸುಖಾಯ (ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ) ತೇ ಜೀವಂತಿ ।
೩. ವಸುಗುಪ್ತಸ್ಯ ಕತಿ ಭಾರ್ಯಾಃ ? ೪. ವಾನರಾಣಾಂ ಯುಥಮ್ (ಹಿಂಡು) ಆಗಾಚ್ಛತಿ ವನಾತ್ ।
೫. ಅಹಂ ಗ್ರಾಮಂ ಗಚ್ಛಾಮಿ, ಕ್ಷೀರಂ ಚ ಆನಯಾಮಿ ॥

ಅಭ್ಯಾಸ ೪

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ. ಪದಾಂತ್ಯ ಅಕಾರದ ಮುಂದಿನ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಲೋಪ ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ವಿಸರ್ಗದ ಹಿಂದೆ ಅಕಾರವಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಅಕಾರದ ಹೊರತು ಮತ್ತೆ ಯಾವ ಸ್ವರವು ಬಂದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಲೋಪ. ಪಾ. ೨೯)

೧. ವರಾಹ (ಕಾಡುಹಂದಿ) ಇಹ ಷಾವತಿ (ಓಡುತ್ತಿದೆ) । ೨. ಭಕ್ತ ಇಶ್ವರಂ ನಮತಿ । ೩. ಆಚಾರ್ಯ ಉಪವಿಶತಿ, ಛಾತ್ರಾ ಉತ್ಪಿಷಂತಿ । ೪. ರಾಮ ಋಮಿಕಾಂ (ಉಂಗುರವನ್ನು) ಸೀತಾಯೈ ಯಚ್ಛತಿ । ೫. ವೃಡ್ಧ ಋಣಂ ಪ್ರತಿಯಚ್ಛತಿ (ತಿರುಗಿ ಕೊಡು ತ್ತಾನೆ) ಕಿಮ್ ? ೬. ರಾಮೋ ನಾರಾಯಣ ಉವ । ೭. ತಾಮ್ಬೂಲವಾಹಕ (ತಾಂಬೂಲವನ್ನು

ತರುವವ) एलां लवङ्गं च नयति । ೮. ईश्वरेण (ಈಶ್ವರನೊಡನೆ) जीव ऐक्यं
 गच्छति किम् ? ೯. सूद ओदनं पचति (ಅಡಿಗೆಯವನು ಅನ್ನವನ್ನು ಮಾಡು
 ತಾನೆ) । ೧೦. रुण (ರೋಗಿ) औषधं पिबति । ೧೧. स दुःखं गच्छति ॥

ಅಭ್ಯಾಸ ೫

ಇಲ್ಲಿ ಆಕಾರದ ಮುಂದಿನ ಪದಾಂತ್ಯವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಶಕ್ಯವಿದ್ದಾಗ ಲೋಪವನ್ನು ಮಾಡಿ (ಪಾ.
 ೨೯) ಓದಿರಿ. (ಮುಂದಿನ ವರ್ಣವು ಸ್ವರವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಮೃದುವರ್ಣವಾದರೆ
 ಲೋಪವಾಗಬಹುದು). ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. रामं प्रजा: अनुगच्छन्ति (ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಾರೆ) । ೨. गृहं ब्राह्मणाः
 आगच्छन्ति । ೩. तस्य भार्या: इति वदन्ति । ೪. पापाः¹ स्वर्गं न गच्छन्ति ।
 ೫. असुरा: ईश्वरं न भजन्ति । ೬. बालकाः² कुत्र क्रीडन्ति ? ೭. चोरा: ऊर्मिकां
 हरन्ति (ಕದಿಯುತ್ತಾರೆ) । ೮. कृपणा: औदार्यं न पश्यन्ति । ೯. सेवका: घटान्
 नयन्ति । ೧೦. बालका: गणयन्ति फलानि । ೧೧. घनेन सह चोरा: धावन्ति ।
 ೧೨. दूता: भरतम् आनयन्ति । ೧೩. भार्या: पायसं भक्षयन्ति । ೧೪. परिव्राजका:
 (ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳು) मठे तिष्ठन्ति (ಇರುತ್ತಾರೆ) । ೧೫. पापा: यमदूतान् पश्यन्ति ।
 ೧೬. लिपिकरा: (ಬರೆಯುವ ಮುನಷಿಗಳು) लेखिनीं कुत्र रक्षन्ति ? ೧೭. बाला:
 हसन्ति ॥

ಅಭ್ಯಾಸ ೬

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಆಗಿರುವ ಸಂಧಿಕಾರ್ಯಗಳೇನು ? ವಿಸರ್ಗವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ
 ಓದಿರಿ. ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. वेदाश्चत्वारः । ೨. बोधकाश्छात्राश्च मठे वसन्ति । ೩. लक्ष्मणश्च

ವಿಶೇಷ : 1. ಶ ಷ ಸ ಗಳ ಹಿಂದಿನ ವಿಸರ್ಗವು ಹಾಗೆಯೇ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ ; ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ
 ಅದಕ್ಕೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಶ ಷ ಸಕಾರಗಳು ಬರುವವು. ಉದಾ : ಸೂದಾಃ ಶಾಕಮ್, ಬಾಲಾಃ ಷಟ್, ಸೇವಕಾಃ ಸ್ವಾಮಿನಮ್ (ಅಥವಾ) ಸೂದಾಶ್ಯಾಕಮ್, ಬಾಲಾಷ್ಟಟ್, ಸೇವಕಾಸ್ವಾಮಿನಮ್.

2. ಕ, ಖ, ಪ, ಫ - ಇವುಗಳ ಹಿಂದಿನ ವಿಸರ್ಗದ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವರಿಂದ ಕೇಳಿ
 ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

- ಶತ್ರುಘ್ನಶ್ಚ ಕ್ರೀಡತಃ । ೪. ಚೀನಾಷ್ಟಿಪರ್ಣಪಾನಂ (ಟೀಸೊಪ್ಪಿನ ಪಾನಕವನ್ನು) ಇಚ್ಛಂತಿ ।
 ೫. ಪುನಃಕಾರ ಆಗತಃ । ೬. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸ್ತೂಷ್ಣಿಮ್ (ಸುಮ್ಮನೆ) ಉಪವಿಶತಿ ।
 ೭. ಅಮೃತಂ ಮೂರ್ಖಸ್ಥುತ್ಕರೋತಿ (ಉಗುಳುತ್ತಾನೆ) । ೮. ರಕ್ಷಾಪುರುಷಾಶ್ಚ (ಪೋಲೀಸಿ
 ನವರು) ವೇಗೇನ ಆಗತಾಃ, ಚೋರಾಶ್ಚ ಧಾವಿತಾಃ (ಓಡಿದರು) । ೯. ಯುಯಂ ನದೀಸ್ತತ್ರ ನ
 ಪಶ್ಯಥ । ೧೦. ಕೌ ಸುಮಿತ್ರಾಯಾಸ್ಸುತೌ ? ೧೧. ಅಕಾರಾಂತಃ ಪುಲ್ಲಿಂಗ್ ಶಶಕ್ಲರಶಬ್ದಃ ।
 ೧೨. ಪುನಃಫಲ್ಕ ಫಲಾನಿ ನಯಂತಿ ॥

ವಿಶೇಷ : ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಚ, ಛ ಗಳು ಪರವಾದರೆ ಶ, ಷ ತ ಗಳು ಪರವಾದರೆ ಷ, ತ ಛ ಗಳು
 ಪರವಾದರೆ ಸ - ಹೀಗೆ ಆದೇಶ.

೨. ಇಕಾರಾಂತ ಮತ್ತು ಉಕಾರಾಂತ ನಾಮಗಳು

೨. ಅಕಾರಾಂತಶಬ್ದಗಳ ರೂಪಾವಳಿಯನ್ನು ಹಿಂದೆ (ಪಾ. ೨೧) ತೋರಿಸಿರು
 ತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಕಾರಾಂತಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿ
 ಲಾಗಿದೆ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೨

ಈ ಸಂಸ್ಕೃತವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ದ್ವಿತೀಯಾಬಹುವಚನ, ತೃತೀಯಕವಚನ,
 ಷಷ್ಠೀಬಹುವಚನ - ಈ ರೂಪಗಳನ್ನೂ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಥಮಾ ದ್ವಿತೀಯಾ
 ಬಹುವಚನ, ತೃತೀಯಕವಚನ, ಷಷ್ಠೀಬಹುವಚನ - ಇವುಗಳನ್ನೂ ಬರೆಯಿರಿ. ಪ್ರತ್ಯಯದಲ್ಲಿ
 ನಕಾರವಿರುವ ರೂಪಗಳನ್ನೂ ಣಕಾರವಿರುವ ರೂಪಗಳನ್ನೂ ವಿಂಗಡಿಸಿರಿ. ಕನ್ನಡದ ಅನುವಾದ
 ಪನ್ನು ಊಹಿಸಿರಿ ; ಅಮೇಲೆ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದಿರುವ ಅನುವಾದವನ್ನು ನೋಡಿರಿ :

೧. ಅರ್ಚಕಃ ಪುಷ್ಪೇಣ ದೇವಂ ಪೂಜಯತಿ । ೨. ರಾಮೇಣ ಕೃಷ್ಣೇನ ವಾ ಯುಷ್ಮಾಕಂ ಸುಖಂ
 ಭವತಿ । ೩. ವೃಕ್ಷೇಷು ಪುಷ್ಪಾಣಿ ಫುಕ್ಕಂತಿ । ೪. ಕೌರವಸ್ಯ ಸುಖಂ ಕರ್ಣೇನ, ಕರ್ಣಸ್ಯ ರಾಜ್ಯಂ
 ಕೌರವೇಣ । ೫. ವಾನರೋ ವೃಕ್ಷಾಣಾಂ ಫಲಾನಿ ಖಾದತಿ । ೬. ಋಷೇಣ ಪುತ್ರಾಣಾಂ ದುಃಖಂ ಭವತಿ ।
 ೭. ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷಸ್ಯ ವರಾಹೇಣ ಮರಣಂ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ । ೮. ವೃದ್ಧಾನಾಂ ದಂಢೇನ ಕಿಂ ಪ್ರಯೋಜನಮ್ ?
 ೯. ದಶರಥಃ ಪುತ್ರಾನ್ ಹರ್ಷೇಣ ಕುಸ್ಯತಿ । ೧೦. ಸೀತಾ ವೃಕ್ಷಾನ್ ಪಶ್ಯತಿ, ಫಲಾನಿ
 ಇಚ್ಛತಿ ॥

೧. ಪೂಜಾರಿ ಹೂವಿನಿಂದ ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾನೆ. ೨. ರಾಮನಿಂದ ಅಥವಾ ಕೃಷ್ಣನಿಂದ ನಿಮಗೆ ಸುಖವು ಆಗುತ್ತದೆ. ೩. ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಹೂಗಳು ಅರಳುತ್ತಿವೆ. ೪. ಕೌರವನ ಸುಖವು ಕರ್ಣನಿಂದ, ಕರ್ಣನ ರಾಜ್ಯವು ಕೌರವನಿಂದ. ೫. ಕೋತಿ ಮರಗಳ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತದೆ. ೬. ಸಾಲದಿಂದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ದುಃಖವಾಗುತ್ತದೆ. ೭. ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನಿಗೆ (ಕಾಡು)ಹಂದಿಯಿಂದ ಸಾವು ಒದಗಿತು. ೮. ಮುದುಕರಿಗೆ ಕೋಲಿನಿಂದ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ ? ೯. ದಶರಥನು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹರ್ಷದಿಂದ ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ೧೦. ಸೀತೆ ಮರಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾಳೆ, ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳ	ದ್ವಿ. ಬ.	ಪುತ್ರಾನ್, ವೃಕ್ಷಾನ್ ;
	ತ್ಯ. ಏ.	ರಾಮೇಣ, ಕೃಷ್ಣೇಣ, ಕರ್ಣೇಣ ;
		ಕೌರವೇಣ, ವರಾಹೇಣ, ದಂಟೇಣ, ಹರ್ಷೇಣ ;
ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳ	ಪ್ರ. ದ್ವಿ. ಬ.	ಪುಷ್ಪಾಣಿ, ಫಲಾನಿ ;
	ತ್ಯ. ಏ.	ಋಣೇಣ ;
ಪುಲ್ಲಿಂಗ	ಷ. ಬ.	ವೃಕ್ಷಾಣಾಮ್, ಪುತ್ರಾಣಾಮ್, ವೃಕ್ಷಾನಾಮ್.

ಸಂಧಿನಿಯಮ : ಋ, ರ, ಅಥವಾ ಷ - ಈ ವರ್ಣಗಳಿರುವ ಶಬ್ದಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಕಾರಕ್ಕೆ ಣಕಾರ ಬರುತ್ತದೆ ; ಋ, ರ, ಷ - ಇವಕ್ಕೂ ಪ್ರತ್ಯಯದ ನಕಾರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಸ್ವರ, ಹ, ಯ, ವ, ರ - ಇವೂ ಕವರ್ಗದ ಮತ್ತು ಪವರ್ಗದ ಅಕ್ಷರ - ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಇದ್ದರೂ ಹೀಗೆ ಣಕಾರವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪದದ ಕೊನೆಯ ನಕಾರಕ್ಕೆ ಣಕಾರವಿಲ್ಲ.

ಣಕಾರವು ಬಾರದೆ ಇರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳು

ಕಷ್ಠೇನ, ಷಷ್ಠೇನ, ಕೃಷ್ಣೇಣ, ಕರ್ಣೇಣ	-	ಇಲ್ಲಿ ಟವರ್ಗದ ಅಕ್ಷರಗಳು ನಡುವೆ ಇವೆ. ¹
ವೃಶ್ಚಿಕೇನ, ಪ್ರಜಾನಾಮ್	-	ಇಲ್ಲಿ ಚವರ್ಗಾಕ್ಷರಗಳು ನಡುವೆ ಇವೆ.
ವನಾನಾಮ್, ರಥೇನ	-	ಇಲ್ಲಿ ತವರ್ಗಾಕ್ಷರಗಳು ನಡುವೆ ಇವೆ.
ಪುತ್ರಾನ್, ವೃಕ್ಷಾನ್, ದೋಷಾನ್	-	ಇಲ್ಲಿ ಪದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನಕಾರವಿದೆ.

1. ಕಷ್ಟೇನ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕ, ಷ, ಟ, ಏ, ನ - ಇಲ್ಲಿ ಷಕಾರಕ್ಕೂ ನಕಾರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಟ ಇದೆ ; ಹೀಗೆಯೇ ಮುಂದಕ್ಕೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಅಭ್ಯಾಸ ೮

ಏಳನೆಯ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿರುವ ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ತೃತೀಯೈಕವಚನ, ಷಷ್ಠೀಬಹುವಚನ ಇವನ್ನೂ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಥಮಾ ದ್ವಿತೀಯಾ ಬಹುವಚನಗಳು, ತೃತೀಯೈಕವಚನ, ಷಷ್ಠೀಬಹುವಚನ - ಇವನ್ನೂ ಬರೆಯಿರಿ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಣಕಾರವು ಬಂದಿದ್ದರೆ ಏಕೆ ? ಬರಬೇಕಾಗಿದ್ದೂ ಬಾರದಿದ್ದರೆ ಏಕೆ ? - ಎಂಬುದನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ.

೪. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ನಾಮಪದಗಳ ವಿಭಕ್ತಿವಚನಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ. ಆಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯ ಮೂರು ವಚನಗಳನ್ನೂ ಊಹಿಸಿರಿ. (ಕನ್ನಡದ ಅನುವಾದದಿಂದ ಸಹಾಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿರಿ.)

೧. ಕವೀನ್ ಜನಾಃ ಪ್ರಶಂಸಂತಿ । ೨. ಮೇಘಾ ವಾರೀಣಿ ಸಿಂಞ್ವಂತಿ । ೩. ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ದೇವಾನಾಂ ಋಷಿಣಾಂ ಪಶುನಾಂ ಮೃಗಾಣಾಂ ಚ ಪರಮೇಶ್ವರ ಏವ ರಕ್ಷಕಃ । ೪. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ಧೇನುಃ ಪೂಜಯಂತಿ । ೫. ಶಿಷ್ಯಾ ಗುರುನ್ ನಮಂತಿ । ೬. ವೈದೌ ಮಧು ಘೃತಂ ಚ ಮಿಶ್ರಯತಿ । ೭. ಪೆಟಿಕಾಯಾಂ ಕಾನಿ ವಸ್ತುನಿ ರಕ್ಷಸಿ ? ೮. ಪರಮೇಶ್ವರ ಏವ ಸರ್ವೇಭ್ಯೋ ವಿಧಾಂ ಬುದ್ಧಿ ಚ ಯಚ್ಛತಿ ॥

೧. ಕವಿಗಳನ್ನು ಜನರು ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ೨. ಮೋಡಗಳು ನೀರುಗಳನ್ನು (= ನೀರನ್ನು) ಚಿಮುಕಿಸುತ್ತವೆ. ೩. ಮನುಷ್ಯರಿಗೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಋಷಿಗಳಿಗೂ ಪಶುಗಳಿಗೂ ಮೃಗಗಳಿಗೂ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ ರಕ್ಷಕನು. ೪. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಹಸುಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ೫. ಶಿಷ್ಯರು ಗುರುಗಳನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ೬. ವೈದ್ಯನು ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನೂ ತುಪ್ಪವನ್ನೂ ಬೆರೆಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ೭. ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತೀಯೆ (= ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದೀಯೆ) ? ೮. ಪರಮೇಶ್ವರನೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

[ಇಕಾರಾಂತ : ಕವೀನ್, ಋಷೀಣಾಮ್, - ಇವು ಪುಲ್ಲಿಂಗ ; ಬುದ್ಧಿಮ್ - ಸ್ತ್ರೀ ; ವಾರೀಣಿ - ನಪುಂಸಕ.]

ಉಕಾರಾಂತ : ಪಶೂನಾಮ್, ಗುರುನ್ - ಇವು ಪುಲ್ಲಿಂಗ ; ವಸ್ತುನಿ - ನಪುಂಸಕ.]

೫. ಈ ಕೆಳಗೆ ಇಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದರೂಪಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಕೆಗಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ :

ಇಕಾರಾಂತ ಪು. ಕವಿಃ ಕವೇ ಕವಿಮ್ ಕವಿನಾ ಕವಯೇ ಕವೇಃ ಕವೇಃ ಕವೌ

ಇಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀ. ಮತಿಃ ಮತೇ ಮತಿಮ್ ಮತ್ಯಾ ಮತ್ಯೈ] ಮತ್ಯಾಃ] ಮತ್ಯಾಃ] ಮತ್ಯಾಮ್]
ಮತಯೇ] ಮತೇಃ] ಮತೇಃ] ಮತೌ]

[ಏಕವಚನದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ 'ಕವಿನಾ' ಎಂಬಂತೆ ನಾ ಬಂದಿಲ್ಲ ; ಚತುರ್ಥಿಯಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಪುಲ್ಲಿಂಗದ ರೂಪವೂ ಇದೆ ; ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪವೂ ಇದೆ.]

ಈಗ ಈಕಾರಾಂತ, ಇಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸೋಣ :

ಈ : ನದೀ ನದಿ ನದೀಮ್ ನದ್ಯಾ ನದೈ ನದ್ಯಾಃ ನದ್ಯಾಃ ನದ್ಯಾಮ್

ಇ : ಮತಿಃ ಮತೇ ಮತಿಮ್ ಮತ್ಯಾ ಮತ್ಯೈ] ಮತ್ಯಾಃ] ಮತ್ಯಾಃ] ಮತ್ಯಾಮ್]
ಮತಯೇ] ಮತೇಃ] ಮತೇಃ] ಮತೌ]

[ಈಕಾರಾಂತ (ಸ್ತ್ರೀ) ಪ್ರಥಮಾ ಸಂಬೋಧನಾವಿಭಕ್ತಿಗಳ ರೂಪಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆ ; ಇಕಾರಾಂತಕ್ಕೆ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಈಕಾರಾಂತದ ರೂಪವೂ ಇದೆ ; ಪುಲ್ಲಿಂಗದ ರೂಪವೂ ಇದೆ.]

೭. ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಮಣಿ, ಮತಿ - ಈ ಶಬ್ದಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಿರಿ :

ಮಣಿ - ರತ್ನ ಪುಲ್ಲಿಂಗ

ಮತಿ - ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ

೧. ಮಣಿಃ	ಮಣಿ	ಮಣಯಃ	ಮತಿಃ	ಮತೀ	ಮತಯಃ
೨. ಮಣೇ	ಮಣಿ	ಮಣಯಃ	ಮತೇ	ಮತೀ	ಮತಯಃ
೩. ಮಣಿಮ್	ಮಣಿ	ಮಣಿನ್	ಮತಿಮ್	ಮತೀ	ಮತೀಃ
೪. ಮಣಿನಾ	ಮಣಿಭ್ಯಾಮ್	ಮಣಿಭಿಃ	ಮತ್ಯಾ	ಮತಿಭ್ಯಾಮ್	ಮತಿಭಿಃ
೫. ಮಣಯೇ	ಮಣಿಭ್ಯಾಮ್	ಮಣಿಭ್ಯಃ	ಮತ್ಯೈ, ಮತಯೇ	ಮತಿಭ್ಯಾಮ್	ಮತಿಭ್ಯಃ
೬. ಮಣೇಃ	ಮಣಿಭ್ಯಾಮ್	ಮಣಿಭ್ಯಃ	ಮತ್ಯಾಃ, ಮತೇಃ	ಮತಿಭ್ಯಾಮ್	ಮತಿಭ್ಯಃ
೭. ಮಣೇಃ	ಮಣ್ಯೋಃ	ಮಣಿಣಾಮ್	ಮತ್ಯಾಃ, ಮತೇಃ	ಮತ್ಯೋಃ	ಮತೀಣಾಮ್
೮. ಮಣೌ	ಮಣ್ಯೋಃ	ಮಣಿಷು	ಮತ್ಯಾಮ್, ಮತೌ	ಮತ್ಯೋಃ	ಮತಿಷು

ವಿಶೇಷ : ಇಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ (೩)¹ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ನಕಾರಕ್ಕೆ ಣಕಾರವು ಬರುವ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಉದಾ : ಋಷೀಣಾಮ್, ರಾತ್ರೀಣಾಮ್.

1. (೩) = ಹೀಗೆ ಕಂಸದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿರುವ ಸಂಖ್ಯೆ ಈ ಭಾಗದ ವಿಂಡವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೯

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ವಿಂಗಡಿಸಿರಿ. ('ಮಣಿ' ಶಬ್ದದಂತೆ ರೂಪವಿದ್ದರೆ ಪುಲ್ಲಿಂಗ, 'ಮತಿ' ಶಬ್ದದಂತೆ ಇದ್ದರೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ.) ವಿಶೇಷ್ಯವು ಯಾವ ಲಿಂಗವೋ ವಿಶೇಷಣವೂ ಅದೇ ಲಿಂಗ. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಎರಡೆರಡು ರೂಪಗಳಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪವನ್ನು ಕಂಸದಲ್ಲಿಟ್ಟಿದೆ.

೧. ರಾತ್ರೌ (ರಾತ್ರಿಯಾಂ) ರಾಕ್ಷಸಾ ಭೂಮೌ (ಭೂಮಿಯಾಂ) ಸಂಚರಂತಿ । ೨. ತೇ ಋಷಯಃ
ಅಗ್ನೌ ಹೋಮಂ ಕುರ್ವಂತಿ । ೩. ಬುದ್ಧಃ (ಬುದ್ಧಿಯಾಂ) ಶುಕ್ಲಯೈ (ಶುಕ್ಲಯೇ) ಗಾಯತ್ರೀಃ ಜಪಂತಿ ।
೪. ಗಾಯತ್ರೀ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೇಣ ಋಷಿಣಾ ದೃಷ್ಟಾ । ೫. ಋಷಿಣಾಂ ಬುಭುಕ್ಷಾ ಕಂದೈಃ ಮೂಲೈಶ್ಚ
ಅಪಗಂಚಂತಿ । ೬. ಅತ್ರ ದೇವಂ ಪರಯಾ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಪೂಜಯನ್ ಋಷಿಃ ಉತ್ತಮಾಂ ಸಿದ್ಧಿಮ್,¹
ಆತ್ಯಂತಿಕಾಂ ಮುಕ್ತಿಂ ಚ ಪಾಪವಾನ್ । ೭. ಸೂತ್ರೇ ಪ್ರೋತಾ ಮಣಯೋ ಹಾರಃ । ೮. ಹೇ ಮುನೇ, ಭೀಕರಾತ್
ಕಾಂತಾರಾತ್ ನಿರ್ಗತಾಃ ಸ್ಮಃ । ೯. ಅಸ್ಯ ಗಿರೇಃ ಸಮೀಪೇ ವೃಕ್ಷಾಣಾಂ ಅಸ್ತಿ । ೧೦. ಅಯಮ್
ಋಷಿಃ ಕಸ್ಯಚಿತ್ ಆಶ್ರಮಃ ಇತಿ ಮೇ ಮತಿಃ । ೧೧. एवं ಶ್ರುತೇಃ² ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ಅಯಂ ಧರ್ಮೋ
ಭವತಿ । ೧೨. ಭೂಪತಿಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ಧರ್ಮೇಣ ಪಾಲಯತಿ ; ಅತಃ ಏವ ತಸ್ಯ ಧವಲಾ ಕೀರ್ತಿಃ
ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತಾ ॥

೧. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸರು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಓಡಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ೨. ಆ ಋಷಿಗಳು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ೩. ಬುದ್ಧಿಯ ಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ಗಾಯತ್ರಿಯನ್ನು ಜಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ೪. ಗಾಯತ್ರಿಯು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಋಷಿಯಿಂದ ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ೫. ಋಷಿಗಳ ಹಸಿವು ಗೆಡ್ಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಬೇರುಗಳಿಂದಲೂ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ೬. ಇಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾ ಋಷಿಯು ಉತ್ತಮವಾದ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೂ ನಾಶವಿಲ್ಲದ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಂಡನು. ೭. ದಾರದಲ್ಲಿ ಪೋಣಿಸಿದ ರತ್ನಗಳು ಹಾರ. ೮. ಎಲೈ ಮುನಿಯೇ, ಭಯಂಕರವಾದ ಕಾಡಿನಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುತ್ತೇವೆ. ೯. ಈ ಬೆಟ್ಟದ ಹತ್ತಿರ ಮರಗಳ ತೋಪು ಇದೆ. ೧೦. ಇದು ಯಾರೋ ಒಬ್ಬ ಋಷಿಯ ಆಶ್ರಮವು ಎಂದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

1. ತಿ, ತ್ರಿ, ದ್ವಿ - ಇವು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳು ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದವು. ಉದಾ : ಶ್ರುತಿಃ, ಸ್ಮೃತಿಃ, ವೃತ್ತಿಃ, ಭಿತ್ತಿಃ, ಸಿದ್ಧಿಃ, ಬುದ್ಧಿಃ ।

2. ಹೇತುವನ್ನು (Reason) ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

(= ನನಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ) ೧೦. ಹೀಗೆಂದು ಶ್ರುತಿಯಿರುವದರಿಂದಲೂ ಸ್ತೂತಿ ಇರುವದರಿಂದಲೂ ಇದು ಧರ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ. ೧೧. ದೊರೆಯು ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೂ ಧರ್ಮದಿಂದ ಕಾಪಾಡುತ್ತಾನೆ ; ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನ ಶುಭ್ರವಾದ ಕೀರ್ತಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಹಬ್ಬಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೧೦

ಇಲ್ಲಿರುವ ವಿಶೇಷ್ಯಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು, ಅಥವಾ ವಿಶೇಷಣಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವಿಶೇಷ್ಯವನ್ನು, ಆಯಾ ವಿಭಕ್ತಿವಚನಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಹೊಂದಿಸಿ ಬರೆಯಿರಿ. ಉದಾ : ಭಗವತೇ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾಯ | ಕಂಸದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಭಕ್ತಿವಚನಗಳನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು

೧. ಗಾಯತ್ರಿ (ಭಗವತ್) विश्वामित्रेण दृष्टा । ೨. वैश्येन (धीमत्) ब्राह्मणाय सर्वं धनं दत्तम् । ೩. गभीरायां (नदी) मीनाः भवन्ति । ೪. (रुचिर) मणि पश्य । ೫. पूज्यानां (मुनि) दर्शनेन कुलं पवित्रं भवति ॥

ಅಭ್ಯಾಸ ೧೧

ಈ ವಿಶೇಷಣವಿಶಿಷ್ಟಪದಗಳ ಆಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯ ರೂಪಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬರೆಯಿರಿ :

೧. धवलां कीर्तिम् । ೨. भगवत्याः श्रुतेः । ೩. वदान्येन (दानशೂरನಾದ) भूपतिना । ೪. अतिथीनां ब्राह्मणानाम् । ೫. मणिना भूषितः सर्पः ॥

೨. ಇಕಾರಾಂತಶಬ್ದಗಳ ರೂಪವನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಉಕಾರಾಂತ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ನೆನಪಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ಇಕಾರಾಂತಶಬ್ದದ ರೂಪವನ್ನೂ ಅದರ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಕಾರಾಂತಶಬ್ದದ ಅದೇ ವಿಭಕ್ತಿಯ ರೂಪವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಅರ್ಥವನ್ನು ಊಹಿಸಿ ; ಗೊತ್ತಾಗದೆ ಇದ್ದಾಗ ಅನುವಾದವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಿ.

೧. बहुमूल्योऽयं मणिः । ೨. सुन्दरोऽयं शिशुः । ೩. कविना काव्यं कृतम् ; प्रभुणा स्वर्णहारो दत्तः । ೪. ज्ञानं मुक्त्यै (मुक्तये) भवति । ೫. घासं धेन्वै (धेनुवे) यच्छामि । ೬. कान्तारे रात्रीः श्रमेण नयन्ति । ೭. गोपालो धेनूः कुत्र चारयति ? ೮. ऋषीणाम् आश्रमा रम्याः । ೯. गुरुणाम् आशीर्वादः

शिष्याणां भूतै (भूतये) भवति । १०. शुक्लपक्षे रात्र्यां (रात्रौ) चन्द्रिका
मूर्छति । ११. भ्रान्तो रज्ज्वां (रज्जौ) सर्पं पश्यति ॥

೧. ಈ ರತ್ನವು ಬಲುಬೆಲೆಯುಳ್ಳದ್ದು. ೨. ಈ ಮಗು ಸುಂದರ. ೩. ಕವಿ
ಯಿಂದ ಕಾವ್ಯವು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು, ದೊರೆಯಿಂದ ಚಿನ್ನದ ಸರವು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು.
೪. ಜ್ಞಾನವು ಮುಕ್ತಿಗೆ (ಕಾರಣ)ವಾಗುತ್ತದೆ. ೫. (ಹಸಿ)ಹುಲ್ಲನ್ನು ಹಸುವಿಗೆ
ಕೊಡುತ್ತೇನೆ (ಹಾಕುತ್ತೇನೆ). ೬. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿಗಳನ್ನು ಆಯಾಸದಿಂದ ಕಳೆಯು
ತ್ತಾರೆ. ೭. ದನಕಾಯುವವನು ಹಸುಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಮೇಯಿಸುತ್ತಾನೆ ? ೮. ಋಷಿಗಳ
ಆಶ್ರಮಗಳು (ಮನಸ್ಸಿಗೆ) ಒಪ್ಪು. ೯. ಗುರುಗಳ ಆಶೀರ್ವಾದವು ಶಿಷ್ಯರ ಏಳಿಗೆಗೆ
(ಕಾರಣ)ವಾಗುತ್ತವೆ. ೧೦. ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳುದಿಂಗಳು ಹರಡಿ
ಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ೧೧. ಭ್ರಾಂತನು ಹಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಹಾವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ.

ವಿಶೇಷ : ಇಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಇಕಾರ, ಏಕಾರ, ಯಕಾರ - ಇವುಗಳಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ
ಉಕಾರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉಕಾರ, ಓಕಾರ, ವಕಾರಗಳು ಇರುವದನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿರಿ.

೮. ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಅಗ್ನಿ, ವಾಯು - ಈ ಶಬ್ದಗಳ ವಿಭಕ್ತಿರೂಪಗಳನ್ನು
ಹೋಲಿಸಿರಿ :

ಇಕಾರಾಂತಃ ಪುಲ್ಲಿಚ್ಛಃ			ಉಕಾರಾಂತಃ ಪುಲ್ಲಿಚ್ಛಃ		
ಅಗ್ನಿ - ಅಗ್ನಿದೇವತೆ, ಬೆಂಕಿ			ವಾಯು - ವಾಯುದೇವತೆ, ಗಾಳಿ		
अग्निः	अग्नी	अग्नय.	वायुः	वायू	वायवः
हे अग्ने	"	"	हे वायो	"	"
अग्निम्	"	अग्नीन्	वायुम्	"	वायून्
अग्निना	अग्निभ्याम्	अग्निभिः	वायुना	वायुभ्याम्	वायुभिः
अग्नये	"	अग्निभ्यः	वायवे	"	वायुभ्यः
अग्नेः	"	"	वायोः	"	"
"	अग्न्योः	अग्नीनाम्	"	वाय्वोः	वायूनाम्
अग्नौ	"	अग्निषु	वायौ	"	वायुषु

ವಿಶೇಷ : ಶಬ್ದಗೂಪದಲ್ಲಿ (,,) ಈ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದರೆ ಮೇಲಿನಂತೆಯೇ
ರೂಪವೆಂತ ಸೂಚನೆ. ಅಕಾರಾಂತಶಬ್ದಗಳಂತೆಯೇ ಇಕಾರಾಂತ, ಉಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ

ದ್ವಿವಚನದಲ್ಲಿ ಪ್ರ. ಸಂ. ದ್ವಿ. ವಿಭಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ರೂಪ. ಇಕಾರಾಂತ, ಉಕಾರಾಂತ ಎರಡಕ್ಕೂ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ಪಂ.ಷ. ವಿಭಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ರೂಪ ; ದ್ವಿವಚನದಲ್ಲಿ ತ್ಯ.ಚ.ಪಂ. ವಿಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೂಪ. ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ಪ್ರ.ಸಂ. ವಿಭಕ್ತಿಗಳಿಗೂ ಚ.ಪಂ. ವಿಭಕ್ತಿಗಳಿಗೂ ಒಂದೇ ರೂಪ. ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

೯. ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೂಪದ ಪದಗಳಿಗೆ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಅರ್ಥವು ಬಂದಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿರಿ :

೧. हे कवी, युवाभ्यां कति काव्यानि रचितानि ? - ಎಲೈ (ಇಬ್ಬರು) ಕವಿಗಳಿರಾ, ನಿಮ್ಮಿಂದ ಎಷ್ಟು ಕಾವ್ಯಗಳು ರಚಿತ(ವಾಗಿವೆ) ? ೨. भूपतिः कवी सम्भावयति । - ದೊರೆಯು (ಇಬ್ಬರು) ಕವಿಗಳನ್ನು ಸಂಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ (ಗೌರವಿಸುತ್ತಾನೆ). ೩. भोः, अतिथयो यथेच्छं भोजनं कुर्वन्तु ? - ಏನಯ್ಯ, ಅತಿಥಿಗಳು ಅವರ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಭೋಜನಮಾಡಲಿ. ೪. ताभ्यां ऋषिभ्यां किं कृतम् ? - ಆ (ಇಬ್ಬರು) ಋಷಿಗಳಿಂದ ಏನು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು ? ೫. एताभ्यां ऋषिभ्यां किं यच्छामः ? - ಈ (ಇಬ್ಬರು) ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಏನು ಕೊಡೋಣ ? ೬. ऋषिभ्यो नमः - ಋಷಿಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ! ೭. अग्निभ्यो विस्फुलिङ्गा व्युच्चरन्ति । - ಅಗ್ನಿಗಳಿಂದ ಕಿಡಿಗಳು ಸಿಡಿದೆಳುತ್ತವೆ. ೮. एतयोः मणयोः स्वामी कः ? - ಈ (ಎರಡು) ರತ್ನಗಳ ಒಡೆಯನು ಯಾರು ? ೯. तयोः मणयोः रन्ध्रं नास्ति - ಆ (ಎರಡು) ರತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ತೂತು ಇಲ್ಲ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೧೨

ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವ ವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ. ದ್ವಿವಚನ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಂಸದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

೧. प्रभुः कवये द्वौ मणी (ರತ್ನಗಳನ್ನು) यच्छति । ೨. प्रभुणा द्वौ मणी (ರತ್ನಗಳು) दत्तौ । ೩. स मणिभ्यां (ರತ್ನಗಳಿಂದ) किं करोति ? ೪. मणिभ्यां (ರತ್ನಗಳಿಗೆ) सूत्रम् इच्छति । ೫. मणिभ्यां (ರತ್ನಗಳ ಕಡೆಯಿಂದ) निर्गच्छति कान्तिः । ೬. मणयोः (ರತ್ನಗಳು) कान्तिः सर्वत्र प्रसरति । ೭. मणयोः

(ರತ್ನಗಳೊಳಗೆ) ಪಿಪಿಲಿಕಾ (ಇರುವೆ) ಪ್ರವಿಶತಿ | ೮. ಇಮೆ ಮಮ ಬನ್ಧವಃ | ೯. ಹೇ ಬನ್ಧವಃ, ಅಹಂ ವಿದೇಶಂ ಗच्छಾಮಿ | ೧೦. ಬನ್ಧೋರೇವ ಮಮ ದುಃಖಂ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ | ೧೧. ಮಮ ಬನ್ಧೋಃ ಪುತ್ರೋಽಯಮ್ | ೧೨. ಬನ್ಧುಭ್ಯಃ ಕಿಂ ಯच्छಸಿ ? ೧೩. ಅಯಂ ಚಾರೋ (ಸೇವಕ) ಮಮ ಬನ್ಧುಭ್ಯಸ್ತವ ಸಮೀಪಮ್ ಆಗತವಾನ್ ||

೧೦. ಇಕಾರಾಂತ ಮತ್ತು ಉಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದ ಶಬ್ದಗಳ ರೂಪವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ವಾರಿ - ನೀರು			ಮಧು - ಜೇನುತುಪ್ಪ		
ವಾರಿ	ವಾರಿಣಿ	ವಾರೀಣಿ	ಮಧು	ಮಧುನಿ	ಮಧುನಿ
ಹೇ ವಾರೆ,] ವಾರಿ]	ವಾರಿಣಿ	ವಾರೀಣಿ	ಮಧೋ] ಮಧು]	ಮಧುನಿ	ಮಧುನಿ
ವಾರಿ	ವಾರಿಣಿ	ವಾರೀಣಿ	ಮಧು	ಮಧುನಿ	ಮಧುನಿ
ವಾರಿಣಾ	ವಾರಿಭ್ಯಾಮ್	ವಾರಿಭಿಃ	ಮಧುನಾ	ಮಧುಭ್ಯಾಮ್	ಮಧುಭಿಃ
ವಾರಿಣೇ	"	ವಾರಿಭ್ಯಃ	ಮಧುನೇ	ಮಧುಭ್ಯಾಮ್	ಮಧುಭ್ಯಃ
ವಾರಿಣಃ	"	"	ಮಧುನಃ	ಮಧುಭ್ಯಾಮ್	ಮಧುಭ್ಯಃ
"	ವಾರಿಣೋಃ	ವಾರಿಣಾಮ್	ಮಧುನಃ	ಮಧುನೋಃ	ಮಧುನಾಮ್
ವಾರಿಣಿ	"	ವಾರಿಷು	ಮಧುನಿ	ಮಧುನೋಃ	ಮಧುಷು

ವಿಶೇಷ : ಇಕಾರಾಂತ ವಾರಿಶಬ್ದವು ನಕಾರಾಂತವಾಗಿದ್ದರೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ (ಉದಾ : ಗುಣಿನ್ ಶಬ್ದದಂತೆ) ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ವಾರಿಣಾ, ವಾರಿಣೇ, ವಾರಿಣಃ, ವಾರಿಣಿ - ಎಂಬ ರೂಪಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ ; ಉಕಾರಾಂತನಪುಂಸಕಗಳಿಗೂ ಹೀಗೆಯೇ ರೂಪಗಳು. ಇಲ್ಲಿ 'ನ'ಕ್ಕೆ ಣಕಾರವು ಬರುವ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

೧೧. ಇಕಾರಾಂತವಾದ ನಪುಂಸಕ (ಸಮಸ್ತವಲ್ಲದ, ಕೇವಲ) ಶಬ್ದಗಳು ಬಲು ಕಡಿಮೆ. ಆದರೆ ವಿಶೇಷಣಶಬ್ದಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇಕಾರಾಂತ ಮತ್ತು ಉಕಾರಾಂತನಪುಂಸಕಲಿಂಗದ ವಿಶೇಷಣರೂಪಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಕೆಗಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ :

ಶುಚಿ	ಶುಚಿನಿ	ಶುಚಿನಿ	ಮೃದು	ಮೃದುನಿ	ಮೃದ್ನಿ
ಹೇ ಶುಚೇ,]	"	"	ಹೇ ಮೃದೋ]	"	"
ಹೇ ಶುಚಿ]	"	"	ಮೃದು]	"	"
ಶುಚಿ	"	"	ಮೃದು	"	"
ಶುಚಿನಾ	ಶುಚಿಭ್ಯಾಮ್	ಶುಚಿಭಿಃ	ಮೃದುನಾ	ಮೃದುಭ್ಯಾಮ್	ಮೃದುಭಿಃ
ಶುಚಿನೇ]	"	ಶುಚಿಭ್ಯಃ	ಮೃದುನೇ]	"	ಮೃದುಭ್ಯಃ
ಶುಚಯೇ]	"	"	ಮೃದವೇ]	"	"
ಶುಚಿನಃ]	"	"	ಮೃದುನಃ]	"	"
ಶುಚೇಃ]	"	"	ಮೃದೋಃ]	"	"
"	ಶುಚಿನೋಃ]	ಶುಚಿನಾಮ್	"	ಮೃದುನೋಃ]	ಶುಚಿನಾಮ್
"	ಶುಚ್ಯೋಃ]	"	"	ಮೃದ್ನೋಃ]	"
ಶುಚಿನಿ]	"	ಶುಚಿಷು	ಮೃದುನಿ]	"	ಮೃದುಷು
ಶುಚೌ]	"	"	ಮೃದೌ]	"	"

ಇಲ್ಲಿ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ವಾರಿಣೇ - ಶುಚಿನೇ, ಶುಚಯೇ ; ವಾರಿಣಃ - ಶುಚಿನಃ, ಶುಚೇಃ ; ವಾರಿಣಃ - ಶುಚಿನಃ, ಶುಚೇಃ ; ವಾರಿಣಿ - ಶುಚಿನಿ, ಶುಚೌ ; ವಾರಿಣೋಃ - ಶುಚಿನೋಃ, ಶುಚ್ಯೋಃ || ಮತ್ತು

ಮಧುನೇ - ಮೃದುನೇ, ಮೃದವೇ ; ಮಧುನಃ - ಮೃದುನಃ - ಮೃದೋಃ ; ಮಧುನಃ - ಮೃದುನಃ, ಮೃದೋಃ ; ಮಧುನೋಃ - ಮೃದುನೋಃ, ಮೃದ್ನೋಃ ; ಮಧುನಿ - ಮೃದುನಿ, ಮೃದೌ - ಎಂದು ದ್ವಿವಚನ ಷಷ್ಠೀ, ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಎರಡರಡು ರೂಪಗಳು ಇರುವದನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿರಿ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೧೩

ಶುಚೌ ದೇಶೇ (ಅಗ್ನಿ ಶಬ್ದದಂತೆ) ; ಶುಚೌ (ಭೂಮ್ಯಾಮ್) ; ಶುಚಿನಿ, ಶುಚೌ, ಜಲೇ ಈ ವಿಶೇಷ್ಯವಿಶೇಷಣ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯ ರೂಪಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬರೆಯಿರಿ.

೧೨. ಉ, ಊಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. (ಊಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ.) ಹಿಂದಿನ ವಿಭಕ್ತಿಯ ರೂಪವೇ ಇದ್ದಲ್ಲಿ (,,) ಹೀಗೆ ಗುರುತುಮಾಡಿದೆ.

ಉಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ			ಊಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ		
ಧೇನು - ಹಸು			ವಧೂ - ಮದುವಣಗಿತ್ತಿ, ಹೆಂಡತಿ, ಸೊಸೆ		
ಧೆನು:	ಧೆನು	ಧೆನವ:	ವಧು:	ವಧ್ವೌ	ವಧ್ವ:
ಧೆನೋ	"	"	ವಧು	"	"
ಧೆನುಮ್	"	ಧೆನು:	ವಧುಮ್	"	ವಧು:
ಧೆನ್ವಾ	ಧೆನುಭ್ಯಾಮ್	ಧೆನುಭಿ:	ವಧ್ವಾ	ವಧ್ವುಭ್ಯಾಮ್	ವಧ್ವುಭಿ:
ಧೆನ್ವೈ	"]	ಧೆನುಭ್ಯ:	ವಧ್ವೈ	"]	ವಧ್ವುಭ್ಯ:
ಧೆನವೇ					
ಧೆನ್ವಾ:	"]	ಧೆನುನಾಮ್	ವಧ್ವಾ:	"]	ವಧ್ವುನಾಮ್
ಧೆನೋ:					
"	ಧೆನ್ವೋ:	"]	"	ವಧ್ವೋ:	"]
	ಧೆನೋ:				
ಧೆನ್ವಾಮ್	"]	ಧೆನುಷು	ವಧ್ವಾಮ್	"]	ವಧ್ವುಷು
ಧೆನೈ					

ವಿಶೇಷ : (1) ಉಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಚತುರ್ಥಿವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ಊಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದದ ರೂಪವೂ ಇದ್ದು ಉಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗದ ರೂಪಗಳೂ ಇವೆ. ಇ, ಈಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಇವುಗಳ ಏಕವಚನರೂಪವನ್ನು ಒಂದರ ಕೆಳಗೆ ಒಂದನ್ನಿಟ್ಟು ಹೋಲಿಸಬಹುದು :

ವಧು:	ವಧು,	ವಧುನ್,	ವಧ್ವಾ,	ವಧ್ವೈ,	ವಧ್ವಾ:	ವಧ್ವಾ:	ವಧ್ವಾಮ್
ಧೆನು:	ಧೆನೋ,	ಧೆನುಮ್,	ಧೆನ್ವಾ,	ಧೆನ್ವೈ	ಧೆನ್ವಾ:	ಧೆನ್ವಾ:	ಧೆನ್ವಾಮ್
			ಧೆನವೇ	ಧೆನೋ:	ಧೆನೋ:	ಧೆನೋ:	ಧೆನೈ

(2) ಹಿಂದೆ ಇ ಈ ಏಯ್‌ಗಳು ಇದ್ದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಈಗ ಉ ಊ ಓವ್ ಗಳು ಬಂದಿರುವುದು ಹೊರತು ಮತ್ತೆ ಯಾವ ಹೆಚ್ಚುಕಡಮೆಯೂ ಈ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೧೪

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ. ಇಕಾರಾಂತ ಮತ್ತು ಉಕಾರಾಂತಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯ ಎಲ್ಲಾ ವಚನಗಳನ್ನೂ ಬರೆಯಿರಿ :

ಈ ಶಬ್ದಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗ : ಬಾಹು: - ತೋಳು ; ಪಾಣಿ: - ಕೈ ; ಭಿಕ್ಷು: - ತಿರುಕ,
ಸಂನ್ಯಾಸಿ ; ಮೃತ್ಯು: - ಸಾವು, ಯಮ ; ಅನ್ಯಕಾರ: - ಕತ್ತಲು ; ಕೀಟ: - ಹುಳು ;
ಇಂದ್ರಶ: - ಇಂಥ ; ವತ್ಸ: - ಕರು.

ಇವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ : ಹನು: - ದವಡೆ ; ರಜ್ಜು: - ಹಗ್ಗ ; ಚಂಚು: - ಕೊಕ್ಕು.

೧. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ಬಾಹು ದೀರ್ಘಂ, ಹನುಸ್ತು ನ ದೃಢಾ । ೨. ತಸ್ಯ ಭಿಕ್ಷೋ: ಪಾಣೌ ಇಂದ್ರಶ:
ಕಮಂಡಲು: , ದಣ್ಡೋ ವಾ ನಾಸ್ತಿ । ೩. ಅಸ್ಮೈ ಭಿಕ್ಷವೇ ಕಿಂ ಯಚ್ಚಾಸಿ ? ೪. ಅನ್ಯಕಾರೇ
ರಜ್ಜೌ (ರಜ್ಜ್ವಾಂ) ಸರ್ಪಂ ಪಶ್ಯತಿ । ೫. ಸಾಧವೋ ಮೃತ್ಯೋ:¹ ಪಶ್ಯಂತಿ ನೋ ಭಯಮ್ । ೬. ತವ
ರಜ್ಜ್ವಾ: (ರಜ್ಜೋ:) ಕಾ ಭೀತಿ: ? ೭. ಅಗ್ನಯೇ² ನಮ: , ವಾಯವೇ ನಮ: , ಆದಿತಯಾ
ನಮ: । ೮. ಕಾಕ: ಕೀಟಂ ಚಂಚ್ವಾ³ ನಯತಿ । ೯. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ಧೇನ್ವಾ: (ಧೇನೋ:) ಪಂಚ
ವತ್ಸಾ: ॥

೧೩. ವಿಸರ್ಗದ ಹಿಂದೆ ಅಕ್ಷರಗಳ ಹೊರತು ಬೇರೆಯ ಸ್ವರಗಳಿದ್ದು ಮುಂದೆ
ಸ್ವರವಾಗಲಿ ಮೃದುವರ್ಣವಾಗಲಿ ಬಂದಿರುವಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ರೇಫ(ರಕಾರ)ವು
ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ರೇಫದ ಮುಂದೆ ಮತ್ತೊಂದು ರೇಫವಿದ್ದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಲೋಪ ; ಇದರ
ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸ್ಥಸ್ವರವಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ : ಮುನಿ: ಅಯಮ್ - ಮುನಿರಯಮ್ ; ಮಣಿ: ಇಚ್ಛತಿ -
ಮಣಿರಿಚ್ಛತಿ ; ಧೇನು: ಇಯಮ್ - ಧೇನುರಿಯಮ್ ; ಸರಯು: ನಾಮ - ಸರಯುರ್ನಾಮ ॥ ಹೀಗೆಯೇ
ಹರೇರ್ಗಜ:, ಭಿಕ್ಷೋಭೋಜನಮ್ ; ಪುಷ್ಪೈರ್ವನಮ್ ; ಧೇನೋರ್ವತ್ಸ: ॥ ಗಿರಿ: ರಮ್ಯ: -
ಗಿರಿರ್ ರಮ್ಯ: - ಗಿರಿ ರಮ್ಯ: ॥

1. ಏತರಿಂದ ಅಂಜಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅದರ ಹೆಸರಿಗೆ ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯಿರುವದು.

2. ನಮ: - ಅವ್ಯಯ ; ಈ ಅವ್ಯಯವು ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಯಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ
'ನಮಾಮಿ' ಹೀಗೆ ಕ್ರಿಯಾಪದವಿದ್ದರೆ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ ಬೇಕು. ಉದಾ : 'ಅಗ್ನಿಂ ನಮಾಮಿ'.

3. ಯಾವ ಅವಯವದಿಂದ ಒಯ್ಯುತ್ತಾರೋ ಅದನ್ನು ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ
ತಿಳಿಸಬೇಕು.

ಅಭ್ಯಾಸ ೧೫

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿರಿ ; ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

[ಮಾದರಿ : ಅಸ್ತಿ ಕಾಲಿದಾಸೋ ನಾಮ ಕವಿಠ್ಞಯಿನ್ಯಾಮ್ | (ಕಾಲಿದಾಸಃ ನಾಮ ಕವಿಃ ಉಜ್ಞಯಿನ್ಯಾಮ್ |) ಉಜ್ಞಯಿನಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿದಾಸನೆಂಬ ಕವಿಯುಂಟು.]

೧. ಕೂಽತ್ರ ಕವೇರಭಿಪ್ರಾಯಃ ? ೨. ಸೇನಯೂರ್ಮಧ್ಯೇ ರಥೂಽಸ್ತಿ | ೩. ಋಷೇಬುಭುಕ್ಷಾ ಕನ್ದೈರ್ಮೂಲೈಶ್ಚ ಅಪಗಚ್ಛತಿ | ೪. ಗೂಪಾಲೂ ಧೇನೂರ್ವನಾತ್ ಆನಯತಿ | ೫. ದಶರಥಸ್ಯ ವಶೂರಿಹ ಪಶ್ಯಾಮಃ | ೬. ಭಿಕ್ಷುಗುಹಮ್ ಆಗಚ್ಛತಿ | ೭. ಭಟಾನಾಂ ನಾಸ್ತಿ ಮೃತ್ಯೂರ್ಭಯಮ್ | ೮. ದಶರಥೂ ಭಕ್ತಿಮತೀರ್ಭಾರ್ಯಾಃ ಪಶ್ಯತಿ | ೯. ಕಿಂ ಭಿಕ್ಷೂರಸ್ತಿ ಕಮಣ್ಡಲುದ್ಢಂಡೂ ವಾ | ೧೦. ಹರಿಹರತಿ ಪಾಪಾನಿ ದುಷ್ಠಚಿತ್ತೈರಪಿ ಸ್ಮೃತಃ | ೧೧. ವಾಯೂ ರಾತ್ರೂ ವೇಗೇನ ವಾತಿ ಕಿಮ್ ?

೩. ಧಾತುಗಳೂ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳೂ

೧೪. ನಾಮಪದದ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕೆ (base) ಂದೂ, ಕ್ರಿಯಾಪದದ ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಧಾತು (root) ಂದೂ ಹೆಸರು. ಸಂಸ್ಕೃತಧಾತುಗಳನ್ನು ಹತ್ತು ಗಣಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

೧. ರಾಮಂ ನಮತಿ | ಬಾಲಃ ಕ್ರೂಿಡತಿ | ಸೂದಃ ಪಚತಿ | ಇವೆಲ್ಲ ಒಂದನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುಗಳಿಂದಾಗಿರುವ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು.

೨. ಮೂಷಕೂ ಬಿಲಂ ವಿಶತಿ | ಕಣ್ಠಕಃ (ಮುಳ್ಳು) ಪಾದಂ ತುದತಿ | (ನೂಲಿಯಿಸುತ್ತದೆ). ಋಷಿಮಾರ್ಗಂ ದಿಶತಿ | (ತೂಲಿಸುತ್ತಾನೆ). ಇವು ಆರನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುಗಳಿಂದಾಗಿರುವ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು.

೩. ದಶರಥಃ ಪುತ್ರಂ ಕುಸ್ಯತಿ | ಬಾಲೂ ನೃತ್ಯತಿ | ಧನಂ ನಶ್ಯತಿ | ಇವು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗಣದಿಂದಾಗಿರುವ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು.

೪. ವಾಲ್ಮೀಕಿಃ ಕಥಯತಿ ರಾಮಾಯಣಮ್ | ಬಾಲೂ ಗಣಯತಿ ಫಲಾನಿ | ಅರ್ಚಕಃ ಪೂಜಯತಿ ದೇವಮ್ | ಇವು ಹತ್ತನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುಗಳಿಂದಾದ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು.

ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾವು ಈ ನಾಲ್ಕು ಗಣಗಳ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಳಸುವೆವು.

೧೫. ಮೇಲೆ ನಾವು ಉದಾಹರಿಸಿರುವ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳೆಲ್ಲ ವರ್ತಮಾನಕಾಲ (Present Tense) ದವು. ಇವುಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡಿಸಬೇಕು : ನಮತಿ - ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ, ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ, ವಿಶತಿ - ಹೋಗುತ್ತಾನೆ, ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ; ಕ್ರಸ್ಯತಿ - ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ; ಕಥಯತಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ, ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

೧೬. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಗೆ ಲಿಂಗಸೂಚಕಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿರುವದಿಲ್ಲ. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿ : ऋषिमार्गं दिशति - ಋಷಿಯು ದಾರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ ; ब्राह्मणी मार्गं दिशति - ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಯು ದಾರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾಳೆ ; नदी मार्गं दिशति - ನದಿಯು ದಾರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕ್ರಿಯಾಪದವನ್ನು ಆಯಾ ಲಿಂಗದ ಶಬ್ದದಿಂದ ಕನ್ನಡಿಸಬೇಕಾಗುವದು.

೧೭. ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅವುಗಳ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸೋಣ :

अहं नारायणं नमामि । आवां नगरे वसावः । वयम् अनृतं न कथयामः । त्वं सत्यं वदसि । युवां नदीं विशथ । यूयं देवं पूजयथ । गुरुः कुप्यति । बालौ तत्र कीडतः । ते किं कथयन्ति ?

अस्मद् ಶಬ್ದದ (ಅಹಮ್, ಆವಾಮ್, ವಯಮ್ ಎಂಬ) ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಹೊಂದುವ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು ಉತ್ತಮಪುರುಷ (First Person) ; युष्मद् ಎಂಬುದರ (ತ್ವಮ್, ಯುವಾಮ್, ಯೂಯಮ್ ಎಂಬ) ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಹೊಂದುವ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು ಮಧ್ಯಮಪುರುಷ (Second Person) ; ಎಲ್ಲಾ ನಾಮಗಳಿಗೂ तद् ಶಬ್ದದ (ಸಃ, ತೌ, ತೇ ; ಸಾ, ತೇ ತಾಃ ; ತತ್, ತೇ, ತಾನಿ ಎಂಬ) ರೂಪಗಳಿಗೂ ಹೊಂದುವ ರೂಪಗಳು ಪ್ರಥಮಪುರುಷ (Third Person).¹

1. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಪುರುಷ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ (Third Person) ಮೂರನೆಯ ಪುರುಷ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ ; ಉತ್ತಮಪುರುಷವನ್ನು (First Person) ಮೊದಲನೆಯ ಪುರುಷ ಎನ್ನುವರು. ಇದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು.

೧೮. ಆಯಾ ಗಣದ ಧಾತುವಿಗೆ ಗಣಚಿಹ್ನೆಯು ಸೇರಿದಮೇಲೆಯೇ ಕ್ರಿಯಾಪದದ (ಆಖ್ಯಾತ) ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸೇರುವದು. ಉದಾ :

ನಮ್ + ಅ + ತಿ = ನಮತಿ ; ವಿಶ್ + ಅ + ತಿ = विशति ;

नृत् + य + ति = नृत्यति ; कथ् + अय + ति = कथयति ।

ಗಣಚಿಹ್ನೆಗೆ ವಿಕರಣ(ಪ್ರತ್ಯಯ) ಎಂದು ಹೆಸರು.

ವಿಶೇಷ : ವಿಕರಣಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಗಣವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಬಹುದು. ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲಾ ಗಣಕ್ಕೂ ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ.

೧೮. ವರ್ತಮಾನಕಾಲದ ಆಖ್ಯಾತಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

	ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು			ಕ್ರಿಯಾರೂಪಗಳು		
ಪ್ರಥಮ	ತಿ	तस्	अन्ति	वदति	वदतः	वदन्ति
ಮಧ್ಯಮ	ಸಿ	थस्	थ	वदसि	वदथः	वदथ
ಉತ್ತಮ	ಮಿ	वस्	मस्	वदामि	वदावः	वदामः

ವಿಶೇಷ : ಪ್ರತ್ಯಯದ ಕೊನೆಯ ಸಕಾರವು ವಿಸರ್ಗವಾಗಿದೆ ; ಉತ್ತಮಪುರುಷದ ನಕಾರ ಮಕಾರಗಳ ಹಿಂದಿನ ಸ್ವರವು ದೀರ್ಘವಾಗಿದೆ. 'ಅನ್ತಿ' ಪ್ರತ್ಯಯದ ಹಿಂದಿನ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪವಾಗಿದೆ.

೧೯. ಒಂದನೆಯ ಗಣ, ಆರನೆಯ ಗಣ - ಈ ಎರಡಕ್ಕೂ ಆ ಎಂಬ ವಿಕರಣವೇ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ब्रुष् - ತಿಳಿ (೧ನೆಯ ಗಣ). ಇದಕ್ಕೆ बोधति, बोधतः, बोधन्ति ಎಂಬಂತೆ ರೂಪಗಳಾಗುವವು. ಇಲ್ಲಿ ಧಾತುವಿನ ಉಕಾರಕ್ಕೆ ಓ ಬಂದಿದೆ. तुद् - ನೋಯಿಸು (೬ನೆಯ ಗಣ). ಇದಕ್ಕೆ तुदति, तुदतः, तुदन्ति ಎಂಬಂತೆ ರೂಪಗಳಾಗುವವು ; ಇಲ್ಲಿ ಉಕಾರಕ್ಕೆ ಓಕಾರವು ಬಂದಿಲ್ಲ.

ವಿಶೇಷ : ಒಂದನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುವಿಗೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ, ಅಥವಾ ಉಪಾಂತ್ಯದ (ಕೊನೆಯ ವರ್ಣದ ಹಿಂದಿನ) ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರಗಳಾದ ಇ, ಉ, ಋ, ೠಗಳಿಗೆ ಏ, ಓ, ಅರ್, ಅಲ್ - ಹೀಗೆ ಗುಣವು ಆದೇಶವಾಗುವದು ; ಗುಣವಾದ ಮೇಲೆಯೇ ವಿಕರಣವು ಸೇರುವದು. ಆರನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುವಿನಲ್ಲಿ ಈ ಮಾರ್ಪಾಡು ಆಗುವದಿಲ್ಲ.

೨೦. ಧಾತುವಿನ ಅಂತ್ಯಸ್ವರಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಉಪಾಂತ್ಯಹ್ರಸ್ವಸ್ವರಕ್ಕೆ ಗುಣವು ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುವದಕ್ಕೆ ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

೧. ಯೋಧಾಃ ಶತ್ರುನ್ ಜಯಂತಿ | ೨. ತವ ಪುತ್ರಃ ಶೂರೋ ಭವತಿ | ೩. ಪ್ಲವೇನ ನದೀಂ ತರಾಮಃ | ೪. ವಯಂ ತಾಂ ಭಾಷಾಂ ನ ಬೋಧಾಮಃ | ೫. ಸೂದಾ ಭಕ್ಷ್ಯಾಣಿ ನಯಂತಿ |

೧. ಯುದ್ಧಮಾಡುವವರು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸೋಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ೨. ನಿನ್ನ ಮಗನು ಶೂರನಾಗುತ್ತಾನೆ. ೩. ತೆಪ್ಪದಿಂದ (ತೆಪ್ಪದ ಮೇಲೆ) ನದಿಯನ್ನು ದಾಟುತ್ತೇವೆ. ೪. ನಾವು ಆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಅರಿಯುವದಿಲ್ಲ (= ಅರಿಯುವೆ, ನಮಗೆ ಆ ಭಾಷೆ ತಿಳಿಯದು). ೫. ಅಡಿಗೆಯವರು ಭಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಧಾತುಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದನೆಯ ಗಣದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ೧. ಜಯಂತಿ | ಇಲ್ಲಿ ಧಾತು ಜಿ (ಗೆಲ್ಲು, ಸೋಲಿಸು ; ಅಂತ್ಯಹ್ರಸ್ವಸ್ವರಕ್ಕೆ ಗುಣವಾದ ಮೇಲೆ ವಿಕರಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಜೆ + ಅ + ಅಂತಿ | ಹೀಗೆಯೇ ೨. ಭವತಿ | ಧಾತು ಭ್ (ಇರು, ಆಗು). ಅಂತ್ಯಹ್ರಸ್ವರಕ್ಕೆ ಗುಣವಾಗಿ ವಿಕರಣವನ್ನೂ ಕ್ರಿಯಾಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಭಿ + ಅ + ತಿ |

ಸಂಧಿನಿಯಮ : ಏ ಓಕಾರಗಳಿಗೆ ಮುಂದೆ ಸ್ವರವು ಬಂದರೆ ಅವಕ್ಕೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಯ್, ಆವ್ - ಎಂಬ ಆದೇಶ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಜೆ + ಅ + ಅಂತಿ = ಜಯ್ + ಅ + ಅಂತಿ = ಜಯಂತಿ (ಅನ್ರಿ ಹಿಂದಿನ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪ) ಹೀಗೆಯೇ ಭಿ + ಅ + ತಿ = ಭವ್ + ಅ + ತಿ = ಭವತಿ |

೩. ಬೋಧಾಮಃ : ಇದಕ್ಕೆ ಧಾತು ಬುಛ (ತಿಳಿ) ; ಉಪಾಂತ್ಯಹ್ರಸ್ವಸ್ವರಕ್ಕೆ ಗುಣ. ಬೋಛ್ + ಅ + ಮಃ (ಮಕಾರದ ಹಿಂದಿನ ಅಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘವಾಗಿ) ಬೋಧಾಮಃ |

೪. ತರಾಮಃ | ಇದಕ್ಕೆ ಧಾತು ತ್ರ ; ಗುಣವಾಗಿ ತ್ರ್ + ಅ + ಮಃ = (ಮಕಾರದ ಹಿಂದಿನ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘ) ತರಾಮಃ |

ಉತ್ತಮಪುರುಷರೂಪವಾದ ಮಕಾರಗಳ ಪ್ರತ್ಯಯದ ಹಿಂದಿನ ಸ್ವರಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘವಾಗುವದೆಂದೂ ಅನ್ರಿ ಪ್ರತ್ಯಯದ ಹಿಂದಿನ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪವಾಗುವದೆಂದೂ ಹಿಂದೆ (ಖಂ. ೧೮) ಹೇಳಿರುವದನ್ನು ನೆನಪಿಡಬೇಕು.

೨೦. ಆರನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಒಂದನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಗುಣಾದೇಶವಾಗದೆಯೇ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಉದಾ :

ವಿಶತಿ, ವಿಶತಃ, ವಿಶಂತಿ । ವಿಶಸಿ, ವಿಶಥಃ, ವಿಶಥ । ವಿಶಾಮಿ, ವಿಶಾವಃ, ವಿಶಾಮಃ ।
ತುದತಿ, ತುದತಃ, ತುದಂತಿ । ತುದಸಿ, ತುದಥಃ, ತುದಥ । ತುದಾಮಿ, ತುದಾವಃ, ತುದಾಮಃ ।
ದಿಶತಿ, ದಿಶತಃ, ದಿಶಂತಿ । ದಿಶಸಿ ದಿಶಥಃ, ದಿಶಥ । ದಿಶಾಮಿ, ದಿಶಾವಃ, ದಿಶಾಮಃ ।

(ಇಲ್ಲಿಯೂ ವಕಾರ ಮಕಾರಗಳ ಹಿಂದಿನ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘವುಂಟು ; ಅನ್ವಿ ಪ್ರತ್ಯಯದ ಹಿಂದಿನ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪವೂ ಆಗಿವೆ. ಅದರೆ ವೇಶತಿ, ತೋದತಿ, ದೇಶತಿ - ಎಂಬಂತೆ ಗುಣಾದೇಶವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ.)

ಅಭ್ಯಾಸ ೧೬

ಈ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳನ್ನು ಮೂರುಪುರುಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯಿಸಿರಿ. ೨೦ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಗೂ ಎಲ್ಲಾ ರೂಪಗಳನ್ನೂ ಬರೆಯಿರಿ.

೧. ಮೂಷಕಾ ಬಿಲಂ ವಿಶಂತಿ । ೨. ದೇವ ಏವ ಸರ್ವಂ ಸೃಜತಿ । (ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ.)
೩. ವೃದ್ಧೋ ಮಾರ್ಗಂ ದಿಶತಿ । ೪. ವ್ಯಾಧಯೋ ಮಾಂ ತುದಂತಿ । (ರೋಗಗಳು ನನ್ನನ್ನು ನರಳಿಸುತ್ತವೆ).

೨೧. ಪ್ರಥಮಪುರುಷದ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಗೆ ಅಸ್ಮದ್, ಯುಷ್ಮದ್ - ಈ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕ ಯಾವ ಸರ್ವನಾಮದ ಅಥವಾ ನಾಮಪದದ ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನಾದರೂ ಉದ್ದೇಶ(Subject)ವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ :

೧. ಪञ्चಭೂತಾನಿ ಕಃ ಸೃಜತಿ ? ೨. ಮಾंसಂ ಸರ್ವಂ ನ ಖಾದಂತಿ । ೩. ಕೇಚಿತ್ ಉಂ ವದಂತಿ । ೪. ಮಾರ್ಜಿರೋ ಮೂಷಕಾನ್ ಖಾದತಿ । ೫. ಸ ಕುತ್ರ ವಸತಿ ? ೬. ತತ್ರ ದೀರ್ಘಾಃ ಸರ್ಪಾಃ ಸರಂತಿ । ೭. ಚೌರೈಃ¹ ವಸುಗುಪ್ತಸ್ಯ ಪೆಟಿಕಾಂ ಹರತಃ । ೮. ಭವಂತೌ ಕಿಂ ಧಾವತಃ ? ೯. ಸಾ ಪಾಯಸಂ ಭಕ್ಷಯತಿ । ೧೦. ಜಾತಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಇಶ್ವರೇಣೈವ ಜೀವಂತಿ । ೧೧. ತೇ ಬಾಲಿಕೇ ಅತ್ರ ಕ್ರೀಡತಃ । ೧೨. ತತ್ ಫಲಂ ಅಮ್ಲಂ ಭವತಿ । ೧೩. ತಾನಿ ಕಸ್ಯ ಪುಸ್ತಕಾನಿ

1. ಚೋರ, ಚಾರ - ಈ ಎರಡಕ್ಕೂ ಕೆಲವು ವಂದೇ ಅರ್ಥ.

भवन्ति ? १४. रामश्च लक्ष्मणश्च विश्वामित्रम् अनुसरतः । १५. तौ केन सह क्रीडतः ?

೧. ಐದು ಭೂತಗಳನ್ನು ಯಾವಾತನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ ? ೨. ಮಾಂಸವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ತಿನ್ನುವದಿಲ್ಲ. ೩. ಕೆಲವರು ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ೪. ಬೆಕ್ಕು ಇಲಿಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತದೆ. ೫. ಅವನು ಎಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದಾನೆ ? ೬. ಅಲ್ಲಿ ಉದ್ದನೆಯ ಹಾವುಗಳು ಹರಿದಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ೭. (ಇಬ್ಬರು) ಕಳ್ಳರು ವಸುಗುಪ್ತನ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಕದಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.¹ ೮. ನೀವಿಬ್ಬರೂ² ಏತಕ್ಕೆ ಓಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ ? ೯. ಆಕೆ ಪಾಯಸವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ೧೦. ಹುಟ್ಟಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಈಶ್ವರನಿಂದಲೇ ಬದುಕಿರುತ್ತವೆ. ೧೧. ಆ (ಇಬ್ಬರು) ಹುಡುಗಿಯರು ಅಲ್ಲಿ ಆಡುತ್ತಾರೆ. ೧೨. ಆ ಹಣ್ಣು ಹುಳಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ೧೩. ಅವು ಯಾರ ಪುಸ್ತಕಗಳಾಗಿವೆ ? ೧೪. ರಾಮನೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ೧೫. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಯಾವನೊಡನೆ ಆಡುತ್ತಾರೆ ?

ಅಭ್ಯಾಸ ೧೨

೧೬ನೆಯ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳ ಏಕವಚನವನ್ನು ಬಹುವಚನವಾಗಿಯೂ, ಬಹುವಚನವನ್ನು ಏಕವಚನವನ್ನಾಗಿಯೂ ಕ್ರಿಯಾಪದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆಯಾ ಉದ್ದೇಶದ ವಚನವನ್ನೂ ಬದಲಾಯಿಸಿರಿ. ಹೀಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೧೮

ಇಲ್ಲಿ ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಧಾತುಗಳಿಂದಾದ ಕ್ರಿಯಾಪದವನ್ನುಪಯೋಗಿಸಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿ. ಬೇಕಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಶಬ್ದಗಳು ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ.

೧. ಕೋತಿ ಹಣ್ಣನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತದೆ (ಖಾಡ್). ೨. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಎಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾರೆ ? (ವಸ್) ೩. ಸೀತೆ ರಾಮನನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾಳೆ (ನಮ್) ೪. ಸಿಪಾಯಿಗಳು (ಖಡಾಃ) ನದಿಯನ್ನು ದಾಟುತ್ತಾರೆ (ತೃ). ೫. ಮುಳ್ಳುಗಳು ಕಾಲನ್ನು ನೋಯಿಸುತ್ತವೆ (ತೃಡ್). ೬. ನೀವು (ಖವಂತಾಃ) ಯಾವಾಗಲೂ ಕುಣಿದಾಡುತ್ತಿರುತ್ತೀರಿ (ನೃತ್).

1. ಕಳು ಧಾತುವಾದರೂ ಮೈಸೂರಿನ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ 'ಕದಿ' ಎಂದೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

2. ಭವತ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನೀನು ಎಂದೇ ಅರ್ಥವಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮಪುರುಷದ ಕ್ರಿಯಾಪದವೇ ಬೇಕು (ಪಾ. ೨೫).

೨೩. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಮೈಪದದ, ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಆತ್ಮನೇಪದದ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಈ ಎರಡೂ ಪದಗಳ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಿ :

ಪರಸ್ಮೈಪದ ನಮ್ - ನಮಸ್ಕರಿಸು	ಆತ್ಮನೇಪದ ವನ್ಡ್ - ವಂದಿಸು
ಪ್ರ. ನಮತಿ ನಮತಃ ನಮಂತಿ	ವಂದತೆ ವಂದತೇ ವಂದಂತಿ
ಮ. ನಮಸಿ ನಮಥಃ ನಮಥ	ವಂದಸೆ ವಂದತಃ ವಂದಥಃ
ಉ. ನಮಾಮಿ ನಮಾವಃ ನಮಾಮಃ	ವಂದೇ ವಂದಾವಹೇ ವಂದಾಮಹೇ

ವಿಶೇಷ : ನಮ್ ಧಾತುವಿನಂತೆ ನಡೆಯುವ ಧಾತುಗಳು ಪರಸ್ಮೈಪದಿಗಳು, ವನ್ಡ್ ಧಾತುವಿನಂತೆ ನಡೆಯುವವು ಆತ್ಮನೇಪದಿಗಳು ; ಎರಡೂ ವಿಧದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವವು ಉಭಯ ಪದಿಗಳು. ಯಾವ ಧಾತುವಿಗೆ ಯಾವ ಪದದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವವೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ದಿಂದಲೂ ವ್ಯಾಕರಣದಿಂದಲೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

ಪರಸ್ಮೈ : ತಿ ತಸ್ ಅಂತಿ । ಸಿ ತಸ್ ತ । ಮಿ ವಸ್ ಮಸ್ ।
 ಆತ್ಮನೇ : ತೆ ಇತೆ ಅಂತೆ । ಸೆ ಇತಃ ಳಃ । ಇ ವಹೇ ಮಹೇ ।

ವಿಶೇಷ : ಪರಸ್ಮೈಪದಕ್ಕೆ (ಖಂ. ೧೮) ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಆತ್ಮನೇಪದಕ್ಕೂ ವಿಕರಣವು ಸೇರುತ್ತದೆ ; ಒಂದನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಅಂತ್ಯಸ್ವರಕ್ಕೂ ಉಪಾಂತ್ಯಹ್ರಸ್ವಸ್ವರಕ್ಕೂ ಗುಣವಾಗುತ್ತದೆ ; ವಮಕಾರಾದಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಹಿಂದಿನ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ವೀರ್ಘವಾಗುತ್ತದೆ ; ಅನ್ತೇ ಪ್ರತ್ಯಯದ ಹಿಂದಿನ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪ. ಉದಾ. ವನ್ಡ್ + ಅ + ಇತೇ = ವನ್ಡೇತೇ ; ವನ್ಡ್ + ಅ + ಇಥೇ = ವನ್ಡೇಥೇ ; ವನ್ಡ್ + ಅ + ಇ = ವನ್ಡೇ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅಕಾರವೂ ಇಕಾರವೂ ಸೇರಿ ಗುಣವಾಗಿ ಏಕಾರವಾಗಿದೆ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೧೯

ಇಕ್ಷು - ನೋಡು ; ಕಮ್ - ನಡುಗು ; ಭಾಠ್ - ಮಾತಾಡು ; ಲಭ್ - ಪಡೆ ; ವೃತ್ (ವರ್ತ) - ಇರು ; ಮುಡ್ (ಮೋಡ್) - ಆನಂದದಿಂದಿರು ; ಶ್ರುಭ್ (ಶೋಭ್) - ಚೆನ್ನಾಗಿರು, ಒಪ್ಪು ; ಶಿಷ್ - ಕಲಿ - ಈ ಒಂದನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುಗಳನ್ನು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದೆ. (ಕಂಸದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವುದು ಗುಣವಾದ ರೂಪ). ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. ವಾನರಾಃ ಶೀತೇನ ಕಮ್ಪಂತೇ । ೨. ಬಾಲಿಕಾ ಆಕಾಶೇ ಚಂದ್ರಂ ಇಕ್ಷಂತೇ ।
 ೩. ತ್ವಂ ಧನೇನ ಧರ್ಮ ಲಭಸೇ । ೪. ಮಮ ಪುಸ್ತಕಾನಿ ಕುತ್ರ ವರ್ತಂತೇ ? ೫. ಮಿತ್ರ,
 ತ್ವಂ ಸಾಧು (ಸರಿಯಾಗಿ, ಚೆನ್ನಾಗಿ) ಭಾಷಸೇ । ೬. ಪಾಪಾಃ ನರಕಂ ಗಚ್ಛಂತಿ ;
 ಪುण्याಃ ಸ್ವರ್ಗಂ ಮೋದಂತೇ । ೭. ಭೂಷಣಂ ತವ ಶೋಭತೇ । ೮. ತ್ವಂ ಹಿಂದೀ ಶಿಕ್ಷಸೇ,
 ಅಹಂ ಸಂಸ್ಕೃತಂ ಶಿಕ್ಷೇ ॥

೪. ಧಾತುಗಳೂ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳೂ (ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

೨೪. ನಾಲ್ಕು, ಆರು - ಈ ಗಣಗಳ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಪ್ರಥಮಪುರುಷೈಕವಚನವನ್ನೂ ಈ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತೇವೆ. ಅವು ಪರಸ್ಮೈಪದಿಗಳೋ ಆತ್ಮನೇಪದಿಗಳೋ, ಕ್ರಿಯಾಪದದ ರೂಪದಿಂದ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಿ :-

೪ನೆಯ ಗಣ

೬ನೆಯ ಗಣ

ಪುष् (ಪುಷ್ಯತಿ) - ಪೋಷಿಸು

लिख् (लिखति) - ಬರೆ

तुष् (तुष्यति) - ತೃಪ್ತನಾಗು

कृष् (कृषति, कृषते) - ಉಳು

कुष् (कुष्यति) - ಸಿಟ್ಟಾಗು

स्मृश् (स्मृशति) - ಮುಟ್ಟು

विद् (विद्यते) - ಇರು

मृ (म्रियते) - ಸಾಯು

युष् (युध्यते) - ಕಾದಾಡು

क्षिप् (क्षिपति, क्षिपते) - ಎಸೆ

मन् (मन्यते) - ತಿಳಿ, ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡು

नू (नुवति) - ಹೊಗಳು

ವಿಶೇಷ : ಆರನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುವಿನ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಇ ಉಕಾರ (ಹ್ರಸ್ವ ಅಥವಾ ದೀರ್ಘ)ಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಇಯ್ ಉವ್ ಎಂಬಾದೇಶಗಳು ಬರುತ್ತವೆ ; ಋಕಾರಕ್ಕೆ ರಿ ಬಂದು ವಿಕರಣವು ಸೇರುವಾಗ 'ರಿಯ್' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೨೦

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. ಕ್ಷೀರಂ ಶಿಶುಂ ಪುಷ್ಯತಿ । ೨. ಲಿಪಿಕರಃ (ಬರೆಯುವ ಕೆಲಸದವ, ಮುನಪಿ)
 किं लिखति ? ೩. ಶೂರಾ ಭಟಾ ಧೈರ್ಯೇಣ ಯುಧ್ಯಂತೇ । ೪. ದುಷ್ಟೋ ಬಾಲಃ ಕುಕ್ಕುರಂ ಪ್ರತಿ

- (ನಾಯಿಯ ಕಡೆಗೆ) ಪಾಷಾಣಂ (ಕಲ್ಲನ್ನು) ಕ್ಷಿಪತಿ | ೫. ಅತ್ರ ಕಿಂ ಮನ್ಯತೇ ಭವಾನ್ ?
 ೬. ಗುರವಃ ಕುಪ್ಯಂತಿ, ವಾಕ್ಯಾನಾಮ್ ಅನುವಾದಂ (ಭಾಷಾಂತರವನ್ನು) ಲಿಖಾಮಃ |
 ೭. ಅस्ಮಿನ್ ದೇಶೇ ಕದಾ ಕ್ಷೇತ್ರಾಣಿ (ಹೊಲಗಡ್ಡೆಗಳನ್ನು) ಕೃಷಂತಿ ? ೮. ಗೃಹೇ ತण्डुला¹
 (ಅಕ್ಕಿ) ನ ವಿद्यಂತೇ, ಅದನಂ (ಅನ್ನ) ಕಥಂ ಭವತಿ ? ೯. ದರಿದ್ರೋಽಲ್ಪೇನಾಪಿ ತುಷ್ಯತಿ |
 ೧೦. ಕಿಂ ಪಾಪಾಃ ಶೀಘ್ರಂ ಮ್ರಿಯಂತೇ ? ೧೧. ಭಕ್ತಾ ದೇವಂ ನುವಂತಿ ||

೨೫. ಹತ್ತನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಆಯ ಎಂಬ ವಿಕರಣವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪರಸ್ಥೇಪದ, ಆತ್ಮನೇಪದ - ಈ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಈ ಕೆಳಗಿನ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕರಣವು ಸೇರುವ ಮುನ್ನ ಆಗಿರುವ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿರಿ :-

೧೦ನೆಯ ಗಣ

ಚುರ್ (ಚೋರಯತಿ) - ಕಳವುಮಾಡು	ರಚ್ (ರಚಯತಿ) - ರಚಿಸು
ಛುष् (ಛೋಷಯತಿ) - ಸಾರುವಂತೆ ಮಾಡು, ಡಂಗುರ ಹೊಡೆಯಿಸು	ಭಕ್ಷ (ಭಕ್ಷಯತಿ) - ತಿನ್ನು ಚಿತ್ (ಚೇತಯತೇ) - ಅರಿ, ತಿಳಿ
ತುಲ್ (ತೋಲಯತಿ) - ತೂಕಮಾಡು	ಘ್ (ಘಾರಯತಿ) - ಧರಿಸು
ಕೃತ್ (ಕೀರತಯತಿ) - ಕೂಗಿ ಹೇಳು	ಸ್ಮೃಹ್ (ಸ್ಮೃಹಯತೇ) - ಆಸೆಪಡು
ತಡ್ (ತಾಡಯತಿ) - ಹೊಡೆ	ಭ್ಮ (ಭಾವಯತಿ) - ಭಾವಿಸು, ಮಿಶ್ರಮಾಡು

ವಿಶೇಷ : (1) ಹತ್ತನೆಯ ಗಣದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕವುಗಳ ಉಪಾಂತ್ಯಪ್ರಸ್ಥಸ್ವರಕ್ಕೆ (ಒಂದನೆಯ ಗಣದಲ್ಲಾಗುವಂತೆ) ಗುಣ ; ಅಂತ್ಯಸ್ವರಕ್ಕೆ ಉಪಾಂತ್ಯ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ವೃದ್ಧಿ - ಎಂದರೆ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ಆಕಾರ, ಈಕಾರಗಳಿಗೆ ಐ, ಉ ಊಗಳಿಗೆ ಔ, ಋಕಾರಕ್ಕೆ ಆರ್.

(2) ಧಾತುವಿನ ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಥವಾ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಋಕಾರಕ್ಕೆ ಗುಣ ವಾಗಲಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಲಿ ಆಗದೆ ಇರುವಾಗ ಅದು ಇರ್ ಆಗುವದು ; ಆದರೆ ಆ ಋಕಾರ ಓಷ್ಟವರ್ಣಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ವಕಾರಕ್ಕೆ ಮುಂದಿದ್ದರೆ ಅದು ಉರ್ ಆಗುವದು ; ವ್ಯಂಜನದ ಹಿಂದಿರುವ ಇರ್ ಅಥವಾ ಉರ್ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಈರ್, ಊರ್ ಎಂಬ ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ.

1. ಧಾನ್ಯದ ಹೆಸರುಗಳು ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ರಬೇಕು.

ಉದಾ : ಜೃ - ಜೀಯತಿ (ಹಳತಾಗುತ್ತದೆ, ಮುಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ) ; ಕೃತ್ -
ಕೀರತಯತಿ (ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ). ಪೃ (ತುಂಬು) - ಪಿಪುರತಿ, ಪಿಪೂರ್ಮಃ¹ ।

ಅಭ್ಯಾಸ ೨೦

ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. ಮಾಲಾಕಾರೋ (ಹೂವಾಡಿಗ) ರಮ್ಯಾಂ ಮಾಲಾಂ ರಚಯತಿ । ೨. ಮೂಷಕಾಃ
ಮೋದಕಾನ್ (ಕಡುಬುಗಳನ್ನು) ಭಕ್ಷಯಂತಿ । ೩. ನಿದ್ರಾಢಾಂ ಜನಾ ನ ಚತಯಂತೆ । ೪. ಭಟೊ
ಲೋಹಕವಚಂ (ಉಕ್ಕಿನ ಕವಚವನ್ನು) ಧಾರಯತಿ । ೫. ವೈಶ್ಯೋ ಧನಾಯ² ಸ್ಪೃಹಯತೆ ॥

೨೬. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾವ ಗಣದ ಧಾತುಗಳಿಗಾದರೂ 'ಅಯ' ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ (Causative) ಧಾತುವಾಗುತ್ತದೆ ; ಹತ್ತನೆಯ ಗಣಕ್ಕೆ ಮೂಲಕ್ರಿಯಾಪದದ ರೂಪವೇ ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ ; ಮತ್ತೆ 'ಅಯ' ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೨೧

ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. ಛಾತ್ರಾಃ ಪಠಂತಿ, ಗುರುಸ್ತಾನ್ ಪಾಠಯತಿ (ಓದಿಸು) । ೨. ಸೂದಃ ಪಚತಿ
(ಅಡಿಗೇಮಾಡು) ; ಭೀಮಃ ಸೂದೈರೊದನಂ (ಅನ್ನವನ್ನು) ಪಾಚಯತಿ (ಅಡಿಗೇ ಮಾಡಿಸು) ।
೩. ಧನಂ ಕಾಲೇನ (ಕಾಲಾನುಕಾಲಕ್ಕೆ) ನಶಯತಿ, ಲುಘಸ್ಯ (ಜಿಪುಣನ) ಧನಂ ದೈವಂ
(ಅದೃಷ್ಟವು) ನಾಶಯತಿ (ನಾಶಗೊಳಿಸು) । ೪. ಬಾಲಕೋ ಲಿಖತಿ, ಗುರುಸ್ತಂ
ಲೇಖಯತಿ (ಬರೆಯಿಸುತ್ತಾನೆ) । ೫. ಕೌಸಲ್ಯಾ ಪಾಯಸಂ ಭಕ್ಷಯತಿ ; ವಸಿಷ್ಠಸ್ತಯಾ
ಪಾಯಸಂ ಭಕ್ಷಯತಿ ॥

1. ಇದು ಮೂರನೆಯ ಗಣದ ಧಾತು. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಲ್ಲ ; ಉದಾಹರಣೆಗೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

2. ಏತಕ್ಕೆ ಆಸೆಪಡುವರೋ ಅದರ ಹೆಸರಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥಿವಿಭಕ್ತಿ ಬೇಕಾಗುವದು.

೨೭. ಪುನರಾವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಗುಣಗಳ ಧಾತುಗಳ ಕ್ರಿಯಾಪದದ ರೂಪಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ಪರಸ್ಮೈಪದ ವರ್ತಮಾನ ಆತ್ಮನೇಪದ

೧. ಬುಧ್ - ತಿಳಿ

೧. ಸ್ವನ್ - ಅಲುಗಾಡು

ಬೋಧತಿ	ಬೋಧತ:	ಬೋಧಂತಿ	ಸ್ಪಂದತೆ	ಸ್ಪಂದೇತೆ	ಸ್ಪಂದಂತೆ
ಬೋಧಸಿ	ಬೋಧಥ:	ಬೋಧಥ	ಸ್ಪಂದಸೆ	ಸ್ಪಂದೇಥೆ	ಸ್ಪಂದಧ್ವೆ
ಬೋಧಾಮಿ	ಬೋಧಾವ:	ಬೋಧಾಮ:	ಸ್ಪಂದೆ	ಸ್ಪಂದಾವಹೆ	ಸ್ಪಂದಾಮಹೆ

೪. ಕುಪ್ - ಸಿಟ್ಟಾಗು

೪. ವಿಧ್ - ಇರು

ಕುಪ್ಯತಿ	ಕುಪ್ಯತ:	ಕುಪ್ಯಂತಿ	ವಿಧತೆ	ವಿಧೇತೆ	ವಿಧಂತೆ
ಕುಪ್ಯಸಿ	ಕುಪ್ಯಥ:	ಕುಪ್ಯಥ	ವಿಧಸೆ	ವಿಧೇಥೆ	ವಿಧಧ್ವೆ
ಕುಪ್ಯಾಮಿ	ಕುಪ್ಯಾವ:	ಕುಪ್ಯಾಮ:	ವಿಧೆ	ವಿಧಾವಹೆ	ವಿಧಾಮಹೆ

೬. ಸ್ಫುಟ್ - ಅರಳು

೬. ಜುಷ್ - ಸೇವಿಸು

ಸ್ಫುಟತಿ	ಸ್ಫುಟತ:	ಸ್ಫುಟಂತಿ	ಜುಷತೆ	ಜುಷೇತೆ	ಜುಷಂತೆ
ಸ್ಫುಟಸಿ	ಸ್ಫುಟಥ:	ಸ್ಫುಟಥ	ಜುಷಸೆ	ಜುಷೇಥೆ	ಜುಷಧ್ವೆ
ಸ್ಫುಟಾಮಿ	ಸ್ಫುಟಾವ:	ಸ್ಫುಟಾಮ:	ಜುಷೆ	ಜುಷಾವಹೆ	ಜುಷಾಮಹೆ

೧೦. ಕ್ಷಲ್ - ತೊಳೆ

೧೦. ಅರ್ಥ್ - ಬೇಡು

ಕ್ಷಾಲಯತಿ	ಕ್ಷಾಲಯತ:	ಕ್ಷಾಲಯಂತಿ	ಅರ್ಥಯತೆ	ಅರ್ಥಯೇತೆ	ಅರ್ಥಯಂತೆ
ಕ್ಷಾಲಯಸಿ	ಕ್ಷಾಲಯಥ:	ಕ್ಷಾಲಯಥ	ಅರ್ಥಯಸೆ	ಅರ್ಥಯೇಥೆ	ಅರ್ಥಯಧ್ವೆ
ಕ್ಷಾಲಯಾಮಿ	ಕ್ಷಾಲಯಾವ:	ಕ್ಷಾಲಯಾಮ:	ಅರ್ಥಯೆ	ಅರ್ಥಯಾವಹೆ	ಅರ್ಥಯಾಮಹೆ

ಅಭ್ಯಾಸ ೨೩

ಲಿಖಾಮಿ, ದಿಶತಿ, ಭಾವಯಂತಿ, ವಿಶತಿ, ಮೋದೇಥೆ, ವಿಧತೆ, ಶೋಭತೆ
ನಾಶಯಂತಿ - ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಲಬಿಟ್ಟಿರುವ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ
ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಸೇರಿಸಿ ಬರೆಯಿರಿ :

೧. ಭೂಪತಿಃ ಪತ್ತನಂ .... | ೨. ವೃದ್ಧೋ ಮಾರ್ಗಂ .... | ೩. ಮುನಯೋಽರ್ಥಮ್

ಅನರ್ಥ .... | ೪. मित्राय कुशलपत्रं .... | ೫. गृहे किं किं .... ?
 ೬. गिरिवृक्षैः .... | ೭. युवां स्वर्गे सुखेन .... | ೮. भटाः शत्रूणां
 सैन्यं .... ॥

ಅಭ್ಯಾಸ ೨೪

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು, ಕಂಪದೊಳಗಿಟ್ಟ ಶಬ್ದಗಳ ಯೋಗ್ಯ ವಿಭಕ್ತಿವಚನಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಪೂರ್ಣಮಾಡಿರಿ :-

೧. रामम् आश्रमे (ऋषि) पूजयन्ति । २. वयं (धेनु) क्षीरं लभामहे ।
 ३. यूयं कदा (पाणि) पादौ च क्षालयथ ? ४. चौरो रक्षापुरुषेण (रज्जु) बद्धः
 (कंठ्युल्लङ्घ्यनु), (लगुड) ताडितश्च (ಹೊಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟನು) । ५. सत्राजितः
 स्यमन्तकेन (मणि) शोभते । ६. साधवः (शत्रु), मित्रेषु, (बन्धु) च समा
 भवन्ति ॥

೫. ಕೆಲವು ಸ್ವರಸಂಧಿಗಳು

೨೮. ಈ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸೋಣ :-

रोगा हरन्ति सततं प्रबलाशरीरम्
 कामादयोऽप्यनुदिनं प्रदहन्ति चित्तम् ।
 मृत्युश्च नृत्यति सदा कलयन् दिनानि
 तस्मात्त्वमेव शरणं मम दीनबन्धो ॥

ಪದವಿಭಾಗ

रोगाः हरन्ति, सततम् (अ) प्रबलाः, शरीरम् । कामादयः, अपि (अ)
 अनुदिनम् (अ), प्रदहन्ति, चित्तम् । मृत्युः, च (अ), नृत्यति, सदा (अ), कलयन्,
 दिनानि । तस्मात्, त्वम्, एव (अ), शरणम्, मम, दीनबन्धो ॥

ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಅಥವಾ ಪದಗಳಿಗೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದರ ಸೇರುವೆಯಾಗು
 ವಾಗ ಲೋಪ (ವರ್ಣಗಳು ಇಲ್ಲವಾಗಿಬಿಡುವುದು), ಅಗಮ (ವರ್ಣವು ಬಂದು

ಸೇರುವದು), ಆದೇಶ (ಇರುವ ವರ್ಣದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯ ವರ್ಣವು ಬರುವದು)

- ಇವು ಸಂಧಿ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕವುಂಟು :

ಸಂಹಿತೈಕಪದೇ ನಿತ್ಯಾ, ನಿತ್ಯಾ ಧಾತೂಪಸರ್ಗಯೋಃ |

ನಿತ್ಯಾ ಸಮಾಸೇ ವಾಕ್ಯೇ ತು ಸಾ ವಿವಕ್ಷಾಮಪೇಕ್ಷತೇ ||

[ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷೆಯಂತೆ (ಮಾತನಾಡುವವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ) ಸಂಧಿಕಾರ್ಯವು ಆಗಬಹುದು. ಅದು ಧಾತುಗಳಿಗೂ ಉಪಸರ್ಗ (ಪ್ರ, ಪರಾ ಮುಂತಾದವು) ಗಳಿಗೂ ನಿತ್ಯ, ಆಗಲೇಬೇಕು ; ಉದಾಹರಣೆ : ಅಧ್ಯಸ್ಯತಿ. (ಇಲ್ಲಿ 'ಅಧಿ' ಎಂದು ಬಿಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ). ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ (ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಪದಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದೇ ಪದವಾಗಿರುವಲ್ಲಿ) ನಿತ್ಯ, ಸಂಧಿಯಾಗಲೇಬೇಕು ; ಉದಾ : ದೇಹೇನ್ವಿಯಾಣಿ ('ದೇಹ ಇನ್ವಿಯಾಣಿ' ಎಂದು ಬಿಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ). ಅದು ಒಂದೇ ಪದದಲ್ಲಿ (ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವಾಗ) ನಿತ್ಯ, ಆಗಲೇಬೇಕು ; ಉದಾ : ರಾಮಃ (ಇಲ್ಲಿ 'ರಾಮ ಅಸ್' ಎಂದಾಗುವದೇ ಇಲ್ಲ) ; ದಹನ್ತಿ (ಇಲ್ಲಿ 'ದಹ ಅನ್ತಿ' ಎಂದಾಗುವದೇ ಇಲ್ಲ).]

ಯಾವದಾದರೊಂದು ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪದವಿಭಾಗವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ನಾಮ ಪದ, ಕ್ರಿಯಾಪದ, ಅವ್ಯಯ - ಇವುಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ತೋರಿಸ ಬೇಕು. ಮೇಲೆ ನಾವು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಿ ತೋರಿಸಿದೆ ; ಒಂದು ಪದದ ಮುಂದೆ (ಅ) ಎಂದಿದ್ದರೆ ಅದು ಅವ್ಯಯವೆಂದರ್ಥ.

ಹಿಂದೆ ಉದಾಹರಿಸಿರುವ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ -

(೧) ರೋಗಾಃ ಹರನ್ತಿ = ರೋಗಾ ಹರನ್ತಿ ; (೨) ಪ್ರಬಲಾಃ ಶರೀರಮ್ = ಪ್ರಬಲಾಶ್ಯರೀರಮ್ ; (೩) ಕಾಮಾದಯಃ ಅಪಿ = ಕಾಮಾದಯೋಽಪಿ ; (೪) ಮೃತ್ಯುಃ ಚ = ಮೃತ್ಯುಶ್ಚ - ಇವೆಲ್ಲ ವಿಸರ್ಗಸಂಧಿಗಳು. (ಇವನ್ನು ೧ನೆಯ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ). ಮಿಕ್ಕ ಸಂಧಿಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು¹ ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಲಾಗುವದು.

ಸರ್ವಣದೀರ್ಘಸಂಧಿ

೨೯. ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವರಸಂಧಿಯಾಗಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಿದ ಪದಗಳನ್ನು ಕಂಸದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದೆ. ಅರ್ಥವನ್ನು ಮೊದಲು ಊಹಿಸಿ ಆಮೇಲೆ ಕನ್ನಡದ ಅನುವಾದವನ್ನು ನೋಡಿ :

1. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆದಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೂ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಯೇ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದೆಯಾದರೂ ನಿತ್ಯವಾಗಿ ಸಂಧಿಯಾಗಲೇಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಬಿಡಿಸುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಓದುಗರು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರಬೇಕು.

೧. ಅತ್ರಾಂತರೇ (= ಅತ್ರ ಅಂತರೇ) ಕಶ್ಚಿತ್ ತತ್ರಾಽಽಗತಃ (= ತತ್ರ ಆಗತಃ) ।
 ೨. ತದಾಽಸ್ಯ (= ತದಾ ಅಸ್ಯ) ಮಿತ್ರಮಪಿ^೧ (= ಮಿತ್ರಮ್ ಅಪಿ) ಪ್ರೀತ್ಯಾಽಽಗತಮ್
 (= ಪ್ರೀತ್ಯಾ ಆಗತಮ್) । ೩. ಅಸ್ತೀಶ್ವರೋಽತೀವ (= ಅಸ್ತಿ ಇಶ್ವರಃ ಅತಿ ಇವ)
 ದಯಾಲ್ಃ^೨ । ೪. ಸರ್ವೇಷಾಮಪಿ ಶಡ್ಕರೀಶ್ವರೀ (= ಶಡ್ಕರೀ ಇಶ್ವರೀ) । ೫. ನದೀಯಂ
 (= ನದೀ ಇಯಂ) ಗಭೀರಾ । ೬. ಕೃಷಿವಲಾನಾಂ ಬಹುಪಕರೋತಿ (= ಬಹು ಉಪಕರೋತಿ)
 ಸಾಧುರ್ವಸುಗುಪ್ತಃ (= ಸಾಧುಃ ವಸುಗುಪ್ತಃ) । ೭. ಹನ್ತೃಣಾಂ (= ಹನ್ತೃ ಋಣಾಂ) ಸರ್ವಸ್ಯ ।
 ೮. ರಾಮಸ್ಯ ತೂರ್ಮಿಕಾ (= ತು ತೂರ್ಮಿಕಾ) ಬಹುಮೂಲ್ಯಾ ॥

೧. ಈ ನಡುವೆ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ೨. ಆಗ ಇವನ ಮಿತ್ರನೂ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಬಂದನು. ೩. ಬಹಳ ದಯಾಳುವಾದ ಈಶ್ವರನು ಇದಾನೆ. ೪. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಶಂಕರಿಯು ಈಶ್ವರಿಯು. ೫. ಈ ನದಿ ಅಳ. ೬. ಸಾಹುಕಾರ ವಸುಗುಪ್ತನು ಬೇಸಾಯಗಾರರಿಗೆ ಬಹಳ ಉಪಕಾರಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ೭. ಸಾಲವು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದು. ೮. ಆದರೆ ರಾಮನ ಉಂಗುರವು ಬಲುಬೆಲೆಯುಳ್ಳದ್ದು.

೨೦. ಪದಗಳ ಅರ್ಥವು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಅವು ಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಕ್ರಮವೆಂದು ಹೆಸರು. ನಾವು ಉದಾಹರಿಸಿರುವ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಹೀಗೆ ಜೋಡಿಸಿದಾಗ ವಾಕ್ಯಗಳಾಗುವವು.

ಅನ್ವಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಗಳು

೧. ಪ್ರಬಲಾಃ ರೋಗಾಃ, ಶರೀರಂ ಸತತಂ ಹರಂತಿ । ೨. ಕಾಮಾದಯೋಽಪಿ ಚಿತ್ತಮ್ ಅನುದಿನಂ ಪ್ರದಹಂತಿ । ೩. ಮೃತ್ಯುಶ್ಚ ಸದಾ ದಿನಾನಿ ಕಲಯನ್ ನೃತ್ಯತಿ । ೪. (ಹೇ) ದೀನಬನ್ಧು, ತस्ಮಾತ್ (ಅಥ) ತ್ವಮ್ ಏವ ಮಮ ಶರಣಮ್ ॥

(ಅನುವಾದ)

೧. ಬಹಳ ಬಲವಾಗಿರುವ ರೋಗಗಳು ಶರೀರವನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ

1. ಗೆಲೆಯ ಎಂಬರ್ಥದ ಮಿತ್ರಶಬ್ದವು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ.
 2. ಸಂಸ್ಕೃತದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪದಗಳು ಇಂಥ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅನ್ವಯಕ್ರಮದಿಂದ ಅದನ್ನು ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕನ್ನಡಿಸಬೇಕು.

ನಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವವು. ೨. ಆಶೆಯೇ ಮುಂತಾದವುಗಳೂ ಚಿತ್ತವನ್ನು ದಿನದಿನವೂ ಸುಧುತ್ತಿರುವವು. ೩. ಮತ್ತು ಮೃತ್ಯುವು (ಸಾವು) ಯಾವಾಗಲೂ ದಿವಸಗಳನ್ನು ಎಣಿಸುತ್ತಾ ಕುಣಿಯುತ್ತಿದೆ. ೪. (ಎಲೈ) ದೀನರಿಗೆ ಬಂಧುವಾದವನೆ, ಅದ್ದರಿಂದ ಈಗ ನೀನೇ ನನಗೆ ರಕ್ಷಕನು.

ಸಂಧಿನಿಯಮ : ಸರ್ವಣ(ಒಂದೇ ಜಾತಿಯ) ಸ್ವರಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರುವಾಗ ಆ ಎರಡಕ್ಕೂ ಆ ಜಾತಿಯ ದೀರ್ಘವು ಆದೇಶವಾಗುವದು (ಇದು ಸರ್ವಣದೀರ್ಘಸಂಧಿ). (ಅಆ, ಇಈ, ಉಊ, ಋೠಋ, - ಇವುಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸರ್ವಣ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಅಕ್ಕೆ ಆಕಾರವೂ, ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಆಕಾರವೂ ಸರ್ವಣ ; ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಆಕಾರವೇ ಸರ್ವಣದೀರ್ಘ. ಹೀಗೆಯೇ ಈಕಾರಾದಿ ದೀರ್ಘಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.) ಉದಾಹರಣೆ : ಅತ್ರ, ಅನ್ತರೇ = ಅತ್ರಾನ್ತರೇ ; ತತ್ರ ಅಗತಃ = ತತ್ರಾಽಗತಃ¹ ।

೧. ತದಾ अस्य = तदाऽस्य ; प्रीत्या आगतम् = प्रीत्याऽऽगतम्

೨. अस्ति ईश्वरः = अस्तीश्वरः ; शङ्करी ईश्वरी = शङ्करीश्वरी ; नदी इयम् = नदीयम्

೩. बहु उपकरोति = बहूपकरोति ४. हन्तु ऋणम् = हन्तुणम् ॥

ಗುಣಸಂಧಿ

೩೧. ಅಸರ್ವಣ (ಸಮಾನಜಾತಿಯವರ್ಣವಲ್ಲದ) ಸ್ವರಗಳು ಕೂಡಿ ಕೊಂಡಾಗ ಆಗುವ ಸಂಧಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಿ ತೋರಿಸಿದೆ :

೧. कस्येदं (= कस्य इदं) वनम् ? ೨. ताटकेत्यं (= ताटका इत्थं) गर्जति । ೩. ममेश्वर (= मम ईश्वर) एव शरणम् । ೪. तस्येदृशम् (= तस्य ईदृशम्) ऐश्वर्यम् । ೫. तत्रोपविष्टं (= तत्र उपविष्टं) ब्राह्मणं नमामः । ೬. तवोर्मिका (= तव ऊर्मिका) कुत्र गता ? ೭. जनकोऽर्घ्येणर्षि (= जनकः अर्घ्येण ऋषि) पूजयति ॥

೧. ಈ ಕಾಡು ಯಾರದು ? ೨. ತಾಟಕೆಯು ಹೀಗೆ ಕೂಗುತ್ತಿದಾಳೆ. ೩. ನನಗೆ ಈಶ್ವರನೇ ರಕ್ಷಕನು. ೪. ಅವನದು ಇಂಥ ಐಶ್ವರ್ಯ. ೫. ಅಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ

1. ಮುಂದಿನ ಅಕಾರವು ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗಿದೆ. s ಹೀಗೆ ಅವಗ್ರಹಚಿಹ್ನೆಯಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ ; ಅಕಾರವು ಸೇರಿಹೋಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಎರಡು ಅವಗ್ರಹಚಿಹ್ನೆಗಳಿಂದ ತೋರಿಸುವರು. ಉದಾ : ಈಶ್ವರೋಽಸ್ಮಿ, ತತ್ರಾಽಗತಮ್ ।

ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸೋಣ. ೬. ನಿನ್ನ ಉಂಗುರವು ಎಲ್ಲಿ ಹೋಯಿತು ?
೭. ಜನಕನು ಅರ್ಘ್ಯದಿಂದ ಋಷಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸಂಧಿನಿಯಮ : ಅಅಕಾರಗಳಿಗೆ ಇಈ, ಉಊ, ಋ(ಋೂ, ೠ ಈ ಸ್ವರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಹಿಂದುಮುಂದಿನ ಸ್ವರಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಗುಣವು ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ ಇಈಗಳು ಪರವಾದಾಗ ಏ, ಉಊಗಳು ಪರವಾದಾಗ ಓ, ಋಋೂಗಳು ಪರವಾದಾಗ ಅಠ್, ೠಕಾರವು ಪರವಾದರೆ ಅಲ್ - ಹೀಗೆ ಬರುತ್ತವೆ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೨೫

ಇಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಯಾಗಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. अस्य जैनस्याम्बरं श्वेतम् । २. अत्रोपविशन्तु भवन्तः (ತಾವು) ।
३. तत्रोर्मिका तिष्ठति (ಇದೆ) । ४. ममाऽऽसन्दी (ಕುರ್ಚಿ) कुत्रास्ति ?
५. तवेयं भार्या किम् ? ६. तस्य भार्याऽस्य पुत्री । ७. सा नद्यां पतिव्रवतीति वदन्ति । ८. इहोक्तं (ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ) सर्वम्, तत्र तूह्यम् (ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದದ್ದು) ।

ಅಭ್ಯಾಸ ೨೬

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ + ಹೀಗೆ ಗುರುತುಮಾಡಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಿರಿ. ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

१. वानराः स्वादूनि (ರುಚಿಯಾದ) फलानि खादन्ति । २. बालको लिखति + इव (ಬರೆಯುವಂತೆ ಇದಾನೆ) । ३. गोपालस्य धेनुर्नीली (ಕರಿಯದು); गोविन्दस्य + अपि तथा इति वदन्ति । ४. अत्र + ऋषिरेव + ईश्वरः (ಒಡೆಯ) । ५. भल्लस्थ + इमे महिषाः (ಕೋಣಗಳು) । ६. वापीषु (ಭಾವಿಗಳಲ್ಲಿ) + ऊर्मिकाः पतन्ति । ७. अस्ति + ईश्वर इति देवा वदन्ति ; न + अस्ति + इति उक्षसाः ॥

ವೈದ್ಧಿ ಸಂಧಿ

೩೨. ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಐಕಾರವೂ ಔಕಾರವೂ ಆದೇಶವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿರುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿರಿ. ಬಿಡಿಸಿ ಕಂಸದಲ್ಲಿ ಟ್ಟಿರುವ ಎರಡು ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ (ಹಿಂದಿನ) ಪದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸ್ವರವಿದೆ ? ಪರ (ಮುಂದಿನ) ಪದದ ಮೊದಲಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸ್ವರವಿದೆ ?

೧. ತಸ್ಯೈವ (= ತಸ್ಯ ಎವ) ಪರ್ಯಡ್ಕ: (ಮಂಚ) ಸ: | ೨. ಇಂದ್ರಸ್ಯೈರಾವತೋ (= ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಏರಾವತೋ) ನಾಮ (ಎಂಬ) ಗಜೋಽಸ್ತಿ | ೩. ಹಿಮಾಲಯೇ ತತ್ರೈಷಧಯ: (= ತತ್ರ ಔಷಧಯ: ಗಿಡಗಳು) ಕಾ: ಕಾ: ಸಂತಿ ? ೪. ಅಸ್ಮಾಕಂ ತತ್ರೈತ್ಸುಕ್ಯಂ (= ತತ್ರ ಔತ್ಸುಕ್ಯಂ ಕುತೂಹಲವು) ನಾಸ್ತಿ | ೫. ಕೈವಂ (= ಕಾ ಎವಂ) ವದತಿ | ೬. ತಥೈಶ್ವರ್ಯಂ (= ತಥಾ ಏಶ್ವರ್ಯಂ) ಕಸ್ಯಾಸ್ತಿ ? ೭. ಅಹಂ ವದಾಮಿ ಸೌಷಧಿ: (= ಸಾ ಔಷಧಿ:) ನ ಹಿಮಾಲಯೇಽಸ್ತಿತಿ | ೮. ತದೈತ್ಸುಕ್ಯಂ (= ತದಾ ಔತ್ಸುಕ್ಯಂ) ಭವತಿ ||

ಸಂಧಿನಿಯಮ : ಅಆಕಾರಗಳಿಗೆ ಏಐಕಾರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ (ಹಿಂದು ಮುಂದಿನ) ಸ್ವರಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಐಕಾರವೂ, ಓಔಕಾರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಅವೆರಡಕ್ಕೂ ಔಕಾರವೂ ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ. (ಇದು ವೈದ್ಧಿ ಸಂಧಿ)

ಅಭ್ಯಾಸ ೨೨

ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ.

೩೩. ಈ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮಾಡದೆ ಇರುವ ರೂಪಗಳನ್ನು + ಈ ಗುರುತಿನಿಂದ ತೋರಿಸಿ ಮೊದಲು ಬರೆದಿದೆ. ಬಳಿಕ ಸಂಧಿ ಕಾರ್ಯವು ಆದಮೇಲಿನ ರೂಪವನ್ನು ಕಂಸದಲ್ಲಿ ಟ್ಟಿದೆ. ಸಂಧಿಯಾದ ಬಳಿಕ ಎರಡು ರೂಪಗಳು ಇದ್ದರೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವದನ್ನು ಮೊದಲು ಬರೆದಿದೆ.

೧. ಗುರೋ + ಅಸ್ಯ (= ಗುರೋಽಸ್ಯ) ವ್ಯಾಕರಣೇ ಇಚ್ಛಾ ವರ್ತತಿ | ೨. ಪ್ರಭೋ + ಅಸ್ಮಿನ್ (= ಪ್ರಭೋಽಸ್ಮಿನ್) ಜನೇ ಕೃಪಾ ಕರ್ತವ್ಯಾ | ೩. ತೇ + ಇತಿ (= ತ ಇತಿ, ತಯಿತಿ) ವದಂತಿ | ೪. ಕೇ + ಇಹ (= ಕ ಇಹ, ಕಯಿಹ) ವಸಂತಿ | ೫. ತಸ್ಮೈ + ಊರ್ಮಿಕಾಂ (= ತಸ್ಮಾ ಊರ್ಮಿಕಾಂ, ತಸ್ಮಾಯೂರ್ಮಿಕಾಂ) ಯಚ್ಛಾಮಿ | ೬. ಹರೌ + ಅಸ್ತಿ (= ಹರಾವಸ್ತಿ, ಹರಾ ಅಸ್ತಿ) ಭಕ್ತಿ: ||

ಸಂಧಿನಿಯಮ¹: ಏ, ಓ, ಐ, ಔ, - ಇವುಗಳ ಮುಂದೆ ಸ್ವರವು ಬಂದಿರುವಾಗ ಇವಕ್ಕೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಯ್, ಅವ್, ಆಯ್, ಆವ್ - ಎಂಬ ಆದೇಶಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಆಗ ಅವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ವಿಶೇಷ : ಸಂಬೋಧನಾವಿಭಕ್ತಿಯ ಮುಂದೆ ಈ ಸಂಧಿಕಾರ್ಯವು ಆಗದೆಯೂ ಇರಬಹುದು. ಉದಾ : ಪ್ರಭೋ ಅತ್ತ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೨೮

ಇಲ್ಲಿ + ಹೀಗೆ ಗುರುತುಮಾಡಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಮಾಡಿ ; ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. ಧನಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯೈ + ಆಣಕಂ (ಆಣಿಯನ್ನು) ಯಚ್ಛತಿ । ೨. ದಶರಥಃ ಪ್ರಾಸಾದೇ (ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ) + ಅಸ್ತಿ । ೩. ಗೋಪಾಲಸ್ಯ ವೃಷಭೌ + ಅತ್ರ ಸ್ತಃ । ೪. ರುಗ್ಣಸ್ಯ + ಔಷಧಂ ವಿಷಂ ಭವತಿ । ೫. ಋಷಯೋ ವನೇ + ಆಶ್ರಮಂ ರಚಯಂತಿ । ೬. ಮಹಾನಸೇ (ಅಡಿಗೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ) ಸುದೌ + ಆದನಂ ಪಚತಃ । ೭. ಕುಬೇರಸ್ಯ + ಏವ ತಥಾ + ಔಶ್ವರ್ಯಮಸ್ತಿ । ೮. ಸಃ + ಅಪಿ ತಥಾ + ಏವ ವದತಿ । ೯. ವಯಂ ನ + ಏವ ಪಾಯಸಂ ವಾಂಞಾಮಃ ॥

೩೪. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ಸಂಧಿಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ ; (ಮಾದರಿ :- ಭವತ್ಯಗ್ರೇ = ಭವತಿ + ಅಗ್ರೇ । ಇಲ್ಲಿ ಇಕಾರಕ್ಕೆ ಅಕಾರವು ಪರವಾಗಿದೆ ; ಪೂರ್ವಾಪರಸ್ವರಗಳೆರಡರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಯಕಾರವು ಆದೇಶವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ.)

೧. ರಾಮೋ ಭವತ್ಯಗ್ರೇ । ೨. ಇದಾನಿಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋಽಪ್ಯನುಸರತಿ (ಅಪಿ ಅನುಸರತಿ) ತಮ್² । ೩. ಅಸ್ತ್ಯಾಚಾರ್ಯಃ (= ಅಸ್ತಿ ಆಚಾರ್ಯಃ) ಪರ್ಯಚ್ಛೇ । ೪. ತಾವಪ್ಯುರ್ಮಿಕಾ (= ಅಪಿ ಊರ್ಮಿಕಾ) ನಾಸ್ತಿ ಕಿಮ್ ? ೫. ಇತ್ಯೇವ (= ಇತಿ ಏವ) ವದಂತಿ ಸರ್ವೇ । ೬. ಸುದಾಃ ಪಚಂತ್ಯೋದನಮ್ (= ಪಚಂತಿ ಆದನಮ್) । ೭. ತಸ್ಯಾಪ್ಯೈಶ್ವರ್ಯಮ್ (= ತಸ್ಯಾಪಿ

1. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಧಿನಿಯಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ ; ಅದರೂ ಸ್ವರಸಂಧಿಗಳ ವಿಷಯಜ್ಞಾನದ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

2. ವಾಕ್ಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಸ್ವಾರ(ಸೊನ್ನೆ)ವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಡಿ ; ಮ್ ಎಂದೇ ಬರೆಯಿರಿ.

ऐश्वर्यं) न शाश्वतम् । ८. नास्त्यौषधं (= नास्ति औषधं) तत्र । ९. कैकेय्यत्र
(= कैकेयी अत्र) कोष्ठे (कौलेय्ये) अस्ति । १०. गौर्युपविशति (= गौरी
उपविशति) शङ्करस्य समीपे । ११. ते त्वेवं (= तु एवं) मन्यन्ते ।
१२. मम त्वियं (= तु इयं) लेखिनी । १३. अस्य सर्वस्य कर्त्रस्ति (= कर्तृ
अस्ति) दैवम् (अदृश्यम्) ॥

ಸಂಧಿನಿಯಮ : ಇಲುಖುಲ¹ ಗಳಿಗೆ ವಿಜಾತೀಯ (ಅಸರ್ವಣ) ಸ್ವರಗಳು ಪರವಾದರೆ
ಕ್ರಮವಾಗಿ ಯವರಲಗಳು ಅದೇಶವಾಗುವವು. ಈ ವರ್ಣಗಳಿಗೆ ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ
ಯಣ್ ಎಂದು ಹೆಸರು ; ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಯಣ್ಸಂಧಿ ಎನ್ನುವರು.

ಅಭ್ಯಾಸ ೨೯

ಇಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪದವನ್ನು ಮೊದಲು ಬರೆದುಕೊಂಡು ವಾಕ್ಯವನ್ನು
ಓದಿರಿ. ಆಗುವ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಿರಿ :

१. अयोध्यायां कोऽपि नास्ति । २. एषु पत्तनेषु ते धनिनः सन्ति ।
३. आभ्यां ग्रामाभ्यां गोप्यः क्षीरम् आनयन्ति । ४. ईश्वर एव शरणं मम ।^१
५. इयम् ऊर्मिका न तव, मम तु^२ । ६. ऊर्मिला पुत्रं कुस्यति ॥

೬. ಎಂಥ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವ ವಿಶೇಷಣಗಳು

೩೫. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಥ ? ಎಷ್ಟು (ಪರಿಮಾಣ, ಸಂಖ್ಯೆ) ? ಯಾವ ? -
ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಿರಿ :

१. अस्ति वर्षमाने नाम नगरे बहुधनो नाम साधुः । २. तस्य कोशे प्रभूतानि
अनर्घाणि रत्नानि सन्ति । ३. अयं मणिः सूर्येण सत्राजिताय दत्तः । ४. स कश्चन
विदेशीयः । ५. तस्य सर्वमपि धनं केनचित् चोरेण अपहृतम् । ६. नगराध्यक्षस्थाने
बहवो जना मिलन्ति । ७. चौरोऽर्धं धनं रक्षापुरुषाय यच्छति ॥

1. ल + अकृतिः = लाकृतिः (लकारद अकार) ಎಂದು लकारಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ
ಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. 2. ಮಮ, ತು - ಇವೆರಡನ್ನು ವಾಕ್ಯದ ಮೊದಲಿಗೆ ಇಡಿ.

೧. ವರ್ಧಮಾನವೆಂಬ ನಗರದಲ್ಲಿ ಬಹುಧನನೆಂಬ ಸಾಹುಕಾರನು ಇದಾನೆ (ಇದ್ದನು). ೨. ಅವನ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲದ (= ಬಹಳ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ) ರತ್ನಗಳು ಇವೆ. ೩. ಈ ರತ್ನವು ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಸತ್ಯಾಜಿತನಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು. ೪. ಅವನು ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ವಿದೇಶದವನು. ೫. ಅವನು ಧನವೆಲ್ಲವೂ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಕಳ್ಳನಿಂದ ಕದಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ೬. ನಗರದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನ ತಾಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಜನರು ಸೇರಿರುತ್ತಾರೆ. ೭. ಕಳ್ಳನು ಅರ್ಧ ಧನವನ್ನು ಪೋಲೀಸಿನವನಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

ವಿಶೇಷ : (1) ವರ್ಧಮಾನೇ ನಾಮ (ನಗರೇ), ಬಹುಧನೋ ನಾಮ (ಸಾಧುಃ) ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಮ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು 'ಎಂಬ' ಎಂದು ಕನ್ನಡಿಸಬೇಕು. ಈ ಅವ್ಯಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆಯೂ ಮುಂದೆಯೂ ಇರುವ ಶಬ್ದಗಳು ಒಂದೇ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರಬೇಕು.

(2) ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕೆ ಎಂಥ (ಕೀದೃಶ), ಎಷ್ಟು ಪರಿಮಾಣ (ಕಿಯತ್), ಎಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ (ಕತಿ, ಕಿಯತ್), ಯಾವ (ಕಿಮ್, ಕತರ, ಕತಮ) - ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು. ಇವಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸರ್ವನಾಮಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಿ ಕೊಡಲಾಗುವದು.

೩೬. ವಿಶೇಷಣಗಳು ಪೂರ್ವ (attributive) ವಿಶೇಷಣಗಳೆಂದೂ ವಿಧೇಯ (predicative) ವಿಶೇಷಣಗಳೆಂದೂ ಎರಡು ಬಗೆ. ನೇರಾಗಿಯೇ ಪೂರ್ವವಿಶೇಷಣಗಳಾಗಿರಲಿ, ವಾಕ್ಯದ ವಿಧೇಯದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ವಿಧೇಯವಿಶೇಷಣಗಳಾಗಿರಲಿ, ಅವಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಿಶೇಷ್ಯಗಳ ಲಿಂಗವಿಭಕ್ತಿವಚನಗಳೇ ಇರಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿ :

ಪೂರ್ವವಿಶೇಷಣಗಳು

೧. विश्वामित्रोऽयोध्यां नाम नगरीं गतः । २. ब्राह्मणो ज्येष्ठं (ತೀರ ಹಿರಿಯ) पुत्रं कुस्यति । ३. दशरथः कनिष्ठायै (ತೀರ ಹಿರಿಯ) भार्यायै वरौ यच्छति । ४. बहुषु ग्रामेषु वाप्यो (ಭಾವಿಗಳು) न सन्ति । ५. मूर्खयोः पुत्रयोः कलहो भवति । ६. अयोध्यायां रम्याणि गृहाणि वर्तन्ते ॥

೧) अयोध्यां नाम नगरीम्	ಇವು	ಸ್ತ್ರೀ.	ದ್ವಿ.	ಏಕವಚನ
೨) ज्येष्ठं पुत्रम्		ಪು.	ದ್ವಿ..	ಏಕ..
೩) कनिष्ठायै भार्यायै		ಸ್ತ್ರೀ.	ಚ.	ಏಕ.

೪) बहुषु ग्रामेषु	ಇವು	ಪು.	ಸ.	ಬಹು.
೫) मूर्खयोः पुत्रयोः		ಪು.	ಸ.	ದ್ವಿ.
೬) रम्याणि गृहाणि		ನ.	ಪ್ರ.	ಬಹು.

ಹೊಸಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು 'ಎಂಬ', 'ಆದ', ಉಳ್ಳ' ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುವುದು. 'ಆವರನ್ನಿಬ್ಬರನ್ನು' ಎನ್ನುವದಕ್ಕಿಂತ 'ಆವರಿಬ್ಬರನ್ನು' ಎಂದು ಉಪಯೋಗಿಸುವದೇ ಹೆಚ್ಚು ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಹಳೆಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಂತೆಯೇ 'ವೀರಂಗೆ ದೇವಂಗೆ', 'ಪಾಡುವವಂ ತುಂಬಿಗಳಂ' ಎಂಬಂತೆ ಸಮಾನವಿಭಕ್ತಿವಚನಗಳಿಂದ ತಿಳಿಸುವ ವಾಡಿಕೆಯೂ ಇದ್ದಿತು.

ವಿಧೇಯವಿಶೇಷಣಗಳು

೧. भूपतेर्भटाः शूराः । ೨. ऋषेः पर्णशाला संकुचिता । ೩. साधोर्गृहं (ಸಾಹುಕಾರನ ಮನೆ) विशालम् । ೪. तस्य उष्णीषः (ರುಮ್ಮಾಲು) शाटी (ಪಂಚಿ) च शुक्लौ¹ । ೫. वसुगुप्तः, तस्य भार्या, मित्रं च सुशीलानि (ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ವಭಾವದವರು) । ೬. नद्याः जलं शीतलम् । ೭. तव मतिः शोभना ॥

ಅಭ್ಯಾಸ ೩೦

ಪೂರ್ವವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೆ ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷ್ಯವಿಶೇಷಣಗಳ ಲಿಂಗವಿಭಕ್ತಿ ವಚನಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿ ಬರೆಯಿರಿ.

೩೨. ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಶೇಷಣಗಳ ಲಿಂಗವಚನವಿಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ. ಇಲ್ಲಿ (ಅಕಾರಾಂತ, ಇಕಾರಾಂತ, ಉಕಾರಾಂತ) ಶಬ್ದಗಳ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗರೂಪವು ಹೇಗೆ ಆಗಿದೆಯೋ ನೋಡಿ :-

೧. गभीरायां नद्यां शिशुः पतितवान् । ೨. शूरेण भटेन स उद्धृतः (ಎತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿತು) । ೩. रामस्य कल्याण्याः कथायाः श्रवणेन जनानां कल्याणं फलं भवति । ೪. कोकिलस्य ध्वनिः काकस्येव न कर्कशः, किं तु

1. ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದ ಶಬ್ದದೊಡನೆ ಬೇರೆಯ ಲಿಂಗದ ವಿಶೇಷ್ಯಗಳು ಸೇರಿದ್ದರೆ ಇವುಗಳ ಒಟ್ಟು ವಿಶೇಷಣವು ನಪುಂಸಕವಾಗಿರಬೇಕು ; ನಪುಂಸಕಲಿಂಗವಿಲ್ಲದೆ ಪುಲ್ಲಿಂಗಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದ ಶಬ್ದಗಳು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿದ್ದರೆ ಅದು ಪುಲ್ಲಿಂಗವಾಗಿರುವುದು.

(ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ) ಸ ಮೃದುರ್ಮಧುರಶ್ಚ | ೫. ಮಧುರಾಧಿಪತೇರ್ಮಾಲಾಪಿ ಮಧುರಾ | ೬. ಮಲ್ಲಸ್ಯ
ವೃಷಭಃ (ಎತ್ತು) ಶುಕ್ಲಃ, ಮಹಿಷಿ ತು ನೀಲಿ | ೭. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ಶುಚಿಃ, ತಸ್ಯ
ಭಾರ್ಯಾಽಪಿ ಶುಚಿಃ ||

ಪು. ಮತ್ತು ನ.	ಸ್ತ್ರೀ.	ಪು. ಮತ್ತು ನ.	ಸ್ತ್ರೀ.
ಬಾಲ ಚಿಕ್ಕ	ಬಾಲಾ	ಸುರಭಿ ಒಳ್ಳೆಯ ವಾಸನೆಯ	ಸುರಭಿ
ವೃದ್ಧ ಬೆಳೆದ, ಮುದಿ	ವೃದ್ಧಾ	ಭೂರಿ ಬಹಳ	ಭೂರಿ
ದೀರ್ಘ ಉದ್ದನೆಯ	ದೀರ್ಘಾ	ಋಜು ನೆಟ್ಟಗಿರುವ	[ಋಜು ಋಜ್ವಿ
ಹ್ರಸ್ವ ಗಿಡ್ಡ, ಮೊಟಕು	ಹ್ರಸ್ವಾ	ಮೃದು ಮೆತ್ತನೆಯ	[ಮೃದು ಮೃದ್ವಿ
ಕೃಶ ಬಡಕಲಾದ	ಕೃಶಾ	ಬಹ ಬಹಳ	[ಬಹು ಬಹ್ವಿ
ಕರ್ಮಕಶ ಬಿರುಸು, ತರಕಲು	ಕರ್ಮಕಶಾ	ಸಾಧು ಒಳ್ಳೆಯ	[ಸಾಧು ಸಾಧ್ವಿ
ಗಭೀರ ಅಳವಾದ	ಗಭೀರಾ	ಸ್ವಾದು ಸವಿಯಾದ	[ಸ್ವಾದು ಸ್ವಾದ್ವಿ
ಕಲ್ಯಾಣ ಮಂಗಳಕರ	ಕಲ್ಯಾಣಿ	ಗುರು ದೊಡ್ಡ, ಭಾರವಾದ	[ಗುರು ಗುರ್ವಿ
ಶಾಶ್ವತ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಇರುವ	ಶಾಶ್ವತಿ		
ನೀಲ ಕರಿಯ	[ನೀಲಾ ನೀಲಿ		

ಸಾಮಾನ್ಯನಿಯಮ : ಅಕಾರಾಂತ ವಿಶೇಷಣಗಳ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಕಾರಾಂತವಾಗುವವು ; ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಅಕಾರಾಂತವೂ ಈಕಾರಾಂತವೂ ಆಗುವವು. ಇಕಾರಾಂತವಾಗಿರುವ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಇಕಾರಾಂತವಾಗಿಯೇ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗರೂಪಗಳಾಗುವವು ; ಉಕಾರಾಂತ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೆ - ಉಕಾರದ ಹಿಂದೆ ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರವಿಲ್ಲದಾಗ - ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು ಉಕಾರಾಂತ ಅಥವಾ ಈಕಾರಾಂತ - ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಆಗುವವು.

೩೮. ಇಕಾರಾಂತ ಮತ್ತು ಉಕಾರಾಂತ ವಿಶೇಷಣಗಳ ವಿಭಕ್ತಿಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಿಂದೆ (ಇದೇ ಪುಸ್ತಕದ ೧೪ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿ) ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಲಿಂಗ ವಿಭಕ್ತಿವಚನಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು..

ಅಭ್ಯಾಸ ೩೦

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ್ಯವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಆಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯ ಎಲ್ಲಾ ವಚನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯಿಸಿರಿ. (ಮಾದರಿ : ಮೊದಲನೆಯ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಯಾ ಭಕ್ತ್ಯಾ, ಪರಾಭ್ಯಾ, ಭಕ್ತಿಭ್ಯಾಮ್, ಪರಾಭಿಭಕ್ತಿभिಃ - ಎಂದು ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು.)

೧. ಅಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ದೇವಾಲಯೇ ಇಶ್ವರಂ ಪರಯಾ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಪೂಜಯತಿ | ೨. ತಸ್ಯ ವಸ್ತ್ರಾಣಿ ಸದಾ ಶುಚಿನಿ ಭವಂತಿ | ೩. ಅಸ್ಯಾಂ ಗಭೀರಾಢಾಂ ನಘಾಂ ಬಹವೋ ಮೀನಾಃ ಸಂತಿ | ೪. ತಸ್ಯಾ ಅಜಾಯಾಃ ಬಹ್ವಯಃ ಪ್ರಜಾಃ | ೫. ಯೋಗೀ ಕಲ್ಯಾಣಾನ್ ಲೋಕಾನ್ ಗಚ್ಛತಿ, ತತ್ರ ಚ ಶಾಶ್ವತೀಃ ಸಮಾಃ¹ ವಸತಿ | ೬. ರಕ್ಷಾಪುರುಷೋ ಗುರುಣಾ ದೃಢೇನ ಚೋರಂ ತಾಡಯತಿ | ೭. ಭೋಃ, ಇಮಾಂ ಚಮುಂ ಪಶ್ಯ | ೮. ಅರ್ಜುನ, ಮಮ ತವ ಚ ಬಹುನಿ ಜನ್ಮಾನಿ ವ್ಯತೀತಾನಿ | ೯. ಶುಚಿನಿ (ಶುಚೌ) ಕುಲೇ ಏವ ತಸ್ಯ ಜನ್ಮ ಭವತಿ | ೧೦. ಅಸ್ಮೈ ಸಾಧವೇ ಭಕ್ತಾಃ ಸ್ವಾಧೀ ದ್ರಾಕ್ಷಾಃ, ಸುರಭೀಣಿ ಪುಷ್ಪಾಣಿ ಚ ಆನಯಂತಿ ||

೧. ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾನೆ. ೨. ಅವನ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಶುಚಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ೩. ಈ ಅಳವಾದ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮೀನುಗಳು ಇವೆ. ೪. ಆ ಆಡಿಗೆ ಬಹಳ ಮಕ್ಕಳು (= ಮರಿಗಳು). ೫. ಯೋಗಿಯು ಮಂಗಳಕರವಾದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ, ಅಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತಗಳಾದ (= ಬಹಳ) ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ² ವಾಸಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ೬. ಪೋಲೀಸಿನವನು ತೊಕವಾದ ಕೋಲಿನಿಂದ ಕಳ್ಳನನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ೭. ಎಲೈ (= ಏನಯ್ಯ) ಈ ದೊಡ್ಡ ಸೇನೆಯನ್ನು ನೋಡು. ೮. ಅರ್ಜುನ, ನನಗೂ ನಿನಗೂ ಬಹಳ ಜನ್ಮಗಳು ಕಳೆದುಹೋಗಿವೆ. ೯. ಶುದ್ಧವಾದ ಕುಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅವನಿಗೆ ಜನ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ. ೧೦. ಈ ಸಾಧುವಿಗೆ ಭಕ್ತರು ಸವಿಯಾದ ದ್ರಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನೂ ಸುವಾಸನೆಯ ಹೂಗಳನ್ನೂ ತಂದು(ಕೊಡುತ್ತಾರೆ).

1. ಇದು ಆಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ. 2. 'ವರೆಗೆ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ವಾಚಕಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವದು ; 'ಅವಧಿಯ ಒಳಗೆ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವದು. ಉದಾ : ಮಾಸಂ ಪಠತಿ = ಒಂದು ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಓದುತ್ತಾನೆ ; ಮಾಸೇನ ಸಮಾಪ್ತಂ ಭವತಿ = ತಿಂಗಳೊಳಗೆ ಮುಗಿಯುವದು.

ಅಭ್ಯಾಸ ೩೨

ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ್ಯಗಳಿಗೆ ಕಂಸದಲ್ಲಿರುವ ವಿಶೇಷಣಗಳ ತಕ್ಕ ರೂಪವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ. ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. अस्य बाहू (ह्रस्व), नेत्रे तु (विशाल) । २. (साध्वी पतिव्रती) भार्याया वचनं कस्य न (प्रिय) ? ३. अनया (कृश) महिष्या किं करोषि ?
४. विमलां (ऋजु) सृतिं (मार्गवन्मु) अनुसर ॥

೨. ಧಾತುಗಳೂ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳೂ

೩೯. ಒಂದು ನಾಲ್ಕು, ಆರು, ಹತ್ತು - ಈ ಗಣಗಳ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳು ಯಾವ ನಿಯಮವೂ ಇಲ್ಲದೆ ರೂಪಾಂತರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆಯೇ ಕ್ರಿಯಾಪದದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವವು.

೦ನೆಯ ಗಣ

पा (पिबति) - ಕುಡಿ	दृश् (पश्यति) - ನೋಡು
घ्रा (जिघ्रति) - ಮೂಸು	गम् (गच्छति) - ಹೋಗು
ध्मा (धमति) - ಊದು	सृ (धावति) - ಓಡು
स्था (तिष्ठति) - ನಿಲ್ಲು	ऋ (ऋच्छति) - ಹೋಗು, ಹೊಂದು
दा (यच्छति) - ಕೊಡು	यम् (यच्छति) - ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಡು

ವಿಶೇಷ : ಸ್ಯ ಧಾತುವಿಗೆ 'ಹೋಗು', 'ಹರಿದಾಡು' ಎಂಬರ್ಥವಿರುವಾಗ ಸರತಿ ಎಂದು ಕ್ರಿಯಾರೂಪ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೩೩

ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

१. अहं टीपानं वा काफीपानं वा न जिघ्रामि, औषधस्थाने (ಔಷಧಿಯಾಗಿ) एव तु ते पिबामि । २. गिरयः सदा तिष्ठन्ति । ३. इयं बाष्पशकटश्रेणी (ಅವಿಯ ಬಂಡಿಗಳ ಸಾಲು, ರೈಲುಗಾಡಿ) कुत्र गच्छति ?

೪. ಪಶ್ಯ, ಇದानीं प्रधूमितोऽग्निः (ಹೊಗೆಯಾಡಿತು) । ೫. सूदो धमन्या (ಊದುಗೊಳವಿಯಿಂದ) धमति । ೬. पापा अनर्थम् ऋच्छन्ति । ೭. वयं चलच्चित्रं (ಸಿನೆಮಾ) न पश्यामः ॥

೪೦. ಈ ಕೆಳಗೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮತ್ತು ಆರನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುಗಳು ಕೆಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಭ್ಯಾತ (ಕ್ರಿಯಾಪದ) ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸೇರುವ ಮುಂಚೆ ಆಗುವ ಮಾರ್ಪಾಡನ್ನು ಕೆಳದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದೆ :

೪ನೆಯ ಗಣ	೬ನೆಯ ಗಣ
दिव् (दीव्यति) - ಹೊಳೆ, ಪಗಡೆಯಾಡು	इष् (इच्छति) - ಬಯಸು
भ्रम् (भ्राम्यति) - ಅಲೆದಾಡು, ಭ್ರಾಂತನಾಗು	प्रच्छ् (पृच्छति) - ಕೇಳು, ಪ್ರಶ್ನಿಸು
शम् (शाम्यति) - ಶಾಂತನಾಗು	कृत् (कृन्तति) - ಕತ್ತರಿಸು
सिव् (सीव्यति) - ಹೊಲೆ	सिच् (सिञ्चति) - ಚಿಮುಕಿಸು
जन् (जायते) - ಹುಟ್ಟು	मुच् (मुञ्चति) - ಬಿಡು
तुष् (तुष्यति) - ತೃಪ್ತನಾಗು	मस्ज् (मज्जति) - ಮುಳುಗು
शुष् (शुष्यति) - ಒಣಗು	कृ (किरति) - ಚೆಲ್ಲಾಡು

ಅಭ್ಯಾಸ ೩೪

ಕನ್ನಡಿಸಿ :

१. कैकेयी किम् इच्छति ? २. भिक्षुका वीथिषु भ्राम्यन्ति । ३. नायं सर्पः, किमेवं भ्राम्यसि ? ४. सूचिकः (दर्शकः) चित्रवस्त्रं (ಚಿತ್ರ ಬಟ್ಟೆ) सीव्यति ; क्वचं कञ्चुकं चोलकं चण्डातकं वा (ಅಂಗಿಯನ್ನೋ ಕುಪ್ಪಸವನ್ನೋ ಜುಬ್ಬವನ್ನೋ ಅಥವಾ ಪರಿಕಾರವನ್ನೋ) करोति । ५. गुरवः कुप्यन्ति, शीघ्रं पाठशालां गच्छामः । ६. अन्तरीयं (ಉಡುವ ಬಟ್ಟೆ) वंशखंडे (ಬಿದಿರುಗಳುವಿನ ಮೇಲೆ) क्षिपामि (ಎಸೆಯುತ್ತೇನೆ, ಹಾಕುತ್ತೇನೆ) । ७. कामात् क्रोधो जायते ।

1. ಏತರಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆಯೋ ಅದರ ಹೆಸರು ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರಲಿ.

೮. ರಾಮೋ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಪೃಚ್ಛತಿ - ಭಗವನ್ , ಕಸ್ಯಾಽಽಶ್ರಮೋಽಯಮ್ ? ೯. ಸಾಧೋರ್ಭಾರ್ಯಾ (ಸಾಹುಕಾರನ ಹೆಂಡತಿ) ದುಃಖೇನ ಅಶ್ರೂಣಿ ಮುಜ್ವತಿ । ೧೦. ಶುಕ್ಲಾ ಮೇಘಾ ನ ವಾರೀಣಿ ಸಿಜ್ವಂತಿ । ೧೧. ನಾಪಿತಃ (ನಾಯಿಂದ) ಕರ್ತರ್ಯಾ (ಕತ್ತರಿಯಿಂದ) ನಖಂ ಕೃಂತತಿ ॥

ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ ಕ್ರಿಯಾರೂಪಗಳು

೪೦. ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಅಯ ವಿಕರಣವು ಬರಬೇಕೆಂದು ಹಿಂದೆ (ಖಂ. ೨೬) ತಿಳಿಸಿದೆಯಷ್ಟೆ ? ಮೂಲಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಗೂ ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಗೂ ಇರುವ ರೂಪಭೇದಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಲೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

೧. ಬಾಲಾಃ ಪಾಠಶಾಲಾಂ ಗಚ್ಛಂತಿ । ೨. ಚಾರಿಕಾ ಶಿಶುನ್ ಶಿಶುವಿಹಾರಂ ಗಮಯತಿ । ೩. ಅಹಮ್ ಇಶ್ವರಂ ಪಶ್ಯಾಮಿ, ತುಭ್ಯಮಪಿ ದರ್ಶಯಾಮಿ । ೪. ಸ ಮೃಗಃ ಸ್ವಯಂ¹ ಪ್ರಿಯತೇ, ವ್ಯಾಧಾಸ್ತಂ ನ ಮಾರಯಂತಿ । ೫. ವೃಕ್ಷಾಣಾಂ ಶಾಖಾ ನ ಸ್ವಯಂ ಕಮ್ಪಂತೇ, ವಾಯುರೇವ ತಾಃ ಕಮ್ಪಯತಿ ॥

೧, ಹುಡುಗರು ಪಾಠಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ೨, ಹೆಣ್ಣಾಳು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಶಿಶುವಿಹಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಸು (= ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು)ತ್ತಾಳೆ. ೩. ನಾನು ಈಶ್ವರನನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದೇನೆ, ನಿನಗೂ ತೋರಿಸುತ್ತೇನೆ. ೪. ಆ ಮೃಗವು ತಾನೇ ಸಾಯುತ್ತದೆ, ಬೇಡರು ಅದನ್ನು ಸಾಯಿಸು(ಕೊಲ್ಲು)ವದಿಲ್ಲ. ೫. ಮರಗಳ ಕೊಂಬೆಗಳು ತಾವೇ ಅಲುಗಾಡುವದಿಲ್ಲ, ಗಾಳಿಯೇ ಅವನ್ನು ಅಲುಗಾಡಿಸುತ್ತದೆ.

೪೧. ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಅಯ ವಿಕರಣವು ಸೇರುವ ಮುಂಚೆ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳಿಗೆ 'ಪ್' ಸೇರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವಕ್ಕೆ 'ಯ್' ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇವೆ :

ಗಮ್ (ಗಚ್ಛತಿ) - ಹೋಗು

ಗಮಯತಿ - ಹೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ

ಸ್ಥಾ (ತಿಷ್ಠತಿ) - ನಿಲ್ಲು, ಇರು

ಸ್ಥಾಪಯತಿ - ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಾನೆ, ಇರಿಸುತ್ತಾನೆ

ದಾ (ಯಚ್ಛತಿ) - ಕೊಡು

ದಾಪಯತಿ - ಕೊಡಿಸುತ್ತಾನೆ

ಜನ್ (ಜಾಯತೇ) - ಹುಟ್ಟು

ಜನಯತಿ - ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ

1. ಇದು ಅವ್ಯಯ ; ಇದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಲಿಂಗವಿಭಕ್ತಿವಚನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ರೂಪ.

ಋ (ಋಚ್ಛತಿ) - ಹೋಗು, ಹೊಂದು	ಅರ್ಪಯತಿ - ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ
ದೃಶ್ (ಪಶ್ಯತಿ) - ನೋಡು	ದರ್ಶಯತಿ - ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ
ಹ್ವೇ (ಆಹ್ವಯತಿ) - ಕರೆ	ಆಹ್ವಾಯಯತಿ - ಕರೆಯಿಸುತ್ತಾನೆ
ಕೃತ್ (ಕೃಂತತಿ) - ಕತ್ತರಿಸು	ಕರ್ತಯತಿ - ಕತ್ತರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡು
ಗ್ರಾ (ಜಿಗ್ರತಿ) - ಮೂಸು	ಗ್ರಾಪಯತಿ - ಮೂಸುವಂತೆ ಮಾಡು
ಜೃ (ಜೀರಯತಿ) - ಮುಪ್ಪಾಗು	ಜರಯತಿ - ಅರಗಿಸು
ಪಾ (ಪಿಬತಿ) - ಕುಡಿ	ಪಾಯಯತಿ - ಕುಡಿಯಿಸುತ್ತಾನೆ

ವಿಶೇಷ : ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕಧಾತುಗಳಿಗೆ ಸೇರುವ ಆಖ್ಯಾತಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಪರಸ್ಮೈಪದ, ಆತ್ಮನೇಪದ - ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಇರಬಹುದು. ಕೆಲಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ : ಆಹ್ವಾಯಯತಿ - ಕರೆಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಜೂಜಿಗೆ ಕರೆಯಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆಹ್ವಾಯಯತೇ ||

ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಭೇದ

೪೩. ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಅರ್ಥವಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ ಕ್ರಿಯಾಪದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ, ನೋಡಿರಿ :

೧. ತಸ್ಯ ರತ್ನಾನಿ ಪೆಟಿಕಾಯಾಂ ಭವಂತಿ (ಇರುತ್ತವೆ) | ೨. ತವ ಪುತ್ರಃ ಕಾಲೇನ ಶೂರೋ ಭವತಿ (ಆಗುತ್ತಾನೆ) | ೩. ಬಾಲಕಾಃ ಕೇಚಿತ್ ತಿಷ್ಠಂತಿ (ನಿಂತಿರುತ್ತಾರೆ), ಅನ್ಯೇ ಧಾವಂತಿ | ೪. ಶಯ್ಯಾಗಾರೆ (ಮಲಗುವ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ) ಪರ್ಯಡ್ಕಸ್ತಿಷ್ಠತಿ (ಇದೆ) | ೫. ನದೀ ವೇಗೇನ ವಹತಿ (ಹರಿಯುತ್ತದೆ) | ೬. ವಾಯುರ್ಮಂದಂ ವಹತಿ (ಬೀಸುತ್ತದೆ) | ೭. ವೃಷಭೋ ಭಾರಂ ವಹತಿ (ಹೊರುತ್ತದೆ) | ೮. ಸುಮನ್ತ್ರೋ ರಥಂ ವಾಹಯತಿ (ನಡೆಯಿಸುತ್ತಾನೆ, ಹೊಡೆಯುತ್ತಾನೆ) | ೯. ಸುಮನ್ತ್ರೋ ರಾಮಂ ರಥೇನ ವಾಹಯತಿ (ಎರಿಸಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ) | ೧೦. ರಾಮೋಽಶ್ವಂ ವಾಹಯತಿ (ಸವಾರಿಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ) ||

೪೪. ಧಾತುಗಳಿಗೇ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಿರುತ್ತವೆ : ಇವುಗಳಿಗೆ ಉಪಸರ್ಗಗಳು ಸೇರಿದರೆ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಅರ್ಥವು ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ.¹

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಗೆ ಉಪಸರ್ಗವಶದಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ :

೧. ಹಿಮವತೋ ಗಡ್ಗಾ ಪ್ರಭವತಿ (ತೋರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ, ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ) ।
೨. ಭೂಪತಿಃ ಪರಾನ್ (ಶತ್ರುಗಳನ್ನು) ಯುಧೈ ಪರಾಜಯತೇ (ಸೋಲಿಸು) । ೩. ಕಥಮಿದಮ್
ಎವಂ ಸಂಭವತಿ (ಆದೀತು) ? ೪. ಬಹುನಿ ವರ್ಷಿಣಿ ಸುಖಮ್ ಅನುಭವತಿ । ೫. ಅತ್ರ
ಶಂಙ್ಕಾ ಉದ್ಭವತಿ (ಎದ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ, ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ) । ೬. ರಕ್ಷಾಪುರುಷಶ್ಚೋರಂ
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪ್ರಹರತಿ (ಹೊಡೆಯುತ್ತಾನೆ) । ೭. ಚೋರಾಃ ವಸುಗುಪ್ತಸ್ಯ ಧನಮ್ ಅಪಸರಂತಿ
(ಕದಿಯುತ್ತಾರೆ) । ೮. ಛಾತ್ರಃ ಪುಸ್ತಕಮ್ ಆಹರತಿ (ತರುತ್ತಾನೆ) । ೯. ಸಿಂಹೋ ಗಜಂ
ಸಂಹರತಿ । ೧೦. ದಶರಥಸ್ಯ ಭಾರ್ಯಾ ಉದಾನೇ ವಿಹರಂತಿ (ಅಡ್ಡಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ) ।
೧೧. ಮಮ ಪುತ್ರಃ ಕಲ್ಯಾಣನಗರಂ ಗच्छति ; ತಸ್ಯಾಽನುಜೋಽಪಿ (ತಮ್ಮನೂ) ತಮ್
ಅನುಗच्छति (ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಾನೆ) । ೧೨. ತತ್ರ ತೇ ಕಲಾವಿದ್ಯಾಶಾಲಾಃ (ಕಾಲೇಜಿ
ನಲ್ಲಿ) ಶಾಸ್ತ್ರಮ್ ಅಧಿಗच्छन्ತಿ (ಕಲಿಯುತ್ತಾರೆ) । ೧೩. ಗ್ರೀಷ್ಮೇ (ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ)
ವಿಶ್ರಾಂತಿಕಾಲೇ ಪ್ರತ್ಯಾಗच्छन्ತಿ । ೧೪. ಎವಂ ತರ್ಹಿ ತವ ಅನಿಷ್ಟಮ್ ಆಪದ್ಯತೇ
(ಆಗುತ್ತದೆ) । ೧೫. ಇಶ್ವರಂ ಭಜತಃ (ಭಜಿಸುವವನಿಗೆ) ಸರ್ವಂ ಸಂಪದ್ಯತೇ (ಒದಗು,
ಆಗು) । ೧೬. ಸ ಭಗವಂತಂ ಪ್ರಪದ್ಯತೇ (ಶರಣುಹೊಂದು) । ೧೭. ಇದಂ ನೋಪಪದ್ಯತೇ
(ಸರಿಯಾಗು, ಹೊಂದು) । ೧೮. ಚೋರೋ ಗೃಹಂ ಪ್ರವಿಶತಿ, ಪರ್ಯಡ್ಕೇ ಉಪವಿಶತಿ ಚ ।
೧೯. ದೇವಿ, ತ್ವಾಮ್ ಅಹಂ ಪ್ರಾರ್ಥಯೇ (ಬೇಡು) । ೨೦. ತ್ರಿಣಿ ಚತುರ್ಭಿಃ ಸಂಕಲಯಾಮಿ
(ಕೂಡಿಸು) । ೨೧. ತ್ರಿಣಿ ವ್ಯವಕಲಯ (ಕಳೆ) ॥

1. ಧಾತುಗಳಲ್ಲಡಗಿರುವ ಅರ್ಥವಿಶೇಷಗಳನ್ನೇ ಉಪಸರ್ಗಗಳು ಬೆಳಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ - ಎಂದು ಕೆಲವರು ವೈಯಾಕರಣರ ಮತ. 'ಧಾತೃರ್ಥಂ ಬಾಧತೇ ಕಶ್ಚಿತ್ಕಶ್ಚಿತ್ತಮನುವರ್ತತೇ । ತಮೇವ ವಿಶಿಷ್ಟಾನ್ಯತ್ ಉಪಸರ್ಗಗತ್ಸಿದ್ಧಿಃ ॥' ಧಾತೃರ್ಥವನ್ನು ಹೊಡೆದುಹಾಕುವುದು, ಅದನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುವುದು, ವಿಶದಪಡಿಸುವುದು - ಈ ಮೂರೂ ಉಪಸರ್ಗದ ಕೆಲಸವೆಂದು ಶ್ಲೋಕದ ಅರ್ಥ.

2. 'ಸಮುದ್ಯತೇ' ಎಂದೂ ಬರೆಯಬಹುದು.

ಇವು ಮುಖ್ಯ ಉಪಸರ್ಗಗಳು : ಅತಿ - ಆಚೆಗೆ, ಮೀರಿ ; ಅಧಿ - ಮೇಲೆ ; ಅಭಿ - ಗೆ, ಕಡೆಗೆ ; उद् - ಮೇಲಕ್ಕೆ ; उप - ಹತ್ತಿರ ; नि - ಲ್ಲಿ, ಕೆಳಗೆ ; परा - ವಿರುದ್ಧ ; प्रति - ಬದಲು, ಮತ್ತೆ ; प्र - ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ; सम् - ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಚೆನ್ನಾಗಿ. ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಉಪಸರ್ಗವಶದಿಂದ ಅಗುವ ಅರ್ಥಭೇದವನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾಹೋಗುವೆವು.

೮. ಋ, ಓ, ಔಕಾರಾಂತ ನಾಮಗಳು

೪೫. ಈ ಕೆಳಗಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅನ್ವಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡೋಣ :

त्वमेव माता च पिता त्वमेव । त्वमेव बन्धुश्च सखा त्वमेव ।

त्वमेव विद्या द्रविणं त्वमेव । त्वमेव सर्वं मम देवदेव ॥१॥

आपदामपहतरिं दातारं सर्वसम्पदाम् ।

लोकाभिरामं श्रीरामं भूयो भूयो नमाम्यहम् ॥२॥

ಪದವಿಭಾಗ

त्वम्, एव, माता, च, पिता, त्वम्, एव ; त्वम्, एव, बन्धुः, च, सखा, त्वम्, एव ; त्वम्, एव, विद्या, द्रविणम्, त्वम्, एव ; त्वम्, एव, सर्वम्, मम, देव-देव ॥१॥

आपदाम्, अपहतरिम्, दातारम्, सर्व-सम्पदाम् ; लोक-अभिरामम्, श्री-रामम्, भूयः, भूयः, नमामि, अहम् ॥२॥

ವಿಶೇಷ : ಇಲ್ಲಿ ಉಪಸರ್ಗಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಲ್ಲ. 'ಆ-ಪದಾಮ್, ಅಪ-ಹರ್ತಾರಮ್, ಸಮ್-ಪದಾಮ್' ಇವೆಲ್ಲ ಒಂದೊಂದೇ ಪದ. ದೇವದೇವ, ಸರ್ವಸಮ್ಪದಾಮ್, ಲೋಕಾಭಿರಾಮಮ್ - ಇವು ಸಮಾಸಗಳು. ಇವೂ ಒಂದೊಂದೇ ಪದ ; ಎಷ್ಟು ಪದಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದು ಸಮಸ್ತಪದವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು - ಹೀಗೆ ಗೀಟಿನಿಂದ ತೋರಿಸಿದೆ.

ಅನ್ವಯಕ್ರಮ (ಖಂ. ೩೦, ಪು. ೩೦)

ಒಂದನೆಯ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ : (हे) देवदेव, मम माता च त्वमेव पिता (च)

त्वमेव, बन्धुश्च त्वमेव, सखा¹ (च) त्वमेव, विद्या त्वमेव, द्रविणं (द्रव्यं) त्वमेव, त्वमेव मम सर्वम् ॥

ಇಲ್ಲಿ ಕಂಸದಲ್ಲಿರುವವು ಅನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡ ಮಾತುಗಳು, ಶ್ಲೋಕದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯ : अहम् आपदाम् अपहृतरिम्, सर्व-संपदां दातारिम्, लोकाभिरामं श्रीरामं भूयो भूयः नमामि ॥

ಅರ್ಥ : ನಾನು ಅಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವವನೂ ಸರ್ವಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನೂ ಕೊಡುವವನೂ ಆದ, ಲೋಕಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮೆಚ್ಚಾಗಿರುವ, ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ವಿಶೇಷ : ಕರ್ತೃವಾಚಕಗಳು ಹೇಳುವ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಕರ್ಮವಾಗಿರುವದರ ಹೆಸರು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಿಸಬೇಕಾಗುವದು. ಉದಾ : ಆಪದಾಮ್ ಅಪಹರ್ತಾ (ಅಪತ್ತುಗಳ ಅಪಹರ್ತೃ =) ಅಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವವನು.

೪೬. ಕರ್ತೃವಾಚಕ (ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನನ್ನು ಹೇಳುವ) ಶಬ್ದಗಳು ರ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾಗಿದ್ದಾಗ ಹರ್ತ್ (ಒಯ್ಯುವ) ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಪುಲ್ಲಿಂಗ			ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ		
हर्ता	हर्तारौ	हर्तारः	हर्तृ	हर्तृणी	हर्तृणि
हे हर्तः	"	"	हे हर्तृ हे हर्तः	"]	"
हर्तारिम्	"	हर्तृन्	हर्तृ	"	"
हर्त्रा	हर्तृभ्याम्	हर्तृभिः	हर्तृणा हर्त्रा	"]	हर्तृभ्यां हर्तृभिः

1. ಇದು ಇಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ವಿಶೇಷಶಬ್ದ. ಸಖಾ ಸಖಾಯೌ ಸಖಾಯಃ | ಹೇ ಸಖೇ ಸಖಾಯೌ ಸಖಾಯಃ | ಸಖಾಯಮ್ ಸಖಾಯೌ ಸಖೀನ್ | ಮುಂದಕ್ಕೆ ಏಕವಚನಗಳು ಸಖ್ಯಾ, ಸಖ್ಯೇ, ಸಖ್ಯುಃ, ಸಖ್ಯುಃ, ಸಖ್ಯೌ || ದ್ವಿವಚನಬಹುವಚನಗಳು ಮಣಿ (ಐಂ. ೬) ಶಬ್ದದಂತೆ.

ಹತ್ರೇ	"	ಹತ್ವಿಭ್ಯಃ	ಹತ್ವಿಣಿ ಹತ್ರೇ]	"	ಹತ್ವಿಭ್ಯಃ
ಹತ್ವುಃ	"	"	ಹತ್ವಿಣಃ ಹತ್ವುಃ]	"	"
"	ಹತ್ರೋಃ	ಹತ್ವಿಣಾಮ್	"	ಹತ್ವಿಣೋಃ ಹತ್ರೋಃ]	ಹತ್ವಿಣಾಮ್
ಹತ್ವಿರಿ	"	ಹತ್ವಿಷು	ಹತ್ವಿಣಿ ಹತ್ವಿರಿ]	"	ಹತ್ವಿಷು

ವಿಶೇಷ : (೧) ಋಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ವಿಶೇಷಣಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಇಕಾರಾಂತ, ಉಕಾರಾಂತ ವಿಶೇಷಣಶಬ್ದಗಳ ರೂಪಗಳಂತೆಯೇ ಆಯಾ ವಿಭಕ್ತಿವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೆರಡು ರೂಪಗಳಿವೆ.

(೨) ಹೀಗೆಯೇ ಭವಿತ್ಯ (ಆಗುವ), ಗನ್ಯ (ಹೋಗುವ), ದಾತ್ಯ (ಕೊಡುವ), ದ್ರಷ್ಟು (ನೋಡುವ), ಜೇತ್ಯ (ಗೆಲ್ಲುವ), ನೇತ್ಯ (ಒಯ್ಯುವ), ಕರ್ತೃ (ಮಾಡುವ), ಶಂಸ್ತ (ಹೊಗಳುವ) ಮನ್ಯ (ಯೋಚಿಸುವ), - ಮುಂತಾದ ಋಕಾರಾಂತ ಕರ್ತ್ರರ್ಥಕ ಕೃದಂತವಿಶೇಷಣಗಳ ಶಬ್ದಗಳೂ ನಡೆಯುವವು.

(೩) ಇವುಗಳಿಗಲ್ಲ ಭವಿತ್ರೀ, ಗನ್ತ್ರೀ, ದಾತ್ರೀ, ದ್ರಷ್ಟ್ರೀ - ಮುಂತಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಈಕಾರಾಂತ ರೂಪಗಳಾಗುವವು ; ಅವನ್ನು ನದೀ ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯಿಸಬೇಕು.

ಬಂಧುವಾಚಕಗಳು

೪೭- ಪಿತೃ, ಮಾತೃ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ರೂಪಗಳು ಹೀಗೆ :

ಪಿತಾ	ಪಿತರೌ	ಪಿತರಃ	ಪಿತ್ರೇ	ಪಿತೃಭ್ಯಾಮ್	ಪಿತೃಭ್ಯಃ
ಹೇ ಪಿತಃ	"	"	ಪಿತುಃ	"	"
ಪಿತರಮ್	"	ಪಿತೃನ್	"	ಪಿತ್ರೋಃ	ಪಿತೃಣಾಮ್
ಪಿತ್ರಾ	ಪಿತೃಭ್ಯಾಮ್	ಪಿತೃಭಿಃ	ಪಿತ್ರೀ	"	ಪಿತೃಷು

ವಿಶೇಷ : (೧) ಮಾತೃ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದ್ವಿತೀಯಾ ಬಹುವಚನ ಮಾತೃಃ ; ಮಿಕ್ಕದ್ದು ಪಿತೃ ಶಬ್ದದಂತೆ.

(೨) ಭರ್ತೃ (ಗಂಡ), ನಪ್ತೃ (ಮೊಮ್ಮಗ)¹ ಇವನ್ನು ಹರ್ತೃ ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯಿಸಿ.

(೩) ಜಾಮಾತೃ (ಅಳಿಯ), ಭ್ರಾತೃ (ಒಡಹುಟ್ಟಿದವ), ದೇವೃ (ಗಂಡನ ತಮ್ಮ, ಮೈದುನ) - ಇವುಗಳು ಪಿತೃ ಶಬ್ದದಂತೆ.

(೪) ದ್ರುಹಿತೃ (ಮಗಳು), ನನಾನ್ದೃ (ಗಂಡನ ತಂಗಿ, ನಾದಿನಿ) - ಇವು ಮಾತೃ ಶಬ್ದದಂತೆ.

(೫) ಸ್ವಸೃ (ಸೋದರಿ) ಶಬ್ದವು ಹರ್ತೃ ಶಬ್ದದಂತೆ ; ದ್ವಿ.ಬ. ಸ್ವಸೃ:

ಅಭ್ಯಾಸ ೩೫

ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. ರಾಮೋ ಮಾತರಂ ಪಿತರಂ ಚ ನಮಸ್ಕರೋತಿ । ೨. ಸರ್ವಸ್ಯ ಕತಾರಿಂ ಶ್ರೀರಾಮಂ ವಂದಾಮಹೇ । ೩. ಸ ಹಿ² ವಿಷ್ಣುಃ ಸನಾತನಃ । ೪. ಪರಮೇಶ್ವರಃ ಸರ್ವಸ್ಯಾಸ್ಯ ಸ್ನಾಪ್ತಾ ಪಾಲಯಿತಾ, ಸಂಹರ್ತಾ ಚ । ೫. ರಾಮಸ್ಯ ತಿಸ್ತ್ರೋ³ ಮಾತರಃ । ಸ ತಿಸ್ತುಣಾಮಪಿ ಮಾತೃಣಾಂ ಶುಶ್ರೂಷಣೇ ರತಃ । ೬. ವತ್ಸೇ (ಮಗಳೆ), ಭರ್ತಾರಿಂ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಅನುಸರ, ಸ್ವಸಾರಂ ತು ಮಾ ವಿಷ್ಮರ । ೭. ವೃದ್ಧೋ ನಪ್ತಾರಂ ಪ್ರೀತ್ಯಾ ಕುಸ್ಯತಿ । ೮. ಸುಗ್ರೀವೋ ಭ್ರಾತ್ರಾ ವಾಲಿನಾ ಸಹ ಬಹುನಿ ವರ್ಷಾಣಿ ಯುಧ್ಯತೇ ಸ್ಮ (ಯುದ್ಧಮಾಡಿದನು). ೯. ಚಾರೋ ಗಂತಾ ಆಗಂತಾ ಚ ಭವತಿ । ೧೦. ಸುಯೋಧನಸ್ಯ ಸ್ವಸಾ ದುಶಶಾಲಾ ಭರ್ತುರ್ಜಯದ್ರಥಸ್ಯ ಕುಲಂ (ಮನೆಗೆ) ಗಚ್ಛತಿ । ೧೧. ಪಿತುಃ ಪಿತಾ ಪಿತಾಮಹೋ ಭವತಿ, ಮಾತುಶ್ಚ ಮಾತಾ ಮಾತಾಮಹೀ । ೧೨. ವೃದ್ಧೋ ದ್ರುಹಿತರಂ ಜಾಮಾತ್ರಾ ಸಹ ಪ್ರೇಷಯತಿ (ಕಳುಹುತ್ತಾನೆ) ॥

೪೮. ಕೆಲವು ಬಂಧುವಾಚಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ :

1. 'ವ್ಯಾಸಂ ವಸಿಷ್ಠನಪ್ತಾರಂ' ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನಪ್ತಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮರಿಮಗ ಎಂಬರ್ಥವೂ ಇರುತ್ತದೆ.

2. ಇದನ್ನು 'ಏಕೆಂದರೆ ಅವನು' ಎಂದಾಗಲಿ, 'ಅವನೇ' ಎಂದಾಗಲಿ ಕನ್ನಡಿಸಬೇಕು.

3. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ತ್ರಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತಿಸ್ರಃ, ತಿಸ್ರಃ, ತಿಸ್ರಭಃ ; ತಿಸ್ರಭ್ಯಃ, ತಿಸ್ರಭ್ಯಃ, ತಿಸ್ರಣಾಮ್, ತಿಸ್ರಣು - ಎಂದು ರೂಪಗಳು. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಒಂದನೆಯ ಭಾಗದ ೩೩ನೇ ಪಾಠವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ	ಮಗನೂ ಮಗಳೂ - ಪುತ್ರೌ
ತಾಯಿ - ಮಾತಾ	ಒಡಹುಟ್ಟಿದವ - ಭ್ರಾತಾ, ಸೋದರ:
ಹಡೆದ ತಾಯಿ - ಜನನಿ	ಒಡಹುಟ್ಟಿದವಳು - ಸ್ವಸಾ
ತಂದೆ - ಪಿತಾ	ತಮ್ಮ - ಅನುಜ:
ಹುಟ್ಟಿಸಿದ ತಂದೆ - ಜನಕ:	ಅಣ್ಣ - ಅಗ್ರಜ:
ತಾಯಿತಂದೆಗಳು - ಮಾತಾಪಿತರೌ	ತಂದೆಯ ಸೋದರಿ, ಸೋದರತ್ತೆ - ಮಾತುಲಾನಿ
ಮಗ - ಪುತ್ರ:	ದೊಡ್ಡಪ್ಪ, ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ - ಪಿತೃವ್ಯ:
ಮಗಳು - ಪುತ್ರೀ, ದುಹಿತಾ	ಸೋದರಮಾವ - ಮಾತುಲ:
ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗ - ಔರಸಪುತ್ರ:	ಹೆಂಡತಿಯ ಸೋದರ, ಮೈದುನ - ಶ್ಯಾಲ:
ಮೊಮ್ಮಗ - ಪೌತ್ರ:, ನಪ್ತಾ	ಗಂಡನ ಸೋದರ - ದೇವಾ, ದೇವರ:
ಮರಿಮಗ - ಪ್ರಪೌತ್ರ:, ನಪ್ತಾ	ಸೋದರತ್ತೆಯ ಮಗ - ಪೈತೃಸ್ವಸ್ತ್ರೇಯ:
ಅಜ್ಜ, ತಂದೆಯ ತಂದೆ - ಪಿತಾಮಹ:	ತಾಯಿಯ ಸೋದರಿಯ ಮಗ - ಮಾತೃಸ್ವಸ್ತ್ರೇಯ:
ಮುತ್ತಜ್ಜ - ಪ್ರಪಿತಾಮಹ:	ಅಳಿಯ - ಜಾಮಾತಾ
ಅಣ್ಣ(ತಮ್ಮ)ನ ಮಗ - ಭ್ರಾತ್ರೀಯ:	ಸೊಸೆ - ಸ್ತುಠಾ, ವಧು:
ಅತ್ತಮಾವಂದಿರು - ಶ್ವಶುರೌ	ತಂಗಿಯ ಗಂಡ, ಭಾವ - ಆವುತ:
ಗಂಡ - ಪತಿ:, ಭರ್ತಾ	ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರ ಹೆಂಡಂದಿರು - ಯಾತರ:
ಹೆಂಡತಿ - ಸತೀ, ಭಾರ್ಯಾ	ಗಂಡನ ತಂಗಿ, ನಾದಿನಿ - ನನಾಂದಾ
ಗಂಡಹೆಂಡಿರು - ದಂಪತೀ	ಮಾವ - ಶ್ವಶುರ:
ಅತ್ತೆ - ಶ್ವಶ್ರು:	
ಅಕ್ಕನ (ತಂಗಿಯ) ಮಗ - ಸ್ವಸ್ತ್ರೀಯ:, ಭಾಗಿನೇಯ:	

ಓಕಾರಾಂತ ಔಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು

೪೯. ಓಕಾರಾಂತ, ಔಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

(೧) ಆಕಾರಾಂತಃ ಪುಲ್ಲಿಂಗಃ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶ್ಚ ಗೋಶಬ್ದಃ

೧. ಗೌಃ ಗಾವೌ ಗಾವಃ | ಹೇ ಗೌಃ ಗಾವೌ ಗಾವಃ | ೨. ಗಾಮ್ ಗಾವೌ ಗಾಃ |
 ೩. ಗವಾ ಗೋಭ್ಯಾಮ್ ಗೋಭಿಃ | ೪. ಗವೇ ಗೋಭ್ಯಾಮ್ ಗೋಭ್ಯಃ | ೫. ಗೋಃ ಗೋಭ್ಯಾಮ್
 ಗೋಭ್ಯಃ | ೬. ಗೋಃ ಗವೋಃ ಗವಾಮ್ | ೭. ಗವಿ ಗವೋಃ ಗೋಷು ||

ಗೋಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ, ಅಥವಾ ವಾಕ್ಯಸಂದರ್ಭದಿಂದ
 ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ :

ಅಯಂ ಬಲವಾನ್ ಗೌಃ - ಇದು ಬಲವಾದ ಎತ್ತು. ಅಸ್ಯ ಗೋಃ ದ್ವಿತೀಯೋಽ
 ಪೇಕ್ಷಿತಃ - ಈ ಎತ್ತಿಗೆ ಎರಡನೆಯದು (= ಜೋಡಿಯು)ಬೇಕು. ಇಯಂ ಗೌಃ ಪ್ರಭೂತಂ
 ಕ್ಷೀರಂ ಯಚ್ಛತಿ - ಈ ಹಸು ಬಹಳ ಹಾಲನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅಸ್ಯಾ ಗೋಶ್ಚತ್ವಾರೋ
 ವತ್ಸಾಃ - ಈ ಹಸುವಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಕರುಗಳು.

ಇದರಂತೆ ದ್ವಿಃ (ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ) = ಸ್ವರ್ಗ.

ಆಕಾರಾಂತಃ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗೋ ನೌ ಶಬ್ದಃ (ದೋಷ, ಹಡಗು)

೧. ನೌಃ ನಾವೌ ನಾವಃ | ಹೇ ನೌಃ ನಾವೌ ನಾವಃ | ೨. ನಾವಮ್ ನಾವೌ ನಾವಃ |
 ೩. ನಾವಾ ನೌಭ್ಯಾಮ್ ನೌಭಿಃ | ೪. ನಾವೇ ನೌಭ್ಯಾಮ್ ನೌಭ್ಯಃ | ೫. ನಾವಃ ನೌಭ್ಯಾಮ್
 ನೌಭ್ಯಃ | ೬. ನಾವಃ ನಾವೋಃ ನಾವಾಮ್ | ೭. ನಾವಿ ನಾವೋಃ ನೌಷು ||

ಇದರಂತೆ ಗ್ಲೌಃ (ಪುಲ್ಲಿಂಗ) = ಚಂದ್ರ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೩೬

ಕನ್ನಡಿಸಿ :

೧. ಅಸ್ಯಾ ಗೋಃ ಆಪೀನಂ (ಕೆಚ್ಚಲು) ಬೃಹತ್ | ೨. ಅಯಮ್ ಅಸ್ಯಾಸ್ತರ್ಣಕಃ
 (ಹೂಸದಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕರು) | ೩. ಅಸ್ಯ ಗೋಪಸ್ಯ ಪ್ರಾಡ್ಗಣೇ ದ್ವೌ ದಮ್ಯೌ
 (ಹೋರಿಗಳು) ವರ್ತೇ | ೪. ಅತ್ರ ಧೂರ್ವಹಾನ್ (ಭಾರಹೊರುವ) ವೃಷಭಾನ್ ಪಶ್ಯಾಮಃ |
 ೫. ಗೋಪಿ ಕದಾ ಗಾಂ ಕ್ಷೀರಂ ದೋಷಿ¹ (ಕರೆಯುತ್ತಾಳೆ)? ೬. ಕಿಂ ಕ್ಷೇಪಣಿಂ (ಹುಟ್ಟು) ವಿನಾ

1. ಇದು ೨ನೆಯ ಗಣದ ಧಾತು. ದೋಷಿ ದುಗ್ಧಃ ದುಹನ್ತ - ಎಂದು ರೂಪಗಳು. ಇದನ್ನು
 ಈ ಗ್ರಂಥದ ೩ನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗುವುದು.

नावं नयति कुशलः कैवर्तकः (ಬೆಸ್ತರವನು) ? ७. अस्यां नावि बहून् सांयात्रिकान् (ಹಡಗಿನ ವರ್ತಕರು) पश्यामः ॥

೯. ಕೆಲವು ವ್ಯಂಜನಾಂತಶಬ್ದಗಳು

೫೦. ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ನೇರಾಗಿ ಸೇರಿಸುವದರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತವ್ಯಂಜನಾಂತ ಶಬ್ದಗಳ ರೂಪಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ತಕಾರಂತ್: ಪುಲ್ಲಿಚ್ಛೋ ಮರುಚ್ಚಬ್ಧ:

ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು			ತಕಾರಂತ್ - ಗಾಳಿ, ದೇವತೆ			
ಸ್	ಔ	ಅಸ್	೧.	ಮರುತ್	ಮರುತೌ	ಮರುತ:
ಅಮ್	ಔ	ಅಸ್	ಸಂ	ಮರುಡ್	"	"
ಆ	ಭ್ಯಾಮ್	ಭಿಸ್	೨.	ಮರುತಮ್	"	"
ಀ	ಭ್ಯಾಮ್	ಭ್ಯಸ್	೩.	ಮರುತಾ	ಮರುಡ್ಭ್ಯಾಮ್	ಮರುಡ್ಭಿ:
ಅಸ್	ಭ್ಯಾಮ್	ಭ್ಯಸ್	೪.	ಮರುತೇ	"	ಮರುಡ್ಭ್ಯ:
ಅಸ್	ಔಸ್	ಔಮ್	೫.	ಮರುತ:	"	"
ಇ	ಔಸ್	ಔ	೬.	"	ಮರುತೌ:	ಮರುತಾಮ್
			೭.	ಮರುತಿ	"	ಮರುತಸು

ವಿಶೇಷ : ಶಬ್ದಾಂತದ ಸಕಾರಕ್ಕೆ ವಿಸರ್ಗ. ಉದಾ : ಮರುತ್ + ಅಸ್ = ಮರುತಃ, ಪದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವ್ಯಂಜನಗಳಿದ್ದರೆ ಮೊದಲನೆಯದು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಉದಾ : ಮರುತ್ + ಸ್ = ಮರುತ್. ಶಬ್ದಾಂತದಲ್ಲಿರುವ ಅನನುನಾಸಿಕ ವರ್ಗೀಯವ್ಯಂಜನಕ್ಕೆ ಮೊದಲನೆಯ ಅಥವಾ ಮೂರನೆಯ ವ್ಯಂಜನವು ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾ : ಮರುತ್ - ಮರುಡ್.

೫೧. ಶಬ್ದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅನನುನಾಸಿಕ (ಅಂದರೆ ಜ, ಞ, ಣ, ನ, ಮ ಗಳನ್ನುಳಿದ) ವರ್ಗೀಯವ್ಯಂಜನವಿದ್ದು ಮೃದುವ್ಯಂಜನವು ಬಂದರೆ ಆಯಾ ವರ್ಗದ ಮೂರನೆಯ ವರ್ಣ (ಗ ಜ ಡ ದ ಬ)ಗಳು ಬರುವವು. (ಪಾಣಿನಿಯ ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಜ ಬ ಗ ಡ ದ - ಈ ವರ್ಣಗಳಿಗೆ ಜಶ್ ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಯಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಜಶ್ಚ ಸಂಧಿ ಎನ್ನುವರು.) ಉದಾ : ಮರುಡ್ಭ್ಯಾಮ್, ಮರುಡ್ಭಿಃ, ಮರುಡ್ಭ್ಯಃ ॥

ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಪದಾಂತ್ಯವರ್ಗೀಯವ್ಯಂಜನಕ್ಕೆ ಮೃದುವರ್ಣವು ಪರವಾದರೆ, ಅಥವಾ ಸ್ವರವು ಪರವಾದರೆ ಜಶ್ಚ ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾ : सम्यक् इति - सम्यगिति (ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದು) ; सम्राट् अयम् - सम्राडयम् (ಚಕ್ರವರ್ತಿಯವನು) ; नगरात् जनाः, नगराद् जनाः - नगराज्जनाः ; तत् झल्लकम्, तद् झल्लकम् - तद्झल्लकम् ॥

ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ತಕಾರಕ್ಕೆ ಜಶ್ಚವು (ದಕಾರವು) ಬಂದಿರುವುದಲ್ಲದೆ ದಕಾರಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಜಕಾರವೂ ಬಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ :-

ಸಂಧಿನಿಯಮ : ಸಕಾರತವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಶಕಾರಚವರ್ಗಗಳು ಪರವಾದರೆ ಅವಕ್ಕೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಶಕಾರ ಚವರ್ಗಗಳು ಆದೇಶ. ಉದಾ : नगरात् ಚ - नगराच्च ; नगरात् न - नगराच्च ; यशस् ಚನ್ಯಃ - यश्चन्त्यः (ಕೀರ್ತಿ ಎಂಬ ಚಂದ್ರನು).

೫೨. मरुत् ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುವ ಶಬ್ದಗಳು : पुण्यकृत् (ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದವನು), दुष्कृत् (ಕೆಟ್ಟದ್ದನ್ನು, ಪಾಪವನ್ನು, ಮಾಡಿದವನು), जाग्रत् (ಎಚ್ಚತ್ತಿರುವವನು), शासत् (ಆಳುವವನು) - ಇವೆಲ್ಲ ಪುಲ್ಲಿಂಗ. हरित् (ದಿಕ್ಕು), विद्युत् (ಮಿಂಚು) - ಇವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ. ತಕಾರಾಂತನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಂತೆಯೇ ರೂಪ. ಉದಾ : १. , सं., २. - जगत्, जगती, जगन्ति । ಮಿಕ್ಕದ್ದು ಪುಲ್ಲಿಂಗದಂತೆ ३. जगता जगद्भ्याम् जगद्भिः - ಇತ್ಯಾದಿ.

ಚಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ತಕಾರಾಂತಶಬ್ದಗಳಂತೆಯೇ ನಡೆಯಿಸಬಹುದು. (ಚಕಾರದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಕಾರ, ದಕಾರದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಗಕಾರ ಇವು ಬರುವವು, ಅಷ್ಟೆ.) ಉದಾಹರಣೆಗೆ सुवाक् (ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತಿನವ) ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ४. सुवाक्-ग्, ५. सुवाचौ, सुवाचः । ६. सुवाचा सुवाग्भ्याम् सुवाग्भिः । ७. सुवाचि सुवाचोः सुवाक्षु ॥ ಮಿಕ್ಕದ್ದನ್ನು ನೀವೇ ಊಹಿಸಬಹುದು.

೫೩. ಪರಸ್ಪೃಪದಿ ಧಾತುಗಳಿಗೆ 'ಅತ' ಪ್ರತ್ಯಯವೂ, ಆತ್ಮನೇಪದಿ ಧಾತುಗಳಿಗೆ 'ಮಾನ' ಅಥವಾ 'ಆನ' ಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಸೇರಿದರೆ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತಗಳಾಗುವವು. ಇವುಗಳೊಳಗೆ 'ಮಾನ' 'ಆನ' ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ

ಯವ ಶಬ್ದಗಳು ಅಕಾರಾಂತ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ದೇವ (ನಪುಂಸಕದಲ್ಲಿ ಅಮ್ಬರ) ಶಬ್ದದಂತೆ (ಪಾ. ೩೧) ನಡೆಯಿಸಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ

ಆತ್ಮನೇಪದಿ ಧಾತುಗಳ ಕೃದಂತಗಳು : ಪುಲ್ಲಿಂಗ : ಇಕ್ಷಿಮಾಣಃ, ಇಕ್ಷಿಮಾಣೌ
ಇಕ್ಷಿಮಾಣಾಃ | ನಪುಂಸಕ : ಇಕ್ಷಿಮಾಣಮ್ ಇಕ್ಷಿಮಾಣೇ ಇಕ್ಷಿಮಾಣಾನಿ | ಹೀಗೆಯೇ
ಲಭಮಾನಃ, ಯುಧ್ಯಮಾನಃ, ಚೇತಯಮಾನಃ ; ಕುರ್ವಾಣಃ ಕುರ್ವಾಣೌ ಕುರ್ವಾಣಾಃ
ಇತ್ಯಾದಿ.

ಪರಸ್ಮೈಪದಿ ಧಾತುಗಳ ಕೃದಂತಗಳು

೦	೬	೪
ಭೂ - ಭವನ್	ಇಷ್ಟ - ಇಷ್ಟನ್	ದೃಶ - ಪಶ್ಯನ್
ಗಮ್ - ಗच्छन्	दिश - दिशन्	कुप् - कुप्यन्
पत् - पतन्	तुद् - तुदन्	शुष् - शुष्यन्
स्था - तिष्ठन्	मुच् - मुञ्चन्	दिव् - दीव्यन्
पा - पिबन्	प्रच्छ - पृच्छन्	सिव् - सीव्यन्

೦೦	ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥ (ಖಂ. ೨೬)	ಬೇರೆಯ ಗಣಗಳು
कथ् - कथयन्	बोधय - बोधयन्	अस् - सन्
पूज् - पूजयन्	स्थापय - स्थापयन्	कृ - कुर्वन्
प्री - प्रीणयन्	जनय - जनयन्	ज्ञा - जानन्
चुर् - चोरयन्	अर्पय - अर्पयन्	ग्रह - गृह्णन्
तद् - ताडयन्	दर्शय - दर्शयन्	अश् - अश्नन्

ವರ್ತಮಾನ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳ ಪ್ರಥಮಪುರುಷದ ಬಹುವಚನ (ಅನ್ವಿ) ಪ್ರತ್ಯಯ ವನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಆತ್ (ಅಥವಾ ಮನ ಅಥವಾ ಆನ) ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತವಾಗುವವು. ಆತ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹೀಗೆ ನಡೆಯಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಭವತ್ ಪುಲ್ಲಿಂಗ : ಭವನ್¹ ಭವಂತೌ ಭವಂತಃ । ಹೇ ಭವನ್ ಭವಂತೌ ಭವಂತಃ ।
 ಭವಂತಮ್ ಭವಂತೌ ಭವತಃ । ಭವತಾ ಭವದ್ಭ್ಯಾಮ್ ಭವದ್ಭಿಃ । ಭವತೇ ಭವದ್ಭ್ಯಾಮ್
 ಭವದ್ಭ್ಯಃ । ಭವತಃ ಭವದ್ಭ್ಯಾಮ್ ಭವದ್ಭ್ಯಃ । ಭವತಃ ಭವತೋಃ ಭವತಾಮ್ । ಭವತಿ
 ಭವತೋಃ ಭವತ್ಸು ॥

ಇಲ್ಲಿ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮರುತ್ ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ರೂಪಗಳಿರುವದನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿರಿ.

೫೪. ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸುವ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು
 ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಿ :

೧. ಮಾರ್ಗೇ ಗಚ್ಛನ್ ಸ ರತ್ನಮೇಕಂ ದೃಷ್ಟವಾನ್ । ೨. ಮಾರ್ಗೇ ಗಚ್ಛಂತಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ಭೂಃ
 ಪುಚ್ಛತಿ । ೩. ಚಾತ್ರಾನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಂ ಶಿಕ್ಷಮಾಣಾನ್ ಪಶ್ಯಾಮಃ । ೪. ದರಿದ್ರೋಽಪಿ ಸನ್ ಅಯಂ
 ಸರ್ವೇಷಾಂ ಪ್ರಿಯಃ । ೫. ಆಕಾಶೇ ಪ್ರಕಾಶಮಾನಾನಿ ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ ತಂ ಪ್ರಹಸಂತೀವ ॥

೧. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಅವನು ಒಂದು ರತ್ನವನ್ನು ಕಂಡನು.
 ೨. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ದೊರೆಯು (ಹೀಗೆಂದು)
 ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ೩. ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತಿರುವ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು (ಅಥವಾ, ಶಿಷ್ಯರು
 ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತಿರುವದನ್ನು) ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ೪. ಇವನು ದರಿದ್ರನಾಗಿದ್ದರೂ
 ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರಿಯ. ೫. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಅವನನ್ನು
 (ನೋಡಿ) ನಗುತ್ತಿರುವಂತಿವೆ.

ವಿಶೇಷ : ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಕೃದಂತಾವ್ಯಯದಿಂದಲೂ
 ಕನ್ನಡಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗಲೂ ಅವು ನಾಮವಿಶೇಷಣಗಳೇ ಆಗಿರುವದರಿಂದ ಅವಕ್ಕೆ
 ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ್ಯದ ಲಿಂಗವಿಭಕ್ತಿವಚನಗಳೇ ಇರಬೇಕು.

ವರ್ತಮಾನಕೃದಂತಗಳ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದ ಮತ್ತು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದ ರೂಪಗಳು

೫೫. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತಗಳ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದ ಮತ್ತು
 ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದ ರೂಪಗಳು ಹೇಗೆ ಆಗಿವೆ ?

೧. ಮೇನಕಾಯಾಃ ತತ್ರ ತಥಾ ವಸಂತ್ಯಾಃ ಕತಿ ವರ್ಷಾಣಿ ಗತಾನಿ ? ೨. ಗೀತಂ

1. ನೀನು ಎಂಬರ್ಥವಿರುವ 'ಭವತ್' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭವಾನ್ ಭವನ್ತಾ ಭವಂತಃ - ಎಂದು
 ಪ್ರ. (ಒಂದನೆಯ ಭಾಗ ಪಾ. ೪೬) ಮಿಕ್ಕದ್ದು ಭಗವತ್ ಶಬ್ದದಂತೆ.

ಶಿಕ್ಷಮಾಣಾ ಬಾಲಾ ತಸ್ಯಾಂ ಕಲಾಯಾಂ ನಿಪುಣಾ ಜಾಯತೇ¹ । ೩. ನೃತ್ಯಂತಿ ಮಾಸಂ ಭಕ್ಷಯಂತಿ ಚ ರಾಕ್ಷಸೀ ಪದೇ ಪದೇ ಹಸತಿ । ೪. ರಾಮಾಯಣಂ ಪಠಂತಿ ಮಿತ್ರೇ ಪಶ್ಯಾಮಿ । ೫. ಸಾಧೋಃ ಪೆಟಿಕಾಂ ಚೋರಯಂತಿ ತಾಂ ದುಷ್ಟಾಂ ಪಶ್ಯಂತಿ ರಕ್ಷಾಪುರುಷಾಃ । ೬. ತಾಂ ಕಿಮಪಿ ಪತ್ರಂ ಲಿಖಂತಿಮ್ (ಲಿಖಂತಿಮ್) ಅಶ್ರುಣಿ ಚ ಮುಜ್ವಂತಿ (ಮುಜ್ವಂತಿ) ಪಶ್ಯಾಮಃ । ೭. ಇತಸ್ತತಃ ಪರಿಭ್ರಮಂತಿ ವಾನರೀ ದೇವಾಲಯಂ ಪ್ರವಿಶತಿ । ೮. ಕಿಂ ಚಿರೇಣ ಆಗಚ್ಛಂತಿ ಮಿತ್ರೇ ಕುಶಲಂ ನ ಪೃಚ್ಛಸಿ ? ೯. ಭಕ್ತ್ಯಾ ಚಂದಮಾನಾಂ ದುಹಿತರಂ ಪಿತಾ ಏವಂ ವದತಿ । ೧೦. ಹಿತಮ್ ಉಪದಿಶಂತಿ (ಉಪದಿಶಂತಿ) ದ್ವೇ ಮಿತ್ರೇ ಮಮ ಸಮೀಪೇ ಸ್ತಃ ॥

೧. ಮೇನಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳಾದವು ?
 ೨. ಗೀತವನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತಿರುವ ಹುಡುಗಿ ಆ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಪುಣಳಾಗುತ್ತಾಳೆ.¹
 ೩. ರಾಕ್ಷಸಿಯು ಕುಣಿಯುತ್ತಲೂ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಲೂ ಹೆಜ್ಜೆಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲಿ (= ಹೆಜ್ಜೆಹೆಜ್ಜೆಗೂ, ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ) ನಗುತ್ತಿರುತ್ತಾಳೆ. ೪. ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಓದುತ್ತಿರುವ (ಇಬ್ಬರು) ಮಿತ್ರರುಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ (= ಮಿತ್ರರಿಬ್ಬರೂ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಓದುತ್ತಿರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ). ೫. ಸಾಹುಕಾರನ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಕದಿಯುತ್ತಿರುವ ಆ ದುಷ್ಟಳನ್ನು ಪೊಲೀಸಿನವರು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ೬. ಆಕೆಯು ಯಾವದೋ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾ ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದೇವೆ (= ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ.) ೭. ಅತ್ತಿತ್ತ ಸುತ್ತಾಡುತ್ತಾ ಹೆಣ್ಣುಕೋತಿಯು ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಹೊಗುತ್ತದೆ. ೮. ಬಹುಕಾಲಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರುವ (= ಬಂದಿರುವ) (ಇಬ್ಬರು) ಮಿತ್ರರನ್ನು ಕುಶಲವನ್ನು (= ಮಿತ್ರರ ಕ್ಷೇಮವನ್ನು) ನೀನು ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲವೇನು ? ೯. ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿರುವ ಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತಂದೆ ಹೀಗೆನ್ನುತ್ತಾನೆ. ೧೦. ಹಿತವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಮಿತ್ರರುಗಳಿಬ್ಬರು ನನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಇರುತ್ತಾರೆ.

ವಿಶೇಷ : (೨) ಗಣಚಿಹ್ನೆಯುಳ್ಳ ರೂಪಗಳಿರುವ ಅತ್ ಪ್ರತ್ಯಯವುಳ್ಳ ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು ('ವಸಂತಿ' ಎಂಬಂತೆ) ಈಕಾರಾಂತವಾಗುವುದು. ಆರನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ (ಅನ್ವೀ ಪ್ರತ್ಯಯದ) ನಕಾರವು ಬರುವುದು

1. ಜನ್ ಧಾತುವಿಗೆ 'ಹುಟ್ಟು' ಎಂಬರ್ಥವಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ 'ಆಗು' ಎಂಬರ್ಥವೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ವಿಕಲ್ಪ (ಬರಬಹುದು, ಬಾರದೆಯೂ ಇರಬಹುದು) ; ಮಿಕ್ಕ ಗಣಗಳ ಕೃದಂತಗಳಿಗೆ ನಕಾರ ವಿಲ್ಪ.

(೨) ಎರಡನೆಯ ಗಣದ ಆಕಾರಾಂತಧಾತುಗಳಿಗೂ ವಿಕಲ್ಪ. ಉದಾ : ಯಾನ್ತೀ, ಯಾತೀ.

(೩) ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದ ಪ್ರ.ಸಂ.ದ್ವಿ. - ಈ ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ದ್ವಿವಚನಕ್ಕೂ ಇದೇ ನಿಯಮ, ಉದಾ : ಬೋಧತ್ ಬೋಧಂತೀ - ಬೋಧತೀ ಬೋಧಂತಿ | ಯಾತ್ ಯಾನ್ತೀ - ಯಾತೀ ಯಾನ್ತಿ | ತುದತ್ ತುದಂತೀ - ತುದತೀ ತುದಂತಿ || ಇತ್ಯಾದಿ.

ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗರೂಪಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳು

೦ನೆಯ ಗಣ : ಭವಂತಿ, ಕ್ರೀಡಂತಿ, ಪಿಬಂತಿ, ಜಿಗ್ರಂತಿ, ಧಾವಂತಿ, ಪಶ್ಯಂತಿ-ಇತ್ಯಾದಿ.

೪ನೆಯ ಗಣ : ಕ್ರೂಪ್ಯಂತಿ, ನೃತ್ಯಂತಿ, ನಶ್ಯಂತಿ, ದೀವ್ಯಂತಿ, ಭ್ರಾಮ್ಯಂತಿ - ಇತ್ಯಾದಿ.

೬ನೆಯ ಗಣ : ಲಿಖತೀ - ಲಿಖಂತಿ, ತುದತೀ - ತುದಂತಿ, ಸೃಜತೀ - ಸೃಜಂತಿ, ಸ್ಮೃಶತೀ - ಸ್ಮೃಶಂತಿ - ಇತ್ಯಾದಿ.

೦೦ನೆಯ ಗಣ : ಕಥಯಂತಿ, ಗಣಯಂತಿ, ಪೂಜಯಂತಿ, ಕ್ಷಾಲಯಂತಿ - ಇತ್ಯಾದಿ.

೨ನೆಯ ಗಣ : ಯಾತೀ - ಯಾಂತಿ, ಅದತೀ, ಸತೀ - ಇತ್ಯಾದಿ.

ಮಿಕ್ಕ ಗಣಗಳಿಗೆ : ದದತೀ, ಸುನ್ವತೀ, ಗೃಹ್ಣತೀ, ತನ್ವತೀ - ಇತ್ಯಾದಿ.

ಮಿಕ್ಕ ಗಣಗಳ ಧಾತುಗಳ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಮೂರನೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ನೋಡಿ.

ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ

(೧) ಪ್ರ. ಸಂ. ೨. ಭವತ್ ಭವಂತಿ ಭವಂತಿ | (ಪಚತ್, ದೀವ್ಯತ್, ಚೋರಯತ್ - ಇವುಗಳೂ ಹೀಗೆಯೇ.)

(೨) ,, ಅದತ್ ಅದತೀ ಅದಂತಿ | (ಸುನ್ವತ್, ತನ್ವತ್, ರುನ್ಧತ್, ಕ್ರೀಣತ್ ಇವುಗಳೂ ಹೀಗೆಯೇ.)

(೩) ,, ಯಾತ್ ಯಾತೀ-ಯಾಂತಿ ಯಾಂತಿ | (ಆಕಾರಾಂತ ೨ನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುಗಳ ಕೃದಂತಗಳೂ ಹೀಗೆಯೇ.)

(೪) ,, ತುದತ್ ತುದತೀ-ತುದಂತೀ ತುದಂತಿ । (ಕರಿಷ್ಯತ್ ಮುಂತಾದ ಭವಿಷ್ಯತ್‌ಕೃದಂತಗಳೂ ಹೀಗೆಯೇ.)

(೫) ,, ದದತ್ ದದತೀ ದದಂತಿ-ದದತಿ । (ಮೂರನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುಗಳ ವರ್ತಮಾನಕೃದಂತಗಳೂ ಹೀಗೆಯೇ.)

ವಿಶೇಷ : ನಪುಂಸಕೃದಂತಗಳ ದ್ವಿವಚನಗಳನ್ನೂ ವರ್ತಮಾನಕೃದಂತಗಳ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದ ರೂಪವನ್ನೂ ಹೋಲಿಸಿರಿ.

ಉಳ್ಳ ಎಂಬರ್ಥದ ವತ್, ಮತ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಗಳು

೫೬. ವತ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಭೂತಕೃದಂತಗಳನ್ನೂ ಉಳ್ಳ ಎಂಬರ್ಥದ ವತ್, ಮತ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ನಡೆಯಿಸುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಒಂದನೆಯ ಭಾಗದ ಪಾಠ (೩೫, ೩೭)ಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಿಸಿದೆ. ನೆನಪಿಗೆ ತರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಇವಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಇವಕ್ಕೆ ಪ್ರ.ಸಂ.ದ್ವಿ - ಈ ವಿಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವಿಶೇಷ ; ಮಿಕ್ಕದ್ದೆಲ್ಲ ಮರತ್ ಶಬ್ದದಂತೆ. (೧ನೆಯ ಭಾಗ ೪೬ನೆಯ ಪಾಠವನ್ನು ನೋಡಿ.) ಉದಾಹರಣೆ :

ಧನವಾನ್ ಧನವಂತೌ ಧನವಂತಃ । ಹೇ ಧನವನ್ ಧನವಂತೌ ಧನವಂತಃ । ಧನವಂತಮ್ ಧನವಂತೌ ಧನವತಃ । ಧನವತಾ ಧನವದ್ಭ್ಯಾಮ್ ಧನವದ್ಭಿಃ । ಇತ್ಯಾದಿ.

ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ : ೧, ಸಂ., ೨ ಧೀಮತ್ ಧೀಮತೀ ಧೀಮಂತಿ । (ಮಿಕ್ಕದ್ದು ಪುಲ್ಲಿಂಗದಂತೆ).

ಅಭ್ಯಾಸ ೩೭

ಇಲ್ಲಿ ಕಂಸದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವ ಶಬ್ದಗಳ ವಿಭಕ್ತಿರೂಪಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ : (ವಿಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದೆ.)

೧. ಭಗವಾನ್ (ಆದಿತ್ಯ ೬) ವಿಷ್ಣುಃ ಅಸ್ತಿ, (ಮರತ್ ೬) ಚ ಮರೀಚಿಃ ।
೨. (ಭಗವಾನ್ ೬) ವಿಭೂತೀನಾಂ ನಾಂತೋಽಸ್ತಿ । ೩. ಶುಕ್ರೀನಾಂ (ಶ್ರೀಮತ್ ೬) ಗೇಹೇ (ಮನೆಯಲ್ಲಿ) ಯೋಗಭ್ರಷ್ಟೋ (ಯೋಗದಿಂದ ಜಾರಿಬಿದ್ದವನು) ಜಾಯತೇ । ೪. ಅಸ್ಮಿನ್

ಲೋಕೇ ಸ ಇವ (ವೀರ್ಯವತ್ ೧) ಕೋಽಸ್ತಿ ? ೫. ಅಗ್ನೌ (ಪತಿಸವತ್ ೧) ಕಶ್ಚನ
 ವೃಶ್ಚಿಕಃ (ಚೇಳು) | ೬. ಕವಯಃ ಸದಾ (ಕೀರ್ತಿಮತ್ ೧) ವಿರಾಜಂತೇ | ೭. (ವಸುಮತ್
 ೨ ಧನವಂತನನ್ನು) ಸರ್ವೇಽಪಿ ಶಂಸಂತಿ | ೮. ಕ್ಷೀರಮ್ (ಇಚ್ಛತ್ ೪) ಬಾಲಿಕಾಯೈ
 ಕಿಂಚಿದ್ ಯಚ್ಛ | ೯. ನಾಭಾವೋ ವಿವೃತೇ (ಸತ್ ೬ ಇರುವ) | ೧೦. ತವ ಶತ್ರುವಃ, ತವ
 ಸಾಮರ್ಥ್ಯ (ನಿಂದತ್ ೧), ತ್ವಾಮ್ ಉಪಹಸಂತಿ | ೧೧. ತತ್ರ (ತಿಷ್ಠತ್ ೧) ಬಾಲಾಃ ಕಿಂ
 ಕ್ವಿರ್ವಂತಿ ? ೧೨. ವಸ್ತ್ರಂ (ಸೀವ್ಯತ್ ೨) ಸೂಚಿಕಂ ಕಿಂ ಭವಾನ್ (ದೃಷ್ಟವತ್ ೧) ?

೫೨ ಭವತ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ಶ್ರೀಮತ್ (ಶ್ರೀಮಂತ), ಆಯುಷ್ಮತ್
 (ಆಯುಸ್ಸುಳ್ಳ) ಈ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ನೀನು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ
 ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಇವಕ್ಕೆಲ್ಲ ಪ್ರಥಮಪುರುಷದ ಕ್ರಿಯಾಪದವೇ ಬೇಕು.
 'ಅತ್ರಭವಾನ್', 'ತತ್ರಭವಾನ್' ಎಂದೂ ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು.
 ಇವುಗಳ ಬಹುವಚನವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಗೌರವವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಸಂಬೋಧನಾ
 ವಿಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ.

ವಿಶೇಷ : ಭವನ್ ಭವನ್ತಾ ಭವಂತಃ - ಇದು 'ಇರುವ' ಎಂಬರ್ಥದ ವರ್ತಮಾನ
 ಕೃದಂತ. 'ಭವಂತೀ' ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ; ಭವಾನ್ ಭವನ್ತಾ ಭವಂತಃ | ಇದು ನೀನು ಎಂಬರ್ಥದ
 ಗೌರವಾರ್ಥ ಶಬ್ದ. 'ಭವತೀ' ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೩೮

ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. ಅಹಮ್ ಅತ್ರೈವ ಭವನ್ (ಇರುತ್ತಾ, ಇದ್ದುಕೊಂಡು) ಗೀತಾಂ ಪಠಾಮಿ |
೨. ತತ್ರ ಭವಂತಮಪಿ ತಂ ಬಾಲಂ ನ ಕೋಽಪಿ ಕಿಮಪಿ ಪೃಚ್ಛತಿ | ೩. ತ್ವಯಿ ತತ್ರ ಭವತಿ¹

1. ಕರ್ತೃವನ್ನು ಹೇಳುವ ಪದವನ್ನು ಸಪ್ತಮೀವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವ
 ಕೃದಂತವನ್ನು ಸಪ್ತಮೀವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವಾಗ ಹೀಗೆ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಿಸ
 ಬೇಕಾಗುವುದು. ಉದಾ : ರಾಮೇ ತಿಷ್ಠತಿ | ಬಾಲಕಯೋರ್ಗತಯೋಃ | ಲೇಖನೀಷು ನಷ್ಟಾಸು -
 ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಹೀಗೆಯೇ ಕನ್ನಡಿಸಬೇಕು. ತಿಷ್ಠತಿ ಸತಿ, ಗತಯೋಃ ಸತೋಃ, ನಷ್ಟಾಸು ಸತೀಷು -
 ಹೀಗೆ ಸತ್ ಶಬ್ದವನ್ನು ಜೋಡಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಇದನ್ನು 'ಸತಿಸಪ್ತಮೀ' ಎಂದು ಕರೆಯುವ
 ದುಂಟು.

(ನೀನು ಅಲ್ಲಿರುವಲ್ಲಿ) ಕಿಂ ನೋ ಭಯಮ್ ? ೪. ತತ್ರ ಭವತ್ ತತ್ ಕಥಂ ಲಭೇ (ಹೇಗೆ ಪಡೆದೇನು) ? ೫. ಭೋ: ಕೋ ಭವಾನ್ ? ೬. ಭವಾನ್ ಅತ್ರ ಕಿಂ ಕರೋತಿ ? ೭. ಭೀಮಂತೋ ಭವಂತ: | ೮. ಭವತಾಂ ಖಡ್ಗ: ಕುತ್ರ ರಕ್ಷಿತ: (ಇಟ್ಟಿದೆ) ? ೯. ಚಿರಂ ಜೀವತು ಶ್ರೀಮಾನ್ (ನೀನು ಬಹುಕಾಲ ಬದುಕಿರಪ್ಪ) | ೧೦. ಅಥ (ಇನ್ನು, ಹಾಗಾದರೆ) ಕೋಽಯಂ ಧರ್ಮ ಆಯುಷ್ಮತೋ ಮತ: (ನಿನಗೆ ಒಪ್ಪಾಗಿರುವ) ? ೧೧. ತತ್ರ ಗಚ್ಛತಾಂ (ಹೋಗುವದರಿಂದ) ಭವತಾಂ (ಅಥವಾ ಶ್ರೀಮತಾಂ, ಆಯುಷ್ಮತಾಂ) ಕಿಂ ಪ್ರಯೋಜನಮ್ ? ೧೨. ತತ್ರ ತಿಷ್ಠಂತು ಭವಂತ: | ೧೩. ಅಥ ತತ್ರಭವಾನ್ (ಪೂಜ್ಯನಾದ) ಕವಿ: ಮಹಾಕಾವ್ಯಮ್ ಆರಭಮಾಣ: ಮಡ್‌ಗಲಮ್ ಆಚರತಿ ||

ಚಾಂತ, ಜಾಂತ, ದಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು

೫೮. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮರುತ್ ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಡೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಉದಾ :

೧. ಸುಹತ್ - ದ್ ಸುಹದೌ ಸುಹದ: | ೨. ಸುಹದಮ್ ಸುಹದೌ ಸುಹದ: | ೩. ಸುಹದಾ ಸುಹದಭ್ಯಾಮ್ ಸುಹದ್ಭಿ: | ೪. ಸುಹದೇ ಸುಹದಭ್ಯಾಮ್ ಸುಹದಭ್ಯ: | ೫. ಸುಹದ: ಸುಹದಭ್ಯಾಮ್ ಸುಹದಭ್ಯ: | ೬. ಸುಹದ: ಸುಹದೋ: ಸುಹದಾಮ್ | ೭. ಸುಹದಿ ಸುಹದೋ: ಸುಹದಸು ||

(ಇಲ್ಲಿ ಮರುತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತಕಾರವಿರುವಲ್ಲಿ ದಕಾರವು ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರ.ಸಂ. ವಿಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಗದ ಪ್ರಥಮಾಕ್ಷರವೂ - ತಕಾರವೂ - ಬಂದಿದೆ.) ಹೀಗೆಯೇ

೧. ಭಿಷಕ್-ಗ್ ಭಿಷಜೌ ಭಿಷಜ: | ೨. ಭಿಷಜಮ್ ಭಿಷಜೌ ಭಿಷಜ: |
೨. ಭಿಷಜಿ ಭಿಷಜೋ: ಭಿಷಜ್ಶು ||

೫೯. ಇಲ್ಲಿ 'ಸುಹದಾ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವಂತೆಯೇ ಪುಲ್ಲಿಂಗಕ್ಕೂ ಸ್ತ್ರೀ ಲಿಂಗಕ್ಕೂ ರೂಪಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ದೃಷತ್ (ಬೀಸುವ ಅಥವಾ ಅರೆಯುವ ಕಲ್ಲು), ಸಂಪದ್, ವಿಪದ್, ಆಪದ್, ಮೃದ್ (ಮಣ್ಣು) - ಇವೆಲ್ಲ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ. ಇವಕ್ಕೆಲ್ಲ

ಸಂಪತ್ - ದ್ ಸಂಪದೌ ಸಂಪದ: | ದೃಷತ್ - ದ್ ದೃಷದೌ ದೃಷದ: | ಎಂದುಮುಂತಾಗಿ ರೂಪ. ವಣಿಜ್ ಶಬ್ದವು ಭಿಷಜ್ ಶಬ್ದದಂತೆ.

वाक् (ಚಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ) वाक् - वाग् वाचौ - वाचः ಇತ್ಯಾದಿ. ಮರುತ್ ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ತ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಚ ಬರುತ್ತದೆ. वाचा वाग्भ्याम् वाग्भिः । ಇತ್ಯಾದಿ.

ವಿಶೇಷ : महत् शब्दಕ್ಕೆ महान् महान्तौ महान्तः । हे महान् महान्तौ महान्तः । महान्तम् महान्तौ महतः । ಎಂದು ವಿಶೇಷರೂಪಗಳು. ಮಿಕ್ಕದ್ದು ಮರುತ್ ಶಬ್ದದಂತೆ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೩೯

ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

१. सीता मधुरया वाचा सर्वेषामपि सन्तोषं जनयति । २. धीराणां संपत्सु हर्षो न भवति, न च विपत्सु विषादः । ३. घटा मृदो जायन्ते । ४. धनगुप्तो बन्धुभ्यो वणिगभ्यो भूरि धनं यच्छति । ५. मृतस्य भिषग्भिः किं प्रयोजनम् ? ६. पिष्टम् (ಹಿಟ್ಟನ್ನು) अपेक्षते, दृषदं तु नानयति । ७. भिषजा दत्तं औषधं कुत्र ? ८. ईदृशं (ಇಂಥ) धैर्यं महतामेव शोभते ॥

೧೦. ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು

೬೦. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಬಳಸುವ ಕೆಲವು ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ತೋರಿಸುವೆವು. ಇವುಗಳನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ವಾಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೀವೇ ಊಹಿಸಬಹುದು.

ಅಭ್ಯಾಸ ೪೦

ಅಸ್ - ಇರು ಎಂಬ ೨ನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುವಿನ ರೂಪಗಳು ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿವೆ :

१. पात्रे किमस्ति ? २. तस्मिन् मम फले स्तः । ३. पिटके (ಕುಕ್ಕಿ, ಬುಟ್ಟಿ) कति फलानि सन्ति ? ४. पुत्र शूरोऽसि । ५. युवां स्थूलौ स्थः । ६. यूयं किं ब्राह्मणाः स्थ ? ७. अहं दरिद्रोऽस्मि । ८. आवां दशरथस्य पुत्रौ स्वः । ९. वयं वृद्धाः स्मः ॥

ವಿಶೇಷ : (೧) ಎರಡನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ವಿಕರಣವಿಲ್ಲ ; ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ನೇರಾಗಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅಸ್ ಧಾತುವಿನ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ದ್ವಿವಚನಬಹುವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಪವಾಗಿರುವದನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಡಬೇಕು.

(೨) 'ಶೂರೋಽಸಿ' ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಪದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೂ ಸಾಗುತ್ತದೆ. 'ತ್ವಂ ಶೂರಃ', 'ಯುವಾಂ ಸ್ಫೂಲೌ' - ಇಷ್ಟೇ ಸಾಕು. 'ಶೂರನಾಗಿದೀಯೆ', 'ದಪ್ಪನಾಗಿದೀರೆ' ಎಂದು ಮೈಸೂರು ಕಡೆಯವರು ಕನ್ನಡಿಸುತ್ತಾರೆ ; 'ಶೂರನಿರುವೆ' ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಉತ್ತರ ಕರ್ಣಾಟಕದವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ; ಅದು ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೂ ಹಳಗನ್ನಡಕ್ಕೂ ಒಪ್ಪಾಗಿದೆ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೪೦

ಅಸ್ - ಕೂತುಕೊ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ ರೂಪಗಳಿರುವ ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. ಲಕ್ಷ್ಮೀಪುರೇ ತಸ್ಯ ಗೃಹಮ್ ಆಸ್ತೇ (ಇದೆ) । ೨. ಸ ಚ ಪ್ರಾಸಾದೇ ಕ್ವಚ್ಛೇ (ಉಚ್ಚಾಸನದಲ್ಲಿ) ಆಸ್ತೇ (ಕುಳಿತಿದಾನೆ) । ೩. ತಸ್ಯ ಸೇವಕೌ ವಿತರ್ಥಾ (ಜಗಲಿಯಮೇಲೆ) ಆಸಾತೇ । ೪. ದರ್ಶನಾಯ ಆಗತಾಸ್ತು ಬಹಿರಾಸತೇ । ೫. ಕಿಮಿತಿ (ಏತಕ್ಕೆ) ತ್ವಂ ದೂರಮ್ ಆಸ್ತೇ ? ೬. ಯುವಾಮಪಿ ತತ್ರೈವ ಆಸಾತೇ । ೭. ಯುಮ್ ಆಸನ್ದಾಮ್ (ಕುರ್ಚಿಯಮೇಲೆ) ಆಧ್ವೇ । ೮. ಅಹಮ್ ಅತ್ರೈವ ಆಸೇ । ೯. ಆವಾಮ್ ಕಟೇ (ಬಾಪೆಯಮೇಲೆ) ಆಸ್ವಹೇ । ೧೦. ವಯಮ್ ನಿಯಮೇವಂ ಸುಖೇನ ಕಾಲಂ ನಯಂತ ಆಸ್ಮಹೇ (ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುತ್ತೇವೆ) ॥

ವಿಶೇಷ : ಹೀಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡುಬಂದಿದೆ, ಅಥವಾ ಬಂದಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಿಸುವದಕ್ಕೆ 'ಸದಾ ಭಕ್ಷಯನ್ ಆಸ್ತೇ' ಅಥವಾ 'ಸದಾ ಭಕ್ಷಯನ್ ತಿಷ್ಠತಿ' (ಯಾವಾಗಲೂ ತಿನ್ನುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ ಅಥವಾ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದನು) ; 'ಏವಂ ಸದಾ ಭಕ್ಷಯನ್ ಕಾಲಂ ನಯತಿ' ಅಥವಾ 'ಏವಂ ಸದಾ ಭಕ್ಷಯತಸ್ತಸ್ಯ ಕಾಲೋ ಗಚ್ಛತಿ' ಎಂದೂ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಿಸಬಹುದು.

ಅಭ್ಯಾಸ ೪೧

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. ಅಹಂ ವಿಷ್ಣೋಃ ಪೂಜಾಂ ಕರೋಮಿ (= ವಿಷ್ಣುಂ ಪೂಜಯಾಮಿ) । ೨. ಆವಾಂ ತತ್ರ ವಾಸಂ ಕುರ್ವಃ (= ವಸಾವಃ) । ೩. ನಯಮ್ ಅಸ್ಯ ಕಾವ್ಯಸ್ಯ ಟೀಕಾಂ ಕುರ್ಮಃ (= ಇದಂ ಕಾವ್ಯಂ

ಟೀಕಾಮಹೇ) । ೪. ಸ ಕಥಂ ತಯಾ ಸಹ ಸ್ನೆಹಂ ಕರೋತಿ (= ತಸ್ಯಾಂ ಸ್ನಿಹ್ಯತಿ) ?
 ೫. ತೌ ಸದಾ ಕೋಪಂ ಕುರುತ: (= ಕ್ರುಪ್ಯತ:) । ೬. ಆರ್ಯಾಸ್ತತ್ರ ನ ಪ್ರವೇಶಂ ಕುರ್ವಂತಿ (= ಪ್ರವಿಶಂತಿ) । ೭. ತ್ವಂ ಮಾತು: ಪ್ರೀತಿಂ ಕರೋಷಿ (= ಮಾತರಂ ಪ್ರೀಣಯಸಿ) । ೮. ಯುವಾಂ ಕಿಮಿತಿ ಅಶ್ರೂಣಾಂ ಮೋಕ್ಷಣಂ ಕುರುತ: । (= ಅಶ್ರೂಣಿ ಮುಚ್ಛತ:) । ೯. एवं ತರ್ಹಿ (ಹೀಗಾದರೆ) ಕಿ ತೈ: ಸ: ಯುಧ್ಧಂ ಕುರುತ (= ಯುಧ್ಯಥ್ವೇ) ? ೧೦. ಅಹಂ ಪ್ರಶ್ನಂ ಕರೋಮಿ (= ಪೃಚ್ಛಾಮಿ) । ೧೧. ಆವಾಂ ಭಗವತ: ಪ್ರಪತ್ತಿಮೇವ ಕುರ್ವ: (= ಭಗವಂತಮೇವ ಪ್ರಪದ್ಯಾವಹೇ) । ೧೨. ವಯಂ ದೇವ್ಯಾ: ಪ್ರಾರ್ಥನಾಂ ಕುರ್ಮ: (= ದೇವೀಂ ಪ್ರಾರ್ಥಯಾಮಹೇ) ॥

ವಿಶೇಷ : ಕೃ - ಮಾಡು ಎಂಬ ಎಂಟನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುವಿನ ವರ್ತಮಾನರೂಪಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಭಾವನಾಮಗಳ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಇವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಆಯಾ ಧಾತುವಿನಿಂದಾದ ಕ್ರಿಯಾಪದದ ಅರ್ಥವೇ ಬರುತ್ತದೆ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೪೩

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. ಪರಮೇಶ್ವರ: ಶರೀರೇಣ ಇಂದ್ರಿಯೈಶ್ಚ (ಶರೀರವನ್ನೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು) ಜೀವಾನ್ ಅನುಗೃಹ್ಣಾತಿ (ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ) । ೨. ಇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಶರೀರಮ್ ಅಧಿತಿಷ್ಠಂತಿ (ಇದ್ದುಕೊಂಡಿವೆ) । ೩. ಜನಾ: ಶ್ರೋತ್ರಾಭ್ಯಾಂ ಶಬ್ದಂ ಶೃಣ್ವಂತಿ, ನೇತ್ರಾಭ್ಯಾಂ ರೂಪಂ ಪಶ್ಯಂತಿ, ನಾಸಿಕಾಭ್ಯಾಂ ಗಂಧಂ ಜಿಗ್ರಂತಿ । ಜಿಹ್ವಯಾ (ನಾಲಗೆಯ ಇಂದ್ರಿಯದಿಂದ) ರಸಮ್ ಆಸ್ವಾದಯಂತಿ (ಸವಿನೋಡುತ್ತಾರೆ), ತ್ವಚಾ (ಚರ್ಮದ ಇಂದ್ರಿಯದಿಂದ) ವಸ್ತುನಿ ಸ್ಪೃಶಂತಿ, ಪಾಣಿಭ್ಯಾಂ ಗೃಹ್ಣಂತಿ, ಪಾದಾಭ್ಯಾಂ ಸಂಚರಂತಿ, ವಾಚಾ ಶಬ್ದಾನ್ ಉಚ್ಛರಂತಿ ॥

ವಿಶೇಷ : (1) ಶ್ರು (ಶೃ) ಕೇಳು. ಈ ಒಂದನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುವಿಗೆ ಐದನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುಗಳಂತೆ 'ನು' ವಿಕರಣವು ಸೇರುತ್ತದೆ. (ಋಕಾರದ ಮುಂದೆ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ನಕಾರಕ್ಕೆ ಣಕಾರವಾಗಿದೆ). ಶೃಣೋತಿ ಶೃಣುತ: ಶೃಣ್ವಂತಿ । ಶೃಣೋಷಿ ಶೃಣುತ: ಶೃಣುತಃ । ಶೃಣೋಮಿ ಶೃಣುವ:-ಶೃಣವ: ಶೃಣುಮ:-ಶೃಣಮ: ॥

(2) ग्रह (गृह) - ಹಿಡಿ, ತೆಗೆದುಕೊ ; ज्ञा (ತಿಳಿ) - ಇವು ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಗಣದ ಧಾತುಗಳು. ಇವಕ್ಕೆ 'ನಾ' ವಿಕರಣ.

गृह्णाति गृह्णीतः गृह्णन्ति । गृह्णासि गृह्णीथः गृह्णीथ । गृह्णामि गृह्णीवः गृह्णीमः ॥

जानाति जानीतः जानन्ति । जानासि जानीथः जानीथ । जानामि जानीवः जानीमः ॥

(3) स्था (तिष्) ನಿಲ್ಲು, आस् ಕುಳಿತುಕೊ - ಈ ಧಾತುಗಳಿಗೆ 'ಅಧಿ' ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗವು ಸೇರಿರುವಾಗ ಎಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೋ ಅ ಸ್ಥಲದ ಹೆಸರಿಗೆ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾ : गृहम् अधितिष्ठति, अध्यास्ते वा । ಮನೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ ; सिंहासनम् अध्यास्ते । ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ತ್ತಾನೆ (ಅಳುತ್ತಾನೆ).

(4) ग्रह (गृह) ಈ ಧಾತುವಿಗೆ 'ಅನು' ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗವು ಸೇರಿರುವಾಗ ಏನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅದರ ಹೆಸರಿಗೆ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾ : ऐश्वर्येण अनुगृह्णाति । ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ.

೧೧. ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳ ಕಾಲಗಳು

೧೧. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ತಿಳಿಯಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬರುವ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳ ರೂಪಭೇದಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳಬಹುದು :

'भू' ಧಾತುವಿನ ರೂಪಗಳು

१. तत् कुत्र भवति ? ಅದು ಎಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ, ಎಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತದೆ ? २. स शूरोऽभवत् - ಅವನು ಶೂರನಾದನು. ३. सूदः कालेन भूपतिर्भव - ಅಡಿಗೆ ಯವನು ಕಾಲಾನುಕಾಲಕ್ಕೆ ದೊರೆಯಾದನು. ४. मम तत्र कुतूहलमभूत् - ನನಗೆ

ಅದರಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲವುಂಟಾಯಿತು (ಉಂಟಾಗಿದೆ). ೫. ಪುನರ್ಥನಂ ಭವಿಷ್ಯತಿ - ಮತ್ತೆ ಧನವು ಆಗುವದು. ೬. ಪುನರಪಿ ಁವಂ ಭವಿತಾ - ಮತ್ತೂ ಹೀಗೆ ಆಗುವದು (= ಆದೀತು).

ಜನ್ ಧಾತುವಿನ ರೂಪಗಳು

೧. ಕಾಮಾತ್ ಕ್ರೋಠಾಭಿಜಾಯತೆ - ಕಾಮದಿಂದ ಕ್ರೋಧವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ೨. ಕೌಸಲ್ಯಾಯಾಂ ರಾಮಾಜಾಯತ - ಕೌಸಲ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮನು ಹುಟ್ಟಿದನು. ೩. ಸುಮಿತ್ರಾಯಾಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋ ಜಜ್ಞೆ - ಸುಮಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಹುಟ್ಟಿದನು. ೪. ದೇವದಾನವಯೋಃ ಕಲಹೋಜನಿ - ದೇವದಾನವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಜಗಳ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ೫. ತಸ್ಮಿನ್ ಸಮುದ್ರೇ ಅಮೃತಂ ಜನಿಷ್ಯತೆ - ಆ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅಮೃತವು ಹುಟ್ಟುವದು. ೬. ತಸ್ಯಾಂ ವರ್ಷೇಣ ಁಕಃ ಪುತ್ರೋ ಜನಿತಾ - ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷದೊಳಗಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಮಗನು ಹುಟ್ಟುವನು.

(ಇಲ್ಲಿ ಭೂಧಾತುವಿನ ಪರಸ್ಮೈಪದಿಯ ರೂಪಗಳೂ ಜನ್ ಧಾತುವಿನ ಅತ್ಮನೇಷದಿಯ ರೂಪಗಳೂ ಇವೆ.)

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವರ್ತಮಾನಕ್ಕೆ ಒಂದು ರೂಪ : ಭವತಿ ; ಅಭಿಜಾಯತೆ.

ಭೂತಕ್ಕೆ ಮೂರು ರೂಪಗಳು : ಅಭವತ್ , ಬಭೂವ, ಅಭೂತ್ ; ಅಜಾಯತ, ಜಜ್ಞೆ, ಅಜನಿ.

ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿಗೆ ಎರಡು : ಭವಿಷ್ಯತಿ, ಭವಿತಾ ; ಜನಿಷ್ಯತೆ, ಜನಿತಾ.

೬.೨. ಭೂತಕಾಲದ ರೂಪಗಳು ಮೂರಕ್ಕೂ ಅರ್ಥಭೇದವುಂಟು :

ಅಭವತ್ - ಆಯಿತು. ಇದು ಅನದೃತನ. ಈಗ ಆಗದೆ ಹಿಂದೆ ಆದದ್ದನ್ನು ಹೇಳುವದು. ಬಭೂವ - ಆಯಿತು. ಇದು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಆದದ್ದನ್ನು ಹೇಳುವದು. ಅಭೂತ್ - ಆಯಿತು. ಇದು ಈಗ ಆದದ್ದನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದನ್ನಾದರೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಉದಾ : उज्जयिन्यां कश्चिद् ब्राह्मणो बभूव, ಅಭೂತ್ ಅಥವಾ ಅಭವತ್.

ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲದ ಎರಡು ರೂಪಗಳಿಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಅರ್ಥಭೇದವಿದೆ :

ಭವಿಷ್ಯತಿ - ಆಗುವದು. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯಭವಿಷ್ಯದ್ರೂಪ.

ಭವಿತಾ - ಆಗುವದು.

ಇದು ಮುಂದೆ ಆದೀತು ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವ ಭವಿಷ್ಯದ್ರೂಪ.

ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾವು ವರ್ತಮಾನ, ಅನದ್ಯತನಭೂತ - ಈ ಎರಡು ಕಾಲದ ರೂಪಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವೆವು. ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲದ ರೂಪಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದಾದರೂ ಅದರ ವಿಚಾರವನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೂರನೆಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

೬೩. ಅನದ್ಯತನಭೂತಕಾಲದ ಕ್ರಿಯಾರೂಪಗಳನ್ನು ಧಾತುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಕೊಟ್ಟಿದೆ :

ಪರಸ್ಮೈ : ತ್ ತಾಮ್ ಅನ್ | ಸ್ ತಮ್ ತ | ಅಮ್ ವ ಮ |

ಆತ್ಮನೇ : ತ ಇತಾಮ್ ಅಂತ | . ಥಾ : ಇಥಾಮ್ ಧ್ವಮ್ | ಇ वहि महि |

ಅನದ್ಯತನ ಭೂತ

ಪರಸ್ಮೈಪದಿ

ಆತ್ಮನೇಪದಿ

ಒಂದನೆಯ ಗಣ

ವद् - ಹೇಳು

मुद् - ಸುಖಪಡು

अवदत् अवदताम् अवदन्

अमोदत् अमोदेताम् अमोदन्त

अवदः अवदतम् अवदत

अमोदथाः अमोदेथाम् अमोदध्वम्

अवदम् अवदाव अवदाम

अमोदे अमोदावहि अमोदामहि

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗಣ

तुष् - ಸಂತೋಷಪಡು

जन् - ಹುಟ್ಟು

अतुष्यत् अतुष्यताम् अतुष्यन्

अजायत अजायेताम् अजायन्त

अतुष्यः अतुष्यतम् अतुष्यत

अजायथाः अजायेथाम् अजायध्वम्

अतुष्यम् अतुष्याव अतुष्याम

अजाये अजायावहि अजायामहि

ಆರನೆಯ ಗಣ

ಸ್ಪೃಶ್ - ಮುಟ್ಟು

ಭ್ರಸ್ಜ್ - ಹುರಿ

ಅಸ್ಪೃಶತ್	ಅಸ್ಪೃಶತಾಮ್	ಅಸ್ಪೃಶನ್	ಅಭೃಜ್ಜತ	ಅಭೃಜ್ಜತಾಮ್	ಅಭೃಜ್ಜಂತ
ಅಸ್ಪೃಶಃ	ಅಸ್ಪೃಶತಮ್	ಅಸ್ಪೃಶತ	ಅಭೃಜ್ಜತಾಃ	ಅಭೃಜ್ಜತಾಮ್	ಅಭೃಜ್ಜಧವಮ್
ಅಸ್ಪೃಶಮ್	ಅಸ್ಪೃಶಾವ	ಅಸ್ಪೃಶಾಮ	ಅಭೃಜ್ಜೇ	ಅಭೃಜ್ಜಾವಹಿ	ಅಭೃಜ್ಜಾಮಹಿ

(ಭ್ರಸ್ಜ್ ಧಾತು ಪರಸ್ಮೈಪದವೂ ಆಗಿದೆ. ಅಭ್ಯಜ್ಜತ್ ಇತ್ಯಾದಿರೂಪಗಳೂ ಅದಕ್ಕಿವೆ.)

ಹತ್ತನೆಯ ಗಣ

ಪ್ರೀ - ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸು

ಚಿತ್ - ಅರಿ

ಅಪ್ರೀಣಯತ್	ಅಪ್ರೀಣಯತಾಮ್	ಅಪ್ರೀಣಯನ್	ಅಚೇತಯತ	ಅಚೇತಯತಾಮ್	ಅಚೇತಯಂತ
ಅಪ್ರೀಣಯಃ	ಅಪ್ರೀಣಯತಮ್	ಅಪ್ರೀಣಯತ	ಅಚೇತಯತಾಃ	ಅಚೇತಯತಾಮ್	ಅಚೇತಯಧವಮ್
ಅಪ್ರೀಣಯಮ್	ಅಪ್ರೀಣಯಾವ	ಅಪ್ರೀಣಯಾಮ್	ಅಚೇತಯೇ	ಅಚೇತಯಾವಹಿ	ಅಚೇತಯಾಮಹಿ

ವಿಶೇಷ : ಅ ಎಂಬ ಆಗಮ,¹ ಧಾತು(ವಿನ ವಿಕ್ಯತರೂಪ), ವಿಕರಣ, ಪ್ರತ್ಯಯ - ಹೀಗೆ ಜೋಡಿಸಿ ಕ್ರಿಯಾರೂಪವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಆಯಾ ಧಾತುವಿನ ವಿಕರಣಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ಮುಂಚೆ ಆಗಬೇಕಾದ ಗುಣವೃದ್ಧಿಗಳೂ ಆಗಿರುತ್ತವೆ.

೬೪. ಕ್ರಿಯಾಪದದ ಸಂಪೂರ್ಣರೂಪವು ಸಿದ್ಧವಾದಮೇಲೆಯೇ ಉಪಸರ್ಗವನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಗೆ ಸೇರಿರುವ ಉಪಸರ್ಗಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿರಿ :

೧. ತಕ್ಷಕಃ (ಬಡಗಿ) ಕದಾಚಿತ್ (ಯಾವಾಗಲೋ ಒಮ್ಮೆ) ಬಹಿರಗಚ್ಛತ್ |
೨. ಅತ್ರಾಂತರೇ स्थूलबुद्धिर्नाम कश्चन चोरः तत्राऽऽगच्छत्, गृहं च प्राविशत् |
೩. बान्धवा न्यवर्तन्त, धर्मस्तु तम् अन्वगच्छत् (ಹಿಂಬಾಲಿಸಿತು) | ೪. स मां न प्रत्यभाषत (ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟನು) | ೫. शिष्यः कथञ्चित् (ಹೇಗೋ, ಕಷ್ಟ ದಿಂದ) तस्यार्थं प्रत्यपद्यत (ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು) ||

1. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಭೂತಕಾಲಸೂಚಕವಾದ ಈ ಅಕಾರಾಗಮಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲ, ಅಲ್ಲ - ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅಕಾರಾದೇಶಕ್ಕೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ. ಉದಾ : ಅಘಟಿಃ - ಗಡಿಗೆಯಲ್ಲದ್ದು.

ವಿಶೇಷ : ಇಲ್ಲಿ ಆ + ಅಗಚ್ಛತ್ = ಅಗಚ್ಛತ್ (ಸರ್ವಣದೀರ್ಘಸಂಧಿ) ;
 ಪ್ರ + ಅವಿಶತ್ = ಪ್ರಾವಿಶತ್ (ಸರ್ವಣದೀರ್ಘಸಂಧಿ) ; ಅನು + ಅಗಚ್ಛತ್ =
 ಅನ್ವಗಚ್ಛತ, ಪ್ರತಿ + ಅಭಾಷತ = ಪ್ರತ್ಯಭಾಷತ, ಪ್ರತಿ + ಅಪಠತ = ಪ್ರತ್ಯಪಠತ ||
 (ಇವೆಲ್ಲ ಯಣ್ಸಂಧಿ).

೬೫. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಲ್ಲಿ ಏನು ವಿಶೇಷವಿದೆ ?

೧. ವಯಂ ಕ್ರೀಡಾಮ್ ಏಕ್ಷಾಮಹಿ (ನೋಡಿದೆವು) | ೨. ತೇ ಪಾಪಾ ದುಃಖಮ್ ಆರ್ಚ್ಛನ್
 (ಹೊಂದಿದರು) | ೩. ಯುಯಮ್ ಗೃಹಾದ್ ಗೃಹಮ್ ಆದತ (ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದಿರಿ) | ೪. ರಾಮೋ
 ರಾಜ್ಯಮ್ ಅೌಜ್ಞತ್ (ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟನು) | ೫. ಸ ತತ್ರ ಗಂತುಂ ನೈಚ್ಛತ್ (ಇಚ್ಛಿಸಲಿಲ್ಲ) ||

ಸಂಧಿನಿಯಮ : ಸ್ವರಾದಿಯಾದ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಭೂತಕಾಲಸೂಚಕ ಅಕಾರದ ಬದಲು
 ಅಕಾರವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದು ತನಗೆ ಪರವಾದ ಸ್ವರದೊಡನೆ ಸೇರಲು ಆಯಾ ಸ್ವರದ ವೃದ್ಧಿಯು
 ಹಿಂದುಮುಂದಿನ ಸ್ವರಗಳಿಗೆ ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ :

ಅಡ್ (೧) ಆ + ಅದತ = ಆದತ ; ಇಷ್ (೬) ಆ + ಇಚ್ಛತ್ = ಏಚ್ಛತ್ ;
 ಇಕ್ಷ (೧) ಆ + ಇಕ್ಷಾಮಹಿ = ಏಕ್ಷಾಮಹಿ ; ಉಜ್ಞ (೬) ಆ + ಉಜ್ಞತ್ = ಅೌಜ್ಞತ್ ;
 ಋ (ಋಚ್ಛ - ೧) ಆ + ಋಚ್ಛತ್ = ಆರ್ಚ್ಛತ್ ||

ಇಲ್ಲಿ ಉ ಋಕಾರಗಳು ಬಂದಿರುವಲ್ಲಿ ಐ, ಔ, ಆಠ - ಬಂದಿವೆ.

ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲದ ಕ್ರಿಯಾರೂಪಗಳು

೬೬. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲದ ಕ್ರಿಯಾರೂಪಗಳನ್ನು
 ಮಾತ್ರ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉದಾ
 ಹರಣಿಗಳಿವೆ :

೧. ಪ್ರಾತಃಕಾಲೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ, ಅನ್ವಕಾರೋ ಗಮಿಷ್ಯತಿ | ೨. ತೇ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕೇ
 ಮೋದಿಷ್ಯಂತೇ | ೩. ಶ್ರೇಷ್ಠಿನಂ ಧನಂ ಯಾಚಿಷ್ಯೇ | ೪. ದೇವಿಷ್ಯಾಮಿ ಕೂಟರಕ್ಷಿಃ, ಜೇಷ್ಯಾಮಿ
 ರಾಜ್ಯಮ್ | ೫. ಮಹ್ಯಾಂ ರಾಮಾಯಣಂ ಕಥಯಿಷ್ಯಸಿ ಕಿಮ್ ? ೬. ಇದಾನಿಂ ಭಗವದ್ಗೀತಾಂ
 ಪಠಿಷ್ಯಾಮಃ | ೭. ಅಚಿರೇಣೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಂ ಭಾಷಿಷ್ಯಾಮಹೇ | ೮. ಮಹ್ಯಾಂ ಕಿಂ ದಾಸ್ಯಸಿ ?

೦. ಬೆಳಗಾಗುವುದು, ಕತ್ತಲೆಯು ಹೋಗುವುದು. ೧. ಅವರು ಸ್ವರ್ಗ

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸುಖದಿಂದಿರುವರು. ೩. ಶೆಟ್ಟಿಯನ್ನು ಧನವನ್ನು ಬೇಡುವೆನು
 ೪. ಮೋಸದ ದಾಳಗಳಿಂದ ಆಡುವೆನು, ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವೆನು. ೫. ನನಗೆ
 ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಹೇಳುವೆಯೇನು ? ೬. ಈಗ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನ್ನು ಓದೋಣ.
 ೭. ಬೇಗನೆಯೇ (= ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ) ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು (= ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ) ಮಾತ
 ನಾಡುವೆವು. ೮. ನನಗೆ ಏನು ಕೊಡುವೆ ?

ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

ಪರಸ್ಕೈಪದ			ಆತ್ಮನೇಪದ		
ಸ್ಯತಿ	ಸ್ಯತ:	ಸ್ಯಂತಿ	ಸ್ಯತೇ	ಸ್ಯಂತೇ	ಸ್ಯಂತೇ
ಸ್ಯಸಿ	ಸ್ಯಥ:	ಸ್ಯಥ	ಸ್ಯಸೇ	ಸ್ಯಥೇ	ಸ್ಯಥೇ
ಸ್ಯಾಮಿ	ಸ್ಯಾವ:	ಸ್ಯಾಮ:	ಸ್ಯೇ	ಸ್ಯಾವಹೇ	ಸ್ಯಾಮಹೇ

ವಿಶೇಷ : ಇಲ್ಲಿ ವರ್ತಮಾನಕಾಲದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೇ ಇವೆ ; ಇವುಗಳಿಗೆ ಮೊದಲು 'ಸ್ಯ'
 (ವಕಾರಮಕಾರಗಳ ಹಿಂದೆ ಸ್ಯಾ) ಸೇರಿದೆ ಅಷ್ಟೆ.

ಕ್ರಿಯಾರೂಪಗಳು

೧ನೆಯ ಗಣ			೪ನೆಯ ಗಣ		
ಭವಿಷ್ಯತಿ	ಭವಿಷ್ಯತ:	ಭವಿಷ್ಯಂತಿ	ತಪ್ಸ್ಯತೇ	ತಪ್ಸ್ಯಂತೇ	ತಪ್ಸ್ಯಂತೇ
ಭವಿಷ್ಯಸಿ	ಭವಿಷ್ಯಥ:	ಭವಿಷ್ಯಥ	ತಪ್ಸ್ಯಸೇ	ತಪ್ಸ್ಯಥೇ	ತಪ್ಸ್ಯಥೇ
ಭವಿಷ್ಯಾಮಿ	ಭವಿಷ್ಯಾವ:	ಭವಿಷ್ಯಾಮ:	ತಪ್ಸ್ಯೇ	ತಪ್ಸ್ಯಾವಹೇ	ತಪ್ಸ್ಯಾಮಹೇ

೬ನೆಯ ಗಣ ಲುಠ್ - ಹೊರಕಾಡು

೧೦ನೆಯ ಗಣ

ಲುಠಿಷ್ಯತಿ	ಲುಠಿಷ್ಯತ:	ಲುಠಿಷ್ಯಂತಿ	ಕಥಯಿಷ್ಯತಿ	ಕಥಯಿಷ್ಯತ:	ಕಥಯಿಷ್ಯಂತಿ
ಲುಠಿಷ್ಯಸಿ	ಲುಠಿಷ್ಯಥ:	ಲುಠಿಷ್ಯಥ	ಕಥಯಿಷ್ಯಸಿ	ಕಥಯಿಷ್ಯಥ:	ಕಥಯಿಷ್ಯಥ
ಲುಠಿಷ್ಯಾಮಿ	ಲುಠಿಷ್ಯಾವ:	ಲುಠಿಷ್ಯಾಮ:	ಕಥಯಿಷ್ಯಾಮಿ	ಕಥಯಿಷ್ಯಾವ:	ಕಥಯಿಷ್ಯಾಮ:

ವಿಶೇಷ : ಈ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಎಲ್ಲಾ ಗಣಗಳ ಧಾತುಗಳಿಗೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. ವಿಕರಣ
 ಪ್ರತ್ಯಯವಿಲ್ಲ, ಧಾತುಗಳ ಅಂತ್ಯಸ್ವರಕ್ಕೂ ಉಪಾಂತ್ಯಹ್ರಸ್ವಸ್ವರಕ್ಕೂ ಗುಣವುಂಟು. ಕೆಲವು
 ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಇ ಸೇರಿ 'ಇಸ್ಯತಿ', 'ಇಸ್ಯತಃ' ಎಂದುಮುಂತಾಗಿ ರೂಪಗಳಾಗುವವು. ಇದರ
 ಹೆಚ್ಚಿಗೆಯ ವಿವರವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಿಸುವೆವು. ಇಲ್ಲಿ ಭವಿಷ್ಯದ್ರೂಪಗಳನ್ನು
 ಗುರುತಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ರೂಪಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೪೪

ಇಲ್ಲಿರುವ ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲದ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳ ಎಲ್ಲಾ ವಚನಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನೂ ಬರೆಯಿರಿ.
ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. ಭೂಪತಿರ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ ಎವಂ ವದಿಷ್ಯತಿ | ೨. ವಯಂ ವಿಪ್ರಮ್ ಆನೇಷ್ಯಾಮಃ
(ಕೂತರುವೆವು) | ೩. ತವ ಸುತಾಂ ತಸ್ಮೈ ಪ್ರದಾಸ್ಯಸಿ (ಕೊಡುವೆ) | ೪. ತವ ವಚನಂ
ಕರಿಷ್ಯೇ | ೫. ಇಮಂ ಸಂಗ್ರಾಮಂ (ಯುದ್ಧವನ್ನು) ನ ಕರಿಷ್ಯಸಿ ಚೇತ್ ಪಾಪಮ್ ಆವಾಪ್ಯಸಿ
(ಹೊಂದುವೆ) | ೬. ತಸ್ಮಿನ್ ಕಾಂತಾರೇ ಕಠಟಕಾಃ ಪದೇಪದೇ ತೋತ್ಸ್ಯಂತಿ (ಚುಚ್ಚಿ
ನೋಯಿಸುತ್ತವೆ) ||

೧೨. ಪದದ ಕೊನೆಯ ನಕಾರಮಕಾರಗಳು

ಪದಾಂತ್ಯನಕಾರ

೬೨. ನಕರಾಂತಪದಗಳ ಮುಂದೆ ಸ್ವರಾದಿಯಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಬಂದರೆ
ಆಗುವ ಸಂಧಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ಈ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು :

ಗच्छन् अत्र - गच्छत्रत्र ; कुर्वन् आस्ते - कुर्वन्नास्ते ; भक्षयन् इह -
भक्षयन्निह ; सृजन् ईश्वरः - सृजन्नीश्वरः ; पश्यन् एव - पश्यन्नेव ; पश्यन् ऐश्वर्यम्
- पश्यन्ನೈಶ್ವರ्यಮ್ ; भक्षयन् ओदनम् - भक्षयन्नोदनम् ; पिबन् औषधम् -
पिबन्ನೌಷಧಮ್ ||

ಸಂಧಿನಿಯಮ : ಪದಾಂತ್ಯನಕಾರಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರವಿರುವಾಗ ಮುಂದೆ ಯಾವ ಸ್ವರವು
ಬಂದರೂ ದ್ವಿತ್ವ ; ದೀರ್ಘಸ್ವರವಿದ್ದರೆ ನಕಾರವು ಮುಂದಿನ ಸ್ವರದೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವುದು.
ಉದಾ : ಭವಾನ್ ಆತ್ಮ - ಭವಾನತ್ಮ ; ಹೀಗೆಯೇ ತಾನ್ ಇಹ - ತಾನಿಹ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೪೫

ಇಲ್ಲಿ ನಕರಾಂತಪದಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪದಗಳೊಡನೆ ಸಂಧಿಮಾಡಿ ಬರದಿದೆ.
ಸಂಧಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧: अहो ! (ಆಹ !) गुरुनेव निन्दन्ति ते | ೨. अस्मानेवं मन्यसे चेत्

(ತಿಳಿಯುತ್ತೀಯಾದರೆ) ಕಿಂ ವದಾಮಃ ? ೩. ಚೋರಾನತ್ರ ಕಾರಾಗಾರೆ (ಬಂದೀಖಾನೆಯಲ್ಲಿ) ನಿವೇಶಯಂತಿ (ಇರಿಸುತ್ತಾರೆ) । ೪. ವೃಕ್ಷೇಷು ತತ್ರ ತತ್ರ ಚರತಃ ಕಪಿನ್ಹಂ ಪಶ್ಯಾಮಿ । ೫. ತಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಕಾಲೇ ಗೌತಮಃ ಪ್ರತ್ಯಾಗಚ್ಛತ್ । ೬. ಪಶ್ಯತ್ರಪಿ ನ ಪಶ್ಯತಿ ಮೂಢಃ । ೭. ಚೋರಾ ಅಪಾಹರನ್ರಸ್ಯ ಧನಮ್ । ೮. ಅಸ್ಮಿನ್ಬುದ್ಧಾನೇ ವಿಹರಂತಿ ತಾಃ ಕನ್ಯಾಃ । ೯. ಂವಂ ವದನ್ರೇವ ಮೃತೋ ವೃದ್ಧಃ । ೧೦. ಕಿಂ ವದನ್ರಾಸ್ತೇ ?

ಅಭ್ಯಾಸ ೪೬

ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪದಾಂತ್ಯನಕಾರಕ್ಕೆ ಆಗಿರುವ ಸಂಧಿಕಾರ್ಯವೇನು ? ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿ :

೧. ತಾಂಶ್ಚ (= ತಾನ್ ಚ) ಚೋರಾನ್ ರಕ್ಷಾಪುರುಷಾ ಲಗುಡೇನ (ದೊಣ್ಣೆಯಿಂದ) ಅತಾಡಯನ್ । ೨. ಇಮಾಂಶ್ಚಾತ್ರಾನ್ (= ಇಮಾನ್ ಚಾತ್ರಾನ್) ವಾದಿತ್ರಂ (ವಾದ್ಯವನ್ನು ಬಾರಿಸುವವನನ್ನು) ಶಿಕ್ಷಯತಿ । ೩. ತಾಂಸ್ತಾನ್ (= ತಾನ್ ತಾನ್) ತೇಷಾಂ ತೇಷಾಂ ಗೃಹಾಣಿ ನಯಾಮಿ । ೪. ಗ್ರನ್ಥಾಂಷ್ಟಿಕತೇ (= ಗ್ರನ್ಥಾನ್ ಟೀಕತೇ) ಬುಧಃ । ೫. ಪರ್ವತಾಂಘರ (= ಪರ್ವತಾನ್ ಠಾರಃ ಮಂಜು) ಆಚ್ಛಾದಯತಿ ॥

ಸಂಧಿನಿಯಮಃ : ಪದಾಂತ್ಯನಕಾರಕ್ಕೆ ಚ, ಛ, ಟ, ಠ, ತ, ಥ - ಇವುಗಳು ಪರವಾದರೆ ಅನುಸ್ವಾರವೂ ವಿಸರ್ಗವೂ ಬರುವವು ; ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ (ಚಛಗಳ ಹಿಂದೆ) ಶಕಾರ, (ಟಠಗಳ ಹಿಂದೆ) ಷಕಾರ, (ತಥಗಳ ಹಿಂದೆ) ಸಕಾರ - ಹೀಗೆ ಆದೇಶವಾಗುವವು.

ಅಭ್ಯಾಸ ೪೭

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪದಾಂತ್ಯನಕಾರಕ್ಕೆ ಆಗಿರುವ ಸಂಧಿಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಿರಿ. ವಾಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಊಹಿಸಿರಿ :

೧. ಶತ್ರುಂಜಯತಿ (ಶತ್ರುನ್ ಜಯತಿ) ಶೂರೋ ನೃಪಃ । ೨. ಸ್ಥಲೇಽಸ್ಮಿಂಜ್ಜರೀ ಪ್ರಪತತಿ । ೩. ತಾಂಷಕಾನ್ (ತಾನ್ ಶಕಾನ್) ಪರಾಜಿತವಾನ್ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಕಃ । ೪. ಶುಭಾಂಲಲೋಕಾನ್ (ಶುಭಾನ್ ಲೋಕಾನ್) ಗಚ್ಛತಿ ಸಾಧಕಃ ॥

ಸಂಧಿನಿಯಮಃ : ಪದಾಂತ್ಯನಕಾರಕ್ಕೆ ಜ, ಝ, ಶ ಗಳು ಪರವಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಇ ಕಾರಾದೇಶ ; ಲಕಾರವು ಪರವಾದರೆ ಸಾನುನಾಸಿಕ ಲಕಾರಾದೇಶ. (ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ನಾವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿಲ್ಲ.)

ಪದಾಂತ್ಯಮಕಾರ

೬೮. ಪದಾಂತ್ಯಮಕಾರಕ್ಕೆ ಸ್ವರವು ಪರವಾದರೆ ಮಕಾರವು ಆ ಸ್ವರದೊಡನೆ ಸೇರಿ ಪೂರ್ಣಾಕ್ಷರವಾಗುವದೂ ಉಂಟು.

ಉದಾ : ಇದಾನಿಮ್‌ ತಪವಿಶತಿ = ಇದಾನಿಮುಪವಿಶತಿ ।

ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಕೂಡಿಸಿಯೇ ಬರೆಯಬೇಕಾಗುವದು.

ಉದಾ : ಕಿಮಪಿ, ತ್ವಮೇವ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೪೮

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಧಿ ಬಿಡಿಸಿ ಓದಿರಿ ; ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. ವಯಮಿದಾನಿಮಾಡ್‌ಗ್‌ಲಭಾಷಾಂ ನ ಶಿಕ್ಷಾಮಹೇ । ೨. ಸರ್ವಮಿದಮಕಥಯಮ್ ।
೩. ಅಹಮತ್ರ ಸುಖೇನ ವಸಾಮಿ । ೪. ನಾರಾಯಣಮೇವ ಭಜಾಮಃ । ೫. ಕಿಮಿತಿ ಸದಾ ಕುಪ್ಯಸಿ ? ೬. ಶಿಶುನಾಮತ್ರ ಪ್ರವೇಶೋ ನಾಸ್ತಿ । ೭. ಅಶ್ವಮಾರೋಹತಿ ಭಟಃ ।
೮. ಪಿತೃಭ್ಯಾಮಿದಂ ವದಿಷ್ಯಾಮಿ ॥

ಅಭ್ಯಾಸ ೪೯

ಪದಾಂತ್ಯಮಕಾರಕ್ಕೆ ವರ್ಗೀಯವ್ಯಂಜನಗಳು ಪರವಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಸ್ವಾರಾದೇಶ ; ಆಯಾ ವರ್ಗದ ಅನುನಾಸಿಕಾಕ್ಷರವೂ ಬರುವದುಂಟು. ಇದನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. ಶತ್ರುಘ್ನಂ ಕುಸ್ಯತಿ (ಶತ್ರುಘ್ನಕ್‌ಕುಸ್ಯತಿ) ಸುಮಿತ್ರಾ । ೨. ಮಿತ್ರಂ ಚಲತಿ (ಮಿತ್ರಂಚಲತಿ) ಪೂರ್ವಮೇವ (ಪೂರ್ವಮೇವ) । ೩. ತಾಂ ಘಂಟಾಂ (ತಾಂಘಂಟಾಂ) ನಾದಯತಿ ವಾನರಃ । ೪. ತಂ ತಮರುಕಂ (ತಂಠಮರುಕಂ) ವಾದಯಂತಿ ಸಾಯಂಕಾಲೇ (ಸಾಯಂಕಾಲೇ) ॥

ವಿಶೇಷ : ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಶಬ್ದದೊಳಗೆ ಅನುಸ್ವಾರವಿರದು. ಉದಾ : ಘಂಟಾ ; ವಾಕ್ಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಸ್ವಾರವಿರಬಾರದು. ಉದಾ ; ಆನಯತಮ್ ॥ ಮೇಲಿನ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಕಂಸದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಬರೆಯುವದುಂಟು. ಅಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಸ್ವಾರವೇ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ ; ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಮಾತ್ರ ಅನುನಾಸಿಕವೇ.

೬೯. ಪದಾಂತ್ಯಮಕಾರಕ್ಕೆ ಅವರ್ಗೀಯವ್ಯಂಜನಗಳು ಪರವಾದರೆ ಅನುಸ್ವಾರವೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಯ, ವ, ಲ ಗಳು ಪರವಾದರೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಾನುನಾಸಿಕ ಯ ವ ಲ ಗಳು ಬರುವದುಂಟು. ಉದಾ : ಇದಂ ಶರೀರಮ್ । ತಂ ಶಬ್ದಂ ಷಡ್ವಾರಮುಚ್ಚರ ; ತಂ ರಾಮಂ ಭಜೆ ॥

ಅಭ್ಯಾಸ ೫೦

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಕಾರಾಂತಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅನುಸ್ವಾರವೆಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ ? ವಾಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥವೇನು ?

೧. ಭರತಂ ಶ್ರೀರಾಮಃ ಕುಸ್ಯತಿ । ೨. एवं षट् पुत्रा अजायन्त । ೩. व्याधस्तं सरोवरं नित्यं गच्छति । ೪. रामं रमेशं भजे । ೫. कृपणस्य धनं हरन्ति बन्धवो नृपश्चोरा वा । ೬. किं यच्छति (किय्यँच्छति) दरिद्रः ? ೭. तं लक्ष्मणं (तल्लँक्ष्मणं) रामोऽपश्यत् । ೮. कथं वात्सल्यं (कथव्वाँत्सल्यं) शिशौ धात्र्याः ?

೧೩. ನಕಾರಾಂತಶಬ್ದಗಳು

'ಅನ್' ಅಂತದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳು

೨೦. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ರಾಜನ್, ಆತ್ಮನ್ - ಈ ಶಬ್ದಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿರಿ. ವಾಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಊಹಿಸಿರಿ :

೧. राजा परिवारेण सह गच्छति । ೨. पूर्वं राजानो निरङ्कुशा (अङ्घ्रियिल्लದೆ) राष्ट्रम् अपालयन् । ೩. इदानीं बहुषु देशेषु राजान एव न सन्ति, प्रजायत्तमेव (ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿಯೇ) तु प्रायशः सर्वत्र आधिपत्यं भवति । ೪. धर्मिष्ठं राजानं कवयः प्रशंसन्ति । ೫. प्राकृतैर्गुणैः संयुक्तः (ಪ್ರಕೃತಿಯ ಗುಣಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ) आत्मा जीवात्मा ; तैर्वियुक्तस्तु (ರಹಿತನಾದವನಾದರೆ) स एव परमात्मा । ೬. जीवात्मानो अनन्ताः, परमात्मा तु एक एव । ೭. जीवात्मानः कर्तारः, भोक्तारश्च ; परमात्मा च जीवात्मनो भिन्नः - इति केचिद् (ಕೆಲವರು)

ವದಂತಿ । ೯. ಪರಮಾತ್ಮನೈವ ಜೀವತ್ವಂ ಕಲ್ಪಿತಂ ಇತ್ಯಪಿ ಕೇಚಿತ್ । ೧೦. ಕಿಂ ರಾಜಾ ಸಮಾಃ
ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ? ೧೧. ರಾಜೋ ಧನಮ್ ಆತ್ಮನೋ (ತನ್ನದು) ನ ಭವತಿ । ೧೨. ಇದಂ ರಾಜೇ
ನಿವೇದಯಿಷ್ಯಾಮಿ (ತಿಳಿಯಿಸುವೆನು) । ೧೩. ರಾಜಿ (ರಾಜಿನಿ) ಸರ್ವೇ ಭಕ್ತಿಮಂತಃ ।
೧೪. ಪರಮಾತ್ಮನಿ ಸರ್ವೆ ಜಗತ್ ತಿಷ್ಠತಿ । ೧೫. ಇಯಂ ರಾಜಾಂ ಸಮಾ ॥

೨, ೫, ೬   ೩   ೪   ೬   ೭

ವಿಶೇಷ : ರಾಜಃ   ರಾಜಾ   ರಾಜೇ   ರಾಜಾಮ್   ರಾಜಿ, ರಾಜಿನಿ
ಆತ್ಮನಃ   ಆತ್ಮನಾ   ಆತ್ಮನೇ   ಆತ್ಮನಾಮ್   ಆತ್ಮನಿ

ಇಲ್ಲಿ ರಾಜನ್ ಶಬ್ದದ ಅಕಾರವು ಲೋಪವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಲಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿರಿ. ಈ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಾಂತ್ಯ ಅಕಾರವು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘವಾಗಿದೆ ?

೭೦. ಹೋಲಿಕೆಗಾಗಿ ರಾಜನ್, ಆತ್ಮನ್ - ಈ ಶಬ್ದಗಳ ವಿಭಕ್ತಿರೂಪಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ :

ರಾಜನ್ - ಅರಸ, ಚಂದ್ರ			ಆತ್ಮನ್ - ಆತ್ಮ, ತಾನು		
ರಾಜಾ	ರಾಜಾನೌ	ರಾಜಾನಃ	ಆತ್ಮಾ	ಆತ್ಮಾನೌ	ಆತ್ಮಾನಃ
ಹೇ ರಾಜನ್	,,	,,	ಹೇ ಆತ್ಮನ್	,,	,,
ರಾಜಾನಮ್	ರಾಜಾನೌ	ರಾಜಃ	ಆತ್ಮಾನಮ್	,,	ಆತ್ಮನಃ
ರಾಜಾ	ರಾಜಭ್ಯಾಮ್	ರಾಜಭಿಃ	ಆತ್ಮನಾ	ಆತ್ಮಭ್ಯಾಮ್	ಆತ್ಮಭಿಃ
ರಾಜೇ	,,	ರಾಜಭ್ಯಃ	ಆತ್ಮನೇ	,,	ಆತ್ಮಭ್ಯಃ
ರಾಜಃ	,,	,,	ಆತ್ಮನಃ	,,	,,
,,	ರಾಜೋಃ	ರಾಜಾಮ್	,,	ಆತ್ಮನೋಃ	ಆತ್ಮನಾಮ್
ರಾಜಿ	,,	ರಾಜಸು	ಆತ್ಮಿನಿ	,,	ಆತ್ಮಸು
ರಾಜಿನಿ	]				

ವಿಶೇಷ : (೧) ತಕ್ಷನ್ - ಬಡಗಿ, ಸುಬುದ್ಧಿನಾಮನ್ - ಸುಬುದ್ಧಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವ, ಮಹಿಮನ್ - ಮಹಿಮೆ - ಇವು ರಾಜನ್ ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುವವು. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನ್ -

ಬ್ರಹ್ಮನು, ಯಜ್ಞನ್ - ಯಜ್ಞಮಾಡುವವನು, ಪಾಮನ್ - ಪಾಪಿ - ಇಂಥ ಶಬ್ದಗಳು
ಆತ್ಮನ್ ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುವವು.

(೨) ನಕಾರಾಂತನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಂತೆಯೇ ರೂಪಗಳು.
ಆದರೆ ಪ್ರ. ಸಂ. ದ್ವಿ. ವಿಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ :

ಬ್ರಹ್ಮನ್ - ಪರಮಾತ್ಮ

ಬ್ರಹ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ । हे ब्रह्मन्-ब्रह्म ब्रह्मणी ब्रह्माणि । ब्रह्म ब्रह्मणी
ब्रह्माणि । ಮುಂದಕ್ಕೆ ಆತ್ಮನ್ ಶಬ್ದದಂತೆ.

ಹೀಗೆಯೇ ಜನ್ಮನ್, ಕರ್ಮನ್, ಚರ್ಮನ್, ನರ್ಮನ್, (ಕ್ಷಾಸ್ಯ), ಶರ್ಮನ್ (ಸುಖ),
ನಾಮನ್, ವ್ಯೋಮನ್ (ಆಕಾಶ), ಧಾಮನ್ (ಸ್ಥಾನ, ಹೊಳಪು), ಪ್ರೇಮನ್, ದಾಮನ್ (ಹಗ್ಗ).

ಅಭ್ಯಾಸ ೫೦

ಇಲ್ಲಿರುವ ನಕಾರಾಂತಶಬ್ದಗಳ ಆಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯ ರೂಪಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬರೆಯಿರಿ :

१. भरतखण्डस्य कस्यां सीम्नि (ಗಡಿ, ಎಲ್ಲೆ ಕಟ್ಟು) भोटदेशो (ಟಿಬೆಟ್
ದೇಶ) वर्तते ? २. तक्ष्णो (ಬಾಚಿ) वासी तीक्ष्णा । ३. परमेश्वरः कल्पे कल्पे
एकं ब्रह्माणं सृजति, वेदांश्च तस्मै यच्छति । ४. एवं बहून् ब्रह्मणः सृजति ।
५. परं तु ब्रह्म परमात्मैव ; तच्च एकमेव । ६. सुबुद्धिनाम्नो ब्राह्मणस्य द्वौ
पुत्रौ । ७. तस्मै श्रद्धावते यज्वने देवाः स्वर्गम् अयच्छन् । ८. परमेश्वरस्य महिम्नः
पारं को जानाति ? ९. मम तव च बहूनि जन्मानि व्यतीतानि (ಆಗಿಹೋಗಿವೆ) ॥

೭೨. ನಾಮನ್ (ಹೆಸರು) ಶಬ್ದವು ನಪುಂಸಕ ; ಸಮಾಸದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಹೆಸರುಳ್ಳ'
ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ನಾಮಾ (ಪು.), ನಾಮ್ನಿ (ಸ್ತ್ರೀ.) ಎಂಬ ರೂಪಗಳು ಇದಕ್ಕೆ
ಬರಬಹುದು. 'ಎಂಬ' ಎಂಬರ್ಥವಿರುವಾಗ ಇದು ಅವ್ಯಯವೂ ಆಗಬಹುದು.

ಉದಾಹರಣೆಗಳು

वर्धमाने नाम नगरे - ವರ್ಧಮಾನವೆಂಬ ನಗರದಲ್ಲಿ (ಅವ್ಯಯ)

ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತನಾಮಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ - ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು (ರಾಜನ್ ಶಬ್ದದಂತೆ).

ರತ್ನಾವತೀನಾಮ್ನಿ ಕನ್ಯಾ | ರತ್ನಾವತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಕನ್ಯೆ (ನದೀ ಶಬ್ದದಂತೆ).

ಕಿಂ ತೇ ನಾಮ ? - ನಿನ್ನ ಹೆಸರೇನು ? (ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಶಬ್ದದಂತೆ).

ಅಭ್ಯಾಸ ೫೨

ಇಲ್ಲಿರುವ ನಕಾರಾಂತಶಬ್ದಗಳ ಆಯಾ ವಿಭಕ್ತಿರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ. 'ನಾಮ'ಶಬ್ದವು ಅವ್ಯಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರ ರೂಪಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ :

೧. ತಸ್ಯ ಸಿಂಹಸ್ಯ ಖರನಖರ ಇತಿ ನಾಮ | ೨. ಕಿನಾಮಾ (ಯಾವ ಹೆಸರುಳ್ಳವನು) ಭವಾನ್ ? ೩. ವೇದವತೀ ನಾಮ ನದೀಮಪಶ್ಯಮ್ | ೪. ಕಲಾವತೀನಾಮ್ನಿ ಕನ್ಯಾ ತಸ್ಮೈ ವರಾಯ ದತ್ತವಾನ್ | ೫. ಭಗವತೋ ಗೌಣಾನಿ ನಾಮಾನಿ ತಾನಿ | ೬. ಅಹಂ ಯುದ್ಧೇನ ನ ಶರ್ಮ ಲಭೇ | ೭. ತದ್ ಧಾಮ ಪರಮಂ ವಿಷ್ಣೋಃ ||

೭೨. ಆತ್ಮನ್ ಶಬ್ದವನ್ನು ತಾನು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವ ಶಬ್ದವನ್ನೂ ಹೀಗೆಯೇ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಸ್ವ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷಗಳುಂಟು¹ :

(೧) ನೆಂಟ, ಬಂಧು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸ್ವಃ ಸ್ವೈ ಸ್ವಾಃ | ಹೇ ಸ್ವ ಸ್ವೈ ಸ್ವಾಃ | ಎಂದುಮುಂತಾಗಿ. ದೇವ (ಪಾ. ೩೧) ಶಬ್ದದಂತೆ.

(೨) ಧನ, ಆಸ್ತಿ. ಸ್ವಂ ಸ್ವೇ ಸ್ವಾನಿ | ಎಂದು. ಅಮ್ಬರ (ಪಾ. ೩೧) ಶಬ್ದದಂತೆ. (ಇದು ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಉಂಟೆಂದು ಅಮರಕೋಶ.)

(೩) ತನ್ನ. (ಮೂರು ಲಿಂಗ)

(೪) ಜೀವಾತ್ಮ. (ಪುಲ್ಲಿಂಗ)

1. ಸ್ವೋ ಜ್ಞಾತವಾತ್ಮನಿ ಸ್ವಂ ತ್ರಿಷ್ಠಾತ್ಮೀಯೇ ಸ್ವೋಽಸ್ಮಿಯಾಂ ಧನೇ || - ಎಂದು ಅಮರಕೋಶ. ಜ್ಞಾತಿ, ಧನ - ಎಂಬರ್ಥವಿಲ್ಲದಾಗ ಇದು ಸರ್ವನಾಮವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಸ್ವ ಶಬ್ದ. (ಜ್ಞಾತಿ, ಧನವಾಚಕವಲ್ಲದ ಅರ್ಥ)

	ಪುಲ್ಲಿಂಗ			ಸ್ಮೀಲಿಂಗ	
ಸ್ವ:	ಸ್ವೌ	ಸ್ವೇ-ಸ್ವಾ:	ಸ್ವಾ	ಸ್ವೇ	ಸ್ವಾ:
ಹೇ ಸ್ವ	,,	,,	ಹೇ ಸ್ವೇ	,,	,,
ಸ್ವಂ	,,	ಸ್ವಾನ್	ಸ್ವಾಮ್	,,	,,
ಸ್ವೇನ	ಸ್ವಾಭ್ಯಾಮ್	ಸ್ವೈ:	ಸ್ವಯಾ	ಸ್ವಾಭ್ಯಾಮ್	ಸ್ವಾಭಿ:
ಸ್ವಸ್ಮೈ	,,	ಸ್ವೇಭ್ಯ:	ಸ್ವಸ್ಯೈ	,,	ಸ್ವಾಭ್ಯ:
ಸ್ವಸ್ಮಾತ್	] ,,	] ,,	ಸ್ವಸ್ಯಾ:	,,	,,
ಸ್ವಾತ್			,,	,,	
ಸ್ವಸ್ಯ	ಸ್ವಯೋ:	ಸ್ವೇಷಾಮ್	,,	ಸ್ವಯೋ:	ಸ್ವಾಸಾಮ್
ಸ್ವಸ್ಮಿನ್	] ,,	] ಸ್ವೇಷು	ಸ್ವಸ್ಯಾಮ್	,,	ಸ್ವಾಸು
ಸ್ವೇ			,,	,,	

ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಮ್ ಸ್ವೇ ಸ್ವಾನಿ । ಇತ್ಯಾದಿ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೫೩

ಇಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ್, ಸ್ವ - ಈ ಶಬ್ದಗಳ ಆಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ.
ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿ :

೧. ಸರ್ವೇ ಆತ್ಮನಃ (ಸ್ವೇ-ಸ್ವಾಃ) ಪರಮಾತ್ಮನೋಽಶಾಃ । ೨. ವಿರಕ್ತೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಸರ್ವಂ ಸ್ವಂ (ಧನವನ್ನು) ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಭ್ಯೋ ಯಚ್ಛತಿ । ೩. ವೃದ್ಧಃ ಸ್ವಾಂ ಬಾಲಾಮ್ ಅನ್ವಿಚ್ಛತಿ । ೪. ರಾಜಾ ಶ್ರುಗಾಲಃ (ನರಿ) ಸರ್ವಾನ್ ಸ್ವಾನ್ (ನೆಂಟರನ್ನು) ಅನಾದರೇಣ ಪಶ್ಯತಿ । ೫. ಯತಿಃ ಸ್ವಂ ಕುಟೀರಮಪಿ (ಗುಡಿಸಲನ್ನು ಕೂಡ) ವಿಷ್ಮರತಿ (ಮರೆಯುತ್ತಾನೆ) । ೬. ತಸ್ಯ ಸರ್ವೇಽಪಿ ಸ್ವಾಃ (ಸ್ವೇ) ಪಟಾ ಜಿರ್ಣಾಃ । ೭. ಮೂರ್ಖಾ ಏವ ಆತ್ಮಾನಂ (ಸ್ವಂ) ಪ್ರಶಂಸಂತಿ (ಹೊಗಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ) । ೮. ಅಹಮ್ ಆತ್ಮಾನಂ (ಸ್ವಂ) ಮಾನುಷಂ ರಾಮಂ ಮನ್ಯೇ । ೯. ಭಗವಾನ್ ಆತ್ಮನಾ ಆತ್ಮಾನಂ (ಸ್ವೇನ ಸ್ವಂ) ಜಾನಾತಿ । ೧೦. ಆತ್ಮೈವ ಹಿ (ತಾವೇ) ಆತ್ಮನೋ ಬನ್ಧುಃ,

आत्मैव रिपुरात्मनः (स्वस्य) । ११. यूयम् आत्मनो (स्वस्य) वस्त्राणि कुत्र रक्षथ ? १२. आत्मना तृतीयं (ತನ್ನಿಂದ ಮೂರನೆಯವನಾದ, ಇನ್ನಿಬ್ಬರೊಡನೆ ಇರುವ) विश्वामित्रं मुनयः प्रत्युपतिष्ठन्ति (ಎದ್ದು ಎದುರುಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ) ॥

ಇನ್, ಏನ್, ಮಿನ್ ಅಂತದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳು

೭೪. ಉಳ್ಳ, ಆ ಸ್ವಭಾವದ ಎಂಬರ್ಥದ ಗುಣಿನ್, ತಪಸ್ವಿನ್, ವಾಗ್ಮಿನ್ - ಮುಂತಾದ ನಕಾರಾಂತಶಬ್ದಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನು ಒಂದನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ (ಪಾ. ೩೭) ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ರೇಫಷಕಾರಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಣಕಾರಾದೇಶವು ಬರುವದೆಂಬುದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇದನ್ನು ನಡೆಯಿಸಬೇಕು.

ಪುಲ್ಲಿಂಗ : ಗುಣಿ, ಗುಣಿನೌ, ಗುಣಿನಃ । ಹೇ ಗುಣಿನ್, ಗುಣಿನೌ, ಗುಣಿನಃ । ಇತ್ಯಾದಿ. ನಪುಂಸಕ : ಗುಣಿ, ಗುಣಿನಿ, ಗುಣಿನಿ । ಹೇ ಗುಣಿ-ಗುಣಿನ್, ಗುಣಿನಿ, ಗುಣಿನಿ ॥ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಗುಣಿನಿ, ತಪಸ್ವಿನಿ - ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಈಕಾರಾಂತ ವಾಗುವವು. (ನದಿ ಶಬ್ದದಂತೆ).

ಅಭ್ಯಾಸ ೫೪

ಕನ್ನಡಿಸಿ. ನಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ :

१. गुणिनो गुणैरेव शोभन्ते । २. पुण्यकृतः सुखिनो भवन्ति । ३. चतुर्विधा भजन्ते मां जनाः सुकृतिनोऽर्जुन । आर्तः (ನರಳುವವನು) जिज्ञासु(ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವವನು)रथार्थी ज्ञानी च भरतर्षभ । ४. योजिनो भोगिनो (ವಿಷಯ ಭೋಗದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಸ್ವಭಾವದವನು) वा त्यागिनो रागिणो (ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತನಾದವನು) वा ज्ञानादेव कैवल्यम् (ಮುಕ್ತಿ) । ५. धनिनं सर्वे श्लाघन्ते । ६. मायाविनी ताटका अत्रैव निवसति । ७. करिणः (ಆನೆಗಳು) कूपे पतन्ति । ८. अस्य मन्त्रस्य जपेन मेघाविनो जायन्ते । ९. पुरा गृहिणोऽपि वार्षिके पारिव्राज्यं (ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು) भजन्ते स्म । १०. ब्रह्मा मुरारिस्त्रिपुरान्तकारी

(ಮುರಾಸುರಶತುವಾದ ವಿಷ್ಣು, ತ್ರಿಪುರಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿದ ಶಿವ) ಭಾನುಃ ಶಶಿ
ಭೂಮಿಸುತೋ (ಅಂಗಾರಕ) ಬ್ರೂಷಶ್ಚ | ಗುರುಶ್ಚ ಶುಕ್ರಃ ಶನಿರಾಹುಕೇತವಃ ಕುರ್ವಂತು ಸರ್ವೇ ಮಮ
ಸುಪ್ರಭಾತಮ್ ||

೧೪. ಕರ್ಮಣಿ ಮತ್ತು ಭಾವೇಪ್ರಯೋಗಗಳು

೭೫. ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳ ಜೋಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳ ರೂಪಭೇದವನ್ನು
ನೋಡಿರಿ. ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರುವ ಬಗೆಯನ್ನೂ ನೋಡಿರಿ :

೧. ದೇವದತ್ತಃ ರಾಮಾಯಣಂ ಪಠತಿ | ದೇವದತ್ತೇನ ರಾಮಾಯಣಂ ಪಠ್ಯತೇ |

೨. ವಯಂ ಸಂಸ್ಕೃತೇನೈವ ಭಾಷಾಮಹೇ | ಅಸ್ಮಾಭಿಃ ಸಂಸ್ಕೃತಮೇವ ಭಾಷ್ಯತೇ |

೩. ಮೂರ್ಖಾಃ ವ್ಯರ್ಥಂ ಕುಪ್ಯಂತಿ | ಮೂಢೈಃ ವ್ಯರ್ಥಂ ಕುಪ್ಯತೇ |

೪. ಆಸ್ತಿಕಾ ಇಶ್ವರಂ ಪೂಜಯಂತಿ | ಆಸ್ತಿಕೈಃ ಇಶ್ವರಃ ಪೂಜ್ಯತೇ |

೫. ವೀರಃ ಬಾಣಾನ್ ಕ್ಷಿಪತಿ | ವೀರೇಣ ಬಾಣಾಃ ಕ್ಷಿಪ್ಯಂತೇ |

೧. ದೇವದತ್ತನು ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಓದುತ್ತಾನೆ. ದೇವದತ್ತನಿಂದ ರಾಮಾಯಣವು
ಓದಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

೨. ನಾವು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೇ ಮಾತಾಡುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೇ
ಮಾತಾಡೋಣಾಗುತ್ತದೆ.

೩. ಮೂರ್ಖರು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಸಿಟ್ಟುಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮೂಢರಿಂದ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ
ಸಿಟ್ಟುಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

೪. ಆಸ್ತಿಕರು ಈಶ್ವರನನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಸ್ತಿಕರಿಂದ ಈಶ್ವರನು ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ.

೫. ವೀರನು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಎಸೆಯುತ್ತಾನೆ. ವೀರನಿಂದ ಬಾಣಗಳು ಬಿಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ವಿಶೇಷ : ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಣಿ - ಭಾವೇ ಪ್ರಯೋಗಗಳೇ ಪ್ರಚುರ.
ಕರ್ಮವು (ಕ್ರಿಯೆಯ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನು ಅಥವಾ ಅನುಭವಿಸುವ ವಸ್ತು)
ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಡು
ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ ; ಕ್ರಿಯೆಯು (ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವು)
ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಭಾವೇಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ ; ಅದನ್ನು ಓಣ, ಆಗು
ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡಿಸುವರು. ಕ್ರಿಯೆಯ ಕರ್ತೃವನ್ನು ಹೇಳುವ ಪದವು ಈ ಎರಡು

ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಯೆಯ ಕರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುವ ಪದವು ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ.

೭೬. ಭಾವೇ - ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಆಖ್ಯಾತಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಹಿಂದುಗಡೆ ಯ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸೇರುತ್ತದೆ ; ಎಲ್ಲಾ ಧಾತುಗಳಿಗೂ ಆತ್ಮನೇಪದದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಯೋಗ. ಈ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ :

ಕರ್ಮಣಿಪ್ರಯೋಗ

- (೧) ನಮ್, ವಂದ್, ಪಠ್, ಲಭ್ ಇವುಗಳಿಗೆ ನಮ್ಯತೇ, ವಂದ್ಯತೇ, ಪಠ್ಯತೇ, ಲಭ್ಯತೇ ।
 (೪) ದಿವ್, ಕ್ರಿಸ್, ಮನ್, ಬ್ರುಃ ,, ದೀವ್ಯತೇ, ಕ್ರಿಸ್ಯತೇ, ಮನ್ಯತೇ, ಬ್ರುಢ್ಯತೇ ।
 (೬) ಲಿಖ್, ಸ್ಮೃಶ್, ತುಡ್, ವಿಶ್ ,, ಲಿಖ್ಯತೇ, ಸ್ಮೃಶ್ಯತೇ, ತುಢ್ಯತೇ, ವಿಶ್ಯತೇ ।
 (೧೦) ಕುರ್, ಕಥ್, ಭಕ್ಷ್, ಗಣ್ ,, ಕುರ್ಯತೇ, ಕಥ್ಯತೇ, ಭಕ್ಷ್ಯತೇ, ಗಣ್ಯತೇ ।

೭೭. ಭಾವೇ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ತೃವು ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಉಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕ್ರಿಯಾಪದವು ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವೇ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಪುರುಷವಚನಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ ; ಭಾವೇಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಪುರುಷೈಕವಚನದಲ್ಲಿಯೇ ಕ್ರಿಯಾಪದವಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನೋಡಿ :

ಕರ್ತೃ

ಕರ್ಮಣಿ

೧. ಅಹಂ ದುಃಖಮ್ ಅನುಭವಾಮಿ । ಮಯಾ ದುಃಖಮ್ ಅನುಭೂಯತೇ ।
 ೨. ಅಹಂ ದೇವಾನ್ ವಂದಾಮಿ । ಮಯಾ ದೇವಾ ವಂದ್ಯಂತೇ ।
 ೩. ಅಹಂ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರಂ ಸರಸ್ವತೀಂ ಚ ಸ್ಮರಾಮಿ । ಮಯಾ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರಃ ಸರಸ್ವತೀಂ ಚ ಸ್ಮರಯೇತೇ ।

ಇಲ್ಲಿ ಮಯಾ ಎಂಬುದು ಕರ್ತೃ ; ಕ್ರಿಯಾಪದವು ದುಃಖಮ್, ದೇವಾಃ, ವಿಘ್ನೇಶ್ವರಃ ಸರಸ್ವತೀಂ ಚ ಎಂಬ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಪುರುಷವಚನಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಹೀಗೆಯೇ

೧. ಅಸ್ಮಾಭಿಃ ಪುಸ್ತಕಂ ರಕ್ಷಯತೇ । ಅಸ್ಮಾಭಿಃ ಪುಸ್ತಕೇ ರಕ್ಷಯೇತೇ । ಅಸ್ಮಾಭಿಃ ಪುಸ್ತಕಾನಿ ರಕ್ಷಯಂತೇ । ಎಂದು ಕರ್ಮಕೃನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಪುರುಷವಚನಗಳಿರುವವು.

ಈ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿ :

೨. अहं ताडये, आवां ताड्यावहे, वयं ताड्यामहे । त्वं ताड्यसे, युवां ताड्येथे, यूयं ताड्यध्वे । सः ताड्यते, तौ ताड्येते, ते ताड्यन्ते ॥

ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಮಕೃತನುಗುಣವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾಪದದ ಪುರುಷವಚನಗಳು. ಆದರೆ ಭಾವೇ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಆಸ್ (ಕೂತುಕೊ) ಧಾತುವಿಗೆ

मया आस्यते । त्वया आस्यते । तैः आस्यते । युष्माभिः आस्यते ।

ಎಂದು ಯಾವ ಪುರುಷವಚನವೇ ಕರ್ತೃವಾಗಲಿ ಕ್ರಿಯಾಪದವು ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷೈಕವಚನವೇ.

೨೮. ಈ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಣಿಪ್ರಯೋಗದ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು ಆಗಿರುವ ಬಗೆಯನ್ನು ನೋಡಿರಿ :

	ಕರ್ತೃ	ಕರ್ಮಣಿ ಅಥವಾ ಭಾವೇ
ಗಮ್ (ಗಚ್ಛ್)	ग्रामं गच्छति ।	एवं ग्रामो गम्यते ।
ಸ್ಥಾ (ತಿಷ್ಠ್)	कुत्र तिष्ठति ?	कुत्र स्थीयते भवद्भिः ?
ಪಾ (ಪಿಬ್)	कषायं पिबति ।	कषायः पीयते तेन ।
ದಾ (ಯಚ್ಛ್)	तस्मै किं यच्छसि ?	तस्मै किं दीयते त्वया ?
ಜ್ಞಾ	स किं जानाति ?	किं ज्ञायते तेन ?
ಝಾ	शङ्खान् धमन्ति योधाः ।	शङ्खा ध्मायन्ते योधैः ।
ಜಿ	राजा शत्रून् जयति ।	शत्रवो जीयन्ते राज्ञा ।
ಕ್ಷಿ	देहः क्षयति ।	न कर्म क्षीयते ।
ನಿ	सेनां नयति स्कन्दः ।	सेना नीयते स्कन्देन ।
ಹ್ರು	उक्तम् अपह्नुते धूर्तः ।	उक्तम् अपह्नुयते धूर्तेन ।
ಭೂ	ततः किं भवति ?	दुःखमनुभूयते कुतः ?
ಕ್ರು	अथ किं करोषि ?	अथ किं क्रियते त्वया ?

ಕೃ	ತण्डुलान् विकिरति व्याधः ।	ತण्डುಲಾ ವಿಕೀರಯಂತೆ ವ್ಯಾಧೇನ ।
ಹ್ರೇ	ब्राह्मणान् आह्वयते ।	ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ಆಹ್ವಯಂತೆ ತೇನ ।
ಗೈ	तस्य कीर्तिं गायन्ति कवयः ।	ತಸ್ಯ ಕೀರ್ತಿಗಾಯಂತೆ ಕವಿಭಿಃ ।
ಸೌ	वनं गन्तुं व्यवस्यति ।	ಕಿಂ ವ್ಯವಸಿಯತೆ ?
ದೃಶ್ಯ (ಪಶ್ಯ)	किं पश्यसि ?	ಕಿಂ ದೃಶಯತೆ ತ್ವಯಾ ?

ವಿಶೇಷ : ಎಲ್ಲಾ ಗಣದ ಧಾತುಗಳಿಗೂ ಒಂದೇ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಯ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸೇರಿ ಕರ್ಮಣಿ ಭಾವೇ ಪ್ರಯೋಗಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳಿಗೆ

ದಾ (ಕೊಡು), ದೈ, ದೌ, ಧಾ, ಧೇ, ಮಾ, ಗೈ, ಪಾ (ಕುಡಿ), ಸೌ, ಹಾ- ಇವಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆ (ಏ, ಓ, ಐ) ಗಳು ಈಕಾರವಾಗುತ್ತವೆ. ಮಿಕ್ಕವುಗಳ ಆಕಾರವು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಋ ಋಕಾರಗಳಿಗೆ ರಿ, ಈರ್ ಆದೇಶ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೫೫

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳ ಅಕ್ಷರಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ರೂಢಿಯ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರಿ : (ಕೆಂಸದಲ್ಲಿರುವುದು ಧಾತುವಿನ ಗಣಸಂಖ್ಯೆ ; ಪ್ರೇ. ಎಂದರೆ ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥಕ, ಕರ್ತರಿ ಪ್ರಯೋಗದ ರೂಪವನ್ನು ಊಹಿಸಿರಿ.)

೧. ತವ अपराधो न क्षम्यते (೪ ಪ.) ಮಯಾ, (ಇದಕ್ಕೆ ಕರ್ತರಿ : ಅಹಂ ತವಾಪರಾಧಂ ನ ಕ್ಷಾಮ್ಯಾಮಿ || ೨. वानरैः शाखा कम्यन्ते (೧ ಆ.) ಫಲಾನಿ ಚ ಪಾತ್ಯಂತೆ (೧ ಪ್ರೇ. ಪ.) | ೩. मुक्तिः नेष्यते (೬ ಪ.) ಮೂಢೈಃ | ೪. लिपिकरेण किं लिख्यते (೬ ಪ.) ? ೫. यूयं पाठशालायां किं शिक्ष्यध्वे (೧ ಆ.) ? ೬. साधोः (ಸಾಹುಕಾರನ) सेवया दरिद्रैः किं लभ्यते (೧ ಆ.) ? ೭. रत्नानि तस्यां पेटिकायां रक्ष्यन्ते (೧ ಪ.) | ೮. सूर्येण प्रकाशयते (೧ ಪ್ರೇ. ಪ.) ಭೂಮಿಃ | ೯. कथमपि (ಹೇಗೋ) जीव्यते (೧ ಪ.) अस्माभिः | ೧೦. दुःखेऽपि नृत्यते (೪ ಪ.) ಮೂಢೈಃ ||

೨೯. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಅಲ್ಪಡು' ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ಕರ್ಮಣಿಪ್ರಯೋಗವು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಭಾವೇ ಪ್ರಯೋಗದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಓಣ' ಪ್ರತ್ಯಯವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಬೇರೆ

ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ರೂಢಿಯ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಮಾಡಿರುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಿ :

೧. ಹೀಗೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಬರೆಯಿಸಲಾಯಿತು. ಇತಿ ತಸ್ಮೈ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಮ್ ಅಲಿಲಿಖಿತ |

೨. ಅನುಮತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಒಳಕ್ಕೆ ಬಂದವರಿಗೆ ದಂಡನೆ. ಅನುಮತಿ ವಿನಾ ಪ್ರವಿಶಂತೋ ದೃಢ್ಯಂತೇ |

೩. ಯಾವಾಗ ಹೊರಡೋಣವಾಗುತ್ತದೆ ? ಕದಾ ಪ್ರಸ್ಥಿಯತೇ ?

೪. ನಮಗೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆ ತಿಳಿಯದು. ಕನ್ನಡಭಾಷಾ ನ ವಿಜ್ಞಾಯತೇ ಅಸ್ಮಾಭಿಃ |

೫. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಜೆಯ ಹೊತ್ತು ಪುರಾಣಶ್ರವಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅತ್ರ ಸಾಯಂಕಾಲೇ ಪುರಾಣಂ ಶ್ರಾವ್ಯತೇ |

ಅಭ್ಯಾಸ ೫೬

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಭಾವೇ ಅಥವಾ ಕರ್ಮಣಿ-ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿರಿ :

೧. ಆ ಊರಲ್ಲಿ ಯಾರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತೀರಿ (ಸ್ಥಾ) ? ೨. ಇಂದೇ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತೇವೆ. ೩. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕವಡೆಯೂ (ವರಾಡಕಃ) ಸಿಕ್ಕುವದಿಲ್ಲ (ಲಭಃ) | ೪. ಶರತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವಿಗೆ ಮೇಕೆಯನ್ನೋ (ಅಜಃ) ಕುರಿಯನ್ನೋ (ಅವಿಃ) ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ೫. ಎಲ್ಲಿಂದ ಬರೋಣಾಗುತ್ತಿದೆ ? ೬. ಆ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಕಳ್ಳರು ಕದ್ದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ (ಅಪಹಃ).

೮೦. ಧಾತುವಿನ ಮೂಲರೂಪಕ್ಕೆ ಯ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನೂ ಆತ್ಮನೇಪದದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಅನದ್ಯತನಭೂತದ ಭಾವೇ-ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳಾಗುವವು. ಕರ್ತರಿಪ್ರಯೋಗದಂತೆಯೇ ಆ ಕಾರಾಗಮವೂ ಇರಬೇಕು. ಉದಾ : ಅ-ಭೂ-ಯತ್ - ಆಯಿತು, ಅಕ್ರಸ್ಯತ - ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು, ಅವನ್ದತ - ವಂದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು, ಅಜಾಯತ - ಹುಟ್ಟಿದನು, ಅಬ್ರುದ್ಧತ - ಅರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು, ಅಚಾರ್ಯತ - ಕದಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಅಭ್ಯಾಸ ೫೨

ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. ನ ತತ್ರ ಕಿಮಪಿ ಅಲಭ್ಯತ (ದೊರಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು, ಸಿಕ್ಕಿತು) | ೨. ತಾಭ್ಯಾಮ್ ಅತಾಡ್ಯತ ಶಿಶುಃ | ೩. ಯುಂ ಕೇನ ಅಶಿಕ್ಷ್ಯಧ್ವಮ್ | ೪. ಖಾತ್ರಾ (ದಾದಿಯಿಂದ) ಸ ಶಿಶುಃ ಅಪುಷ್ಯತ | ೫. ಯುಷ್ಮಾಭಿಃ ಕಿಮ್ ಅದೃಶ್ಯತ ? ೬. ಭಗವತೋ ನಾಮಸ್ಮರಣೇನ ತೇ ಸರ್ವೈಃ ಪಾಪೈರಮುಚ್ಯಂತ | ೭. ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ ಮುನಿಭಿಃ ಕಿಮ್ ಅಪೂಜ್ಯೇತಾಮ್ ? ೮. ಛಾತ್ರೈಃ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥಃ ಪ್ರತ್ಯಪದ್ಯತ ||

೮೦. ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಣಿಪ್ರಯೋಗವಾದ ಧಾತುವಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿದೆ ?

೧. ತೇನ ಕಿಂ ಪೃಚ್ಛತೇ (ಪ್ರಚ್ಛ) ? ೨. ಏವಂ ಇಜ್ಯತೇ (ಯಜ್ - ಯಾಗಮಾಡು) ತೈಃ | ೩. ವಿಧೈವ ಧನಮ್ ಉಚ್ಯತೇ (ವಚ್ - ಹೇಳು) | ೪. ಅತ್ರ ತ್ರಿನ್ ದಿವಸಾನ್ (ದಿವಸಗಳವರೆಗೆ) ಉಪ್ಯತೇ (ವಸ್) ಅಸ್ಮಾಭಿಃ | ೫. ತ್ರಿಹಯೋ¹ ಭ್ರಾಷ್ಟ್ರೇ ಭೃಜ್ಜಯಂತೇ (ಭತ್ತವನ್ನು ಹುರಿಯುವ ಹಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹುರಿಯುತ್ತಾರೆ) ||

ವಿಶೇಷ : ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳ ಯ, ರ, ವಕಾರಗಳಿಗೆ ಇ, ಋ, ಉಗಳು ಅದೇಶವಾದಮೇಲೆ ಕರ್ಮಣಿಪ್ರಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಪ್ರಸಾರಣವೆಂದು ಹೆಸರು.

೮೧. ಧಾತುಗಳ ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲದ ರೂಪಗಳಿಗೂ ಯ ಸೇರಿಸಿ ಕರ್ಮಣಿರೂಪವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ :

೧. ಆಚಾರ್ಯೇಣ ತೇ ತತ್ವಂ ಬೋಧಿಷ್ಯಂತೇ² | (ಬುದ್ಧ) | ೨. ತದಸ್ಮಾಭಿಃ ಶ್ವೋ (ನಾಳೆ) ವಕ್ಷ್ಯತೇ | ೩. ಋಷಯಃ ಸರ್ವೇ ಭಕ್ತ್ಯಾ ವಂದಿಷ್ಯಂತೇ ||

1. ಧಾನ್ಯದ ಹೆಸರುಗಳು ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ : ಮಾಷಾಃ, ತಿಲಾಃ ಇತ್ಯಾದಿ.
2. ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಇ ಸೇರುವದಿಲ್ಲ, ಮಿಕ್ಕವುಗಳಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ೮೦ನೇ ಪುಟದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಿಶೇಷ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ.

೧೫. ಭೂತಕೃದಂತಗಳು

೮೩. ಅನದ್ಯತನಭೂತಕಾಲವನ್ನು ಹೇಳುವ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳ ರೂಪವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಹಿಂದೆ (ಖಂ. ೬೩ರಲ್ಲಿ) ತಿಳಿಯಿಸಿರುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ ? ಭೂತಕಾಲದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬೇರೆಯ ಬಗೆಯಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿ :

೧. अस्ति कर्पूरद्वीपे पद्मकेलि नाम सरोवरम् । तत्र हिरण्यगर्भो नाम राजहंसः प्रतिवसति । समीपे एव ग्रामे कश्चन व्याधः प्रतिवसति स्म । स च नित्यं सरोवरम् आगच्छति । विश्वासं च वहति कदाचित् इमं हंसं हस्ते करिष्यामीति ॥

ವಿಶೇಷ : ಇಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳೆಲ್ಲವೂ - 'ಕರಿಷ್ಯಾಮಿ' ಎಂಬ ಭವಿಷ್ಯದ್ರೂಪದ ಕ್ರಿಯಾಪದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದವೆಲ್ಲ - ವರ್ತಮಾನಕಾಲದ ರೂಪಗಳು. ಆದರೂ ಇದು ಕಥೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅವಕ್ಕೆ ಭೂತಕಾಲದ ಅರ್ಥ. ಕನ್ನಡದ ಅನುವಾದ ಹೀಗೆ :

ಕರ್ಪೂರದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ 'ಪದ್ಮಕೇಲಿ' ಎಂಬ ಸರೋವರವುಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನೆಂಬ ರಾಜಹಂಸವು ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೆಯೇ ಇರುವ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಬೇಡನು ವಾಸವಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ನಿತ್ಯವೂ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದನು ; ಮತ್ತು 'ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಈ ಹಂಸವನ್ನು ಕೈವಶಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುವೆನು' ಎಂದು ನಂಬಿಕೆಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದನು.

ವಿಶೇಷ : (1) ವರ್ತಮಾನಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಗೂ ಭೂತಕಾಲದ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಗೂ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಬಗೆಯಿಂದ ಅನುವಾದಮಾಡಬೇಕಾಗುವದೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯದೆ ಇರಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ :

आगच्छति - ಬರುತ್ತಾನೆ, ಬರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ, (ಕಥೆಯಲ್ಲಿ) ಬರುತ್ತಿದ್ದನು ; प्रतिवसति स्म - ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು ; विश्वासं करोति - ನಂಬುತ್ತಾನೆ, (ಕಥೆಯಲ್ಲಿ) ನಂಬಿಕೆಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದನು ; उपविशति - (ಕಥೆಯಲ್ಲಿ) ಕೂತುಕೊಂಡಿದ್ದನು.

(2) ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಗೆ ಅನದ್ಯತನಭೂತಕಾಲಗಳಿವು :

प्रतिवसति - प्रत्यवसत्, आगच्छति - आगच्छत्, वहति - अवहत् ॥

ಇವಕ್ಕೂ ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವಂತೆಯೇ ಅರ್ಥ.

(3) ಅನುವಾದಕವಾಕ್ಯ (Direct Speech) ಗಳನ್ನು ' ' ಈ ಚಿಹ್ನೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬೇಕು ; ಹೀಗೆ ಗುರುತುಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಇಂಗ್ಲೀಷುಪದ್ಧತಿ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರೆ ವಿಶ್ವಾಸಂ ಕರೋತಿ 'ಕದಾಚಿತ್ ಇಮಂ ಹಂಸಂ ಹಸ್ತೇ ಕರಿಷ್ಯಾಮಿ' ಇತಿ - ಎಂದು ಇತಿಯನ್ನು ಚಿಹ್ನೆಯ ಹೊರಗೆ ಇಡಬೇಕು.

२. एकदा राजहंसः कमलपर्यङ्के सुखासीनस्तिष्ठति (अतिष्ठत्) । व्याधश्च यथाकालं सरोवरं प्रति प्रातिष्ठत् । मार्गे कश्चन भटोऽश्वम् अवाहयत् । उभावपि तौ सरोवरं प्राप्तवन्तौ (प्राप्नुताम्) । अथ व्याधो भटम् ऐक्षत् । भटस्य पुरतः एका पेटिका अवर्तत ॥

ವಿಶೇಷ : (1) ಇಲ್ಲಿ 'ತಿಷ್ಠತಿ' ; ಎಂಬ ವರ್ತಮಾನರೂಪ, ಅನದ್ಯತನಭೂತ ರೂಪಗಳು, ('ಪ್ರಾಪ್ತವನ್ತೌ' ಎಂಬ) ಕೃದಂತ - ಈ ಮೂರೂ ಭೂತಕಾಲವನ್ನೆ ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ವರ್ತಮಾನಕ್ಕೂ ಕೃದಂತಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ಅನದ್ಯತನರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸಿದೇವೆ. ವಾಕ್ಯಗಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವು ಹೀಗೆ :

ಒಮ್ಮೆ ರಾಜಹಂಸವು ಕಮಲದ ಮಂಚದಮೇಲೆ ಸುಖವಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಬೇಡನೂ (ಎಂದಿನ) ವೇಳೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಸರೋವರದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದನು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಸಿಪಾಯಿ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಸವಾರಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಕೆರೆಯನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಆಗ ಬೇಡನು ಸಿಪಾಯಿಯನ್ನು ಕಂಡನು. ಸಿಪಾಯಿಯ ಮುಂದೆ ಒಂದು ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಇತ್ತು.

(2) ಇಲ್ಲಿರುವ ಅನದ್ಯತನಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಗೆ ವರ್ತಮಾನರೂಪಗಳು ಹೀಗಿವೆ : ಪ್ರಾತಿಷ್ಠತ - ಪ್ರತಿಷ್ಠತೇ | ಅವಾಹಯತ್ - ವಾಹಯತಿ | ಐಕ್ಷತ - ಈಕ್ಷತೇ | ಅವರ್ತತ - ವರ್ತತೇ | ಉಭೌ - ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಏಕವಚನಬಹುವಚನಗಳಿಲ್ಲ. ಉಭೌ ಉಭೌ ಉಭಾಭ್ಯಾಮ್ ಉಭಾಭ್ಯಾಮ್ ಉಭಯೋಃ, ಉಭಯೋಃ || 'ಪುರತಃ' ಅವ್ಯಯ.

३. व्याधः स्वगतं चिन्तितवान् 'अहो ! नूनं पेटिकायाम् अमूल्यानि रत्नानि रक्षितवानयम् । दिष्ट्या अयं मम मार्गे आगतोऽस्ति । हतोऽयं वराको न संशयः । यतो मया अनुपदमेव अश्वात् निपातितो भविष्यति' इति । अथ सहसा मार्गे पतितं पाषाणखण्डमेकम् उद्धृत्य स पापसङ्कल्पो भटं प्रति प्रक्षिप्तवान् ।

तेन तु दैवगत्या पेटिका अभिहता । तत उत्थितेन महता शब्देन चकितोऽथः वेगेन
प्रधावितः । हंसश्च सपदि उत्पतितवान् ॥

ವಿಶೇಷ : ಇಲ್ಲಿರುವ ಭೂತಕಾಲವಾಚಕಗಳೆಲ್ಲ ಕೃದಂತಗಳೇ ; ಇಲ್ಲಿ ವರ್ತಮಾನ ರೂಪವಾಗಲಿ ಅನದ್ಯತನರೂಪವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯಧಾತುವಿಗೆ ತೆ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಭೂತ ಕೃದಂತಗಳಾಗುವವು. ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದ ಹೇಗೆಂದರೆ :

ಬೇಡನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ತಾನು “ಆಹ ! ನಿಜವಾಗಿ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಇವನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದಾನೆ (= ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಬೇಕು). ಅದೃಷ್ಟವಶ ದಿಂದ ಇವನು ನನ್ನ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಬಡಪಾಯಿ (= ಬೆಪ್ಪನು) ಕೆಟ್ಟನು, ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ ; ಏಕೆಂದರೆ ನನ್ನಿಂದ ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಕುದುರೆಯಿಂದ ಕೆಡಹಲ್ಪಟ್ಟವನಾಗುವನು (= ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಇವನನ್ನು ಕುದುರೆಯಿಂದ ಕೆಡವಿ ಬಿಡುವೆನು)” ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆಮೇಲೆ ಚೆಟ್ಟಿನೆ (= ಹಿಂದುಮುಂದು ಯೋಚಿಸದೆ) ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದ ಒಂದು ಕಲ್ಲುತುಂಡನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಆ ಕೆಟ್ಟ ಸಂಕಲ್ಪದವನು ಸಿಪಾಯಿಯ ಕಡೆಗೆ ಎಸೆದನು. ಆದರೆ ದೈವಗತಿಯಿಂದ ಅದರಿಂದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯು ಹೊಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು (= ಅದು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗೆ ತಗುಲಿತು). ಅದರಿಂದ ಎದ್ದ ದೊಡ್ಡ ಶಬ್ದದಿಂದ ಬೆದರಿದ ಕುದುರೆಯು ವೇಗದಿಂದ ಓಡಿಹೋದುದು, ಮತ್ತು ಹಂಸವು (= ಹಂಸವೂ) ಕೂಡಲೆ ಹಾರಿಹೋಯಿತು.

ವಿಶೇಷ : ಇಲ್ಲಿರುವ ಕೃದಂತವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೆ ಭೂತಕಾಲದ ಕ್ರಿಯಾಪದದ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಅವಕ್ಕೆ ವರ್ತಮಾನ ಮತ್ತು ಅನದ್ಯತನರೂಪಗಳು ಹೀಗಿವೆ :

ಕೃದಂತ	ವರ್ತಮಾನ	ಅನದ್ಯತನಭೂತ
चिन्तितवान्	चिन्तयते	अचिन्तयत्
रक्षितवान्	रक्षति	अरक्षत्
आगतः	आगच्छति	आगच्छत्
हतः	हन्यते	अहन्यत्
निपातितः	निपात्यते	न्यपात्यत्
पतितम्	पतति	अपतत्

ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತವಾನ್	ಪ್ರಕ್ಷಿಪತಿ	ಪ್ರಾಕ್ಷಿಪತ್
ಅಭಿಹತಾ	ಅಭಿಹನ್ಯತೇ	ಅಭ್ಯಹನ್ಯತ
ಉತ್ಥಿತಃ	ಉತ್ಥಿಷ್ಠತಿ	ಉದತಿಷ್ಠತ್
ಚಕಿತಃ	ಚಕತೇ	ಅಚಕತ
ಪ್ರಧಾವಿತಃ	ಪ್ರಧಾವತಿ	ಪ್ರಾಧಾವತ್
ಉತ್ಪತ್ತಿತವಾನ್	ಉತ್ಪತ್ತತಿ	ಉದಪತ್ತತ್

ಇಲ್ಲಿರುವ ಅವ್ಯಯಗಳು : ದಿಷ್ಟ್ಯಾ, ಯತಃ, ಅನುಪದಮ್, ಅಥ, ಸಹಸಾ, ಪ್ರತಿ, ತು, ತತಃ, ಚ, ಸಪದಿ ||

೮೪. ಭೂತಕಾಲವನ್ನು ಮೂರು ಬಗೆಯಿಂದ ತಿಳಿಸುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ :

(೧) ವರ್ತಮಾನದ ಕ್ರಿಯಾಪದವನ್ನೂ ಸ್ಮ ಎಂಬ ಅವ್ಯಯವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಅಥವಾ ಸೇರಿಸದೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು. ಹಿಂದಿನ ಖಂಡದ ಒಂದನೆಯ ಮಹಾವಾಕ್ಯ (Paragraph)ವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು : ತದಾ ಸ ಪ್ರತಿದಿನಮ್ ಉದಾನಂ ಗಚ್ಛತಿ ಸ್ಮ, ಅಥವಾ ಗಚ್ಛತಿ | ಅಸ್ತಿ ತತ್ರ ಚಂದ್ರೋ ನಾಮ ರಾಜಾ ; ತಸ್ಯ ಪುತ್ರಾಃ ವಾನರಯುಥಂ ಭೋಜನೇನ ಪುಷ್ಠಿಂ ನಯಂತಿ ಸ್ಮ ||

(೨) ಅನದೃತನಭೂತಕಾಲದ ಕ್ರಿಯಾರೂಪಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ.

(೩) ಭೂತಕೃದಂತಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು. ಮೂರನೆಯ ಮಹಾವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಧಾತುವಿನ ಗಣವು ಗೊತ್ತಾಗದೆ ಇದ್ದರೂ ಭೂತಕೃದಂತಗಳನ್ನೇ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಂತೆ ಬಳಸಬಹುದು ; ಅವುಗಳ ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಯೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬೇಕಾದಾಗ ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಉದಾ : ಜಾತಃ - ಹುಟ್ಟಿದನು ; ಗತಃ - ಹೋದನು ; ಸಂಭೂತಮ್ - ಆಯಿತು, ಹುಟ್ಟಿತು ; ಸ್ಥಿತಾ - ಇದ್ದಳು ; ಕೃತವಾನ್ - ಮಾಡಿದನು ; ಅತೀತಾನಿ - ಕಳೆದವು ; ಪೂಜಿತಃ - ಪೂಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟನು ಇತ್ಯಾದಿ.

೮೫. ಭೂತಕೃದಂತಗಳನ್ನು ಕ್ರಿಯಾಪದವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವಾಗ ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟಿರಬೇಕು :

(೧) ಬರಿಯ ಭೂತಕೃದಂತವು ಭೂತಕಾಲವನ್ನೇ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾ :
ಆಗತಃ, ತಪವಿಷಃ, ಧಾವಿತಃ ಇತ್ಯಾದಿ.

(೨) ಸಕರ್ಮಕಥಾತುಗಳ ಕೃದಂತಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮಣಿಪ್ರಯೋಗದ ಅರ್ಥ.
ಉದಾ : ಕೃತಮ್ - ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು ; ಪಾತಿಸಃ - ಕೆಡವಲ್ಪಟ್ಟನು ; ಹತಃ -
ಹೊಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟನು, ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟನು ; ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತಃ - ಎಸೆಯಲ್ಪಟ್ಟನು ; ಕೃತಃ -
ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟನು ಇತ್ಯಾದಿ.

(೩) ಸಕರ್ಮಕಭೂತಕೃದಂತಗಳಿಗೆ ವತ್ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಕರ್ತ್ರರ್ಥ
ವಾಗುವದು. ಉದಾ : ಪಾತಿಸವಾನ್ - ಕೆಡಹಿದನು ; ಹತವಾನ್ - ಕೊಂದನು ; ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತವಾನ್
- ಎಸೆದನು ; ಕೃತವಾನ್ - ಮಾಡಿದನು.

(೪) ಅಸಕರ್ಮಕಥಾತುಗಳ ಕೃದಂತಕ್ಕೆ ವತ್ ಪ್ರತ್ಯಯ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಆಗಲೂ
ಅವು ಕರ್ತ್ರರ್ಥವೇ. ಉದಾ : ಪತಿಸವಾನ್ - ಬಿದ್ದನು ; ತಪವಿಷವಾನ್ - ಕುಳಿತನು ;
ಸ್ಥಿತವಾನ್ - ನಿಂತಿದ್ದನು, ಇದ್ದನು ; ಗತವಾನ್ - ಹೋದನು.

(೫) ಭೂತಕೃದಂತಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ವಿಶೇಷ್ಯದ ಲಿಂಗವಚನವಿಭಕ್ತಿಗಳಿರುವವು.
ಉದಾ : ಬಾಲಕೋ ಗತಃ, ಭ್ರಾತರೌ ಗತೌ, ಸರ್ವೇ ಗತಾಃ, ಅಹಲ್ಯಾ ಗತಾ, ಮಿತ್ರಂ
ಗತಮ್ | ಬಾಲಕೋ ಗತವಾನ್, ಭ್ರಾತರೌ ಗತವಂತೌ, ಸರ್ವೇ ಗತವಂತಃ, ಅಹಲ್ಯಾ ಗತವತೀ,
ಮಿತ್ರಂ ಗತವತ್ || (ಇವನ್ನು ಗತವಾನ್ ಗತವಂತೌ ಗತವಂತಃ ಎಂಬಂತೆ ನಡೆಯಿಸಬೇಕು.)

(೬) ಭೂತಕೃದಂತಗಳನ್ನು ಮಿಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣಗಳಂತೆಯೇ ವಿಶೇಷಣಗಳಾ
ಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಉದಾ : ಗತಃ ಕಾಲೋ ನ ಪ್ರತ್ಯಾಗಚ್ಛತಿ | (ಹೋದ
'ಕಾಲವು ಹಿಂತಿರುಗುವದಿಲ್ಲ). ಆಗತವತೀಮ್ ಅಹಲ್ಯಾಂ ನಮತಿ | (ಬಂದ ಅಹಲ್ಯೆ
ಯನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ.) ಆಗತಾನಿ ಮಿತ್ರಾಣಿ ಪಶ್ಯತಿ | (ಬಂದ ಮಿತ್ರರನ್ನು
ನೋಡುತ್ತಾನೆ.)

(2) ಸಕರ್ಮಕಥಾತುಗಳ ಭೂತಕೃದಂತಗಳನ್ನು ಕರ್ಮಣಿಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವಾಗ ಕ್ರಿಯೆಯ ಕರ್ತೃವಿನ ಹೆಸರು ತೃತೀಯೆಯಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಉದಾ : तेन सर्पो दृष्टः । व्याधेन पाषाणखण्डः प्रक्षिप्तः । ಆದರೆ ಈ ಕೃದಂತಗಳಿಗೆ ವತ್ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಅವು ಕರ್ತರಿಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಕರ್ತೃವಾಚಕವು ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಉದಾ : स सर्पं दृष्टवान् । व्याधः पाषाणखण्डं प्रक्षिप्तवान् ॥

(೮) ಭೂತಕೃದಂತಗಳಿಗೆ ಅಸ್ ಅಥವಾ ಭೂ ಧಾತುವಿನ ಅಖ್ಯಾತರೂಪಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಆಯಾ ಕಾಲದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವವು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಈ ಅಖ್ಯಾತ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅಧ್ಯಾಹಾರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವದು.

(ಅ) इदानीमेव आगतोऽस्मि । तत्र रज्जुरेका पतिता आसीत् । अयं वराको मया हतो भविष्यति ।

(ಆ) स इदानीं भुक्तवान् । (अस्ति अद्याहार) । दशरथेन किम् उक्तम् ? (आसीत् अद्याहार) । आवां शान्तौ (स्वः अद्याहार) । त्वं किं कृतवान् ? (असि अद्याहार)

ಅಭ್ಯಾಸ ೫೮

ಇಲ್ಲಿರುವ ಭೂತಕೃದಂತಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ವಿಶೇಷ್ಯಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿರಿ. ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

गौतमो नाम महर्षिः, तत्राऽऽश्रमे बहूनि वर्षाणि अहल्यया सह स्थितवान् । स्नानाय नदीं गतवति मुनी, इन्द्रस्तत्र मुनिवेषेण आगतवान् । एकाकिनी (ಒಂಟಿಯಾಗಿ) स्थिताम् अहल्यां 'मां भजस्व' (ಸೇರು) इति प्रार्थितवान् । तस्मिन्नेव काले प्रत्यागतेन मुनिना उभावपि (ಇಬ್ಬರೂ) दृष्टौ । ततः क्रुद्धेन मुनिना इन्द्रः शप्तोऽभवत् 'हे दुर्मते, मम वेषेण इदं कृतवानसि ; अतः (ಆದ್ದರಿಂದ) सद्य एव (ಕೂಡಲೆ) तत्फलं अनुभविष्यसि । अनन्तरं गौतमो भार्यामपि शप्तवान्,

आश्रमं च शप्तवान् । तदाप्रभृति (ಆಗಿನಿಂದ ಮೊದಲಾಗಿ) एतत् आश्रमस्थानं निर्जनं
तिष्ठति । अहल्या रामस्य दर्शनेन पूता सती (ಪವಿತ್ರಳಾಗಿ) शापस्य अन्तं
(ಕೊನೆಯನ್ನು, ನಾಶವನ್ನು) गतवती ॥

ಅಭ್ಯಾಸ ೫೯

ಇಲ್ಲಿರುವ ಕರ್ತರಿಪ್ರಯೋಗದ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳನ್ನು ಕರ್ಮಣಿಪ್ರಯೋಗದ ರೂಪಕ್ಕೂ, ಕರ್ಮಣಿಪ್ರಯೋಗದ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳನ್ನು ಕರ್ತರಿಪ್ರಯೋಗದ ರೂಪಕ್ಕೂ ತಿರುಗಿಸಿ. ವಿಧೇಯ ದಲ್ಲಿ ಕೃದಂತವಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ಕೃದಂತವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ರೂಪಾಂತರವನ್ನು ಮಾಡಿರಿ. ಅಕರ್ಮಕಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಭಾವೇಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿ :

१. रामो मातरं पितरं च नमस्करोति । २. युष्माभिः रामायणं कदा पठ्यते ? ३. मेघाः वारीणि सिञ्चन्ति । ४. यूयमपि आगच्छथ किम् ? ५. वयं तानि फलानि खादितवन्तः । ६. मित्र, किं श्रृणोषि शब्दम् ? ७. ते नानाविधानि दुःखानि अन्वभवन् । ८. संन्यासिनः शून्यागारे वसन्ति । ९. त्वाम् एतान् प्रश्नान् पृच्छामि । १०. वयं तस्य नामापि न स्मरामः । ११. द्वौ भिक्षुकौ वितर्षाम् आसाते । १२. स कदाचिदत्र उपविशति, कदाचित्तत्र तिष्ठति । १३. चोराः प्रधाविताः, ततः परं रक्षापुरुषा आगताः ॥

೧೬. ಕೆಲವು ಸರ್ವನಾಮಗಳು

೮೬. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ (೩೫) ಸರ್ವನಾಮಗಳೆಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಳಸಲಾಗಿದೆ.

अस्मद् - ನಾನು, युष्मद् - ನೀನು ಈ ಎರಡು ಶಬ್ದರೂಪಗಳನ್ನು ಒಂದನೆಯ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ (ಪಾ. ೩೦ರಲ್ಲಿ) ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಇವನ್ನು ಪುರುಷಾರ್ಥಕಸರ್ವನಾಮ (Personal Pronouns) ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು.

अस्मद् ಶಬ್ದದ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಹೊಂದುವಂತೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಕ್ರಿಯಾ ಪದಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮಪುರುಷ (First Person) ದ ರೂಪವೇ ಬೇಕು ; युष्मद् ಶಬ್ದಕ್ಕೆ

ಅನ್ವಯಿಸುವದಕ್ಕೆ ಮಧ್ಯಮಪುರುಷ (Second Person) ದ ಕ್ರಿಯಾಪದವೇ ಬೇಕು. ಮಿಕ್ಕ ಯಾವ ನಾಮವಿರಲಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮಪುರುಷ (Third Person) ದ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳೇ ಬರುವವು. ಭವತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನೀನು ಎಂಬರ್ಥವಿದ್ದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮಪುರುಷದ ಕ್ರಿಯಾಪದವೇ ಬೇಕು. (ಈ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಖಂ. ೧೮ನ್ನು ನೋಡಿ.)

ಉದಾಹರಣೆಗಳು

೧. ಉತ್ತಮಪುರುಷ : ೧. ಅಹಂ ಗच्छामि । आवां तिष्ठावः । वयम् उपविशामः ॥
 ೨. ಅಹಂ ಕ್ರುಧ್ಯೇ । आवाम् वर्धावहे । वयम् प्रत्यबुध्यामहि ॥
೨. ಮಧ್ಯಮಪುರುಷ : त्वं जीवसि । युवां नृत्यथः । यूयम् ऐक्षध्वम् ॥
೩. ಪ್ರಥಮಪುರುಷ : भवान् हसति । सः (सा, तत्) पतति । किं विद्यते ?
 बालकाः क्रीडन्ति । भक्ताः प्रार्थयन्ते । सर्वे आगच्छन् ।
 नेत्रे स्फुरतः ॥

೮೨. ಕ್ರಿಯಾಪದವು ಯಾವ ನಾಮಪದದೊಡನೆ ಅನ್ವಯಿಸುವದೋ ಅದನ್ನು ಉದ್ದೇಶ್ಯ (Subject) ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವದನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದೆಯೋ ಅದು ಉದ್ದೇಶ ; ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ಏನು ಹೇಳಿದೆಯೋ ಅದು ವಿಧೇಯ (Predicate). ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದ್ದೇಶ್ಯದ ಭಾಗ, ವಿಧೇಯದ ಭಾಗ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಕೊಂಡಾಗ ಕ್ರಿಯಾಪದವು ವಿಧೇಯದಲ್ಲಿರುವದು. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿ. ಉದ್ದೇಶ್ಯಭಾಗವನ್ನೂ ವಿಧೇಯಭಾಗವನ್ನೂ ವಿಂಗಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ :

೧. पक्षिणः किं नयन्ति ? २. पक्षिभ्यां किं नीयते ? ३. भो मित्र, एवं करिष्यावः । ४. राम, उत्तिष्ठ, सन्ध्याकालोऽतिवर्तते । ५. अपि शिवं भवतः ? ६. कस्मात् चिराद् दृष्टोऽसि ? ७. भद्र, एवं स्थिते किं मन्यते भवान् ?

೧. ಪಕ್ಷಿಗಳು ಏನನ್ನು ಒಯ್ಯುತ್ತಿವೆ ? ೨. (ಎರಡು) ಪಕ್ಷಿಗಳಿಂದ ಏನು ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ ? ೩. ಎಲೈ ಮಿತ್ರನೇ, ಹೀಗೆ (ನಾವಿಬ್ಬರೂ) ಮಾಡೋಣ. ೪. ರಾಮ, ಏಳು ; ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲವು ಮೀರುತ್ತಿದೆ. ೫. ನಿನಗೆ ಕ್ಷೇಮವೆ ? ೬. ಏತಕ್ಕೆ

ಬಹುಕಾಲದಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿದವನಾಗಿರುವೆ ? ೨. ಅಪ್ಪ, ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ನೀನು ಏನೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವೆ (ನಿನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು)?

ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಪದದಿಂದ ವಿಧೇಯಭಾಗವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಯಾರು ? - ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಉದ್ದೇಶ್ಯಭಾಗವು ಸಿಕ್ಕುವದು. ಹೇಗೆಂದರೆ :

ಉದ್ದೇಶ್ಯ

ವಿಧೇಯ

೧. ಪಕ್ಷಿಣಃ

ಕಿಂ ನಯಂತಿ ?

[ನಯಂತಿ - ಒಯ್ಯುತ್ತವೆ ; ಯಾವವು ? ಪಕ್ಷಿಣಃ]

೨. ಕಿಂ

ಪಕ್ಷಿಭ್ಯಾಂ ನಿಯತೇ ?

[ನಿಯತೇ - ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ; ಯಾವದು ? ಕಿಂ]

೩. (ಆವಾಮ್)

ಮಿತ್ರ, एवं ಕರಿಷ್ಯಾವಃ ।

[ಕರಿಷ್ಯಾವಃ - ಮಾಡೋಣ ; ಯಾರು ? ಆವಾಮ್ (ಅಧ್ಯಾಹಾರವಾಗಿದೆ)]

೪. ರಾಮ, (ತ್ವಮ್)

उत्तिष्ठ ।

[उत्तिष्ठ - ಏಳು. ಯಾರು ? ತ್ವಮ್]

सन्ध्याकालः

अतिवर्तते ।

[अतिवर्तते - ಮೀರುತ್ತಿದೆ. ಯಾವದು ? सन्ध्याकालः]

೫. शिवम्

अपि (अस्ति) भवतः ?

[शिवम् - ಕ್ಷೇಮವು ; ಇದಕ್ಕೆ अस्ति (ದೆಯೆ) ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆ ಅಧ್ಯಾಹೃತ.]

೬. (ತ್ವಮ್)

कस्मात् चिराद् दृष्टोऽसि ?

[असि - ಇದ್ದೀಯೆ. ಯಾರು ? ತ್ವಮ್ (ಅಧ್ಯಾಹೃತ)]

೭. भवान्

एवं स्थिते किं मन्यते ?

[मन्यते ತಿಳಿಯುತ್ತೀಯೆ. ಯಾರು ? भवान्]

೮೮. ಕ್ರಿಯಾಪದವು ಉದ್ದೇಶ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಧಾನಪ್ರಥಮಾಂತ ಶಬ್ದ ದೊಡನೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಪದವು ಕ್ರಿಯೆಯ ಕರ್ತೃವನ್ನೇ ಹೇಳುವದೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆಂದರೆ :

೧. ತೇ ಕಿಂ ಪೃಚ್ಛಂತಿ ? - ಇಲ್ಲಿ 'ಪೃಚ್ಛಂತಿ' ಪ್ರಥಮಪುರುಷ, ಬಹುವಚನ ; 'ತೇ' ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶ್ಯದೊಡನೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

೨. ತೈಃ ಕಿಂ ಪೃಚ್ಛಯತೇ ? - ಇಲ್ಲಿ 'ಕಿಂ' ಎಂಬುದು ಉದ್ದೇಶ್ಯ ; 'ತೈಃ' ಎಂಬುದು ಕರ್ತೃವನ್ನು ಹೇಳುವ ಪದ ; ಪೃಚ್ಛಯತೇ ಪ್ರಥಮಪುರುಷ, ಏಕವಚನ ; ಕಿಂ ಎಂಬುದೂ ಪ್ರಥಮಪುರುಷೈಕವಚನ.

೩. ಕಸ್ವಮ್ ? - ಇಲ್ಲಿ ತ್ವಮ್ ಉದ್ದೇಶ್ಯ ; 'ಅಸಿ' (ಅಧ್ಯಾಹೃತ) ವಿಧೇಯ ; ಮಧ್ಯಮಪುರುಷೈಕವಚನ.

೪. ಆಗಮ್ಯತಾಮ್, ಅತ್ರೋಪವಿಶ್ಯತಾಮ್ - ಇಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು ಭಾವೇ ಪ್ರಯೋಗ, 'ಭವದ್ಧಿಃ' ಕರ್ತೃ ; ಆದರೂ ಕ್ರಿಯಾಪದವು ಪ್ರಥಮಪುರುಷೈಕವಚನವೇ. (ಭಾವೇಪ್ರಯೋಗದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಖಂ. ೭೭ನ್ನು ನೋಡಿ.)

೫. ಫಲಿತಾಸ್ತೇ ವೃಕ್ಷಾಃ - (ಆ ಮರಗಳು ಹಣ್ಣುಬಿಟ್ಟಿವೆ.) ಇಲ್ಲಿ 'ಸಂತಿ' ಅಧ್ಯಾಹಾರ ; 'ವೃಕ್ಷಾಃ' ಉದ್ದೇಶ್ಯ.

೬೯. ಅಸ್ಮದ್, ಯುಷ್ಮದ್ ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ದ್ವಿತೀಯಾ , ಚತುರ್ಥೀ, ಷಷ್ಠೀ - ಈ ವಿಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾ, ನೌ, ನಃ, ತ್ವಾ, ವಾಮ್ - ಎಂಬಿವೇ ಮುಂತಾದ ಸಂಕ್ಷೇಪರೂಪಗಳೂ ಇವೆಯಷ್ಟೆ ? (೧ನೆಯ ಭಾಗ, ಪಾ. ೩೧) ಇವನ್ನು

(೧) ವಾಕ್ಯದ ಮೊದಲು ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದು. ಮಾಂ ರಕ್ಷತಿ ಸದಾ ದೇವಃ । ಇಲ್ಲಿ 'ಮಾ ರಕ್ಷತಿ' ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಾರದು. ಹೀಗೆಯೇ ತ್ವಾಮ್ ಅಹಂ ಶರಣಂ ಗತಃ ; 'ತ್ವಾ ಅಹಮ್' ಕೂಡದು.

(೨) ಸಂಬೋಧನರೂಪದ ಮುಂದೆ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶೇಷಣವಿದ್ದ ಹೊರತು ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದು. ಉದಾ : ಹರೇ, ಅಸ್ಮಾನ್ ಪಾಹಿ । 'ನಃ ಪಾಹಿ' ಎನ್ನಕೂಡದು. ಆದರೆ 'ಹರೇ ದಯಾಲೋ, ನಃ ಪಾಹಿ' ಇದು ಸರಿ.

(a) च, वा, एव, हा ! , अह ! - ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಡಿಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದು. ಉದಾ : त्वां च मां च अಥवा त्वां मां च स रक्षति । ಇಲ್ಲಿ ತ್ವಾ ಚ ಮಾ ಚ ಎನ್ನುವದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹೀಗೆಯೇ 'ममैव युष्माकमेव वा' ಇದು ಸರಿ ; 'मे एव, ते एव' ತಪ್ಪು. 'अस्माकं हा ! दुःखोपरि (ದುಃಖದಮೇಲೆ) दुःखम्' ಸರಿ ; 'नः हा !' ತಪ್ಪು. 'ममाह राज्यमद्य क्र गतम् ?', 'मे अह' ಅಲ್ಲ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೬೦

ಇಲ್ಲಿ ಅಸ್ಮದ್, ಯುಷ್ಮದ್ ಶಬ್ದಗಳ ಪೂರ್ಣರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿ. ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿ :

१. देवो मा सदा रक्षति । २. हरे, पाहि नः । ३. तत्र नौ नयतम् (ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿರಿ) । ४. स भूपतिरेव पालयति वः । ५. मित्राणि मे किं यच्छन्ति ? ६. दक्षिणा वां न दत्ता । ७. शङ्कर एव दास्यति नः सुखम् । ८. कुत्र ते शाटी ? ९. इमानि वः आसनानि ॥

೯೦. ಮುಂದಿನ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶ್ಯಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ :

१. रामश्च लक्ष्मणश्च भरतश्च शत्रुघ्नश्च पितरम् अभिवादयन्ते । [ರಾಮನೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೂ ಭರತನೂ ಶತ್ರುಘ್ನನೂ ತಂದೆಯನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಭಿವಾದಯನ್ತೆ, (ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ) ಇದು ವಿಧೇಯಭಾಗ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೆ (ಯಾರು ?) ಎಂತ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಬರುವ ಮಿಕ್ಕದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಸೇರಿ ಉದ್ದೇಶ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಪದ ಪ್ರಥಮಪುರುಷಬಹುವಚನ ; ಉದ್ದೇಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷಗಳ ಶಬ್ದಗಳಿಲ್ಲ ; ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಥಮೈಕವಚನಗಳಿವೆ.]

२. अहं भवांश्च तत्र गमिष्यावः । [(ನಾನೂ ನೀನೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗೋಣ.) ಇಲ್ಲಿ 'तत्र गमिष्यावः' (ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗೋಣ) ವಿಧೇಯಭಾಗ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೌ (ಯಾರಿಬ್ಬರು) ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಬರುವ 'अहं भवांश्च' ಇದಿಷ್ಟು

ಉದ್ದೇಶ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಪದವು ಉತ್ತಮಪುರುಷದಲ್ಲಿದೆ ; ಏಕೆಂದರೆ ಉದ್ದೇಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಹಮ್ ಎಂಬ ಉತ್ತಮಪುರುಷದ ಪದವಿದೆ. ಕ್ರಿಯಾಪದವು ದ್ವಿವಚನದಲ್ಲಿದೆ ; ಏಕೆಂದರೆ ಉದ್ದೇಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಥಮಾಂತಗಳಿವೆ.]

೩. ತ್ವಂ ಚ ರಾಮಶ್ಚ ಕೃಷ್ಣಾಶ್ಚ एवं ವದಥ | [ನೀನೂ ರಾಮನೂ ಕೃಷ್ಣನೂ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಇಲ್ಲಿ 'एवं वदथ' (ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ) ವಿಧೇಯಭಾಗ. ಕೇ (ಯಾರು ?) ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡರೆ ಉಳಿದಭಾಗವು ಉತ್ತರವಾಗಿ ಬಂದು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಾಗುವದು. ಕ್ರಿಯಾಪದ ವದಥ ; ಮಧ್ಯಮಪುರುಷ, ಏಕೆಂದರೆ ಉದ್ದೇಶ್ಯದಲ್ಲಿ ತ್ವಂ ಎಂಬ ಮಧ್ಯಮಪುರುಷದ ಪದವಿದೆ. ಕ್ರಿಯಾಪದವು ಬಹುವಚನ ; ಏಕೆಂದರೆ ಉದ್ದೇಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರಥಮಾಂತಗಳಿವೆ.]

ನಿಯಮ : (ಅ) ಉದ್ದೇಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಕವಚನದ, ದ್ವಿವಚನದ, ಅಥವಾ ಬಹುವಚನದ ಒಂದೊಂದೇ ಪದವಿದ್ದರೂ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಥಮಾಂತಪದಗಳಿರುವವೋ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾಪದದ ವಚನವಿರುತ್ತದೆ.

(ಆ) ಉದ್ದೇಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಪುರುಷದ ಪದವಿದ್ದರೆ, ಮಿಕ್ಕ ಪ್ರಥಮಾಂತಗಳು ಯಾವ ಪುರುಷವಾದರೂ ಕ್ರಿಯಾಪದವು ಉತ್ತಮಪುರುಷವಾಗಿರುವದು ; ಉದ್ದೇಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷವಿದ್ದರೆ ಕ್ರಿಯಾಪದವೂ ಮಧ್ಯಮಪುರುಷದಲ್ಲಿರುವದು ; ಉದ್ದೇಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಮಧ್ಯಮಪುರುಷಗಳಿರದೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕ್ರಿಯಾಪದವು ಪ್ರಥಮಪುರುಷದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವದು.

ಅಭ್ಯಾಸ ೬೧

ಇಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿ. ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಧೇಯಭಾಗಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ. ಕ್ರಿಯಾ ಪದವು ಯಾವ ಪುರುಷ, ಯಾವ ವಚನ ? ಅದು ಆ ಪುರುಷವಚನಗಳದ್ದಾಗಿರಲು ಏನು ಕಾರಣ ?

೧. अहं पत्तनं गमिष्यामि । २. त्वं ग्रामे एव तिष्ठसि किम् ? ३. भवन्तः किं करिष्यन्ति ? ४. अहं च त्वं च क्रीडावः । ५. त्वं च स च किं पश्यथः ? ६. अहं च मम मित्राणि च देवं भजामः । ७. रामश्च लक्ष्मणश्च विश्वामित्रम् अनुगच्छतः । ८. वयं च भवन्तश्च कं देवं भजामहे ? ९. त्वं चाहं च स च सहैव वने भ्रमिष्यामः (ಸಂಚರಿಸೋಣ) । १०. भवान्, कर्णः, कृपश्च भीष्ममेव अभिरक्षन्तु ॥

೯೦. 'ಚ' ಎಂಬ ಅವ್ಯಯವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಪ್ರಥಮಾಂತಗಳು ಉದ್ದೇಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟಿರುವವೋ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾಪದದ ವಚನವಿರುವದಷ್ಟೆ ? 'ವಾ' ಎಂಬ ಅವ್ಯಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ ಉದ್ದೇಶ್ಯಗಳು ಅನೇಕವಿದ್ದರೆ ಕ್ರಿಯಾಪದವು ತನ್ನ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಉದ್ದೇಶ್ಯದ ಪುರುಷವಚನಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ಅವ್ಯಯವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಉದ್ದೇಶ್ಯಗಳಿಗೂ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಅಥವಾ ಕೊನೆಯ ಉದ್ದೇಶ್ಯವೊಂದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದರೂ ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆ. (ಒಂದನೆಯ ಭಾಗದ ಪಾ. ೩೮ನ್ನು ನೋಡಿ).

ಅಭ್ಯಾಸ ೬೨

ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳ ಪುರುಷವಚನಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ; ಅದು ಯಾವ ಉದ್ದೇಶ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆಯೋ ತಿಳಿಸಿ. ವಾಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥವೇನು ?

೧. ಸೇನಾಪತಿರ್ವಾ ಭಟಾ ವಾ ತತ್ರ ಗಚ್ಛಂತಿ । ೨. ರಾವಣಶ್ಚ ವಿಭೀಷಣಶ್ಚ ಸಂಭಾಷೇಥಿ । ೩. ಕೃಷ್ಣಾಂಽರ್ಜುನಶ್ಚ ತತ್ರ ವನೇ ಸಂಚರತಃ । ೪. ತ್ವಂ ವಾ ತವ ಪಿತಾ ವಾ ನದೀ ಪಶ್ಚಿಮಾ (ಕೆಸರಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದನ್ನಾಗಿ) ಅಕರೋತ್ । ೫. ಅಹಂ ವಾ ಮಮ ಭೃತ್ಯಾ (ಅಳುಗಳು) ವಾ ತತ್ರ ಕಾರ್ಯಂ ಕರಿಸ್ಯಂತಿ । ೬. ಮಮ ಭೃತ್ಯಾ ವಾ ಮಿತ್ರಂ ವಾ ತ್ವಾಂ ನಯತಿ । ೭. ಸ ವಾ ವಯಂ ವಾ ತತ್ ಕಥಯಿಷ್ಯಾಮಃ । ೮. ಅಹಂ ಮಮ ಶತ್ರುವಾ ಅಥ (ಇಂದು) ಪ್ರಿಯತೇ ॥

ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕಸರ್ವನಾಮಗಳು

೯೧. 'ಕಿಮ್' ಶಬ್ದದ ರೂಪಗಳನ್ನು ಒಂದನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ (ಪಾ. ೩೦, ೪೬) ತಿಳಿಸಿರುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸರ್ವನಾಮಗಳ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ತಿಳಿಯಿಸಿ ಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತೇವೆ.

ಕಃ (ಪುಲ್ಲಿಂಗ), ಕಾ (ಸ್ತ್ರೀ), ಕಿಮ್ (ನಪುಂ.) ಈ ಸರ್ವನಾಮರೂಪಗಳು ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳುವದಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ ಸರ್ವನಾಮ (Interrogative Pronouns) ಗಳೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಇವುಗಳನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೂ ವಿಶೇಷಣಗಳಾಗಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ :

೧. ಕ एवं ವದತಿ ? - ಯಾವನು ಹೀಗೆನ್ನುತ್ತಾನೆ ? ೨. ಕೋ ವಾ ವಿವೇಕೀ एवं ವದಿಷ್ಯತಿ ? - ಯಾವ ವಿವೇಕಿಯು ತಾನೆ ಹೀಗೆಂದಾನು ? ೩. ಕಾ ಸಾ ? - ಆಕೆ ಯಾರು ? ೪. ಕಾ ಬಾಲಾ ಅತ್ರಾಽಽಗತಾ ? - ಯಾವ ಹುಡುಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಳು ? ೫. ಕಿಂ ವಾಞ್ಞಿಸಿ ? - ಏನನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತೀಯೆ ? (= ಏನು ಬೇಕು ?) ೬. ಪಾಪಸ್ಯ ಕಿಂ ಫಲಂ ಭವತಿ ? -

ಹೀಗೆಯೇ ಕಿಂ ಶಬ್ದದ ಎಲ್ಲಾ ಲಿಂಗಗಳ ಎಲ್ಲಾ ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನೂ ವಿಶೇಷ್ಯವಾಗಿಯೂ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿಯೂ ಬಳಸಬಹುದು.

ಅಭ್ಯಾಸ ೬೩

ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನೂ ಉತ್ತರಗಳನ್ನೂ ಕನ್ನಡಿಸಿ :

೧. ಪञ्चಮಹಾಭೂತಾನಿ ಕस्ಮಾತ್¹ ಜಾಯಂತೆ ? ತಾನಿ ಪರಮೇಶ್ವರಾದೇವ ಜಾಯಂತೆ ।
 ೨. ಮಹಾಭೂತಾನಿ ಕಾನಿ ? ಪೃಥಿವಿ, ಜಲಮ್, ಅಗ್ನಿಃ, ವಾಯುಃ, ಆಕಾಶಶ್ಚ - ಇತಿಮಾನಿ (ಎಂಬಿವು) ಮಹಾಭೂತಾನಿ । ೩. ದೇವಾಃ, ಪಿತರಃ, ಋಷಯಃ, ಮನುಷ್ಯಾಶ್ಚ ಕಸ್ಮಾತ್ ಜಾಯಂತೆ ? ತೇ ಸರ್ವೇ ಪರಮೇಶ್ವರಾದೇವ ಜಾಯಂತೆ । ೪. ಇತರೇ ಜನ್ತವಃ ಕಸ್ಮಾತ್ ಉತ್ಪದಂತೆ ? ತೇಽಪಿ ಪರಮೇಶ್ವರಾದೇವ ಉತ್ಪದಂತೆ । ೫. ಜಗತ್ ಸರ್ವಂ ಕಸ್ಯ ವಶೇ ವರ್ತತೆ ? ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯೇವ ವಶೇ (ಪರಮೇಶ್ವರನದೇ ವಶದಲ್ಲಿ² = ಪರಮೇಶ್ವರನ ವಶ ದಲ್ಲಿಯೇ) । ೬. ಕೋ ದೇವಾದೀನಾಂ ರಕ್ಷಕಃ ? ಪರಮೇಶ್ವರ ಏವ ತेषಾಂ ರಕ್ಷಕಃ । ೭. ಜೀವೇಭ್ಯಃ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ಕಿಂ ಕಿಂ ಯಚ್ಛತಿ ? ತಾನ್ ಶರೀರಣ, ಇಂದ್ರಿಯೈಶ್ಚ ಅನುಗೃಹ್ಣಾತಿ ; ತेषಾಂ ಭೋಗಾರ್ಥಂ ವಿವಿಧಾನ್ ಪದಾರ್ಥಾನ್ ಸೃಜತಿ । ತೇಭ್ಯೋ ಬುದ್ಧಿರ್ಬಲಂ ಸುಖಂ ಚ ಯಚ್ಛತಿ ॥

1. ಯಾವದರಿಂದ ಹುಟ್ಟುವದೆಂದು ಹೇಳುವವೋ ಅದರ ಹೆಸರು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ರಬೇಕು.

2. 'ಇನ್ನೊಬ್ಬರ' ವಶದಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಅವಧಾರಣೆ ಬೇಕಿರುವದರಿಂದ 'ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯೇವ' ಎಂದು ಹೇಳುವದೇ ಯುಕ್ತ ; ಆದರೂ ಹೊಸಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಅವಧಾರಣಾರ್ಥಕಾವ್ಯಯವನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ ರೂಢಿಯು ಇಲ್ಲವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೬೪

ಇಲ್ಲಿ ಕಂಸದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವ ಶಬ್ದಗಳ ಯೋಗ್ಯವಿಭಕ್ತಿರೂಪಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿ :

೧. (ಕಿಮ್) ಸರೋವರೇ ಜಲಂ ನಾಸ್ತಿ ? ೨. ಕೇಭ್ಯಃ (ಬ್ರಾಹ್ಮಣ) ದಕ್ಷಿಣಾಂ ಯಚ್ಚಸಿ ? ೩. (ಕಿಮ್) ಭಾರ್ಯಾಂ ಭರತೋ ಜಾತಃ ? ೪. (ಕಿಮ್) ಪ್ರಯೋಜನಾಯ ತತ್ರ ಗಚ್ಛಥ ? ೫. ಕೇಛು ಕೇಛು (ಗ್ರಾಮ) ಜನಾ ಇದಾನಿಂ ಶೀತಜ್ವರೇಣ ದುಃಖಮ್ ಅನುಭವಂತಿ ? ೬. ಕಸ್ಮಿನ್ ವನೇ (ಕಿಮ್) ವೃಕ್ಷಾ ರೋಹಂತಿ ? ೭. (ಕಿಮ್) ಹೇತೋಃ ಕಮಲಾನಿ ಇದಾನಿಂ ಸತ್ಕುಚಂತಿ ?

೯೨. ಎದುರಿಗಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಲಿ ಮನುಷ್ಯರನ್ನಾಗಲಿ ಕುರಿತು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಗಂಡಸು ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದ್ದರೆ 'ಕಃ' ಎಂದೂ, ಹೆಂಗಸು ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದ್ದರೆ 'ಕಾ' ಎಂದೂ ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಬೇಕು. ಪದಾರ್ಥಗಳ ಹೆಸರು ಪುಲ್ಲಿಂಗವಾಗಿರುವ ವಿಶೇಷ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ 'ಕಃ', ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾಗಿದ್ದರೆ ಕಾ ಎಂದೇ ಕೇಳಬೇಕು. ಹೆಸರಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೇ 'ಏನು' ? ಎಂದು ಕೇಳಬೇಕಾದರೆ ಕಿಮ್ ? ಎಂದು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ಕೇಳಬೇಕು. ಉತ್ತರದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ್ಯಪದಾರ್ಥದ ಹೆಸರು ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆಯಾ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ :

೧. ಕೋಽಯಮ್ ? - ಇವನು ಯಾರು ? ಕೇಯಮ್ ? (= ಕಾ ಇಯಮ್)
- ಇವಳು ಯಾರು ?

೨. ಕೋಽಯಂ ವೃಕ್ಷಃ ? - ಈ ಮರವು ಯಾವ (ಮರ) ? ಕೇಯಂ ನದಿ ? - ಇದು ಯಾವ ನದಿ ? ಕಿಂ ಫಲಮಿದಮ್ ? - ಇದು ಯಾವ ಹಣ್ಣು ? ಕಿಮಿದಂ ಸತ್ವಮ್ ? - ಈ ಪ್ರಾಣಿ ಯಾವದು ?

೩. ಕಿಮಿದಮ್ ? - ಇದೇನು ? (ಉತ್ತರ) : ಇಯಮ್ ಅಸ್ಮಾಕಂ ಪಾಠಶಾಲಾ ; ಇದಮ್ ಅನ್ನಸತ್ರಮ್ ; ಇಯಂ ಮಮ ಪುಸ್ತಿಕಾ ; ಅಯಂ ನಿಂಬವೃಕ್ಷಃ ॥

೯೪. ಕಿಮ್ ಶಬ್ದದಿಂದ ಕತರ, ಕತಮ ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕಸಂವರ್

ನಾಮಗಳು ವ್ಯುತ್ಪನ್ನವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಪ್ರಯೋಗಕ್ರಮವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು :

೧. ಕತರೋತ್ರ ರಾಮಃ - ಇಲ್ಲಿರುವ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಯಾವನು ರಾಮನು ?

೨. ಕತಮೋತ್ರ ಪಞ್ಚಸು ಯುಧಿಷ್ಠಿರಃ - ಈ ಐವರಲ್ಲಿ ಯಾವನು ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ?

೩. ಕತಿ ರುद्रಾಃ - (ಎಷ್ಟು ಮಂದಿ ರುದ್ರರು) ? ಏಕಾದಶ ರುद्रಾಃ । ಕತಮೇ ತೇ ? -

ಹನ್ನೊಂದು ಮಂದಿ ರುದ್ರರು. ಅವರು ಯಾರು ಯಾರು ?

೯೫. ಯಾವದು, ಯಾವನು (Which) ? ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕಿಮ್ ಶಬ್ದವನ್ನೂ ಕತರ, ಕತಮ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಎದುರಿಗಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ತೋರಿಸುವದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸರ್ವನಾಮಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು (Demonstrative Pronouns) ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿರ್ದೇಶಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳೆಂದೂ, ವಿಶೇಷನಿರ್ದೇಶಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳೆಂದೂ ಎರಡು ಪಂಗಡವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ :

(೧) ಕೌಯಮ್ ? ಇಲ್ಲಿ ಅಯಮ್ - ಇವನು ಎಂಬುದು ಎದುರಿಗಿರುವ ಗೊತ್ತಾದ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶೇಷನಿರ್ದೇಶಕ.

(೨) ಕस्मिंश्चिद् ಗ್ರಾಮೇ ಕಾಽಪಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿ ಅವರ್ತತ - ಇಲ್ಲಿ ಕಸ್ಮಿಂश्चिद् (ಒಂದಾನೊಂದು) ಕಾಽಪಿ (ಒಬ್ಬಾನೊಬ್ಬಳು) ಎಂಬಿವು ಇಂಥದ್ದೆಂದು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿಹೇಳುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯನಿರ್ದೇಶಕಗಳಿವು.

(೩) इयम् अस्माकं विद्याशाला । तस्यां वयं संस्कृतं शिक्षामहे ॥ ಇಲ್ಲಿ इयम् ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗಿ ಎದುರಿಗಿರುವ ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆಯನ್ನೇ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶೇಷನಿರ್ದೇಶಕವೇ.

ಕಿಮ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ चित्, चन, अपि - ಇವುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿರ್ದೇಶಕಸರ್ವನಾಮಗಳಾಗುವವು. ಇವಕ್ಕೆ ಕಿಮ್ ಶಬ್ದದ ರೂಪಗಳಂತೆಯೇ (चित्, चन) ಸೇರಿಸಿ ನಡೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಉದಾ :

ಕश्चित् कश्चन कोऽपि । कौचित् कौचन कावपि । केचित् केचन केऽपि ॥ ಹೀಗೆಯೇ ಮಿಕ್ಕ ವಿಭಕ್ತಿಗಳಿಗೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

एकः शब्दವನ್ನೂ ಹೀಗೆಯೇ ಸಾಮಾನ್ಯನಿರ್ದೇಶಕವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಉದಾ : एकस्मिन् ग्रामे काचन वृद्धा आसीत् । तस्या वशे एका हसन्ती (ಕುಮಟ) आसीत् ॥ ಇಲ್ಲಿ एकस्मिन् = कस्मिंश्चित्, कस्मिंश्चन ; एका = काचित्, काचन । ಹೀಗೆಯೇ एके (= केचित्), अपरे, अन्ये (ಇನ್ನು ಕೆಲವರು) ಎಂಬಿವುಗಳನ್ನೂ¹ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇವುಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಒಂದನೆಯ ಪುಸ್ತಕ (ಪಾ. ೩೮)ದಲ್ಲಿಯೇ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಸರ್ವನಾಮಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷಣವಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಉದಾ : कश्चिद् ब्राह्मणः स्वस्य सुतायाः विवाहार्थं धनमिच्छन् पत्तनं गतः । ಒಬ್ಬನೊಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ತನ್ನ ಮಗಳ ಮದುವೆಗಾಗಿ ಹಣವನ್ನು ಬಯಸಿ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೋದನು.

ಅಭ್ಯಾಸ ೬೫

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

१. अत्र केचित् एवं वदन्ति । २. इदं केनचित् दुष्टेन कृतम् । ३. कासुचित् पाठशालासु आङ्ग्लभाषामिव संस्कृतमपि शिक्षयन्ते । ४. देह एव आत्मा, नास्त्यन्यः इति केचित् प्रवदन्ति । ५. अस्ति देहात्, इन्द्रियेभ्यश्च व्यतिरिक्तः (ಬೇರೆ) इति अपरे मन्यन्ते । ६. कस्याञ्चिद् नद्यां एको ग्राह (ಮೊಸಳೆ) आसीत् । ७. तस्य वृक्षस्य कोटरे (ಪೊಟ್ಟುರೆಯಲ್ಲಿ) कश्चन गृध्रः प्रतिवसति स्म । ८. इमं कङ्कणं (ಕಡಗ) कस्मैचिद् ब्राह्मणाया यच्छामि । ९. कोऽपि विदेशीयः ग्रामे अस्ति ॥

1. ಈ ಸರ್ವನಾಮಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಏಕೆ, ಸರ್ವ - ಈ ಶಬ್ದಗಳಂತೆಯೇ (೧ನೆಯ ಭಾಗ, ಪಾ. ೪೬) ನಡೆಯಿಸಬೇಕು.

೯೬. ವಿಶೇಷನಿರ್ದೇಶಕಸರ್ವನಾಮಗಳು ಅದಸ್ (ಅದು, ಇದು), ಇದಮ್ (ಇದು), ಏತದ್ (ಇದು) ಎಂಬಿವುಗಳು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಮೂರು ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ರೂಪಗಳಿವೆ :

ಪುಲ್ಲಿಂಗ			ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ		
ಅಸೌ	ಅಮ್	ಅಮಿ	ಅಸೌ	ಅಮ್	ಅಮ್:
ಅಮುಮ್	,,	ಅಮೂನ್	ಅಮುಮ್	,,	,,
ಅಮುನಾ	ಅಮಿಭ್ಯಾಮ್	ಅಮಿಭಿ:	ಅಮುಯಾ	ಅಮೂಭ್ಯಾಮ್	ಅಮೂಭಿ:
ಅಮುಷ್ಮೈ	,,	ಅಮಿಭ್ಯ:	ಅಮುಷ್ಯೈ	,,	ಅಮೂಭ್ಯ:
ಅಮುಷ್ಮಾತ್	,,	,,	ಅಮುಷ್ಯಾ:	,,	,,
ಅಮುಷ್ಯ	ಅಮುಯೋ:	ಅಮಿಷಾಮ್	,,	ಅಮುಯೋ:	ಅಮೂಷಾಮ್
ಅಮುಷ್ಠಿನ್	,,	ಅಮಿಷು	ಅಮುಷ್ಯಾಮ್	,,	ಅಮೂಷು

ವಿಶೇಷ : ಪುಲ್ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ (ಅಮುನಾ - ಹೊರತು) ಅಮೀಭಿಃ, ಅಮೀಭ್ಯಃ; ಎಂದಮುಂತಾಗಿ ಈಕಾರಾಂತನಾಮದಂತೆ ರೂಪಗಳಿವೆ.

೯೭. ವಿಶೇಷನಿರ್ದೇಶಕಸರ್ವನಾಮಗಳು ದೂರ ಅಥವಾ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅಥವಾ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ತೋರಿಸುವದರಿಂದ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದಂತೆ ಅವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಉದಾ :

೧. युष्माकं मध्ये को (कतमो) गीर्वाणभाषां बोधति ? असौ सम्यग् जानाति ; अयम् ईषत् (स्युल्) भाषितुं शक्तः ; एतस्य तु भाषायां प्रवेश एव नास्ति ॥

ವಿಶೇಷ : ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿರುವದನ್ನು ತೋರಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅವನು, ಅವಳು, ಅದು - ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ, ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವದಕ್ಕೆ ಇವನು, ಇವಳು, ಇದು - ಎಂಬಿವುಗಳನ್ನೂ ಬಳಸುವರು. (ಇಂಗ್ಲೀಷ್‌ನಲ್ಲಿ That ಅದು, This ಇದು ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.) ಆದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ನಿಯಮವೇನೆಂದರೆ :

इदमस्तु संनिकृष्टं समीपतरवर्ति चैतदौ रूपम् ।

अदसस्तु विप्रकृष्टं तदिति परोक्षे विजानीयात् ॥

ಇದಮ್ ಶಬ್ದವು ಹತ್ತಿರವಿರುವದನ್ನು (ಇದು, ಇವನು, ಇವಳು ಎಂದು)

ತೋರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. एतत् ಶಬ್ದವು ಇನ್ನೂ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದರೆ 'ಇಗೋ ಇಲ್ಲಿ, ಇನ್ನೂ ಹತ್ತಿರವಿರುವುದು' - ಎಂದು ಹೇಳುವುದು. अदस् (ಅದು) ಎಂಬುದು ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನೂ, तत् (it) ಶಬ್ದವು ಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನೂ (ಎದುರಿಗಿಲ್ಲದ್ದನ್ನೂ) ಹೇಳುತ್ತವೆ.

(೨) अनयोः को (= कतरो) लवः ? कः कुशः ? अयं लवः, एष कुशः ॥ ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಲವನು ಯಾರು, ಕುಶನು ಯಾರು ? ಇವನು ಲವನು, ಅಗೋ, ಅವನು ಕುಶನು.

(೩) ತೋರಿಸಿ ಹೇಳದೆ ಇರುವಾಗ असौ वानरः, अयं वानरः, एष वानरः - ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ 'ಇದು' ಎಂದೇ ಅರ್ಥಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ.

ಉ. इदम्, एतत् - ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ರೂಪಗಳನ್ನು ಒಂದನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲು इदम् ಶಬ್ದದ ರೂಪಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ :

१. इदम्

	ಪುಲ್ಲಿಂಗ			ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ	
१. अयम्	इमौ	इमे		१. इयम्	इमे इमाः
२. इमम्]	इमौ]	इमान्]		२. इमाम्]	इमे] इमाः]
एनम्]	एनौ]	एनान्]		एनाम्]	एने] एनाः]
३. अनेन]	आभ्याम्	एभिः		३. अनया]	आभ्याम् आभिः
एनेन]				एनया]	
४. अस्मै	„	एभ्यः		४. अस्यै	„ आभ्यः
५. अस्मात्	„	„		५. अस्याः	„ „
६. अस्य	अनयोः]	एषाम्		६. „	अनयोः] आसाम्
	एनयोः]				एनयोः]
७. अस्मिन्	„	एषु		७. अस्याम्	„ आसु

ನಪುಂಸಕ : ೧. ಇದಮ್ ಇಮೇ ಇಮಾನಿ | ೨. ಇದಮ್-ಎನಮ್ ಇಮೇ-ಎನೇ ಇಮಾನಿ-ಎನಾನಿ |
ಮಿಕ್ಕದ್ದು ಪುಲ್ಲಿಂಗದಂತೆ.

೨. ತತ್, ೩. ಎತತ್

ತತ್ ಪುಲ್ಲಿಂಗ			ಎತತ್ ಪುಲ್ಲಿಂಗ		
೧. ಸ:	ತೌ	ತೇ	ಏಷ:	ಏತೌ	ಏತೇ
೨. ತಮ್	,,	ತಾನ್	ಏತಮ್]	ಏತೌ]	ಏತಾನ್]
			ಏನಮ್]	ಏನೌ]	ಏನಾನ್]
೩. ತೇನ	ತಾಭ್ಯಾಮ್	ತೈ:	ಏತೇನ]	ಏತಾಭ್ಯಾಮ್	ಏತೈ:
			ಏನೇನ]		
೪. ತಸ್ಮೈ	,,	ತೇಭ್ಯ:	ಏತಸ್ಮೈ	,,	ಏತೇಭ್ಯ:
೫. ತಸ್ಮಾತ್	,,	,,	ಏತಸ್ಮಾತ್	,,	,,
೬. ತಸ್ಯ	ತಯೋ:	ತೇಷಾಮ್	ಏತಸ್ಯ	ಏತಯೋ:]	ಏತೇಷಾಮ್
				ಏನಯೋ:]	
೭. ತಸ್ಮಿನ್	,,	ತೇಷು	ಏತಸ್ಮಿನ್	,,	ಏತೇಷು

ವಿಶೇಷ : ಪುಲ್ಲಿಂಗದ ತತ್ ಶಬ್ದದ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಏ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಏತತ್ ಶಬ್ದದ ರೂಪಗಳು. ಆದರೆ ದ್ವಿತೀಯಾ, ತೃತೀಯಾ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿಯೂ, ದ್ವಿತೀಯಾ, ಷಷ್ಠೀ, ಸಪ್ತಮೀದ್ವಿವಚನಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ದ್ವಿತೀಯಾಬಹುವಚನದಲ್ಲಿಯೂ ಏತತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆಯ ರೂಪಗಳೂ ಇವೆ.

ನಪುಂಸಕ : ೧, ೨. ತತ್ ತೈ ತಾನಿ || ೧. ಎತತ್ ಏತೇ ಏತಾನಿ | ೨. ಎತತ್-ಏನತ್
ಏತೇ-ಏನೇ ಏತಾನಿ-ಏನಾನಿ ||

೯೯. ಇದಮ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ, ಎತತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಅಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಎರಡನೆಯ ರೂಪವನ್ನು ಅನ್ವಾದೇಶದಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ ಮತ್ತೆ ಅದೇ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಮಾಡುವಾಗ, ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಉದಾ :

೧. ಅನೇನ ವ್ಯಾಕರಣಮ್ ಅಧೀತಮ್, ಏನಮ್ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರಮ್ ಅಧ್ಯಾಪಯ |

(ಇವನು ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಕಲಿತಿದ್ದಾನೆ, ಇವನಿಗೆ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡು.)

೨. ಇಮಾಂ ಕನ್ಯಾಂ ತುಭ್ಯಂ ದಾಸ್ಯಾಮಿ, एनां धर्मेण परिपालय ।

(ಈ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ನಿನಗೆ ಕೊಡುವೆನು, ಈಕೆಯನ್ನು ಧರ್ಮದಿಂದ ಕಾಪಾಡಿಕೊ.)

೩. एतानि पुस्तकानि इदानीं दुर्लभानि, एनानि जागरुकतया रक्ष ।

(ಈ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಈಗ ಸಿಕ್ಕುವದಿಲ್ಲ ; ಇವನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಕಾಪಾಡಿಕೊ.)

೧೦೦. तत् शब्दವನ್ನು ಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುಗಳಿಗೇ ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ, ಅಥವಾ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸುವದಕ್ಕೆ ಬಳಸುವರು. ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕೂ ಇದಮ್, एतत्, तत् ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು.

ಅಭ್ಯಾಸ ೬೬

ಇಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿ ; ಸರ್ವನಾಮಗಳು ಏನನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸುತ್ತವೆ ? ಅವು ಯಾವವು ? ಅವುಗಳ ಅರ್ಥವಿಶೇಷವೇನಾದರೂ ಇದ್ದರೆ ತಿಳಿಸಿ :

೧. का इमा नार्यः ? ता दशरथस्य भार्याः । असौ कौसल्या, इयं सुमित्रा, एषा कैकेयी । २. मणिना भूषितः सर्पः, किमसौ न भयङ्करः ? ३. स एवायं देवदत्तः । ४. असौ जम्बीरवृक्षः । ५. कृष्ण, इमं स्वजनं पश्यतो मम गात्राणि (ಅವಯವಗಳು) ಸೀದन्ति (ಕುಸಿಯುತ್ತಿವೆ) । ६. ते (ಅಂಥ) वयं कुत्र गच्छामः ? ७. काऽसौ तव निकटे ? ८. एषा मे पत्नी, इमां मातृगृहं नयामि । ९. कतमे ते वेदाः ? ऋग्वेदः, यजुर्वेदः, सामवेदः, अथर्ववेदश्च - इति त इमे वेदाः । १०. कोऽसौ प्राणी ? ११. अस्त्येतत् (ಇದು ಉಂಟು, ನಿಜ), तथापि ममाभिप्रायं वदामि । १२. अयं मणिर्न मह्यं^१ रोचते । १३. कथममूं नदीं तरामः ?

1. ಯಾರಿಗೆ ರುಚಿಸುವದೋ, ಒಪ್ಪಾಗಿದೆಯೋ, ಅವರ ಹೆಸರು ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರಬೇಕು.

೧೨. ಕೆಲವು ವ್ಯಂಜನಸಂಧಿಗಳು

೧೦೧. ಸಂಧಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೂ, ಧಾತುಪರ್ವಗಳಿಗೂ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ನಿತ್ಯವಾಗಿ ಆಗಬೇಕು - ಎಂದು ಹಿಂದೆ (ಪು. ೨೯) ಹೇಳಿದ್ದೆವಷ್ಟೆ ? ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಎಂದರೆ ಮಾತಾಡುವವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಯೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ :

ತತ್ಕ್ಷಣಾತ್ ಕಾಕಃ ಕಾಕೀ ಚ ತದಾಕರ್ಪ್ಯಾತ್ಮೇಚ್ಛಯೋತ್ಪತ್ತಿತೌ ||

(ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಗಂಡುಕಾಗೆಯೂ ಹೆಣ್ಣುಕಾಗೆಯೂ ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ತಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಹಾರಿಬಿಟ್ಟವು.)

ಇಲ್ಲಿ “ತತ್ಕ್ಷಣಾತ್ ಕಾಕಃ ಕಾಕೀ ಚ ತದಾಕರ್ಪ್ಯ ಆತ್ಮೇಚ್ಛಯಾ ಉತ್ಪತ್ತಿತೌ” ಎಂದು ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಅದರಿಂದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಸ್ಪಷ್ಟಿತವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಂಧಿನಿಯಮ : ‘ತತ್ ಆಕರ್ಪ್ಯ’ ಎಂದು ಬಿಡಿಸಬಹುದಾದರೂ ಅದು ಓದುವದಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಕೇಳುವದಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟು ಹಿತವಲ್ಲ. ‘ಏವಮಪಿ’, ‘ತಥೈವ’, ‘ಭಾಸುರಕೋನಾಮ’, ‘ಚಿಂತಯತಸ್ತಸ್ಯ’ - ಇಂಥ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕಾಗಿರುವ ಪದಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿಯೇ ಬರೆಯಬೇಕು.

ಅಭ್ಯಾಸ ೬೨

ಇಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ತೋರಿಸಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ಸಂಧಿಕಾರ್ಯವೇನು ? ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. (ಸಮ್ಯಕ್ ನ =) ಸಮ್ಯಕ್ ಸಂಜ್ಞಾತಮ್ ಸರಿಯಾಗಿ ಆಗಲಿಲ್ಲ । ೨. (ಮನಾಕ್ ಮನ್ಯಂತೆ =) ಮನಾಕ್ ಮನ್ಯಂತೆ ಸಭ್ಯಾಃ (ಸಭಿಕರು ಒಂದಿಷ್ಟು ಅಲೋಚನೆಮಾಡುತ್ತಾರೆ)
  ೩. (ಷಡ್ ಮನುಷ್ಯಾಃ =) ಷಷ್ಠಮನುಷ್ಯಾಃ ಸಂತಿ । ೪. (ಷಡ್ ನ =) ಷಷ್ಠ ಸಂತಿ, ನನು ಪಂಚೈವ ತತ್ರ ದೃಶ್ಯಂತೆ । ೫. (ತತ್ ನಿಯಮ್ =) ತನ್ನಿಯಮ್ ; ನ ಹಿ ವಸ್ತುನಿ ‘ಏವ ನೈವಮ್’ ಇತಿ ವಿಕಲ್ಪಃ ಸಂಭವತಿ । ೬. (ತತ್ ಮೇ =) ತನ್ಮೇ ಭವತಿ (ಅದು ನನಗೆ ಆಗುತ್ತದೆ) ।
- (ಕಕ್ರುಪ್ ನ =) ಕಕ್ರುಮ್ನ ಶುಭೋದಯಮ್ (ಈ ದಿಕ್ಕು ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ) ||

ಸಂಧಿನಿಯಮ : ವರ್ಗೀಯವ್ಯಂಜನಗಳಿಗೆ ಅನುನಾಸಿಕಾಕ್ಷರವು ಪರವಾದಾಗ ಅಯಾ

ವರ್ಗದ ಅನುನಾಸಿಕವರ್ಣಗಳು (ಜ, ಣ, ಣ, ನ, ಮ) ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುವವು. ('ಸಮ್ಯಗ್, ಮನಾಗ್, ನ್ಯನ್ತೇ' ಎಂದು ವರ್ಗದ ತೃತೀಯಾಕ್ಷರವೂ ಬರುವದುಂಟು ; ಅನುನಾಸಿಕವರ್ಣ ವನ್ನುಪಯೋಗಿಸುವದೇ ಹೆಚ್ಚು ವಾಡಿಕೆ.)

೧೦೨. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ಸಂಧಿಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿರಿ :

೧. (ತತ್ ಲೀಯತೆ =) ತಲ್ಲಿಯತೆ ಕ್ರುತ್ರಾಪಿ | ಅದು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಅಡಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ.
೨. (ಪುಪ್ಯಾನ್ ಲೋಕಾನ್ =) ಪುಪ್ಯಾಲ್ಲೋಕಾನ್ ಗಚ್ಛತಿ | ಒಳ್ಳೆಯ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

ಸಂಧಿನಿಯಮ : ತವರ್ಗದ ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಮುಂದೆ ಲಕಾರವಿದ್ದರೆ ಹಿಂದಿನ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಲಕಾರವು ಬರುತ್ತದೆ ; ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಕಾರದ ಮುಂದೆ ಲಕಾರವಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುನಾಸಿಕ ಲಕಾರವು ಬರುವದು.

೧೦೩. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ಸಂಧಿಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿರಿ. ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. (ತತ್ ಚಿತ್ರಮ್ =) ತಚ್ಚಿತ್ರಂ ಸುಂದರಮ್ | ೨. (ಸತ್ ಚತ್ರಮ್ =) ಸಚ್ಚತ್ರಮ್ (ಒಳ್ಳೆಯ ಕೊಡೆ ; ಕೊಡೆ ಒಳ್ಳೆಯದು) | ೩. (ತತ್ ಟಡ್ಕಂ =) ತಡ್ಡಡ್ಕಂ (ಉಳಿ) ಕ್ರುತ್ರಾಪಿ ರಕ್ಷತಿ ತಕ್ಷಕಃ (ಬಡಗಿ) | ೪. (ಹಸನ್ ಜನೋ =) ಹಸಜ್ಜನೋ ವಿಲಪನ್ ಪ್ರಿಯತೆ | ೫. (ಜಾಗ್ರತ್ ಠಕ್ರೂಃ =) ಜಾಗ್ರತ್ಕೂಃ (ಎಚ್ಚತ್ತಿರುವ ಠಾಕೂರನು) ಪಶ್ಯತಿ ಪ್ರವಿಶಂತಂ ಚೂರಮ್ | ೬. ಸ ಬಾಲಕಃ ತದಾ (ಅಪಠತ್ ಶಲೂಕಮ್ =) ಅಪಠಚ್ಚಲೂಕಮ್ ಏಕಮ್ ||

ಸಂಧಿನಿಯಮ : ತವರ್ಗದ ವ್ಯಂಜನಗಳು ಚವರ್ಗದ ವ್ಯಂಜನಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದಾಗ ತವರ್ಗದ ವರ್ಣಕ್ಕೆ ಚವರ್ಗದ (ಅಷ್ಟನೆಯ) ವ್ಯಂಜನವೂ, ಟವರ್ಗದ ವ್ಯಂಜನಗಳು ಪರವಾದಾಗ ತವರ್ಗದ ವರ್ಣಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಟವರ್ಗದ ವರ್ಣವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ವರ್ಗೀಯವ್ಯಂಜನದ ಮುಂದೆ (ಶಕಾರದಮೇಲೆ ಸ್ವರವಾಗಲಿ, ಯರಲವಗಳಾಗಲಿ, ಅನುನಾಸಿಕವಾಗಲಿ, ಇದ್ದರೆ) ಶಕಾರಕ್ಕೆ ಛಕಾರವು ಆದೇಶ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೬೮

ಸಂಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. ಪಿಡ್ಕಾತ್ (ಬುಟ್ಟಿಯಿಂದ) + ಚತ್ವಾರಿ ಫಲಾನಿ ಗೃಹ್ಣಾತಿ | ೨. ತಸ್ಮಾತ್ +

ನಿತ್ಯಮಹಂ ಗೀತಾಂ ಪಠಾಮಿ । ೩. ತಸ್ಮಿನ್ ವನೇ ಷಟ್ + ನದಿಃ ಪ್ರವಹಂತಿ । ೪. ದುರ್ಗಾತ್¹ + ಶೂರಾ
 ಭಟಾ ನಿರ್ಗತಾಃ (ಹೊರಟರು) । ೫. ಜೀವಃ ಶರೀರಾತ್ + ಶರೀರಂ ಗಚ್ಛತಿ । ೬. ರಿಪುನ್ +
 ಜಯತಿ ರಾಜಾ । ೭. ರಾಮಃ ಮಾತುರ್ಗೃಹಾತ್ + ಲಕ್ಷ್ಮಣಸ್ಯ ಗೃಹಂ ಗತಃ । ೮. ಪ್ರಾಸಾದಾತ್
 (ಅರಮನೆಯಿಂದ) + ಚತ್ರಂ ಪತತಿ । ೯. ಕಸ್ಮಾತ್ ಕಾರಣಾತ್ + ಟಿಪ್ಪಣಂ ಲಿಖ್ಯತೇ ?
 ೧೦. ಕಸ್ಮಾತ್ + ಶೈಲಾತ್ ಗङ್ಗಾ ಇತಃ ಪ್ರವಹತಿ । ೧೧. ಏತತ್ + ಲವಣವರ್ಜಿತಮ್
 ತಪಸೇಚನಮ್ (ಚಟ್ಟಣಿ) । ೧೨. ಕಸ್ಮಾತ್ + ಡಕ್ಕಾ ನ ವಾಘತೇ ॥

೧೮. ಕ್ರಿಯಾಪದದ ಅರ್ಥವಿಶೇಷದ ರೂಪಗಳು

೧೦೪. ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಅರ್ಥವಿಶೇಷದ ರೂಪಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ
 ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಿಸಿರಿ :

೧. (ಅ) ರೇ, ಮಮ ಪೀಠಮ್ ಆನಯ - ಎಲೊ, ನನ್ನ ಮಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ.
 (ಆ) ಚಾರಾಃ ಪೀಠಾನಿ ಆನಯಂತು - ಸೇವಕರು ಮಣೆಗಳನ್ನು ತರಲಿ (ಆಜ್ಞಾರ್ಥಕ).
೨. (ಅ) ಪತ್ರಮೇವಂ ಲಿಖೇತ್ - ಕಾಗದವನ್ನು ಹೀಗೆ ಬರೆಯಬೇಕು (ವಿಧ್ಯಾದ್ಯರ್ಥಕ).
 (ಆ) ಅನೃತಂ ನ ವದೇತ್ - ಸುಳ್ಳನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. (ವಿಧ್ಯಾದ್ಯರ್ಥಕ).
೩. (ಅ) ತವ ಪುತ್ರೋ ಮುಖೋಽಭವಿಷ್ಯತ್ - ನಿನ್ನ ಮಗನು ಮೂರ್ಖನಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದನು.
 (ಆ) ವೃಷ್ಟಿಶ್ಚೇತ್ ನಾಭವಿಷ್ಯತ್, ದುಃಖಿಕ್ಷಮಭವಿಷ್ಯತ್ - ಮಳೆಯಾಗದಿದ್ದರೆ
 ದುರ್ಭಿಕ್ಷವಾಗಿಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು (ಹೇತುಫಲಾರ್ಥಕ).
೪. (ಅ) ದೇವೋ ನಃ ಪಾಯಾತ್ - ದೇವರು ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಪಾಡಲಿ.
 (ಆ) ತೇಜಸ್ವೀ ಭೂಯಾಸಮ್ - (ನಾನು) ತೇಜಸ್ವಿಯಾಗುವಂತಾಗಲಿ ! (ಆಶೀರ್ವರ್ಥ).

೧೦೫. ಈ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆಜ್ಞಾದ್ಯರ್ಥಕಕ್ರಿಯಾ
 ಪದಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರುವ ಬಗೆಯನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿರುವುದು ಪರಸ್ಮೈಪದಿ

1. ಯಾವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಗಲುತ್ತಾರೋ ಅದರ ಹೆಸರಿಗೆ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬೇಕು.

ಧಾತುಗಳ ರೂಪಗಳು ; ಕಂಸದಲ್ಲಿ ಟ್ಟಿರುವವು. ಅದೇ ಅರ್ಥದ ಆತ್ಮನೇಪದಿಧಾತುಗಳ ರೂಪಗಳು.

೧. ಸತ್ಯಂ ವದ (ಭಾಷಸ್ವ) । ೨. ವೃಕ್ಷಂ ಪश्यತಮ್ (ईक्षेथाम्) । ३. तत्रैव तिष्ठत (वर्तध्वम्) । ४. देवो जयतु (विजयताम्) ५. सुखं गच्छताम् (लभेताम्) । ६. छात्रा प्रतिवदन्तु (प्रतिभाषन्ताम्) । ७. काक आह - अहम् उत्पतानि (उड्डुयै) इति । ८. तौ स्वगतम् अचिन्तयताम् - इदं धनम् अपहराव (चोरयावहै) इति । ९. तेन सह मिलाम (सङ्गच्छामहे) ॥

೧. ನಿಜವನ್ನು ಹೇಳು. ೨. (ನೀವಿಬ್ಬರೂ) ಮರವನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ೩. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರಿ. ೪. ದೇವನು ಗೆಲ್ಲಲಿ ! ೫. (ಅವರಿಬ್ಬರೂ) ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದಲಿ ! ೬. ಶಿಷ್ಯರುಗಳು ಉತ್ತರಕೊಡಲಿ ! ೭. ಕಾಗೆ ಇಂತೆಂದಿತು : 'ನಾನು ಹಾರುವೆ'. ೮. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ತಾವು ಹೀಗೆ ಯೋಚಿಸಿಕೊಂಡರು : 'ಈ ಧನವನ್ನು ಅಪಹರಿಸೋಣ'. ೯. ಅವನೊಡನೆ (ನಾವು) ಸೇರೋಣ.

೧೦೬. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಆಜ್ಞಾದ್ಯರ್ಥದ (Imperative) ಕ್ರಿಯಾಪದಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದ ಆಜ್ಞಾದ್ಯರ್ಥದ ಕ್ರಿಯಾಪದಕ್ಕಿರುವಂತೆಯೇ ರೂಪಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಆಜ್ಞಾದ್ಯರ್ಥ ಕ್ರಿಯಾಪದದ ರೂಪಗಳು ಹೀಗಾಗುತ್ತವೆ : ಧಾತು(ವಿಕೃತರೂಪ) + ವಿಕರಣ + ಪ್ರತ್ಯಯ.

ಪಠ : ತು-ತಾತ್ ತಾಮ್ ಅನ್ತು । -ತಾತ್ ತಮ್ ತ । ಆನಿ ಆವ ಆಮ ॥

ಆತ್ಮ : ತಾಮ್ ಇತಾಮ್ ಅನ್ತಾಮ್ । ಸ್ವ ಇತಾಮ್ ಧ್ವಮ್ । ಔ ಆವಹೈ ಆಮಹೈ ॥

ವಿಶೇಷ : ಆಶೀರ್ವದಲ್ಲಿ ತಾತ್ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವು ವಿಕಲ್ಪದಿಂದ ಬರುವದು. ವರ್ತಮಾನಕ್ರಿಯೆಗಳಂತೆಯೇ ಇವುಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುವದು.

ಆಜ್ಞಾದ್ಯರ್ಥ, ಪಠಸ್ಮೃಪದ

१. पठतु पठताम् पठन्तु । पठ पठतम् पठत । पठानि पठाव पठाम ।

पश्यतु पश्यताम् पश्यन्तु । पश्य पश्यतम् पश्यत । पश्यानि पश्याव पश्याम ।

ಸರತು ಸರತಾಮ್ ಸರಂತು । ಸರ ಸರತಮ್ ಸರತ । ಸರಾನಿ ಸರಾವ ಸರಾಮ ।

೪. ನೃತ್ಯತು ನೃತ್ಯತಾಮ್ ನೃತ್ಯಂತು । ನೃತ್ಯ ನೃತ್ಯತಮ್ ನೃತ್ಯತ । ನೃತ್ಯಾನಿ ನೃತ್ಯಾವ ನೃತ್ಯಾಮ ।

೬. ತುದತು ತುದತಾಮ್ ತುದಂತು । ತುದ ತುದತಮ್ ತುದತ । ತುದಾನಿ ತುದಾವ ತುದಾಮ ।

೧೦. ಕಥಯತು ಕಥಯತಾಮ್ ಕಥಯಂತು । ಕಥಯ ಕಥಯತಮ್ ಕಥಯತ । ಕಥಯಾನಿ ಕಥಯಾವ ಕಥಯಾಮ ।

ಆಡ್ಮನೇಪದ

೧. ಮೋದತಾಮ್ ಮೋದತಾಮ್ ಮೋದಂತಾಮ್ । ಮೋದಸ್ವ ಮೋದೇತಾಮ್ ಮೋದಧ್ವಮ್ ।

ಮೋದೈ ಮೋದಾವಹೈ ಮೋದಾಮಹೈ ॥

೪. ಯುಧ್ಯತಾಮ್ ಯುಧ್ಯತಾಮ್ ಯುಧ್ಯಂತಾಮ್ । ಯುಧ್ಯಸ್ವ ಯುಧ್ಯೇತಾಮ್ ಯುಧ್ಯಧ್ವಮ್ ।

ಯುಧ್ಯೈ ಯುಧ್ಯಾವಹೈ ಯುಧ್ಯಾಮಹೈ ॥

೬. ದಿಶತಾಮ್ ದಿಶೇತಾಮ್ ದಿಶಂತಾಮ್ । ದಿಶಸ್ವ ದಿಶೇತಾಮ್ ದಿಶಧ್ವಮ್ ।

ದಿಶೈ ದಿಶಾವಹೈ ದಿಶಾಮಹೈ ॥

೧೦. ಘೋಷಯತಾಮ್ ಘೋಷಯತಾಮ್ ಘೋಷಯಂತಾಮ್ । ಘೋಷಯಸ್ವ ಘೋಷಯೇತಾಮ್ ಘೋಷಯಧ್ವಮ್ ।

ಘೋಷಯೈ ಘೋಷಯಾವಹೈ ಘೋಷಯಾಮಹೈ ॥

ಅಭ್ಯಾಸ ೬೯

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾದ್ಯರ್ಥದ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳನ್ನು (೧) ಕಂಸದಲ್ಲಿರುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, (೨) ಕಂಸದಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು - ಹೀಗೆ ಎರಡು ವಿಧದಿಂದಲೂ ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ. ಒಂದನೆಯ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬರೆದಿದೆ.

೧. ಅಜುನಿನ ಸಹ ಯುಧ್ಧಂ ಮಾ ಕುರು (= ಯುಧ್ಯಸ್ವ) । (ಅರ್ಜುನನೊಡನೆ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಬೇಡ ; ಅಜುನಿನ ಸಹ ಮಾ ಯುಧ್ಯಸ್ವ - ಅರ್ಜುನನೊಡನೆ ಕಾದಾಡಬೇಡ.) ೨. ಅತ್ರ ತ್ವಮ್ ತಪವಿಷ್ಠೋ ಭವ (= ತಪವಿಶ) । ೩. ದೀನೇಷು ದಯಾಂ ಕರವಾಮ (= ದಯಾಮಹೈ) । ೪. ಅಶೈವ (ಈಗಲೆ) ಮರಣಮಸ್ತು (= ಪ್ರಿಯತಾಮ್),

ಯುಗಾಂತರೇ (ಬೇರೊಂದು ಯುಗದಲ್ಲಿ) ವಾ । ೫. ಭವತಾಮ್ ಅತ್ರೈವ ಸ್ಥಿತಿರ್ಭವತು
(= ಸ್ಥಿಯತಾಮ್) ॥

೧೦೭. ಅಸ್, ಕೃ, ಭೂ - ಎಂಬ ಧಾತುಗಳಿಂದಾದ ಆಜ್ಞಾದ್ಯರ್ಥಕಕ್ರಿಯಾ ಪದಗಳನ್ನು ಭಾವನಾಮಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿಯೂ ಭಾವನಾಮದ ಮೂಲಧಾತುವಿನ ಆಜ್ಞಾದ್ಯರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಆಗ ವಾಕ್ಯದ ರೂಪವು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾರ್ಪಡಬೇಕಾಗುವುದು. ಅಸ್, ಕೃ ಧಾತುಗಳ ಆಜ್ಞಾದ್ಯರ್ಥಕರೂಪಗಳಿವು :

ಅಸ್ತು	ಸ್ತಾಮ್	ಸಂತು	ಕರೋತು	ಕುರುತಾಮ್	ಕುರ್ವಂತು
ಸ್ತಾತ್	]		ಕುರುತಾತ್	]	
ಏಷಿ	ಸ್ತಮ್	ಸ್ತ	ಕುರು	ಕುರುತಮ್	ಕುರುತ
ಸ್ತಾತ್	]		ಕುರುತಾತ್	]	
ಅಸಾನಿ	ಅಸಾವ	ಅಸಾಮ	ಕರವಾಣಿ	ಕರವಾವ	ಕರವಾಮ

ಅಭ್ಯಾಸ ೨೦

ಇಲ್ಲಿ ಭಾವನಾಮದ ಕ್ರಿಯಾರೂಪಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ರೂಪಾಂತರಿಸಿ :

೧. ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ವಿಧ್ವೇಷರಸ್ಯ ಪೂಜಾಂ ಕರೋತು । ೨. ಅತ್ರ ಆಸನಂ ಭವತು ಭವತಾಮ್ ।
೩. ಕಿಮ್ ಉಪಕಾರಂ ಕರೋಮಿ ? ('ಕಥಮ್' ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ.) ೪. ಗವಾಂ ಪಿಡಾಂ ಮಾ ಕುರು । ೫. ಮೃತಸ್ಯ ಯೋಗಿನಃ ಶ್ರೀಮತಾಂ ಕುಲೇ ಜನ್ಮ ಭವತಿ ॥

೧೦೮. ಅನದ್ಯತನಭೂತಕಾಲಕ್ಕೆ ಭಾವನಾಮಗಳೊಡನೆ ಈ ಅಸ್ ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳನ್ನುಪಯೋಗಿಸಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಉದಾ :

ಸೋಽತಿಷ್ಠತ್ ಗೃಹೇ ಏವ = ತಸ್ಯ ಸ್ಥಿತರಾಸೀತ್ ಗೃಹೇ ಏವ । ಅಭಕ್ಷಯತ್, ಭಕ್ಷಿತವಾನ್ = ಭಕ್ಷಣಮ್ ಅಕರೋತ್ । ಸೋಽಪ್ರಿಯತ್, ಸ ಮೃತಃ = ತಸ್ಯ ಮರಣಮ್ ಅಭೂತ್ । ವಾಲಿನಾ ಸಹ ಅಯುಧ್ಯತ (= ಯುಧ್ಯಮ್ ಅಕರೋತ್) ॥

ಅಸೌ, ಕೃ ಧಾತುಗಳ ಅನದ್ಯತನರೂಪಗಳು

ಆಸೀತ್	ಆಸ್ತಾಮ್	ಆಸನ್	ಅಕರೋತ್	ಅಕುರುತಾಮ್	ಅಕುರ್ವನ್
ಆಸೀಃ	ಆಸ್ತಮ್	ಆಸ್ತ	ಅಕರೋಃ	ಅಕುರುತಮ್	ಅಕುರುತ
ಆಸಮ್	ಆಸ್ವ	ಆಸ್ಮ	ಅಕರವಮ್	ಅಕುರ್ವ	ಅಕುರ್ಮ

ಅಭ್ಯಾಸ ೨೦

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭಾವನಾಮದ ಧಾತುವಿನ ಅನದ್ಯತನಭೂತರೂಪಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಬೇರೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಿರಿ :

೧. ಬಾಲಾಃ ಕುತ್ರ ಕ್ರೀಡಾಮ್ ಅಕುರ್ವನ್ ? ೨. ಯುಯಂ ತತ್ರ ನೃತ್ಯಮ್ ಅಕುರುತ ಕಿಮ್ ?
೩. ವಯಂ ನ ತೇಷಾಂ ನಿಂದಾಮ್ ಅಕುರ್ಮ | ೪. ನಾಹಂ ತಂ ಪ್ರತಿ ಕ್ರೋಧಮ್ ಅಕರವಮ್ | ೫. ಕಿಮ್ ಅಗ್ನಿನಾ ಕುತ್ಯಾಃ ದಹನಮಭೂತ್ ?

೧೦೯. ಧಾತುವು ಪರಸ್ಮೈಪದಿಯಾಗಲಿ ಆತ್ಮನೇಪದಿಯಾಗಲಿ ಯ ಸೇರಿಸಿ, ಆತ್ಮನೇಪದದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅಜ್ಞಾರ್ಥದ ಕರ್ಮಣಪ್ರಯೋಗದ ರೂಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಭಾವೇಪ್ರಯೋಗವನ್ನೂ ಹೀಗೆಯೇ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಉದಾ :

೧. ಸ ಪಠತು ಪುಸ್ತಕಮ್ = ತೇನ ಪಠ್ಯತಾಂ ಪುಸ್ತಕಮ್ |
೨. ತ್ವಾಂ ರಾಕ್ಷಸೋ ಭಕ್ಷಯತು = ತ್ವಂ ರಾಕ್ಷಸೇನ ಭಕ್ಷಯಸ್ವ |
೩. ಅಸ್ಮಾನ್ ದೇವಾಃ ಪಾಲಯಂತು = ವಯಂ ದೇವೈಃ ಪಾಲಯಾಮಹೇ |
೪. एवं चेद् ಗच्छ = एवं चेद् ಗಮ್ಯತಾಮ್ |
೫. उपविशन्तु सर्वे = सर्वैरुपविश्यತಾಮ್ |

ಅಭ್ಯಾಸ ೨೧

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಅರ್ಥವು ಮಾರ್ಪಡದಂತೆ ಕರ್ಮಣ ಅಥವಾ ಭಾವೇಪ್ರಯೋಗದ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿರಿ :

೧. शास्त्रिणः, आचमनं कुरुत | ೨. तत्रैव तिष्ठ, रे धूर्त ! ೩. राघव,

देवालयं इदानीं प्रविशाव । ४. हे जनाः, स्वे स्वे आसने उपविशत ।
५. कृपया किञ्चिदन्नं यच्छत । ६. अधुना वयं किं करवामहे ?

೧೦೦. ಅಜ್ಞಾದ್ಯರ್ಥಕಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಲ್ಲದೆ ವಿಧ್ಯಾದ್ಯರ್ಥಕ (Potential Mood) ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳೂ ಇವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ಅಜ್ಞಾದ್ಯರ್ಥಕಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಗಿರುವ ಅರ್ಥಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆಯ ಅರ್ಥಗಳೂ ಇವೆ. ಯೋಗ್ಯತೆ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಸಂಭವ, ಪ್ರತಿಕ್ಷೆ, ಇಚ್ಛೆ - ಮುಂತಾದವುಗಳು ಕೆಲವು ಇಂಥ ಅರ್ಥಗಳು. ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಕನ್ನಡದ ಅನುವಾದವನ್ನೂ ನೋಡಿರಿ. ಕಂಸದಲ್ಲಿರುವದು ಅತ್ಮನೇಪದಿಯ ರೂಪ.

१. सत्यं वदेत् (भाषेत) । २. तौ ब्राह्मणस्यापि धनं हरताम् (चोरयेयाताम्) । ३. भवन्तो मम पुत्रान् कृपया व्याकरणम् अध्यापयेयुः (शिक्षेरन्) । ४. नूनं त्वं पर्वतमपि शीर्षेण वह्नेः (धारयेथाः) । ५. कथं वा युवां देवान् निन्देतम् (दूषयेथाम्) । ६. आश्चर्यं यदि यूयं पद्गवोऽपि गिरिम् आरोहेत (लङ्घयेध्वम्) । ७. अप्यहं तस्य मुखं पश्येयम् (ईक्षेय) । ८. कथम् आवां पुण्यक्षेत्रे अनृतं कथयेव (भाषेवहि) ? ९. यदि वयं नित्यं स्तोत्रमेनत् पठेम, सर्वस्मात् पापात् मुक्ता भवेम (मुच्येमहि) ॥

೧. ನಿಜವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ೨. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಧನವನ್ನು ಕೂಡ ಅಪಹರಿಸಿಯಾರು. ೩. ತಾವುಗಳು ನನ್ನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ದಯೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಕಲಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ೪. ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ನೀನು ಪರ್ವತವನ್ನುಕೂಡ ತಲೆಯಿಂದ (= ತಲೆಯಮೇಲೆ) ಹೊತ್ತೀಯೆ. ೫. ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಹೇಗೆತಾನೆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ನಿಂದಿಸಿರಿ. ೬. ನೀವು ಹೆಳವರಾದರೂ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಏರಿರಿ (ದಾಟಿರಿ) - ಎಂದರೆ ಅಶ್ಚರ್ಯ. ೭. ಅವನ ಮುಖವನ್ನು ನಾನು ಕಂಡೇನೆ ! ೮. ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸುಳ್ಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿಯೇವು ? ೯. ನಾವು ನಿತ್ಯವೂ ಈ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲ ಪಾಪದಿಂದಲೂ ಮುಕ್ತರಾದೇವು.

೧೦೧. ವಿಧ್ಯಾದ್ಯರ್ಥಕಕ್ರಿಯಾಪದಗಳ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ :

ಪರಸ್ಮೈಪದ			ಆತ್ಮನೇಪದ		
ईत्	ईताम्	ईयुः	ईत	ईयाताम्	ईरन्
ईः	ईतम्	ईत	ईथाः	ईयाथाम्	ईध्वम्
ईयम्	ईव	ईम	ईय	ईवहि	ईमहि

ಈ ಕೆಳಗೆ ಅಜ್ಞಾದ್ಯರ್ಥಕರೂಪಗಳನ್ನೂ ವಿಧ್ಯಾದ್ಯರ್ಥಕರೂಪಗಳನ್ನೂ ಹೋಲಿಕೆಗಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ :

ಪರಸ್ಮೈ		आज्ञादि		ಆತ್ಮನೇ	
वदतु	वदताम्	वदन्तु	वन्दताम्	वन्देताम्	वन्दन्ताम्
वदतात्					
वद, वदतात्	वदतम्	वदत	वन्दस्व	वन्देथाम्	वन्दध्वम्
वदानि	वदाव	वदाम	वन्दै	वन्दावहै	वन्दामहै

विध्यादि

वदेत्	वदेताम्	वदेयुः	वन्देत	वन्देयाताम्	वन्देरन्
वदेः	वदेतम्	वदेत	वन्देथाः	वन्देयाथाम्	वन्देध्वम्
वदेयम्	वदेव	वदेम	वन्देय	वन्देवहि	वन्देमहि

೧೧೨. ಅಸ್, ಕೃ ಧಾತುಗಳಿಗೆ (ಪರಸ್ಮೈಪದದ) ವಿಧ್ಯಾದ್ಯರ್ಥದ ರೂಪಗಳು ಇಂತಿವೆ (ಇವುಗಳ ಅಜ್ಞಾದ್ಯರ್ಥರೂಪಗಳನ್ನು ಖಂ. ೧೦೭ರಲ್ಲಿ ನೋಡಿ) :

अस्			कृ		
स्यात्	स्याताम्	स्युः	कुर्यात्	कुर्याताम्	कुर्युः
स्याः	स्यातम्	स्यात	कुर्याः	कुर्यातम्	कुर्यात
स्याम्	स्याव	स्याम	कुर्याम्	कुर्याव	कुर्याम

अभ्यास २३

ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿ. ಅಯಾ ಪುರುಷದ ಮೂರು ವಚನಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನೂ ಬರೆಯಿರಿ :

೧. ರೇ ರೇ ಭಟಾಃ, ವಸ್ತ್ರಾಣಿ ಶಿಘ್ರಂ ಕಾಲಯತ | ೨. ಲಿಪಿಕರಃ ಕಿಂ ಲಿಖತು ?
 ೩. ಅಹಂ ಪರಸ್ಯ ಧನಂ ನ ಜಾತು (ಎಂದಿಗೂ) ಹರೇಯಮ್ | ೪. ದೀನಾನಾಂ ರಕ್ಷಣೇನ ಧರ್ಮ
 ಕೀರ್ತಿ ಲಭೇಮಹಿ | ೫. ಕ್ಷಮ್ಯತಾಮ್ ಅಸ್ಮಾಕಮ್ ಅಪರಾಧಃ | ೬. ಮಿತ್ರ, ಕಿಂ ಕರವಾಣಿ
 ತೇ ? ೭. ಅಯಿ ಭಟಾಃ, ಧೈರ್ಯೇಣ ಯುಧ್ಯೇಧ್ವಮ್ | ೮. ಅಯಂ ಭಟಃ ಪಂಚಾಪಿ ವ್ಯಾಗ್ರಾನ್
 ಯುಗಪತ್ (ಒಮ್ಮೆಗೇ) ಮಾರಯೇತ್ | ೯. ಆಗಚ್ಛತ, ಅತ್ರ ಶಿಲಾಯಾಮ್ ಉಪವಿಶಾಮಃ |
 ೧೦. ಪುತ್ರ, ಸತಯೇ ರಮೇಶಾಃ, ಮಹತಃ (ದೊಡ್ಡವರನ್ನು) ಸೇವೇಶಾಃ ||

ಅಭ್ಯಾಸ ೭೪

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಅಜ್ಞಾದ್ಯರ್ಥಕ - ಅಥವಾ ವಿಧ್ಯಾದ್ಯರ್ಥಕ - ರೂಪದ ಕ್ರಿಯಾಪದ
 ವನ್ನು ಪಯೋಗಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿ :

೧. ದೂರವಾದ ದಾರಿಯನ್ನು (ಅಥವಾ) ನಡೆಯಬಾರದು (ಗಚ್ಛ).
 ೨. ಸಾಲವನ್ನು ಮಾಡಿಯಾದರೂ (ಕೃತ್ವಾಪಿ) ತುಪ್ಪವನ್ನು ಕುಡಿಯಬೇಕು (ಪಾ).
 ೩. ಒಂದು ವೇಳೆ ಮರದಿಂದ ಬಿದ್ದೀಯೆ (ಪತ್). ೪. ಸತ್ಯವನ್ನು ನುಡಿ (ವದ್) ;
 ಧರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡು (ಚರ್). ೫. ಕಾಮದಿಂದಲಾಗಲಿ ಲೋಭದಿಂದಲಾಗಲಿ
 ಧರ್ಮವನ್ನು ಬಿಡ(ತ್ಯಜ್)ಬಾರದು. ೬. ಅಪ್ಪ, ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ (ಅಸ್). ೭. ಎಲೈ
 ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳು (ಶ್ರ್). ೮. ಈ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತೀರಾ (ವಹ) ?

೧೯. ಕೆಲವು ಸರ್ವನಾಮಗಳು (ಮುಂದುವರಿದದ್ದು)

೧೧೩. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಏನು, ಯಾವದು - ಎಂಬ ಮಾತುಗಳನ್ನು
 ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಮಾಡಿರುವ ಬಗೆಯನ್ನು ನೋಡಿ :

೧. ಅದು ಏನು ? ಕಿಂ ತತ್ ? ೨. ಅದು ಯಾವದು ? - ಕಿಂ ತತ್ ? ಕತರತ್
 ತತ್, ಕತಮತ್ ತತ್ ? (ಇಲ್ಲಿ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಒಂದು, ಅನೇಕ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎಂಬ
 ಫರ್ಮವು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತೋರುವದಿಲ್ಲ). ೩. ಅವು ಯಾವಯಾವವು ? ಕತಮೇ ತೇ ?
 ೪. ಅಲ್ಲಿ ಏನು ಇದೆಯೋ (ಅದು) ಇದೆ. - ತತ್ರ ಯದಸ್ತಿ ತದಸ್ತಿ | (ಇಲ್ಲಿ

ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕಶಬ್ದವಿಲ್ಲ.) ೫. ದೇವನೆ, ಯಾವದು ನನ್ನಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ ಅದು (ನಾನು ಮಾಡಿದ್ದು) ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಲಿ ! - ದೇವ, ಯತ್ಕೃತಂ ಮಯಾ, ತತ್ ಪರಿಪೂರ್ಣಮಸ್ತು ।
 ೬. ಅವನು ಯಾರು ? - ಕೌಠಸೌ ? ೭. ಯಾವನು ಇಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದಾನೋ ಅವನು (ಇಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವವನು) ನನ್ನ ಮಗನು - ಯೌತ್ರ ತಿಷ್ಠತಿ, ಅಸೌ ಮಮ ಪುತ್ರಃ ।
 ೮. ಯಾರವಳು ? - ಕಾ ಸಾ ? ಕಾಠಸೌ ? ಕತರಾ ಸಾ ? ೯. ಯಾವಳು ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಳೋ ಅವಳು (ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಳಲ್ಲ, ಅವಳು) ನನ್ನ ತಂಗಿ -
 ಯಾ ತತ್ರ ಗಚ್ಛತಿ ಸಾ ಮಮ ಸ್ವಸಾ ॥

ವಿಶೇಷ : (1) ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೂ ಏನು, ಯಾರು - ಎಂಬ ಸರ್ವನಾಮಗಳನ್ನೇ (Interrogative Pronouns) ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಕಿಮ್ ಶಬ್ದ, ಸಂಬಂಧಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಯತ್ ಶಬ್ದ (Relative Pronoun).

(2) ಮೇಲೆ ನಾವು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಸಂಬಂಧಾರ್ಥಕಸರ್ವನಾಮಗಳಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇವೆ ; ಕಂಸದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬರೆದಿದೆ.

ಯಾ ಅಸೌ ತತ್ರ ಗಚ್ಛತಿ ಸಾ ಮಮ ಸ್ವಸಾ । ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಇದ್ದಂತೆ ಕನ್ನಡದ ಅನುವಾದವು ಹೀಗೆ ; “ಅಗೋ, ಯಾವಳು ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿದಾಳೆಯೋ, ಅವಳು ನನ್ನ ತಂಗಿ” ಎಂದಾಗುವದು. ಕನ್ನಡದ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹೇಳಿದರೆ “ಅಗೋ ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿದಾಳಲ್ಲ, ಅವಳು ನನ್ನ ತಂಗಿ” ಅಥವಾ “ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವವಳು ನನ್ನ ತಂಗಿ” ಎಂದಾಗುವದು.

೧೦೫. ಇಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಯದ್, ತದ್ ಶಬ್ದಗಳ ಲಿಂಗವಿಭಕ್ತಿವಚನಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ. ಒಂದು ಮಾದರಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ :

೧. ಯ ಇದಂ ಸ್ತೌತ್ರಂ ಶೃಣುಯಾತ್, ಯಶ್ಚಾಪಿ ಪರಿಕೀರತೀತ್, ಸ ಕಿಂಚಿದಪಿ ಅಶುಭಂ ನ ಗಚ್ಛೇತ್ ।

‘ಯಃ’ - ಪುಲ್ಲಿಂಗ, ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿ, ಏಕವಚನ, ‘ಸಃ’ - ಪುಲ್ಲಿಂಗ, ಪ್ರಥಮೈಕವಚನ.

೨. ಯೇನಂ ಕ್ರಿಯತೇ, ಸ ರಾಜಾ ದೃಢಚೇತ | ೩. ಯಶ್ಚಾಪಸ್ಯ ಆರೋಪಯಿತಾ,
ತಸ್ಮೈ ಮಮ ದುಹಿತಾ ಪ್ರದೀಯತೇ | ೪. ಮಹಾಜನಾ ಯೇನ ಗಚ್ಛಂತಿ, ಸ ಮಾರ್ಗಃ |
೫. ಯಾಂ ಮಾಲಾಮ್ ಇಚ್ಛಸಿ, ಸಾ ತತ್ರ ನಾಸ್ತಿ | ೬. ಯದ್ ವಾಙ್ಮಸಿ, ತತ್ ಸ್ವೀಕುರು |
೭. ಯೇ ಸದಾ ಸತ್ಯಂ ವದಂತಿ, ತೇಭ್ಯೋ ನಮಃ |

೧. ಯಾವನು ಈ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಕೇಳುವನೋ, ಯಾವನಾದರೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹೇಳುವನೋ ಅವನು ಒಂದಿಷ್ಟೂ ಕೆಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಪಡೆಯುವದಿಲ್ಲ. ೨. ಯಾವನಿಂದ ಇದು ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆಯೋ ಅವನು (= ಇದನ್ನು ಮಾಡುವವನು) ರಾಜನಿಂದ ದಂಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾನು (= ಅವನನ್ನು ಅರಸನು ದಂಡಿಸಿಯಾನು). ೩. ಯಾವನು ಬಿಲ್ಲನ್ನು (ಹುರಿಕಟ್ಟಿ) ಏರಿಸುವವನೋ ಅವನಿಗೆ (= ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಹುರಿಕಟ್ಟಿ ಏರಿಸುವವನಿಗೆ) ನನ್ನ ಮಗಳು ಕೊಡಲ್ಪಡುತ್ತಾಳೆ (= ನನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಡುವೆನು). ೪. ಬಹುಜನರು ಯಾವ (ದಾರಿಯಿಂದ) ಹೋಗುತ್ತಾರೋ ಅದು (= ಬಹುಜನರು ನಡೆಯುವದೇ) ದಾರಿ. ೫. ಯಾವ ಮಾಲೆಯನ್ನು ನೀನು ಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಿರುವೆಯೋ ಅದು (= ನೀನು ಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಿರುವ ಮಾಲೆಯು) ಅಲ್ಲಿಲ್ಲ. ೬. ಯಾವದನ್ನು ಬಯಸುತ್ತೀಯೋ ಅದನ್ನು (= ನಿನಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದನ್ನು) ತೆಗೆದುಕೊ. ೭. ಯಾರು ಯಾವಾಗಲೂ ಸತ್ಯವನ್ನೇ ನುಡಿಯುತ್ತಿರುವರೋ ಅವರಿಗೆ (= ಯಾವಾಗಲೂ ಸತ್ಯವನ್ನೇ ನುಡಿಯುತ್ತಿರುವವರಿಗೆ) ನಮಸ್ಕಾರ !

ವಿಶೇಷ : (೧) ‘ಯದ್’ ಶಬ್ದವಿರುವ ಅಧೀನವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ (Subordinate Clause), ‘ತದ್’ ಇರುವ ಮತ್ತೊಂದು ವಾಕ್ಯವು ಬೇಕಾಗುವದು. ಈ (ಯದ್ - ತದ್) ಶಬ್ದಗಳು ಒಂದೇ ಲಿಂಗ, ಒಂದೇ ವಚನದಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕು ; ವಿಭಕ್ತಿಯು ಆಯಾ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ.

(೨) ಯಚ್ಚಬ್ಧವಿರುವ ವಾಕ್ಯವು ಮೊದಲೇ ಇರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವೇನೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಉದಾ : “ಸ ಏವ ಮಾರ್ಗೋ ಯೇನ ಮಹಾಜನೋ ಗಚ್ಛತಿ” ಎಂದು ಬರೆಯಬಹುದು.

ಅಭ್ಯಾಸ ೭೫

ಇಲ್ಲಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಅಕ್ಷರಾನುಸಾರವಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಸಿ, ಕನ್ನಡದ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿ :

೧. ಯಸ್ಯಾಸ್ತಿ ವಿದ್ವಾಂಸಃ ಸ ನರಃ ಕುಲೀನಃ । ೨. ಯೇನ ಪ್ರೇರಿತಃ ಪುರುಷಃ ಪಾಪಂ ಕರೋತಿ, ಸ ಕಾಮಃ । ೩. ಅಯಮೇವ ಚೋರೋ, ಯೋ ವಸ್ತ್ರಾಣಿ ತದಾ ಅಪಾಹರತ್ । ೪. ಭೀಮಂ (ಭಯಂಕರವಾದ) ವನಂ ಭವೇತ್ ತತ್, ಯಸ್ಮಿನ್ನಿಂದ್ರಶಾಹಿನ್ಯಾ ಮೃಗಾಃ । ೫. ಯೇ ಪಾಪಂ ಕುರ್ವಂತಿ, ತೇ ಸೂಕರಾ (ಹಂದಿ) ಜಾಯಂತೇ । ೬. ಯೇಷಾಂ ಭಗವಾನ್ ಪ್ರಿಯೋ ಭವತಿ, ತೇ ಭಗವತೋಽಪಿ ಪ್ರಿಯಾ ಭವಂತಿ । ೭. ಯಸ್ಮಾತ್ ತೇ ಏವಂ ವದಂತಿ, ತಸ್ಮಾತ್ ತೇ ವಜ್ರವಾಃ । ೮. ಯಸ್ಮಿನ್ ಗ್ರಾಮೇ ಜಲಂ ನಾಸ್ತಿ, ತತ್ರ ನ ವಸೇಯಮ್ ॥

ಅಭ್ಯಾಸ ೭೬

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಯಚ್ಚಬ್ಧವನ್ನುಪಯೋಗಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಿರಿ :

೧. ತಮಗೋಸ್ಕರ (ಆತ್ಮಾರ್ಥೇ) ಅಡಿಗಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವರು ಪಾಪಿಗಳು.
 ೨. ಯಾರಿಗೆ ಇದು ರುಚಿಸುವದಿಲ್ಲವೋ (ಋಚ್) ಅವರು ಎಂದಿಗೂ ಇದನ್ನು ಓದಲಾರರು (ಪಠ್). ೩. ನಾವು ಬೇಕೆನ್ನುವ ಪದಾರ್ಥವು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಲ್ಲ. ೪. ಅವರು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಗುಡಿಸಲು ಎಲ್ಲಿದೆ ? ೫. ನೀವು ನಿನ್ನೆ ಕರೆತಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಯಾವ ಊರಿನಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ ?

೧೧೫. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಯದ್-ತದ್ ಶಬ್ದಗಳ ಲಿಂಗಗಳು ಯಾವವು ?

೧. ಯಂ ಸರ್ಪಂ ಮನ್ಯತೇ ಭವಾನ್ ಸಾ ರಜ್ಜುಃ । ಯಮ್ ಪು., ಸಾ ಸ್ತ್ರೀ.

೨. ಯದ್ ಅದೋ ಭವನಮ್, ಸಾ ಪಾಠಶಾಲಾ । ಯದ್-ನ., ಸಾ - ಸ್ತ್ರೀ.

ವಿಶೇಷ : ಯಚ್ಚಬ್ಧಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವ ತಚ್ಚಬ್ಧವು ತನ್ನ ವಿಧೇಯಕ್ಕೆ (Predicate) ತಕ್ಕ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬಹುದು.

೧೧೬. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಚ್ಚಬ್ಧದ ಪೂರ್ವಾಪದವು (Antecedent) ಯಾವದು ? ಯಚ್ಚಬ್ಧಕ್ಕೆ ವಿಧೇಯವಾದ ಕ್ರಿಯಾಪದವು ಯಾವ ಪುರುಷವಚನಗಳಲ್ಲಿವೆ ?

೧. ಪ್ರವೇಶಯ ತಾನ್ ಪುರುಷಾನ್, ಯೇ ಮಮ ದರ್ಶನಮ್ ಇಚ್ಛಂತಿ । ೨. ಸರ್ವೇ ಮೂರ್ಖಾ ಯುಯಮ್, ಯೇ ವಾಸಾಯ ಗೃಹಂ ನ ರಚಯಥ (ಮಾಡಿಕೊಂಡಿಲ್ಲವಲ್ಲ) । ೩. ಅಹೋ !

ವಿನಷ್ಟಾ (ಕೆಟ್ಟವು) ವಯಂ ಯೇ ಚೋಷ್ವಪಿ¹ ವಿಶ್ವಸ್ತಾಃ (ವಿಶ್ವಾಸವುಳ್ಳವರು) ಸ್ಮಃ ।

೪. ಕ್ವಿ ಪಾಪಂ ಕೃತವಾನಹಂ ಯ ಇದೃಶಿಂ ಯಾತನಾಮ್ ಅನುಭವಾಮಿ ॥

ನಿಯಮ : ಯಚ್ಚಬ್ಧವಿರುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದರ ಪರಾಮೃಷ್ಟಶಬ್ದಕ್ಕೆ (Antecedent) ತಕ್ಕಂತೆ ಕ್ರಿಯಾಪದದ ಪುರುಷವಚನಗಳಿರುತ್ತವೆ.

೧೦೨. * ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರುವದರಲ್ಲಿ ಏನು ವಿಶೇಷವಿದೆ ?

೧. ಯೇಮತ್ರ ನದೀ ಪ್ರವಹತಿ, ಸೇವ ಹೇಮಾವತೀ ।

ಇಗೋ, ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲ, ಇದೇ (ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವದೇ) ಹೇಮಾವತೀ.

೨. ಯೋಹಂ ತತ್ರ ಅವಸಮ್, ಸೋಹಮಿದಾನಿಮ್ ಅತ್ರ ತಿಷ್ಠಾಮಿ ।

ಅಗೋ, ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆನಲ್ಲ, ಅದೇ ನಾನೇ ಈಗ ಇಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದೇನೆ (ಇರುತ್ತೇನೆ).

೩. ಯೋಸೌ ವೌಚಕಃ, ಮಾಯಾ ವೀ ಚೋರಃ, ಸೋಯಮಿಹ ಧಾವತಿ ।

ಅಗೋ, ವಂಚಕನೂ ಮಾಯಾವಿಯೂ ಆದ ಆ ಕಳ್ಳನಿದ್ದಾನಲ್ಲ, ಅವನೇ ಇಲ್ಲಿ ಓಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ವಿಶೇಷ : ಯಚ್ಚಬ್ಧವನ್ನು ಬೇರೆಯ ಸರ್ವನಾಮಗಳಿಗೂ ಸೇರಿಸುವದುಂಟು. ಆಗ ಅಗೋ, ಇಗೋ, ಅಂಥ - ಎಂಬ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

೪. ಯೇಽಪಿ ತಥಾ ವದಂತಿ, ತೇಽಪಿ ಏವಮೇವ ಕುರ್ವಂತಿ ।

ಯಾರು ಹಾಗೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ ಅವರೂ (= ಹಾಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರಲ್ಲ, ಅವರೂ) ಹೀಗೆಯೇ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

೫. ಯದಪಿ ಕೇಚಿದೇವಮಾಹುಃ, ತದಪಿ ನ ಸಮ್ಯಕ್ ।

ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಹೀಗೆನ್ನುತ್ತಾರಲ್ಲ, ಅದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ.

1. ಯಾರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವೋ ಅವರ ಹೆಸರಿಗೆ ಷಷ್ಟೀವಿಭಕ್ತಿಯಾಗಲಿ ಸಪ್ತಮೀವಿಭಕ್ತಿಯಾಗಲಿ ಬೇಕು.

* ಹೀಗೆ ಗುರುತುಹಾಕಿರುವ ಖಂಡಗಳು ಕಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿದರೆ ಅವನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಸಲಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಬಹುದು.

೬. य एव पण्डितमात्मानम् अमन्यत, स एव वस्तुतोऽज्ञः ।

ಯಾವನು ತಾನು ಪಂಡಿತನೆಂದುಕೊಂಡಿದ್ದನೋ ಅವನೇ ನಿಜವಾಗಿ ದಡ್ಡನು.

೭. यथैवोक्तं मया तथैव करोमि ।

ಹೇಗೆ ನನ್ನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ ಹಾಗೆಯೇ (= ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದಂತೆಯೇ) ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

ವಿಶೇಷ : ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಯದ್-ತದ್ ಶಬ್ದಗಳಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡಕ್ಕೂ ಅದೇ ಅವ್ಯಯವನ್ನು (ಅಪಿ, ಏವ, ಚ - ಮುಂತಾಗಿ) ಸೇರಿಸುವ ರೂಢಿಯಿದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದೊಂದಕ್ಕೇ ಅವಧಾರಣೆಯ ಶಬ್ದವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೨೨

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಯದ್-ತದ್ ಶಬ್ದಗಳಿರುವಂತೆಯೂ ಕನ್ನಡದ ಮರ್ಯದಿಗೆ ಒಪ್ಪು ವಂತೆಯೂ ಅನುವಾದಮಾಡಿರಿ :

೧. किं तदेवेदं पुस्तकं यत् तव मित्रेण दत्तम् । २. यान्येव फलानि वाञ्छथ, तान्येवेमानि । ३. यदैव त्वं मां स्मरसि, तदैव आगमिष्यामि । ४. यत्तूक्तम् एभिः - नेदमनृतमिति, तत्तु न विश्वसनीयम् (ನಂಬತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ) । ५. स यश्चायम् अस्माकं शरीरस्यान्तः, यश्चासौ सूर्यमण्डले स एकः ॥

೧೦೮.* ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಚ್ಚೈವವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರುವ ಬಗೆಯನ್ನು ನೋಡಿರಿ :

१. न युक्तमनुष्ठितं भवता यदत्राऽऽगतोऽसि । २. तेन हृदये चिन्तितं यत् भव्य उपायोऽस्ति । ३. कथितमासीन्मया ते यत् समुद्रवेलायां अण्डानां विनाशो भविष्यति । ४. तदपसराग्रतः, येन अहं स्वामिनं विज्ञापयामि । ५. किं तवाहं भृत्यो येनैवं वदसि ? ६. नूनं त्वमुन्मत्तोऽसि येनैवं भणसि । ७. तत् त्वया सह तत्र गमिष्यामि, येन ते मां नावमन्येरन् । ८. नाहं तेन सह वसामि, यस्मात् कृतघ्नोऽसौ ॥

೧. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದೆಯಲ್ಲ ಇದು (= ಇಲ್ಲಿಗೆ ನೀನು ಬಂದದ್ದು) ನಿನ್ನಿಂದ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ (= ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ). ೨. ಅವನಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದೇನೆಂದರೆ, (= ಅವನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅಂದು ಕೊಂಡದ್ದೇನೆಂದರೆ) ಉತ್ತಮವಾದ ಉಪಾಯವಿದೆ. ೩. ನನ್ನಿಂದ ನಿನಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದೇನೆಂದರೆ ಸಮುದ್ರದುಬ್ಬರದಿಂದ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ನಾಶವಾಗುವವು. (= ಸಮುದ್ರದ ಉಬ್ಬರದಿಂದ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ನಾಶವಾಗುವವೆಂದು ನಿನಗೆ ಹೇಳಿದ್ದೆನು.) ೪. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಂದುಗಡೆಯಿಂದ ಅತ್ತ ಸರಿ, ಹಾಗಾದರೆ ನಾನು ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ (= ಆದ್ದರಿಂದ ಅತ್ತ ಸರಿ, ನಾನು ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು). ೫. ನಾನು ನಿನ್ನ ಸಂಬಳದಾಳೊ, ಹೀಗೆನ್ನುತ್ತಿರುವೆಯಲ್ಲ ! ೬. ನಿಜವಾಗಿ ನೀನು ಹುಚ್ಚನಾಗಿದ್ದೀಯೆ, (ಹುಚ್ಚನಾಗಿರಬೇಕು), ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವೆ. ೭. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿನ್ನೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವೆನು ; ಹಾಗಾದರೆ ಅವರು ನನ್ನನ್ನು ಅಪಮಾನಗೊಳಿಸದೆ ಇದ್ದಾರು (= ನನ್ನನ್ನು ಅವರು ಅಪಮಾನಗೊಳಿಸದೆ ಇರಲೆಂಬುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ನಿನ್ನೊಡನೆಯೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವೆನು). ೮. ನಾನು ಅವನೊಡನೆ ವಾಸಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವನು ಕೃತಘ್ನನು.

ವಿಶೇಷ : ಯತ್ ಎಂಬುದನ್ನು ವಾಕ್ಯದ ಮುಂದೆ ಇಟ್ಟರೆ 'ಹೀಗೆಂಬುದು', 'ಹೀಗೆಂದು', ಎಂದರ್ಥ. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ that ಎಂಬ ಅವ್ಯಯಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾರ್ಥಕವಿದು. ಸ ವದತಿ ಯತ್ ತತ್ರ ನ ಕೇನಾಪಿ ಆಗನ್ತವ್ಯಮ್ (He says that no one should come there) ಅಲ್ಲಿಗೆ ಯಾರೂ ಬರಬಾರದೆಂದು ಅವನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಕಾರಣ ಹೇಳುವ ತತ್ (ಆದ್ದರಿಂದ), ಯತ್ (ಎಂದು) ಈ ಎರಡೂ ಅವ್ಯಯಗಳು. ಯೇನ (ಹಾಗಾದರೆ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ), ಯಸ್ಮಾತ್ (ಏಕೆಂದರೆ, ಹೀಗಿರುವದರಿಂದ) ಇವೆರಡೂ ಕಾರಣವನ್ನೂ ಹೇಳುವ ಸಂಬಂಧಾರ್ಥಕಗಳು. ಅವಕ್ಕೆ ತೇನ, ತಸ್ಮಾತ್ ಎಂಬ ನಿತ್ಯಸಂಬಂಧಸರ್ವನಾಮಗಳಿಲ್ಲದೆಯೂ ಪ್ರಯೋಗವುಂಟು.

೧೧೯. ಹಿಂದೆ (ಖಂ. ೯೫ರಲ್ಲಿ) ಕश्चित्, एक ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿರ್ದೇಶಕ ಸರ್ವನಾಮ (Indefinite Demonstrative Pronouns) ಗಳ ರೂಪವು ಹೇಗಾಗುವದೆಂಬುದನ್ನು ಆಗಲೆ ತಿಳಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳನ್ನು कश्चित्, काचित्, किञ्चित् ; एकः, एका, एकम् ಎಂದು ಮೂರು ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಒಂದಾನೊಂದು, ಒಬ್ಬಾನೊಬ್ಬ, ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ - ಎಂದು ಅವುಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡದ ಅನುವಾದ. किम् ಶಬ್ದಕ್ಕೆ चित्, चन ಎಂಬ ಅವ್ಯಯಗಳಲ್ಲದೆ अपि ಎಂಬುದನ್ನು

ಸೇರಿಸಿದರೂ ಇದೇ ಅರ್ಥವೆಂಬುದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ಈ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಶಬ್ದಗಳಾಗಿಯೂ, ವಿಶೇಷಣಗಳಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಈ ಕೆಳಗೆ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ :

೧. एकस्मिन् कासारे द्वे मित्रे स्नानाय आगच्छताम् । तत्र च तटे ताभ्यां कश्चन भिक्षुको दृष्टः । भिक्षुकस्य पाणौ एकं रत्नमस्ति । मित्रे तम् अपृच्छताम् - रे रे, कथमयं मणिस्तव हस्ते आगतः ? नूनं कस्यचित् रत्नमिदं त्वया चोरितम् । स आह - न कस्यापि रत्नमिदम् । काचिद् वृद्धा मह्यं तद्वत्तवति । रे रे, किमिति अनृतं वदसि ? न कोऽपि विवेकी एनम् अनर्घं रत्नं कस्मैचित् परस्मै प्रयोजनं विना यच्छेत् । नूनमिदं केनचित् विस्मृत्या अत्र त्यक्तम् ॥

ಒಂದು ಕೊಠಡಲ್ಲಿ (= ಕೊಠಕ್ಕೆ) ಇಬ್ಬರು ಮಿತ್ರರು ಸ್ನಾನಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದರು. ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ದಡದಮೇಲೆ ಅವರಿಂದ ಒಬ್ಬ ತಿರುಕನು ನೋಡಲ್ಪಟ್ಟನು (= ಅವರು ಒಬ್ಬ ತಿರುಕನನ್ನು ಕಂಡರು). ತಿರುಕನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ರತ್ನವು ಇತ್ತು. ಮಿತ್ರರಿಬ್ಬರೂ ಅವನನ್ನು (ಹೀಗೆಂದು) ಕೇಳಿದರು : ಎಲ ಎಲಾ, ಈ ರತ್ನವು ನಿನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ (= ಕೈಗೆ) ಹೇಗೆ ಬಂತು ? ನಿಜವಾಗಿ ಯಾರೋ ಒಬ್ಬನ ಈ ರತ್ನವು ನಿನ್ನಿಂದ ಕಳವುಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ (= ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬನ ಈ ರತ್ನವನ್ನು ನೀನು ಕದ್ದಿರಬೇಕು). ಅವನು ಇಂತೆಂದನು : ಈ ರತ್ನವು ಯಾರದ್ದೂ ಅಲ್ಲ, ಒಬ್ಬ ಮುದುಕಿ ಅದನ್ನು ನನಗೆ ಕೊಟ್ಟಳು. 'ಎಲ ಎಲಾ, ಏತಕ್ಕೆ ಸುಳ್ಳುಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ ? ವಿವೇಕಿಯಾದವನು ಯಾವನೂ ಈ ಅಮೂಲ್ಯ (= ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆಯ) ರತ್ನವನ್ನು ಯಾವನೋ ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದೆ ಕೊಡಲಾರನು. ನಿಜವಾಗಿ ಇದು ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬನಿಂದ ಮರೆತು ಇಲ್ಲಿ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ (= ಯಾವನೋ ಇದನ್ನು ಮರೆತು ಇಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟಿರಬೇಕು).

ಅಭ್ಯಾಸ ೭೮

ಇಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವನಾಮವಿಶೇಷಣಗಳ ವಿಶೇಷ್ಯಗಳನ್ನೂ ಲಿಂಗಭಕ್ತಿವಚನಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿ :

೧. तयोरेकस्य परिधानं (ಉಟ್ಟಬಟ್ಟೆ) पीतम्, अपरस्य (ಇನ್ನೊಬ್ಬನದು) श्वेतम् । २. कश्चित् एवं वदति, अन्यस्तु अन्यथैव वदति । ३. न कस्यचित्

(ಯಾರಿಗೂ) ಕಶ್ಚಿನ್ಮಿತ್ರಂ ಶತ್ರುವಾ । ೪. ತತ್ರ ಚೋಽಸ್ತೀತಿ ಏಕೇ ವದಂತಿ, ನಾಸ್ತೀತಿ
ಅನ್ಯೇ । ೫. ಪರಮೇಶ್ವರೋ ಜೀವಾದನ್ಯಃ¹ - ಇತಿ ಏಕೇಷಾಂ ಮತಮ್, ಆತ್ಮೈವ ಸ ಜೀವಸ್ಯ ಇತಿ
ಅಪರೇಷಾಮ್ (ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರ) ಮತಮ್ । ೬. ಕೇಷಾಙ್ಚಿನ್ಮತೇ ಜಗತಃ ಸ್ನಷ್ಟಾ ನಾಸ್ತೀವ ।
೭. ಕೇಷುಚಿತ್ ಗ್ರಾಮೇಷು ನಾಪಿತ (ಶ್ಲೂಕ) ಏವ ನ ವಿಧತೇ । ೮. ಪಾಟಲಿಪುತ್ರೇ ಕಶ್ಚನ
ಪರಿವ್ರಾಜಕೋಽಸ್ತಿ ॥

೧೨೦. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯದ್, ಕಿಮ್ - ಈ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಉಪ
ಯೋಗಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ವಿಶೇಷಾರ್ಥವು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ ?

೧. ಯೋ ವಾ ಕೋ ವಾ ಭವತು, ತಮಾನಯ । ೨. ಯಃ ಕೋಽಪಿ ತತ್ರ ಗಚ್ಛತು । ೩. ಅಮ್ಬ,²
ಕ್ಷುಧಿತಾ ವಯಮ್, ಯತ್ಕಿಙ್ಚಿತ್ ಖಾಢ್ಯಂ ಯಚ್ಛ । ೪. ಯಾ ಕಾಚಿದಾಶ್ರಮೇ ಆಗಚ್ಛತಿ,
ಸಾ ಶಿಲಾರೂಪಾ ಭವಿಷ್ಯತಿ । ೫. ಯಂ ಕಮಪಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮ್ ಆನಯ, ಯಸ್ಮೈ ಕಸ್ಮೈಚನ
ಇದಂ ಕಡ್ಕಣಂ ದಾಸ್ಯಾಮಿ । ೬. ಯೇನ ಕೇನಾಪ್ಯುಪಾಯೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪುರುಷೋ ಭವ । ೭. ಯस्ಮಿನ್
ಕಸ್ಮಿನ್ನಪಿ ವನೇ ವಾಸೋ ವರಮ್, ನ ತು ವೈರಿಣಾಂ ಮಧ್ಯೇ ॥

೧. ಯಾವನಾದರೂ ಆಗಲಿ, ಅವನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ. ೨. ಯಾವ
ನಾದರೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಲಿ. ೩. ಅಮ್ಮ, ನಾವು ಹಸಿದವರಾಗಿದ್ದೇವೆ (= ಹಸಿ
ದಿದ್ದೇವೆ, ನಮಗೆ ಹಸಿವಾಗಿದೆ), ಏನಾದರೂ ತಿಂಡಿ ಕೊಡು. ೪. ಯಾವಳೇ
ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ (= ಆಶ್ರಮದೊಳಕ್ಕೆ) ಬಂದರೂ ಅವಳು ಕಲ್ಲಿನ ರೂಪದವಳಾಗು
ವಳು. ೫. ಯಾವನಾದರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ, ಯಾವನಿಗಾದರೂ
ಈ ಕೈಬಳಿಯನ್ನು ಕೊಡುವೆನು. ೬. ಯಾವದಾದರೂಂದು ಉಪಾಯದಿಂದ
ಪ್ರಸಿದ್ಧಪುರುಷನಾಗು. ೭. ಯಾವದೇ ಕಾಡಿನಲ್ಲಾದರೂ ವಾಸವು ಉತ್ತಮ, ಆದರೆ
ಶತ್ರುಗಳ ನಡುವೆ (ತಕ್ಕ)ದ್ದಲ್ಲ.

ವಿಶೇಷ : ಯದ್, ಕಿಮ್ - ಈ ಎರಡೂ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ.
ಯಾವನಾದರೂ, ಯಾವನೇ ಆಗಲಿ, ಯಾವನಾದರೂ ಸರಿಯೆ - ಎಂಬಂತೆ ಮೂರು ಲಿಂಗ

1. ಯಾವದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯೇ ಅದರ ಹೆಸರು ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರಬೇಕು.

2. ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅಮ್ಮಾ, ಅಮ್ಮೇ, ಅಮ್ಮಾಃ - ಎಂದು ಮಾಲಾ ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯಿಸಿರಿ.
ಸಂಬೋಧನಾವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹೇ ಅಮ್ಮ, ಅಮ್ಮೇ, ಅಮ್ಮಾಃ ॥

ದಲ್ಲಿಯೂ (Whoever, whosoever, whichever, whatever, whatsoever) ಪ್ರಯೋಗವಾಗಬಹುದು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯನಿರ್ದೇಶಕ (Indefinite Demonstrative Pronouns) ಸರ್ವನಾಮಗಳು.

೨೦. ಕೃದಂತಗಳೂ ಕೃದಂತಾವ್ಯಯಗಳೂ

೧೨೦. ಧಾತುಗಳಿಂದಾಗುವ ವರ್ತಮಾನದ ಮತ್ತು ಭೂತಕಾಲದ ಕೃದಂತಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ (ಖ೦. ೫೩-೫೬) ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಅವುಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ನೆನಪಿಗೆ ತರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಡುವೆವು. ಅರ್ಥವನ್ನು ಊಹಿಸಿರಿ :

೧. ಮಾರ್ಗೇ ಗಚ್ಛಂತಮ್ ಏಕಂ ವೃದ್ಧಮ್ ಅಪಶ್ಯಮ್ | ೨. ತೈಃ ಪಠ್ಯಮಾನಾಂ ಶಲೋಕಂ ನಾಹಂ ಜಾನಾಮಿ | ೩. ವಾನರಯುಥ ಇತಸ್ತತಃ ಪರಿಭ್ರಮನ್ ದೇವಾಲಯಮಾಗತಃ | ೪. ಸ ತಿಷ್ಠನ್ ಪಠತಿ ಶಲೋಕಮ್ | ೫. ಅನಯೋರ್ಯಃ ಕ್ಷೀರಂ ಪಿಬನ್ನಾಸ್ತೇ ಸ ಮಮ ಪುತ್ರಃ | ೬. ಅನೃತಂ ವದನ್ ನರಕಂ ಗಚ್ಛತಿ | ೭. ದರಿದ್ರಾನ್ ಪಿಡಯನ್ ಲಜ್ಜಸೇ | ೮. ಕಾಲೋ ಗತಃ | ೯. ಕುತ ಆಗತಸ್ತ್ವಮ್ ? ೧೦. ರಾಜ್ಞಿ ಗತೇ ಸಚಿವಾ (ಮಂತ್ರಿಗಳು) ಮನ್ತ್ರಯಂತೇ | ೧೧. ಕಿಂ ಕೃತವಾನ್ ಸಃ ? ೧೨. ತೇ ಸರ್ವೇ ಸ್ನಾನಾರ್ಥಂ ಹೃದೇ ಪ್ರವಿಷ್ಟಾಃ ||

೧೨೧. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೃದಂತಗಳು ಯಾವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ ? ಅವುಗಳು ಯಾವ ಲಿಂಗವಿಭಕ್ತಿವಚನಗಳಲ್ಲಿವೆ ?

೧. ತ್ವಯಾ ಕಠಃ ಕರ್ತವ್ಯಃ (ಕರಣೀಯಃ, ಕಾರ್ಯಃ) | ೨. ದೀನಜನಾಯ ವಿದ್ಧಂ ದಾತವ್ಯಮ್ (ದಾನೀಯಮ್, ದೇಯಮ್) | ೩. ಇಯಂ ಮಾಲಾ ತ್ವಯಾ ಜಾಗರೂಕೇಣ ರಕ್ಷಿತವ್ಯಾ (ರಕ್ಷಣೀಯಾ, ರಕ್ಷಯಾ) | ೪. ಪಿತಾ ಪುತ್ರೇಣ ವಂದಿತವ್ಯಃ (ವಂದನೀಯಃ, ವಂದ್ಯಃ) | ೫. ಅನೇನ ಮಾರ್ಗೇಣ ನ ಗಂತವ್ಯಂ ಭವದ್ಧಿಃ | ೬. ರಕ್ಷಣೀಯಃ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ಪ್ರಾಣಾಃ | ೭. ರಾಜ್ಞಾ ಪ್ರಜಾ ಧರ್ಮೇಣ ಪರಿಪಾಲಯಿತವ್ಯಾಃ | ೮. ಅವಶ್ಯಂ ಯುಷ್ಮಾಭಿ-
ಭ್ಯೋಽಪ್ಯಾಗಂತವ್ಯಮ್ | ೯. ಭೋ ಮಹಾದೇವ, ಕ್ಷಂತವ್ಯೋ ಮೇಽಪರಾಘಃ | ೧೦. ಅಸತ್ಯಂ ನ ಕದಾಪಿ ವದನೀಯಮ್ ||

ವಿಶೇಷ : ವಿಧ್ಯಾದ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ತವ್ಯ, ಅನೀಯ, ಯ - ಎಂಬ ಕರ್ಮಣಿ ಭಾವೇಪ್ರಯೋಗದ ಕೃದಂತಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ಮಣಿಪ್ರಯೋಗದ ಕೃದಂತಗಳು ವಿಶೇಷಣಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅವಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಲಿಂಗವಚನವಿಭಕ್ತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೭೯

೧. “ನಿನ್ನಿಂದ ಚಾಪೆ ಮಾಡಲ್ಪಡಬೇಕು. (= ನೀನು ಚಾಪೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು).”

೮. “ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಬರೋಣಾಗಬೇಕು. (= ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ತಾವು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಬರೋಣಾಗಬೇಕು.)”

ಈ ಮಾದರಿಗಳಂತೆ ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೮೦

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ. ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳ ವಿಧ್ಯಾದಿರೂಪಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ :

೧. त्वं कटं कुर्याः । ೨. दीनजनाय वित्तं दद्यात् । ೩. त्वम् इमां मालां जागरूको रक्षेः । ೪. पुत्रः पितरं वन्देत । ೫. भवन्तोऽनेन मार्गेण न गच्छेयुः । ೬. प्राणिनां प्राणान् रक्षेत् । ೭. राजा प्रजा धर्मेण परिपालयेत् । ೮. अवश्यं यूयं भूयोऽपि आगच्छेत । ೯. भो महादेव, ममापराधं क्षमेथाः । ೧೦. असत्यं न कदापि वदेत् ॥

೧೨೩. ಧಾತುಗಳಿಂದ ಆಗುವ ತುಮ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಾವ್ಯಯ (Infinitives) ಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುತ್ತದೆ :

೧. वयम् उत्सवं द्रष्टुम् आगताः । ೨. सेनापतिरान्ध्रैः सह योद्धुं गतः । ೩. इदानीं प्रस्थातुं वेला । ೪. किं श्येनः शिशुं हर्तुं प्रभवेत् ? ೫. ‘हा हा ! हतोऽस्मि’ इति फूत्कर्तुम् आरभस्व । ೬. अहं विदेशं गन्तुमिच्छामि । ೭. एवं

ನ ವಕ್ತುಮಹಿಸಿ । ೮. ನ युक्तं तत्र गन्तुम् । ೯. किमियं वित्तमात्रा अपहर्तुमिष्यते
त्वया ? ೧೦. तत् तुभ्यं कथयितुं न शक्तोऽहम् ॥

೧. ನಾವು ಉತ್ಸವವನ್ನು ನೋಡುವದಕ್ಕೆ ಬಂದೆವು. ೨. ಸೇನಾಪತಿಯು ಅಂಧ್ರ
ರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ೩. ಈಗ ಹೊರಡುವದಕ್ಕೆ (ಹೊರಡುವ)
ಸಮಯ. ೪. ಗಿಡುಗನು ಮಗುವನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡುಹೋಗಲು ಶಕ್ತವಾದೀತೆ
(= ಗಿಡುಗನಿಂದ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡುಹೋಗುವದಕ್ಕಾದೀತೆ) ? ೫. 'ಅಯ್ಯೋ ಅಯ್ಯೋ !
ಕಿಟ್ಟಿ' ಎಂದು ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸು. ೬. ನಾನು ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗ
ಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೆ. ೭. (ನೀನು) ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಾರದು. ೮. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವದು ಯುಕ್ತ
ವಲ್ಲ. ೯. ಈ ಹಣದ ಗಂಟು ನಿನ್ನಿಂದ ಕದ್ದೊಯ್ಯಲಿಚ್ಛಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆಯೋ (= ಈ
ಹಣದ ಗಂಟನ್ನು ಕದ್ದೊಯ್ಯಬೇಕೆಂದಿರುವೆಯೋ) ? ೧೦. ಅದನ್ನು ನಿನಗೆ ಹೇಳಲು
ನಾನು ಶಕ್ತನಲ್ಲ (= ಅದನ್ನು ನಿನಗೆ ಹೇಳಲಾರೆ).

ವಿಶೇಷ : ಧಾತುವಿಗೆ ತುಮ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸೇರಿದರೆ 'ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ'
'ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವದು' ಎಂಬರ್ಥದ ಅವ್ಯಯವಾಗುವದು. (Noun Infinitive,
or Gerundial Infinitive) 'ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ' ಎಂಬರ್ಥವಿರುವಾಗ ಕಾಲ, ಶಕ್ತಿ, ಯೋಗ್ಯತೆ,
ಇಚ್ಛೆ - ಇವುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಮಾತುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಇವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವರು. ಉದಾ :
'ಗನ್ತುಮರ್ಹಸಿ, ಗನ್ತುಮಿಚ್ಛತಿ, ಗನ್ತುಂ ಶಕ್ಯತೇ'.

೧೨೪. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ತ್ವಾ,¹ ಯ - ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿರುವ ಕೃದಂತಾವ್ಯಯ
ಗಳ ಅರ್ಥವೇನು ?

೧. पाणी पादौ क्षालयित्वा (प्रक्षाल्य), फलं खादामि । ೨. क्षणं तत्र
स्थित्वा (अवस्थाय) व्रज । ೩. एष चित्राङ्गो मार्गं गत्वा (आगत्य) किञ्चित्
पल्वलम् आसाद्य (कुಂಟಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು, ಕುಂಟೆಗೆ ಹೋಗಿ) तीरे
निश्चेतनो भूत्वा पततु ॥

ವಿಶೇಷ : ಏಕಕರ್ತೃಕವಾದ ಅನೇಕಕ್ರಿಯೆಗಳಿದ್ದರೆ ಮೊದಲು ನಡೆದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು

1. ತ ಪ್ರತ್ಯಯದ ಕೃದಂತವಿಶೇಷಣಗಳಂತೆಯೇ ತುಮ್, ತ್ವಾ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಾವ್ಯಯ
ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಇ ಸೇರುತ್ತದೆ, ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲ. ಉದಾ : ಭೂತಮ್, ಚೋರಿತಮ್ ;
ಗನ್ತುಮ್, ಅನುಭವಿತುಮ್ ; ಭೂತ್ವಾ, ಕ್ಷಾಲಯಿತ್ವಾ ॥

ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ತ್ಯಾ ಪ್ರತ್ಯಯದ ಅವ್ಯಯ(Gerund)ವನ್ನುಪಯೋಗಿಸುವರು. ಅದಕ್ಕೆ ಉಪ ಸರ್ಗವೂ ಸೇರಿದ್ದರೆ ತ್ಯಾ ಪ್ರತ್ಯಯದ ಬದಲು ಯ, ಪ್ರಸ್ತುತ್ಪ್ರಾಂತಧಾತುವಿಗೆ ತ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾ : ಭೂತ್ಯಾ, ಅನುಭೂಯ ; ನತ್ಯಾ, ಪ್ರಣಮ್ಯ, ಪ್ರಣತ್ಯ ; ಪೀತ್ಯಾ, ನಿಪೀಯ.

೨೧. ಕೆಲವು ವ್ಯಂಜನಾಂತಶಬ್ದಗಳು

(ಶ, ಷ, ಸಾಂತ ಶಬ್ದಗಳು)

೧೨೫. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶ-ಷ-ಕಾರಾಂತಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಥಮೈಕವಚನದ ರೂಪವು ಹೇಗೆ ಆಗಿದೆ ? ವ್ಯಂಜನಾಂತಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಪರವಾದಾಗ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿದೆ ?

೧. एषु विट्सु (विट्सु) स एक एव धनिको विट् । २. अन्यैर्विड्भिः कैश्चित् तस्य धनस्य भागो लब्धः । ३. एते विशः कं मृगयन्ते (ಹುಡುಕು ತ್ತಾರ) ? ४. हे विशः, नैषा दिक् । ५. कस्यां दिशि प्रधाविताश्चोराः ? ६. किराताः सर्वाभ्यो दिग्भ्यः आगच्छन्तो दृश्यन्ते । ७. कासु कासु दिक्षु ऋषयो वसन्ति ? ८. इन्द्रोऽसुराणां द्विट्, शुक्रस्तु तेषां पुरोहितः । ९. तत्र कथं कचो द्विट्सु (द्विट्सु) मध्ये न्यवसत् ? १०. तस्यै दिशे नमः ॥

೧. ಈ ವೈಶ್ಯರುಗಳಲ್ಲಿ ಅವನೊಬ್ಬನೇ ಧನಿಕನಾದ ವೈಶ್ಯನು. ೨. ಬೇರೆಯ ಕೆಲವರು ವೈಶ್ಯರಿಂದ ಅವನ ಧನದ ಭಾಗವು ಪಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. (= ಬೇರೆಯ ಕೆಲವರು ವೈಶ್ಯರಿಗೆ ಅವನ ಧನದ ಭಾಗವು ದೊರಕಿತು.) ೩. ಈ ವೈಶ್ಯರು ಯಾವನನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ? ೪. ಎಲೈ ವೈಶ್ಯರೆ, ಇದಲ್ಲ, ದಿಕ್ಕು, ೫. ಯಾವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳರು ಓಡಿದರು ? ೬. ಕಿರಾತರು ಎಲ್ಲಾ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದಲೂ ಬರುವವರಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ? (= ಬರುತ್ತಿರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ). ೭. ಯಾವ ಯಾವ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಋಷಿಗಳು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ? ೮. ಇಂದ್ರನು ಅಸುರರ ಹಗೆ. ಶುಕ್ರನೊ, ಅವರ ಪುರೋಹಿತ. ೯. ಅಲ್ಲಿ (= ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ) ಕಚನು ಹೇಗೆ ಹಗೆಗಳ ನಡುವೆ ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿ ನ್ನನು ? ೧೦. ಆ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ !

ವಿಶೇಷ : ಶಬ್ದಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶಪಕಾರಗಳಿಗೆ ಸ್ವರಾದಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

ಪರವಾಗದೆ ಇರುವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಟಕಾರವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂಥ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಡ್ (ಪು.) ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳ ಶಷಕಾರಗಳು ಮಾತ್ರ ಕಕಾರಾಂತವಾಗುವವು ; ಅಂಥವುಗಳನ್ನು ದಿಕ್ (ಸ್ರೀ.) ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯಿಸಬೇಕು.

(೧) ವಿಡ್ - ವೈಶ್ಯ

ವಿಡ್ ವಿಶೌ ವಿಶಃ | ಹೇ ವಿಡ್ ವಿಶೌ ವಿಶಃ | ವಿಶಮ್ ವಿಶೌ ವಿಶಃ | ವಿಶಾ
ವಿಡ್ಭ್ಯಾಮ್ ವಿಡ್ಭಿಃ | ವಿಶೇ ವಿಡ್ಭ್ಯಾಮ್ ವಿಡ್ಭ್ಯಃ | ವಿಶಃ ವಿಡ್ಭ್ಯಾಮ್ ವಿಡ್ಭ್ಯಃ |
ವಿಶಃ ವಿಶೋಃ ವಿಶಾಮ್ | ವಿಶಿ ವಿಶೋಃ ವಿಡ್ಸು (ವಿಡ್ತಸು) ||

[ದ್ವಿಟ್ (ಪು.) - ಹಗೆ, ತ್ರಿಟ್ (ಸ್ರೀ.) - ಕಾಂತಿ. ಈ ಷಕಾರಾಂತಶಬ್ದಗಳನ್ನು 'ವಿಟ್' ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯಿಸಿರಿ. ಆ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಶಕಾರವಿರುವಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಷಕಾರವಿರಬೇಕು.]

(೨) ದಿಕ್ - ದಿಕ್ಶು

ದಿಕ್ ದಿಶೌ ದಿಶಃ | ಹೇ ದಿಕ್ ದಿಶೌ ದಿಶಃ | ದಿಶಮ್ ದಿಶೌ ದಿಶಃ | ದಿಶಾ
ದಿಗ್ಭ್ಯಾಮ್ ದಿಗ್ಭಿಃ | ದಿಶೇ ದಿಗ್ಭ್ಯಾಮ್ ದಿಗ್ಭ್ಯಃ | ದಿಶಃ ದಿಗ್ಭ್ಯಾಮ್ ದಿಗ್ಭ್ಯಃ | ದಿಶಃ
ದಿಶೋಃ ದಿಶಾಮ್ | ದಿಶಿ ದಿಶೋಃ ದಿಕ್ಷು ||

೧೨೩. ಕಿಮ್, ಇದಮ್, ಏತತ್, ಯತ್, ತತ್, ಮತ್, ಅಸ್ಮತ್, ತ್ವತ್, ಯುಷ್ಮತ್, ಭವತ್ - ಇವುಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಪ್ರಕಾರವಾಚಕಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಕಾರಾಂತ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು 'ದಿಕ್' ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯಿಸಬೇಕು.

ಶಕಾರಾಂತ

ಕಿಮ್ - ಕೀದೃಕ್ (ಕೀದೃಶೌ ಕೀದೃಶಃ) - ಇತ್ಯಾದಿ. ಕೀದೃಶಃ ? ಕೀದೃಕ್ಷಃ ? ಎಂಥ ?

(ಅಕಾರಾಂತ)

ಇದಮ್ - ಇದೃಕ್ (ಇದೃಶೌ ಇದೃಶಃ) | ಇದೃಶಃ, ಇದೃಕ್ಷಃ - ಇಂಥ.

ಏತತ್ - ಏತಾದೃಕ್ (ಏತಾದೃಶೌ ಏತಾದೃಶಃ) | ಏತಾದೃಶಃ, ಏತಾದೃಕ್ಷಃ - ಇಂಥ.

ಯತ್ - ಯಾದೃಕ್ (ಯಾದೃಶೌ ಯಾದೃಶಃ) | ಯಾದೃಶಃ, ಯಾದೃಕ್ಷಃ || ಎಂಥ.

ತತ್ - ತಾದೃಕ್ (ತಾದೃಶೌ ತಾದೃಶಃ) | ತಾದೃಶಃ, ತಾದೃಕ್ಷಃ || ಅಂಥ.

ಮತ್ - ಮಾದೃಕ್ (ಮಾದೃಶೌ ಮಾದೃಶಃ) | ಮಾದೃಶಃ, ಮಾದೃಕ್ಷಃ || ನನ್ನಂಥ.

ಅಸ್ಮತ್ - ಅಸ್ಮಾದೃಕ್ (ಅಸ್ಮಾದೃಶೌ ಅಸ್ಮಾದೃಶಃ) | ಅಸ್ಮಾದೃಶಃ, ಅಸ್ಮಾದೃಕ್ಷಃ || ನಮ್ಮಂಥ.

ತ್ವಮ್ - ತ್ವಾದೃಕ್ (ತ್ವಾದೃಶೌ ತ್ವಾದೃಶಃ) | ತ್ವಾದೃಶಃ, ತ್ವಾದೃಕ್ಷಃ || ನಿನ್ನಂಥ.

ಯುಷ್ಮತ್ - ಯುಷ್ಮಾದೃಕ್ (ಯುಷ್ಮಾದೃಶೌ ಯುಷ್ಮಾದೃಶಃ) | ಯುಷ್ಮಾದೃಶಃ, ಯುಷ್ಮಾದೃಕ್ಷಃ || ನಿಮ್ಮಂಥ.

ಭವತ್ - ಭವಾದೃಕ್ (ಭವಾದೃಶೌ ಭವಾದೃಶಃ) | ಭವಾದೃಶಃ, ಭವಾದೃಕ್ಷಃ || ನಿನ್ನಂಥ.

ವಿಶೇಷ : (1) ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಈಕಾರಾಂತಗಳಾಗುವವು. ಕೀದೃಶೀ, ಈದೃಶೀ, ಏತಾದೃಶೀ - ಇತ್ಯಾದಿ.

(2) ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಕೀದೃಕ್, ಕೀದೃಶೀ, ಕೀದೃಶಿ - ಇತ್ಯಾದಿ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೮೧

ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ. ಕನ್ನಡವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಕೂಡಿದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಶಕಾರಾಂತ ಪ್ರಕಾರವಾಚಕಗಳನ್ನು ಪಯೋಗಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತಾನುವಾದವನ್ನು ಮಾಡಿರಿ :

೧. ಕೀದೃಶೋ ರಾಮಃ ? ಕೀದೃಶೀ ಸೀತಾ ? ಕೀದೃಶಂ ತಯೋರ್ದಾಮ್ಪತ್ಯಮ್ ?
೨. ಕೀದೃಶಯಸ್ತಾ ಮಾಲಾಃ ? ಕೀದೃಶಾಸ್ತೇ ಪುರುಷಾಃ ? ೩. ಏತಾದೃಶೀ ರತ್ನಾನಿ ನ ಮಯಾ ಕುತ್ರಾಪಿ ದೃಷ್ಟಾನಿ | ೪. ತಾದೃಕ್ಷಾನಾಂ ಮಹಾತ್ಮನಾಂ ದರ್ಶನಮೇವ ಪುಣ್ಯಮ್ |
೫. ಮಾದೃಶಾಂ ದರಿದ್ರಾಣಾಂ ಕಥಂ ತತ್ರ ಗತಿಃ (ಹೋಗುವದು) ? ೬. ಏತಾದೃಕ್ಷು ಸ್ಥಲೇಷು ನ ವಸತಿಃ ಕಾರ್ಯಾ | ೭. ಯಾದೃಶೋ ಯಕ್ಷಃ, ತಾದೃಶೋ ಬಲಿಃ |
೮. ತ್ವಾದೃಕ್ಷಾ ಅಪಿ ಸಂತಿ ಕೇಚಿತ್ ತತ್ರ ||

೧. ಇಂಥ ಸ್ನೇಹಿತರಿಂದ ಏನು (ಆದೀತು) ? ೨. ಆ ಸಾಹುಕಾರನ ಮನೆ ಎಂಥದ್ದು ? ೩. ಅಂಥ ಹಣ್ಣುಗಳು ಎಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಯಾವು ? ೪. ಎಂಥ ರಾಜನೋ ಅಂಥ ಪ್ರಜೆಗಳು. ೫. ಆ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಎಂಥವರೆಂಬುದನ್ನು ಬಲ್ಲೆಯ ? ೬. ನಿನ್ನಂಥ ಮೂರ್ಖರೇ ಅಲ್ಲಿ ಬಹಳ. ೭. ನಿನ್ನಂಥವರಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಎಲ್ಲಿದ್ದೀತು ?

೧೨೨. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಕಾರಾಂತಶಬ್ದಗಳ ರೂಪಗಳು ಹೇಗೆ ಆಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿರಿ. ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. ಚಂದ್ರಮಾ: (ಚಂದ್ರನು) ಶೋಭತೇ ಆಕಾಶೇ । ೨. ಭೋ ಚಂದ್ರಮಃ, ತವೈವ ಭಾಸಾ (ಬೆಳಕಿನಿಂದ) ರಾತ್ರಾಂ ತಮೋ ನಶ್ಯತಿ । ೩. ಚಂದ್ರಮಸಂ ಕುತೂಹಲೇನ ನಿರೀಕ್ಷಂತೇ ಜನಾಃ । ೪. ಚಂದ್ರಮಸಾ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಮನಾಸಿ ಆಹ್ಲಾದಿತಾನಿ ಭವಂತಿ । ೫. ಕಿಂ ದ್ವೌ ಚಂದ್ರಮಸೌ ವಿಧೇತೇ ? ೬. ದ್ವಾಭ್ಯಾಂ ಚಂದ್ರಮೋಭ್ಯಾಂ ತ್ರಿಭಿರ್ವಾ ಚಂದ್ರಮೋಭಿಃ ಕಿಮಸ್ತಿ ಪ್ರಯೋಜನಮ್ ? ೭. ಚಂದ್ರಮಸಿ ಸ್ಥಿತಂ ಮೇ ಮನಃ । ೮. ಅಚಕ್ಷುಷೋ ನ ಪಶ್ಯಂತಿ ಚಂದ್ರಮಸಮ್ ; ನಾಪಿ (ಇಲ್ಲವೂ ಇಲ್ಲ) ತೇಷಾಂ ಚಂದ್ರಮಸಾ ಪ್ರಯೋಜನಮ್ । ೯. ಇಂದ್ರಸ್ಯ ಸಹಸ್ರಚಕ್ಷುಷಿ ವಿಧಂತೇ ॥

ವಿಶೇಷ : ಅಸ್ಮಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಕಾರಾಂತಗಳಿಗೆ ಪ್ರಥಮೈಕವಚನದಲ್ಲಿ 'ಅಸ್ಮಿ' ಎಂಬುದರ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘ, ಸಕಾರಕ್ಕೆ ವಿಸರ್ಗ, ಮೃದುವ್ಯಂಜನಾದಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಪರವಾದಾಗ ಸಕಾರವು ವಿಸರ್ಗವಾಗಿ ಓ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಚಂದ್ರಮಸ್ ಶಬ್ದದ ರೂಪಗಳು

ಚಂದ್ರಮಾ:	ಚಂದ್ರಮಸೌ	ಚಂದ್ರಮಸಃ	ಚಂದ್ರಮಸೇ	ಚಂದ್ರಮೋಭ್ಯಾಮ್	ಚಂದ್ರಮೋಭ್ಯಃ
ಹೇ ಚಂದ್ರಮಃ	,,	,,	ಚಂದ್ರಮಸಃ	,,	,,
ಚಂದ್ರಮಸಮ್	,,	,,	,,	ಚಂದ್ರಮಸೋಃ	ಚಂದ್ರಮಸಾಮ್
ಚಂದ್ರಮಸಾ	ಚಂದ್ರಮೋಭ್ಯಾಮ್	ಚಂದ್ರಮೋಭಿಃ	ಚಂದ್ರಮಸಿ	,,	ಚಂದ್ರಮಸ್ಸು

(೧) ವೇಷಸ್ (ಪು.) ಬ್ರಹ್ಮ. ಇದನ್ನು ಹೀಗೆಯೇ ನಡೆಯಿಸಿರಿ. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದ ಸಕಾರಾಂತಗಳೂ ಹೀಗೆಯೇ.

(೨) ಅಚಕ್ಷುಷ್ (ಪು. ಸ್ತ್ರೀ.) ಕಣ್ಣಿಲ್ಲದ. ಇದಕ್ಕೆ ೧. ಅಚಕ್ಷುಃ ಅಚಕ್ಷುಷೌ ಅಚಕ್ಷುಃ । ೩. ಅಚಕ್ಷುಷಾ ಅಚಕ್ಷುಭ್ಯಾಮ್ ಅಚಕ್ಷುಃ । ೭. ಅಚಕ್ಷುಷಿ ಅಚಕ್ಷುಷೋಃ ಅಚಕ್ಷುಃಸು ॥

(ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ೧. ಚಕ್ಷುಃ ಚಕ್ಷುಷಿ ಚಕ್ಷುಃ । ೩. ಚಕ್ಷುಷಾ ಚಕ್ಷುಭ್ಯಾಮ್ ಚಕ್ಷುಃ । ೭. ಚಕ್ಷುಷಿ ಚಕ್ಷುಷೋಃ ಚಕ್ಷುಃಸು ॥)

(೩) ೧. मनः मनसी मनांसि । ३. मनसा मनोभ्याम् मनोभिः । ७. मनसि मनसोः मनस्सु ॥

೧೨೮. ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚು (Comparative degree), ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು (Superlative degree) - ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಯಥಾಕ್ರಮವಾಗಿ 'ತರ', 'ಇಯಸ್' ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಂದಲೂ, 'ತಮ', 'ಇಷ್ಟ' ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಂದಲೂ ತಿಳಿಸುವದುಂಟು :

೧. अयम् अनयोरतिशयेन लघुः (लघुतरः) ॥ ಇವನು ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹಗುರ.

अयमेषाम् अतिशयेन लघुः (लघुतमः) ॥ ಇವನು ಇವರುಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ ಹಗುರ.

೨. न च तस्मात् प्रियतरोऽस्ति भगवतः । ಅವನಿಗಿಂತ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಿಯನಿಲ್ಲ.

सर्वेष्वेतेषु को गरिष्ठः ? ಇವರಲ್ಲಿಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚಿನವನು ಯಾರು ?

ಅದಕ್ಕಿಂತ ಇದು ಹೆಚ್ಚು (ಈ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದು) ಎಂದು ಹೇಳುವಾಗ, ಯಾವದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎಂದು ತಿಳಿಸುವವೋ ಅದಕ್ಕೆ ಪಂಚಮಿಯೂ, ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ ಸಪ್ತಮಿಯೂ ಬರುವವು.

೧೨೯. तर-तम प्रत्ययಗಳಿಲ್ಲದೆಯೂ ಕೇವಲ ಗುಣವನ್ನು ಅಥವಾ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಿಯೂ ತರ-ತಮಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಿಸಬಹುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ :

೧. भाषासु मुख्या मधुरा दिव्या गीर्वाणभारती ॥ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಧುರ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಮ ಪ್ರತ್ಯಯವಿಲ್ಲದೆಯೇ ತಿಳಿಯಿಸಿದೆ.

(೨) गिरेरपि अप्रकम्प्योऽयम् ॥ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಅಲುಗಾಡದವನು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು तर प्रत्ययವಿಲ್ಲದೆಯೇ ತಿಳಿಯಿಸಿದೆ.

೧೩೦. (೧) ಪರ್ಗೀಯವ್ಯಂಜನಾಂತವಾದ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೆ तर-तम ಗಳನ್ನು

ಸೇರಿಸುವಾಗ ಅವು ತೃತೀಯಾದ್ವಿವಚನದಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಬರುವ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸುವವು. ಉದಾ : ವಿद्वस् (विद्वत्-भ्याम्) : विद्वत्तरः, विद्वत्तमः । प्राच् : प्राक्तरः, प्राक्तमः । धनिन् : धनितरः, धनितमः ॥

(೨) ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಗೂ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಾವ್ಯಯಗಳಿಗೂ ಸೇರುವಾಗ ತರ-ತಮ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಕೊನೆಯ ಅಕಾರವು ದೀರ್ಘವಾಗುವದು. ಉದಾ : पचिततराम् (ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೇಯಿಸುತ್ತಾನೆ), पचिततमाम् (ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೇಯಿಸುತ್ತಾನೆ) ; उच्चैस्तराम् (ಇನ್ನೂ ಎತ್ತರವಾಗಿ), उच्चैस्तमाम् (ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಎತ್ತರವಾಗಿ).

(೩) तर, तम - ಇವನ್ನು ईयस्, इष्ट ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ 'ಬಹಳ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು.

ಅಭ್ಯಾಸ ೮೨

ಕನ್ನಡಿಸಿ :

१. अयं शुक्लः खगः, असौ तु शुक्लतरः । २. काकः कृष्णः, पिकोऽपि कृष्णः ; एकः कृष्णः, अन्यः कृष्णतरः इति चास्ति तारतम्यं तयोः । ३. कृष्णार्जुनयोः संवादं यो भक्तजनेषु कथयति स एव मनुष्येषु भगवतः प्रियकृत्तमः । ४. न तस्मात् भगवतः प्रियतरोऽस्ति । ५. एषु ब्राह्मणेषु विद्वत्तमः कतमः ? ६. तत्रैकः शिशुः क्रन्दति स्म उच्चैस्तमाम् । ७. तत्र ब्राह्मणानां न प्रवेशः, नतरां प्राचीनसंप्रदायस्थानाम् (ಪೂರ್ವದ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರು) । ८. किं हिमाचल एव पर्वतेषु उच्चैस्तमः ?

ಅಭ್ಯಾಸ ೮೩

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತರ, ತಮ, ಈಯಸ್ - ಈ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಕೆಗೆ ಬಳಸಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೂ ಹೋಲಿಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬಳಸಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿ : ಎಲ್ಲಿ ಹೋಲಿಕೆಗೂ ಈ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಲ್ಲ ?

೧. ತ್ವಯಾ ಸುಂದರತರಂ ಕೃತಮ್ | ೨. ಶೀಘ್ರತರಮ್ ಆಗಚ್ಛ | ೩. ವನ್ಯೇಷು ಮೃಗೇಷು ಸಿಹ
 ಏವ ಉಚ್ಛೈಸ್ತಮಾಂ ಗರ್ಜತಿ | ೪. ನಾರಿಕೇಲ ಏವ ತेषಾಂ ಉಚ್ಛೈಸ್ತಮಃ | ೫. ಗಿರಿರ್ಮಹಾನ್,
 ಗಿರೇರಪಿ ಸಮುದ್ರೋ ಮಹಾನ್ | ೬. ಪ್ರಾಸಾದಸ್ಯ ಸಮೀಪೇ ರಮ್ಯತರಮ್ ಉದ್ಯಾನಮಸ್ತಿ |
 ೭. ಅಲ್ಪೀಯಸಾ ಕಾರಣೇನ ತಾಡಿತಿಹಮ್ | ೮. ಭೋ ಜನಾಃ, ಭೂಯಸೇ ಶ್ರೇಯಸೇ ಯತಥ್ವಮ್ ||

೧೩೧. ಇಯಸ್, ಇಷ್ಟ - ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವದಕ್ಕೆ
 ಗುಣವಚನಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಯಸ್ ಪ್ರತ್ಯಯವುಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳ ರೂಪಗಳು ಹೀಗಾಗುತ್ತವೆ :

ಶ್ರೇಯಾನ್	ಶ್ರೇಯಾಸೌ	ಶ್ರೇಯಾಸಃ	ಶ್ರೇಯಸೇ	ಶ್ರೇಯೋಭ್ಯಾಮ್	ಶ್ರೇಯೋಭ್ಯಃ
ಹೇ ಶ್ರೇಯನ್	,,	,,	ಶ್ರೇಯಸಃ	,,	,,
ಶ್ರೇಯಾಸಂ	,,	ಶ್ರೇಯಸಃ	,,	ಶ್ರೇಯಸೋಃ	ಶ್ರೇಯಸಾಮ್
ಶ್ರೇಯಸಾ	ಶ್ರೇಯೋಭ್ಯಾಮ್	ಶ್ರೇಯೋಭಿಃ	ಶ್ರೇಯಸಿ	,,	ಶ್ರೇಯಃಸು

ಇಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಕ್ಷರ (antique) ದಲ್ಲಿರುವವುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲ ಚನ್ನಮಸಾ
 ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ರೂಪಗಳು. ನಪುಂಸಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಯಃ, ಶ್ರೇಯಸೀ, ಶ್ರೇಯಾಂಸಿ ಎಂದು
 ಮುಂತಾಗಿ ಮನಃ ಶಬ್ದದಂತೆ.

೧೩೨. ಈ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ 'ಇಯಸ್', 'ಇಷ್ಟ' ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು
 ಸೇರುವಾಗ

(೧) ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ (ಮೂಲಶಬ್ದದ) ಕೊನೆಯ ಸ್ವರವೂ (ಅದರ ಮುಂದಿರ
 ಬಹುದಾದ ವ್ಯಂಜನವೂ) ಲೋಪವಾಗುವದು :

ಅಣುಃ ಅಣಿಯಾನ್ ಅಣಿಷ್ಟಃ | ಮಹಾನ್ ಮಹಿಯಾನ್ ಮಹಿಷ್ಟಃ ||

ಲಘುಃ ಲಘಿಯಾನ್ ಲಘಿಷ್ಟಃ | ಪटुः पटीयान् पटिष्ठः ||

(೨) ವ್ಯಂಜನವು ಹಿಂದಿರುವ ಋಕಾರವುಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಋಕಾರಕ್ಕೆ ರಕಾರವು
 ಬರುವದು :

कृशः क्रशियान् क्रशिष्ठः | दृढः द्रढीयान् द्रढिष्ठः ||

मृदुः प्रदीयान् प्रदिष्ठः | पृथुः प्रथीयान् प्रथिष्ठः ||

(೩) ಈ ಕೆಳಗಿರುವ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ಇಯಸ್, ಇಷ್ಟ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಡಬೇಕು :

ಅಂತಿಕ: ನೇದಿಯಾನ್ ನೇದಿಷ್ಟ: | ಅಲ್ಪ: ಅಲ್ಪಿಯಾನ್ ಅಲ್ಪಿಷ್ಟ: ಅಥವಾ
ಕನಿಯಾನ್ ಕನಿಷ್ಟ: | ವೃದ್ಧ: ವರ್ಷಿಯಾನ್ ವರ್ಷಿಷ್ಟ: ಅಥವಾ ಜ್ಯಾಯಾನ್ ಜ್ಯೇಷ್ಟ: | ಕ್ಷಿಪ್ರ:
ಕ್ಷೇಪಿಯಾನ್ ಕ್ಷೇಪಿಷ್ಟ: | ಕ್ಷುದ್ರ: ಕ್ಷೋದಿಯಾನ್ ಕ್ಷೋದಿಷ್ಟ: ||

ಗುರು: ಗರಿಯಾನ್ ಗರಿಷ್ಟ: | ದೀರ್ಘ: ದ್ರಾಳಿಯಾನ್ ದ್ರಾಳಿಷ್ಟ: ||

ದೂರ: ದವಿಯಾನ್ ದವಿಷ್ಟ: | ಪ್ರಶಸ್ಯ: ಶ್ರೇಯಾನ್ ಶ್ರೇಷ್ಟ: | ಪ್ರಿಯ: ಪ್ರೇಯಾನ್ ಪ್ರೇಷ್ಟ: ||

ಬಹು: ಭೂಯಾನ್ ಭೂಯಿಷ್ಟ: | ಸ್ಥೂಲ: ಸ್ಥವಿಯಾನ್ ಸ್ಥವಿಷ್ಟ: ||

(೪) ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಇಯಸ್, ಇಷ್ಟ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತರ, ತಮ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿರಬಹುದು : ಪಾಪೀಯಸ್ತರ:, ಶ್ರೇಷ್ಟತಮ: ||

೧೩೩. ವಸ್, ಇವಸ್ ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗೆ ಉದಾಹರಿಸಿದೆ.

ವಿದ್ವಸ್ - ವಿದ್ವಾಂಸನು, ಬಲ್ಲವನು.

ವಿದ್ವಾನ್	ವಿದ್ವಾಂಸೌ	ವಿದ್ವಾಂಸ:	ವಿದುಷೇ	ವಿದ್ವದ್ಭ್ಯಾಮ್	ವಿದ್ವದ್ಭ್ಯ:
ಹೇ ವಿದ್ವನ್	”	”	ವಿದುಷ:	”	”
ವಿದ್ವಾಂಸಮ್	”	ವಿದುಷ:	”	ವಿದುಷೋ:	ವಿದುಷಾಮ್
ವಿದುಷಾ	ವಿದ್ವದ್ಭ್ಯಾಮ್	ವಿದ್ವದ್ಭಿ:	ವಿದುಷಿ	”	ವಿದ್ವತ್ಸು

ಉಪೇಯಿವಾನ್ - ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದವನು, ಸೇರಿದವನು.

ಉಪೇಯಿವಾನ್	ಉಪೇಯಿವಾಂಸೌ	ಉಪೇಯಿವಾಂಸ:	ಉಪೇಯುಷೇ	ಉಪೇಯಿವದ್ಭ್ಯಾಮ್	ಉಪೇಯಿವದ್ಭ್ಯ:
ಉಪೇಯಿವನ್	”	”	ಉಪೇಯುಷ:	”	”
ಉಪೇಯಿವಾಂಸಮ್	”	ಉಪೇಯುಷ:	”	ಉಪೇಯುಷೋ:	ಉಪೇಯುಷಾಮ್
ಉಪೇಯುಷಾ	ಉಪೇಯಿವದ್ಭ್ಯಾಮ್	ಉಪೇಯಿವದ್ಭಿ:	ಉಪೇಯುಷಿ	”	ಉಪೇಯಿವತ್ಸು

ವಿಶೇಷ : ಧಾತುಗಳಿಂದ ಬಂದಿರುವ ವಸ್, ಇವಸ್ ಅಂತವಾದ ಸಕಾರಾಂತ ಭೂತಕೃದಂತ

ಗಳಿಗೆ ವಿದ್ವಾನ್ ಶಬ್ದದಂತೆ ರೂಪಗಳಾಗುವವು. ಇವಕ್ಕೆ ದ್ವಿತೀಯಾ ದ್ವಿವಚನದವರೆಗೆ (ಈಯಸ್ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಶಬ್ದಗಳಂತೆಯೇ) ಸಕಾರದ ಹಿಂದೆ ನಕಾರವು (ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಸ್ವಾರವು) ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾ : ಉಪೇಯಿವಾಂಸೌ | ಜಗ್ಮಿವಾಂಸೌ (ಹೋದವರು) | ದ್ವಿತೀಯಾ ಬಹುವಚನದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸ್ವರಾದಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವಾಗ ವಕಾರಕ್ಕೆ ಉಕಾರಾದೇಶ, ವ್ಯಂಜನಾದಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಹಿಂದೆ ಸಕಾರಾದೇಶ. ಜಗ್ಮುಷಃ, ತಸ್ತುಷಃ (ನಿಂತವರನ್ನು), ಸೇದಿವದ್ಧಿಃ (ಕೂತವರಿಂದ) ಸಪ್ತಮೀಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ಆ ಸಕಾರವು ತಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ - ವಿದ್ವತ್ಸು

ಅಭ್ಯಾಸ ೮೪

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಸ್, ಇವಸ್ - ಅಂತದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳ ವಿಭಕ್ತಿವಚನಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ :

कस्यचिद् विदुषो द्वौ पुत्रौ स्तः । स च विद्वान् उभावपि तौ आदरेण शास्त्रम् अध्यापयति 'अहमिव इमावपि विद्वांसौ स्याताम्' इति । परं तयोज्यायान् विलासलम्पटो नाम पुत्रो न सम्यक् पाठम् अभ्यस्यति । चिन्तयति च 'मया न केवलं विदुषा भाव्यम्, न हि वित्तहीने विदुषि जनानां गौरवं वर्तते' इति । अतः स विदुषां मध्ये न कदापि तिष्ठति, विद्वद्भिः सह आलापमपि न करोति ; पाठकालेऽपि तदा तदा बहिरेव सञ्चरति । कनीयांस्तु विद्यारसिको नाम पुत्रः श्रद्धया पाठाभ्यासपरः स्वल्पेनैव कालेन महान् पण्डितः संवृत्तः (ಆದನು) । ವಿದ್ವದ್ಭಿಃ ಶ್ರೀಮದ್ಭಿಃ ಪೂಜಿತಃ ಸ್ವಾರ್ಜಿತಂ (ತಾನು ಗಳಿಸಿದ) ವಿದ್ವಂಸೇವಮಾನಃ ಸುಖೇನ ಕಾಲಂ ನಯತೆ¹ ॥

पित्रे विदुषे ब्राह्मणाय छात्रैः (ಶಿಷ್ಯರಿಂದ) ದತ್ತಂ ಪ್ರಭೂತಂ ಧನಮಾಸೀತ್ । ಸ ಚ ತತ್ ಸರ್ವಂ ವಿಲಾಸಲಮ್ಪಟಾಯ ಪ್ರಾಯಚ್ಛತ್ 'ಕಥಮಪಿ ಸುಖೇನ ಜೀವತಾತ್' (ಬದುಕಲಿ !) ಇತಿ । ತದಪಿ ಧನಂ ಕಾಲೇನ ವ್ಯಯಿತಂ (ವೆಚ್ಚಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು) ತೇನ ಮೂರ್ಖೇಣ । ಅತಃ ದಾರಿದ್ರ್ಯೇಣ ಪಿಡಿತಃ ಸನ್ ಸ ವರಾಕಃ ಕನೀಯಾಂಸಂ ಭ್ರಾತರಂ ವಿದ್ವಾಂಸಮ್ ಉಪೇಯಿವಾನ್, ತಸ್ಯ ಉಪಜೀವಿ (ಅಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುವವನು) ಚ ಅಭವತ್ ॥

1. ಇದು ಆತ್ಮನೇಪದಿಯೂ ಆಗಿದೆ.

೨೨. ಎಷ್ಟು ? - ಎಂಬರ್ಥದ ಶಬ್ದಗಳು

೧೩೪. ಎಷ್ಟು ? ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ (Number) ವಾಗಿಯೂ ಪರಿಮಾಣವಾಚಕ (Quantitative)ವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಕತಿ ? (ಬಹುವಚನ) ಎಂದು, ಪರಿಮಾಣಕ್ಕೆ ಕಿಯತ್ ? (ಏಕವಚನ) ಎಂದು - ಹೀಗೆ ಎರಡು ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಶಬ್ದಗಳಿವೆ.

ಅಭ್ಯಾಸ ಲಙ್ಕೆ

ಈ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಗಳನ್ನೂ ಪರಿಮಾಣವಾಚಕಗಳನ್ನೂ ಕಪ್ಪುಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುಮಾಡಿದೆ. ಅವು ಯಾವ ಲಿಂಗ, ಯಾವ ವಚನ ? ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. एवं बहवो जनाः कथयन्ति । ೨. उत्सवे वसुगुप्तस्य कियत् धनं व्ययितम् ? ೩. तस्य बहु (बहुलम्, प्रचुरम्, प्रभूतम्, भूरि)¹ धनं व्यनश्यत् इति वदन्ति । ೪. कति दिनानि तत्र न्यवसन् भवतो बान्धवाः ? ೫. तत्र स्तोकानि (स्वल्पानि, कतिपयान्येव) दिवसानि न्यवसन् । ೬. पात्रे कियत् क्षीरमस्ति ? ೭. कतिभ्यः प्रदीयते अन्नं तत्र ? ೮. पात्रे इदानीं स्तोकमेव (अल्पमेव, स्वल्पमेव) क्षीरम् अवशिष्यते , न इयतां जनानां पर्याप्तं (साकಷ್ಟ्य) भवेत् । ೯. कियान् कालो व्यतीतः (ಕಳೆದುಹೋಯಿತು) ? ೧೦. इयतीं (ಇಷ್ಟು) निद्रां मा भजस्व (ಮಾಡಬೇಡ) । ೧೧. पिटके कियन्ति फलानि विद्यन्ते, बहिः कियन्तो बाला विद्येरन् (ಇದ್ದಾರು) ? ೧೨. तत्र प्रभूता बाला भवेयुः, फलानि तु केवलम् इयन्ति ॥

ವಿಶೇಷ : ಬಹು, ಬಹುಲ, ಪ್ರಭೂತ ; ಅಲ್ಪ, ಸ್ವಲ್ಪ, ಸ್ತೂಷ - ಇಂಥ ಶಬ್ದಗಳು ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿಯೂ, ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಏಕವಚನ ದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವವು.

1. ಕಂಸದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಅದೇ ಅರ್ಥ.

೧೩೫. (೧) ಸರ್ವ ಶಬ್ದವು (೧ನೆಯ ಭಾಗ, ಪಾ. ೪೬) ಅರ್ಥಾನುಸಾರವಾಗಿ ಮೂರೂ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ, ಎಲ್ಲವೂ - ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಏಕವಚನ, ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕವಾದರೆ ಮೂರೂ ವಚನ. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿ :

೧. ನ ಹಿ ಸರ್ವಃ ಸರ್ವೆ ಜಾನಾತಿ | ೨. ಸರ್ವೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಭ್ಯೋ ದತ್ವಾ ವನಂ ಗತಃ | ೩. ತಂ ಸರ್ವೇ ನಿಂದಂತಿ ಸ್ಮ | ೪. ಸರ್ವೇ ಯುಥೇ (ಎರಡು ಹಿಂಡುಗಳೂ) ನಷ್ಟೇ | ೫. ಸರ್ವಾನಪಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ ಆನಯ ||

(೨) ಕಿಯತ್, ಯಾವತ್, ತಾವತ್ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಭಗವತ್ (೧ನೆಯ ಭಾಗ, ಪಾ. ೩೫) ಶಬ್ದದಂತೆ.

೧. ಕಿಯಾನ್ ಕಿಯಂತೌ ಕಿಯಂತಃ | ೩. ಕಿಯತಾ ಕಿಯದ್ಭ್ಯಾಮ್ ಕಿಯದ್ಭಿಃ |

೭. ಕಿಯತಿ ಕಿಯತೌಃ ಕಿಯತ್ಸು |

ಯಾವಾನ್ ಯಾವಂತೌ ಯಾವಂತಃ | ಇತ್ಯಾದಿ. ತಾವಾನ್ ತಾವಂತೌ ತಾವಂತಃ |

ಇತ್ಯಾದಿ.

ನಪುಂಸಕಃ : ಕಿಯತ್ ಕಿಯತೌ ಕಿಯಂತಿ | ಇತ್ಯಾದಿ.

ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಃ : ಕಿಯತೌ, ಯಾವತೌ, ತಾವತೌ | ಇತ್ಯಾದಿ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೮೬

ಕನ್ನಡಿಸಿ :

೧. ತತ್ರ ಕತಿ (ಕಿಯಂತಃ) ಸಾಘವಃ ಸಂತಿ ? ೨. ಕತಿ (ಕಿಯತೌ) ವಿಧ್ಯಾರ್ಥಿನಃ ಪಾಠಯತಿ ಸಃ ? ೩. ಕತಿಭಿಃ (ಕಿಯದ್ಭಿಃ) ಫಲೈಸ್ತುಷ್ಠೋ ಭವೇತ್ ? ೪. ಕಿಂ ಇಯತಾ ಕಾಲೇನ ಸ ಗ್ರಾಮಂ ಗಚ್ಛೇತ್ ? ೫. ಕತಿಭ್ಯಃ ಪೂರ್ವಾಃ (ಪೂರ್ವಿಗಳನ್ನು) ಪ್ರಯಚ್ಛತಿ ? ೬. ಇಯಂತ ಏವ ಘೃತಪೂರಾಃ ; ಯಾವದ್ಭ್ಯಃ ಪರ್ಯಾಪ್ತಾ ಭವೇಯುಃ ತಾವದ್ಭ್ಯೋ ದಾಸ್ಯಾಮಿ | ೭. ಅನ್ಯೇಭ್ಯಸ್ತು ಕತಿಚಿತ್ (ಕತಿಪಯ್ಯಃ, ಕಿಯತ್ಪಶ್ಚಿತ್) ಪಾಲಿಕಾ (ಹೋಳೆಗಳಿಗಿಂತ) ವಿಧಂತಿ | ೮. ತಾವಂತೋ ಘೃತಪೂರಾಃ ಕಥಂ ಲಬ್ಧಾಃ ? ೯. ಕತೀನಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಂ ಭೋಜನಂ ಭವತಿ ? ೧೦. ಕತಿಷು ಗ್ರಾಮೇಷು ವಾಪ್ಯಃ ಸಂತಿ ?

೧೩೬. एक (ಒಂದು) ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದಂತೆಯೇ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲದೆ, ಮತ್ತೊಂದು, ಮುಖ್ಯ, ಮೊದಲನೆಯ, ಒಂಟಿಗ, ಸಮಾನವಾಗಿರುವ (ಅದೇ), ಅಲ್ಪ (ತಾನೊಂದೇ) ಎಂಬರ್ಥಗಳೂ ಇವೆ. ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕವಾದರೆ ಇದು ನಿತ್ಯೈಕವಚನ, ಮಿಕ್ಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾ ವಚನಗಳೂ ಇವೆ.

ಅಭ್ಯಾಸ ೮೭

ಕನ್ನಡಿಸಿ :

೧. एको देवः केशवो वा शिवो वा । ೨. एका भार्या सुन्दरी वा दरी (ಗುಹೆ) वा । ೩. अज्ञानमेकं कारणं जनानां दुःखस्य । ೪. अस्त्येकस्मिन् घोषे (ಹಳ್ಳಿ) एका आभीरी (ಗೊಲ್ಲರವಳು) । ೫. एको विदेशं गतः, एकस्तु (अपरस्तु) तत्रैव स्थितः । ೬. सर्वे देवालयं गताः, अतोऽहम् एक एव गृहे आसम् । ೭. अयं हि सेनायाम् एको (ಮುಖ್ಯ) वीरः । ೮. तस्य कौपीनमेकम् अवशिष्टम् । ೯. अत्र बहवः सन्ति ; त्वमेकः, अयं द्वितीयः, असौ तृतीयः । ೧೦. आवयोरैकं हि गोत्रम् ॥

೧೩೭. एक, द्वि, त्रि, चतुर् - ಈ ಶಬ್ದಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನು ಒಂದನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ (ಪಾ. ೩೩ರಲ್ಲಿ) ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಗಳ ಲಿಂಗವಚನ ವಿಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ :

ಅಭ್ಯಾಸ ೮೮

ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿ :

೧. कृष्णस्य एकैव पेटिका अस्ति । ೨. तस्यां द्वे कन्दुके (ಚಂಡುಗಳು) द्वे यष्टी (ದಾಂಡುಗಳು) त्रीणि ध्रमरकाणि (ಬುಗುರಿಗಳು) च सन्ति । ೩. अत्र द्वौ कृषीवलौ (ಬೇಸಾಯಗಾರರು) स्तः । तयोरैकस्य द्वौ वृषभौ (ಎತ್ತುಗಳು) विद्येते, अपरस्य द्वे महिष्यौ (ಎಮ್ಮೆಗಳು), तिस्रो गावश्च सन्ति । ೪. दशरथस्य चत्वारः पुत्राः ; जनकस्य गृहे च चतस्रः कुमार्य आसन् । ೫. पञ्चानां कन्यानां पञ्चानां च पाण्डवानां स्मरणेन पञ्चाऽपि पातकानि विनश्यन्ति ॥

೧೩೮. ಪञ್ಚನ್, ಷಟ್ - ಅರು, ಅಷ್ಟನ್ - ಎಂಟು - ಈ ಶಬ್ದಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. एक, द्वि, त्रि, चतुर् ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಇವಕ್ಕೆ ಲಿಂಗಭೇದವಿಲ್ಲ.

पञ्च : १. पञ्च २. पञ्च ३. पञ्चभिः ४. पञ्चभ्यः ५. पञ्चभ्यः
६. पञ्चानाम् ७. पञ्चसु

षट् : षट् षट् षट्भिः षट्भ्यः षट्भ्यः षण्णाम् षट्सु

अष्टन् : अष्ट अष्ट अष्टभिः अष्टभ्यः अष्टभ्यः

अष्टौ अष्टौ अष्टाभिः अष्टाभ्यः अष्टाभ्यः अष्टಾನाम् अष्टಸು

(೧) सप्तन् (ಎಳು), नवन् (ಒಂಬತ್ತು), दशन् (ಹತ್ತು) ಈ ಶಬ್ದಗಳೂ, एकादशन् (ಹನ್ನೊಂದು), द्वादशन् (ಹನ್ನೆರಡು), त्रयोदशन् (ಹದಿಮೂರು), चतुर्दशन् (ಹದಿನಾಲ್ಕು), पञ्चदशन् (ಹದಿನೈದು), षोडशन् (ಹದಿನಾರು), सप्तदशन् (ಹದಿನೇಳು), अष्टादशन् (ಹದಿನೆಂಟು), नवदशन् (ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು), ಈ ಶಬ್ದಗಳೂ ಪञ್ಚನ್ ಶಬ್ದದಂತೆಯೇ ನಡೆಯುವವು.

(೨) नवदशन् (ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು), ಇದಕ್ಕೆ एकोनविंशति (ಒಂದು ಕಡಿಮೆ ಇಷ್ಟತ್ತು), एकात्रविंशतिः, ऊनविंशतिः ಎಂದೂ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ. विंशति (ಏಕ ವಚನ) ಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ. ಇದು ಬಹುವಚನಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಬಹುದು.

(೩) द्वितीय, तृतीय - ಇವಕ್ಕೆ द्वितीयस्मै, द्वितीयस्मात्, द्वितीयस्मिन् - ಎಂಬ ವಿಶೇಷರೂಪಗಳಿವೆ ; ಮಿಕ್ಕದ್ದೆಲ್ಲ ದೇವ ಶಬ್ದದಂತೆ. प्रथम शब्दಕ್ಕೆ ಪ್ರ. ಸಂ. प्रथमे प्रथमाः ; चरम (ಕೊನೆಯ), कतिषय (ಕೆಲವು) - ಇವಕ್ಕೆ प्रथम शब्दದಂತೆಯೇ ರೂಪಗಳು.

೨೩. ಅವ್ಯಯಗಳು

೧೩೯. अव्ययಗಳಿಗೆ ಲಿಂಗವಿಭಕ್ತಿವಚನಗಳ ರೂಪಭೇದವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ನಾವು ಈಗಾಗಲೇ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುತ್ತೇವೆ. ಈಗ ಅವುಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಣಮಾಡಿ ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಿಸುವೆವು.

ಅಭ್ಯಾಸ ೮೯

ಇಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಅವ್ಯಯಗಳು (Interjections) ಯಾವವು ? ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರಿ :

೧. ಛೋ, ಕಸ್ತ್ವಮ್ ? ೨. ಅಹೋ खेलनं (ಆಟ) बालकानाम् ! ೩. ಅರೆ, ಕಾ ವೇಲಾ (ಕಾಲ) ? ೪. ಅಯೇ ! (ಇದೇನು ?) आगता एव पाठशालाम् ! ೫. ಅಯಿ ಬಾಲಾಃ, इदं शृणुत । ೬. ಹೇ ಭೂಪತೇ, मम प्रार्थनां शृणु । ೭. ಛೋ ಛೋ ಮಿತ್ರ, आगम्यताम्, आगम्यताम् । ೮. ರೇ ನೀಚ ! किमसत्यं भाषसे ? ೯. ಹಾ ಹಾ ! कथं वदानि ? ೧೦. ಹಿ ! चित्रमिदम् (ಅಶ್ಚರ್ಯವಿದು) ! ೧೧. ಥಿಕ್ ತ್ವಾಂ ನೀಚ ! ೧೨. ಆ ದುರ್ಯೋಧನः किल मृतः ! ೧೩. ಆಃ पाप ! किं जल्पसि (ಹರಟುತ್ತಿರುವೆ) ?

೧೪೦. ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಾವ್ಯಯಗಳು (Adverbs) ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವವು :

(೧) ಕಾಲ : कदा ? (ಯಾವಾಗ ?), प्रातः (ಬೆಳಿಗ್ಗೆ), सायम् (ಸಂಜೆ) अद्य (ಇಂದು), अधुना, इदानीम् (ಈಗ), तदा, तदानीम् (ಆಗ), श्वः (ನಾಳೆ), परश्वः (ನಾಡಿದ್ದು), सर्वदा, सदा (ಯಾವಾಗಲೂ) युगपत् (ಒಮ್ಮೆಗೇ), चिरेण, चिरात् (ಬಹುಕಾಲದಮೇಲೆ), त्वरितम्, इतिति (ಬೇಗ), भूयः, पुनः (ಮತ್ತೆ), जातु (ಎಂದಾದರೂ), कदाचित्, कदाचन (ಒಂದುವೇಳೆ), कदापि (ಎಂದಾದರೂ).

(೨) ಸ್ಥಾನ : कुत्र ? (ಎಲ್ಲಿ ?) अत्र, इह, तत्र, यत्र, सर्वत्र, इतः (ಇಲ್ಲಿಂದ), ततः, सर्वतः, बहिः, ऊर्ध्वम् (ಮೇಲೆ), अधः (ಕೆಳಗೆ), आरात् (ದೂರ), निकषा (ಹತ್ತಿರ). (ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಲವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತವೆ.)

(೩) ಪ್ರಕಾರ : कथम् ? (ಹೇಗೆ ?), इति, एवम्, इत्थम् (ಹೀಗೆ), तथा (ಹಾಗೆ, ಮತ್ತು), सर्वथा, वृथा (ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ), साधु, सुष्ठु (ಚೆನ್ನಾಗಿ), नूनम्

(ನಿಜವಾಗಿ), ಪೃಥಕ್ (ವಿಂಗಡವಾಗಿ), ಮಿಥ್ಯಾ (ಸುಳ್ಳಾಗಿ), ಅಡ್ಡಾ (ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ),
ಅನ್ಯಥಾ (ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರ, ಹಾಗಲ್ಲದಿದ್ದರೆ), ಬಾಡಮ್ (ನಿಜ).

(೪) ಕಾರಣ : ಕೃತಃ ? ತತಃ, ಇತಃ, ಅತಃ, ಯತಃ, ಕಿಮ್ (ಏಕೆ ?), ಯತ್
(ಏಕೆಂದರೆ)¹.

ಅಭ್ಯಾಸ ೯೦

ಕಾಲ, ಸ್ಥಾನ, ಪ್ರಮಾಣ, ಪ್ರಕಾರ, ಕಾರಣ - ಇವನ್ನು ಹೇಳುವ ಅವ್ಯಯಗಳನ್ನು
ಪಯೋಗಿಸಿ ಎರಡೆರಡು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ನೋಡಿರಿ. ಅವುಗಳನ್ನು
ನಾಮಗಳೆಂದು ಏತಕ್ಕೆ ಕರೆಯಲಾಗುವಂತಿಲ್ಲ ?

೧. ಸುಖಂ (ಸುಖವಾಗಿ) ನಿಂದಾಂ ಕುರ್ವಂತಿ । ೨. ರಜಕಃ (ಅಗಸರವನು) ಪಟಾನಿ
ಶುಚಿ ಕ್ಷಾಲಯತಿ । ೩. ಅತ್ರ ಕಿಂಚಿದೇವ ವದಿಷ್ಯಾಮಿ । ೪. ಅಹಂ ಸ್ವಯಂ ಗಚ್ಛಾಮಿ,
ಯದತ್ರ ಯುಯಂ ಸ್ವಯಮ್ ಆಗತಾಃ । ೫. ರೇ, ಕಿಂ ವೃಥಾ ಜಲ್ಪಸಿ ? ೬. ಸೂದ ಆದನಂ ಮೃದು
ಪಚತಿ । ೭. ಶೀಘ್ರಂ ಗುಚ್ಛ ।

ನಾಮವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ನಪುಂಸಕದ್ವಿತಿಲಯೈಕವಚನವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣ
ವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಆಗ ಅವಕ್ಕೆ ಲಿಂಗವಿಭಕ್ತಿವಚನಗಳಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅವು
ಅವ್ಯಯಗಳೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಸ್ವಯಮ್ ಎಂಬ ಅವ್ಯಯವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ವಿಭಕ್ತಿವಚನಗಳ
ಜೊತೆಗೆ ಅವಧಾರಣಾರ್ಥವಾಗಿ (Emphatically) ಉಪಯೋಗಿಸುವರು.

೧೪೧. ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕಸರ್ವನಾಮಗಳಂತೆ (ಖಂ. ೯೨, ೯೫) ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ
ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದಲೂ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟಾರ್ಥಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಗಳು (Indefinite
Demonstrative Adverbs) ಹುಟ್ಟುವವು. ಉದಾ :

೧. ಕುತ್ರ (ಎಲ್ಲಿ) ಸಂಚರತಿ ? ಕುತ್ರಚಿತ್ (ಎಲ್ಲಿಯೋ) ಸಂಚರತಿ ।

1. ಕಾಲೇ ಸಮಾಗತೋಽಸಿ, ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಆಗತಃ, ತೇನ ಕಥಯಾಮಿ, ತಸ್ಮಾದ್ ವದಾಮಿ
- ಮುಂತಾದವುಗಳು ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಗಳಾದರೂ ವಿಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ನಾಮಗಳು, ಅವ್ಯಯಗಳಲ್ಲ.

೨. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ಕ್ರುತ (ಎಲ್ಲಿಂದ) ಆಗತಾಃ ? ಕ್ರುತೋಽಪಿ (ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ) ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ
 ಆಗತಾಃ । ೩. ಕಥಂ (ಹೇಗೆ) ಪಾರಂಗತಾ ಯುಯಮ್ ? ಕಥञ्चित್, ಕಥಮಪಿ (ಹೇಗೋ,
 ಕಷ್ಟದಿಂದ) ಪಾರಂಗತಾ ವಯಮ್ । ೪. ಕದಾ (ಯಾವಾಗ) ಅನೃತಂ ವದೇತ್ ಸಃ ? ಕದಾಚಿತ್
 (ಒಂದುವೇಳೆ) ಸ ಅನೃತಂ ವದೇತ್ । ೫. ಕಿಂ ಕದಾಚಿತ್ (ಎಂದಾದರೂ) ಕೋಽಪಿ
 (ಯಾರಾದರೂ) ವಿಢಾ ಕಾರಣಂ ಪ್ರಿಯತೇ ? ೬. ಕ್ರುತಃ (ಏಕೆ) ಸ ಁವಂ ವದತಿ ?
 ೭. ಕ್ರುತಶ್ಚಿತ್ (ಕ್ರುತಶ್ಚನ, ಕ್ರುತೋಽಪಿ) ಕಾರಣಾತ್ (ಯಾವದೋ ಕಾರಣದಿಂದ) ಸ
 ಬಾಲ್ಯೇ ಁವ ಮೃತಃ ॥

೧೪೨. ಅಪಿ, ತು, ಹಿ, ಁವ, ಚ, ಖಲು, ಕಿಲ, ಇವ - ಮುಂತಾದ ಪರ
 ನಿಪಾತಾವ್ಯಯಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ಬೇರೆಯ
 ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಬಗೆಬಗೆಯ ಅರ್ಥವಿಶೇಷಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ವಾಕ್ಯದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ
 ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದು. ಀ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಗಳ ಅರ್ಥ
 ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಿರಿ :

೧. ಇದಾನಿಮಪಿ (ಀಗಲಾದರೂ) ಸತ್ಯಂ ವದಃ । ೨. ಇದಾನಿಂ ತು (ಀಗಲಾದರೂ)
 ಸ ಮೃಗೋ ವನೇ ವಸತಿ । ೩. ಇದಾನಿಂ ಹಿ (ಀಗಲಲ್ಲವೆ) ಹೇಮಂತಃ ? ೪. ಇದಾನಿಮೇವ
 (ಀಗತಾನೆ) ಮಿತ್ರಮಾಗತಮ್ । ೫. ಇದಾನಿಂ ಚ (ಮತ್ತು ಀಗ) ಸರ್ವೇ ನಿರ್ಗಚ್ಛತಿ ।
 ೬. ಇದಾನಿಂ ಖಲು ವೈಶಾಖಮಾಸಃ ? (ಀಗಲೆ ಅಷ್ಟೆ ವೈಶಾಖಮಾಸ ?) ೭. ಇದಾನಿಂ ಕಿಲ
 (ಀಗಲೆ ಅಂತೆ) ಸ ಇಶ್ವರಂ ದರ್ಶಯತಿ । ೮. ಅತಿವಿ (ಬಹಳ ಬಹಳ) ಕಷ್ಟಂ ಗತೋಽಸಿ ।
 ೯. ಕಿಮಿತಿ (ಏನೆಂದು, ಏತಕ್ಕೆ) ಇತ್ಯಂ ಭಣಸಿ (ಹೇಳುತ್ತೀಯೆ) ? ೧೦. ಕಿಂ ಚ
 (ಮತ್ತು, ಇದಲ್ಲದೆ) ನಾಹಂ ತತ್ರ ಕದಾಪಿ (ಎಂದೂ) ಅಗಚ್ಛಮ್ । ೧೧. ಅಪಿ ಚ
 (ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ) ನ ಸ್ಥಾಣೌ ಜಾತುಚಿತ್ ಪುರುಷೋ ವಿಧತೇ । ೧೨. ಕಿञ್ಚಾನ್ಯತ್
 (ಮತ್ತೊಂದೇನೆಂದರೆ) ಇದಾನಿಮಿವ (ಀಗಿನಂತೆ) ನ ಯುಗಾಂತರೇ ವರ್ಣಸङ್ಕರ
 ಆಸೀತ್ ॥

ಀ ಕೆಳಗಿನ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಗಳಲ್ಲದೆ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಀ
 ಅಪಿ, ತು - ಮುಂತಾದ ನಿಪಾತಗಳು ಸೇರಿವೆ :

೧. ರಾಮೋ ಗಚ್ಛತಿ, ಕೃಷ್ಣೋಽಪಿ ಗಚ್ಛತಿ । ೨. ವಿಥಾಂ ವಿನ್ಯಯಂ ವಿತ್ತಂ ರೂಪಂ ವಯಃ
 ಕುಲಂ ಚ ವಿಚಿನ್ಯ (ವಿಚಾರಿಸಿ) ಕನ್ಯಾ ದೇಯಾ । ೩. ತತ್ರ (ಅದಾದರೂ) ಮೃಷೇವ ।
 ೪. ಅಯಂ ಮೃದುರಪಿ ಶಠಃ (ಮೋಸಗಾರ) । ೫. ತ್ವಯಾ ಖಲು ಉಂ ಕಥ್ಯತೇ ॥

೧೪೩. ಇಲ್ಲ, ಅಲ್ಲ - ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ನ ಎಂಬ ಅವ್ಯಯವನ್ನೂ, (ಮಾಡ)
 ಬೇಡ, ಆಗದಿರಲಿ ! - ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಾ ಎಂಬ ಅವ್ಯಯವನ್ನೂ ಬಳಸುವರು. ಈ
 ಅವ್ಯಯಗಳು ವಾಕ್ಯದ ಮೊದಲಲ್ಲಿಯೂ ಇರಬಹುದು.

ಅಭ್ಯಾಸ ೯೦

ಕನ್ನಡಿಸಿ :

೧. ಯುಯಂ ನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ । ೨. ನೇದಂ ಗೃಹಂ ಭವತಃ । ೩. ಅಹಂ ನೈವ ಗಚ್ಛಾಮಿ ।
 ೪. ನ ಚ ತ್ವಯಾ ಉಂ ವಾಚ್ಯಮ್ (ಹೇಳಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ) । ೫. ನ ತದೇವಂ ಭವೇತ್ ।
 ೬. ನ ಹಿ ನ ಹಿ (ಇಲ್ಲ ಇಲ್ಲ, ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ), ನ ವಯಂ ತತ್ ಪಿಬಾಮಃ । ೭. ನ ಚ
 ತನ್ನಾಸ್ತಿ (ಅದು ಇಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ಇಲ್ಲ) । ೮. ತತ್ರ ಮಾ ಗಚ್ಛ । ೯. ಮಾ ಕಶ್ಚಿತ್
 ಕದಾಪಿ (ಎಂದಿಗೂ) ದ್ರುಃಖಂ ಗಚ್ಛೇತ್ (ಹೊಂದದೆ ಇರಲಿ) ! ೧೦. ಮಾ ವಯಮ್ ಅಥಮೇ
 ರಮೇಮಹಿ ! (ನಾವು ಅಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ರತರಾಗದೆ ಇರುವಂತಾಗಲಿ !)

ವಿಶೇಷ : 'ಅಲ್ಲ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ನ' ಎಂಬ ಅವ್ಯಯವು ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣವಲ್ಲ, ನಾಮ
 ವಿಶೇಷಣ. ಅದು ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ 'ಅ' ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಉದಾ : ಅಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ -
 ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲದವನು ; ಅಕೃತಮ್ - ಮಾಡದೆ ಇರುವ ; ಅಕೃತ್ಯಾ - ಮಾಡದೆ ; ಅಕರ್ತುಮ್ -
 ಮಾಡದೆ ಇರುವದಕ್ಕೆ ; ಅರ್ತವ್ಯಮ್ - ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲದ ; ಅವದನೀಯಮ್ -
 ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲದ ; ಅಭೋಜ್ಯಮ್ - ಉಣ್ಣತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲದ.

೧೪೪. ಕೆಲವು ಅವ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಇಂಥಂಥ ನಾಮವಿಭಕ್ತಿಗಳೇ ಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮ
 ಪುಂಟು. ಅವುಗಳಿಗೆ ವಿಭಕ್ತಿಪೇಕ್ಷೆ ಕಾವ್ಯಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರಿಡಬಹುದು. ಅವ್ಯಯಾ
 ಪೇಕ್ಷಿತವಿಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಉಪಪದವಿಭಕ್ತಿಗಳೆನ್ನುವರು. ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು
 ದಲ್ಲಿ ಟ್ಟಿರುವ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ವಿಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ :

೧. ರಾಮಮಂತರಾ (ಬಿಟ್ಟು ೨) ನ ಜೀವಿಯಮ್ | ೨. ತಯೋರಂತರಾ (ನಡುವೆ ೬) ಪ್ರವಿಷ್ಟಃ | ೩. ಕಮ್ಬಲಮಂತರೇಣ (ಕಂಬಳಿಯಿಲ್ಲದೆ ೩) ಬಹಿರ್ನ ಗಚ್ಛಾಮಿ | ೪. ಶ್ರುಗಾಲಮಘಿತಃ (ನರಿಯ ಹಿಂದೂಮುಂದೂ, ಎರಡು ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಸುತ್ತಲೂ ೨) ಕುಕ್ಷುರಾ ಭವಂತಿ (ಬೊಗಗಳುತ್ತವೆ) | ೫. ರಾಮಾದರ್ವಾಕ್ (ಈಚೆಗೆ ೫) ಕೃಷ್ಣೋ ಜಾತಃ | ೬. ಪೂರ್ಣಿಮಾಯಾ ಅವಾಕ್ (ಮುಂಚೆ ೫) ಪ್ರತ್ಯಾಗಚ್ಛತಿ | ೭. ಅಲಂ (ಸಾಕು ೩) ಮೋದಕೈಃ (= ಕಡುಬುಗಳು ಬೇಡ) | ೮. ಋತೇ (೨) ಮಿತ್ರಂ (ಮಿತ್ರನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುರೆ) ಕಾರ್ಯಂ ನ ಭವತಿ | ೯. ಋತೇ (೫) ಮಿತ್ರಾತ್ (ಮಿತ್ರನಿಲ್ಲದೆ) ತನ್ನ ಭವೇತ್ | ೧೦. ಮಾಸಾತ್ ಪರಂ (ತಿಂಗಳ ಮೇಲೆ ೫) ವರ್ಷತಿ | ೧೧. ಮಾತರಂ ಪರಿತಃ (ಸುತ್ತಲೂ ೨) ಬಾಲಾ ಉಪವಿಶಂತಿ | ೧೨. ಭೂಪತೇರ್ಮರಣಾತ್ ಪಶ್ಚಾತ್ (ಬಳಿಕ ೫) ರಾಷ್ಟ್ರಸ್ಯ ಕಿಂ ಜಾತಮ್ (ಆಯಿತು) ? ೧೩. ರಾವಣಂ ಪ್ರತಿ (ಕಡೆಗೆ ೨) ಬಾಣಂ ವಿಸೃಜತಿ (ಬಿಡುತ್ತಾನೆ) | ೧೪. ಪ್ರಾಕ್ (ಮುಂಚೆ ೫) ಸೃಷ್ಟೇಃ, ಇದಂ ಸರ್ವಂ ಆತ್ಮೈವ | ೧೫. ಭಟಸ್ಯ ಪುರತಃ (ಮುಂದೆ ೬) ಕಿಂ ಸ್ಥಿತಮ್ ? ೧೬. ಗ್ರಾಮಾದ್ ಬಹಿಃ (ಹೊರಗೆ ೫) ತಟಾಕೋಽಸ್ತಿ (ಕೊಳವಿದೆ) | ೧೭. ಅರ್ಥಂ (ಅರ್ಥನ, ಅರ್ಥಾತ್) ವಿನಾ (ಇಲ್ಲದೆ ೨, ೩, ೫) ಕಾರ್ಯಂ ನ ಸಿಧ್ಯೇತ್ | ೧೮. ರಾಮೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಸಹ (ಸಮಮ್, ಸಾಕಮ್, ಸಾರ್ಥಮ್ ೩) ಗಚ್ಛತಿ | ೧೯. ರಾಮಾಯ ನಮಃ (೪) | ೨೦. ಸ್ವಸ್ತಿ (೪) ಪ್ರಜಾಭ್ಯಃ ||

೧೪೫. ಎರಡು ಪದಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವ ಅವ್ಯಯಗಳನ್ನು ಸಂಬಂಧಕಾವ್ಯಯಗಳು (Conjunctions) ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಈ ಕೆಳಗೆ ಇಂಥ ಕೆಲವು ಅವ್ಯಯಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವೆವು.

I

ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳು ಸಮಪ್ರಧಾನ (Co-ordinate) ಆಗಿವೆ :

೧. ಆಪ್ರಾಶ್ಚ ಸಿಕ್ತಾಃ, ಪಿತರಶ್ಚ ತರ್ಪಿತಾಃ | ೨. ಭೃತರಾಷ್ಟ್ರೋ ವನಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠತೇ (ಹೊರಡುತ್ತಾನೆ) ; ಗಾನ್ಧಾರ್ಯಪಿ ತಮನುಗಚ್ಛತಿ | ೩. ನ ಕೇವಲಂ ಚೋರೇಣ ಧನಂ ನ ಲಬ್ಧಮ್, ಕಿಂ ತು (ಕಿಂ ತರ್ಹಿ, ಅಪಿ ತು) ತಸ್ಯ ಹಸ್ತೋಽಪಿ ಕರ್ತೀತಃ | ೪. ಸ್ವಾಮಿನ್, ನಾಽಪರಾಧೋ ಮಮ, ನ ಚ ಸತ್ವಾನಾಮ್ ||

೧. ಮಾವಿನ ಗಿಡಗಳಿಗೆ ನೀರುಹಾಕಿದ್ದೂ ಆಯಿತು ; ಪಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ತೃಪ್ತಿ ಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ್ದೂ ಆಯಿತು. ೨. ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನು ವನಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿದ್ದಾನೆ, ಗಾಂಧಾರಿಯೂ ಅವನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಿದಾಳೆ. ೩. ಕಳ್ಳನಿಗೆ ಧನವು ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ, ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅವನ ಕೈಯೂ ಕತ್ತರಿಸಿಹೋಯಿತು. ೪. ಸ್ವಾಮಿಯೆ, ನನ್ನ ತಪ್ಪಲ್ಲ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ತಪ್ಪೂ ಅಲ್ಲ.

ಮೇಲೆಕೊಟ್ಟಿರುವ ಅವ್ಯಯಗಳು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು (Co-Ordinatives). ಅವು ಒಂದರ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.

II

೧. ತ್ವಂ ವಾ ಅಪರಾಥಿ, ತವ ತಾತೋ ವಾ, ಕಿಂ ಮಮಾನೇನ ವ್ಯಾಪಾರೇಣ ? ೨. ಕಿಂ ತೇ ಸರ್ವೇ ಗತಾಃ, ಕಿಂ ವಾ (ಅಥವಾ, ಆಹೋಸ್ವಿತ್, ಉತ, ಉತಾಹೋ) ಸ ಏಕ ಏವ ? ೩. ನಾಹಂ ತದ್ಭಕ್ಷಯಾಮಿ, ನ ವಾ ಮಮ ಮಿತ್ರಾಣಿ | ೪. ಕ್ಷಿಪ್ರಮಾಗच्छ, ನೋ ಚೇತ್ (ಅನ್ಯಥಾ, ಅಪರಥಾ, ಇತರಥಾ, ಅಥವಾ) ಅಹಂ ಮರಿಷ್ಯಾಮಿತಿ ನಿಶ್ಚಯಃ | ೫. ಇಶ್ವರೋ ನಾಸ್ತಿ ಚೇತ್, ನಾಸ್ತಿ ನೋ ಹಾನಿಃ, ಅಥ ಪುನರಸ್ತಿ, ನಾಸ್ತಿಕೋ ಹತಃ ||

೧. ನೀನೇ ಅಪರಾಧಿಯೋ, ಅಥವಾ ನಿಮ್ಮಪ್ಪನೋ, ಈ ಕೆಲಸದಿಂದ (ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು) ನನಗೇನು ? ೨. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಹೋದರೋ, ಅಥವಾ ಅವರೊಬ್ಬನೇಯೋ ? ೩. ನಾನೂ ಅದನ್ನು ತಿನ್ನುವದಿಲ್ಲ, ನನ್ನ ಮಿತ್ರರೂ (ತಿನ್ನುವದಿಲ್ಲ). ೪. ಬೇಗನೆ ಬಾ, ಇಲ್ಲವಾದರೆ ನಾನು ಸಾಯುವೆನೆಂಬುದು ನಿಶ್ಚಯ. ೫. ಈಶ್ವರನು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ನಮಗೆ ನಷ್ಟವಿಲ್ಲ, ಇದ್ದರೆ ನಾಸ್ತಿಕನು ಕೆಟ್ಟ.

ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಅವ್ಯಯಗಳು ಪಕ್ಕಾಂತರಾರ್ಥಕಗಳು (Alternatives).

III

೧. ಶಾಸ್ತ್ರವಿತ್¹ ಸಃ, ಅಪಿ ತು (ಕಿಂ ತು) ಮೂಃಃ | ೨. ನಾಯಂ ಧನವಾನ್, ವಿಶ್ವಾಂವಾಸ್ತು | ೩. ಅಸ್ತು ಸ ಬಲವಾನ್, ತಥಾಪಿ (ಏವಮಪಿ) ಆಹಾರಂ ವಿನಾ ನ ಜೀವೇತ್ | ೪. ಉತ್ತರಸ್ಯಾ² ದಿಶಿ ಹಿಮಾಲಯೋ ವರ್ತತೆ, ದಕ್ಷಿಣಸ್ಯಾಂ ತು ನ ಕೋಽಪಿ ಕುಲಾಚಲೋಽಸ್ತಿ ||

1. ಇದು ದಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ. 2. ಉತ್ತರಾ, ದಕ್ಷಿಣಾ, ಪೂರ್ವಾ, ಅಪರಾ - ಈ ದಿಕ್ಕಾಚಲಗಳನ್ನು ಸರ್ವಾ ಶಬ್ದದಂತೆ (ಒಂದನೆಯ ಭಾಗ, ಪಾ. ೪೬) ನಡೆಯಿಸಬೇಕು.

೧. ಅವನು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನು, ಆದರೆ ಮೂರ್ಖನು. ೨. ಅವನು ಧನವಂತನಲ್ಲ, ವಿದ್ಯಾವಂತನೇನೋ ಆಗಿದಾನೆ. ೩. ಅವನು ಬಲವುಳ್ಳವನೇ ಆಗಿರಲಿ, ಆದರೂ ಆಹಾರವಿಲ್ಲದೆ ಜೀವಿಸಿರಲಾರ. ೪. ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯವಿದೆ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಾದರೋ ಯಾವ ಕುಲಪರ್ವತವೂ ಇಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಅವ್ಯಯಗಳು ವಿರೋಧಾರ್ಥಕಗಳು (Adversatives).

೧. तस्य कालेन महती वित्तमात्रा सञ्जाता ; ततः (अतः, अत एव) स कस्यचिद्^१ (कस्मिंश्चिद्) विश्वासं न करोति । २. मूर्ख आत्मानं पण्डितं मन्यते ; तथा च न कमपि प्रणमति । ३. ते बाहुष्यामेव नदीं तरेयुः ; तथा हि धैर्येण जलं प्रविशन्ति । ४. किं भोजनमिच्छसि ? तर्हि (तथा चेत्, एवं चेत्) शीघ्रमागच्छ । ५. स्वां भक्त्या प्रणमामः ; त्वं हि नः पिता विद्यादानेन । ६. गुरुतरं प्रयोजनमस्ति ; तत् सत्वरं गच्छामः । ७. चौरैराक्रान्तोऽयं प्रदेशः ; एवं च न स्थातव्यमत्र ॥

೧. ಅವನಿಗೆ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಹಣದ ಗಂಟು ಆಯಿತು ; ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಯಾರನ್ನೂ ನಂಬುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ೨. ಮೂರ್ಖನು ತನ್ನನ್ನೇ ಪಂಡಿತನೆಂದೆಣಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ (= ತಾನು ಪಂಡಿತನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ) ; ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಯಾರನ್ನೂ ನಮಸ್ಕರಿಸುವದಿಲ್ಲ. ೩. ಅವರು ತೋಳುಗಳಿಂದಲೇ ಈಜಿಕೊಂಡು ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿಯಾರು ; ಆದ್ದರಿಂದಲೇ (ಅಲ್ಲವೆ) ಧೈರ್ಯದಿಂದ ನೀರನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ (= ನೀರೊಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿದ್ದಾರೆ) ! ೪. ಊಟವನ್ನಿಚ್ಛಿಸುತ್ತೀಯೋ (= ಊಟ ಬೇಕೇನು) ? ಹಾಗಾದರೆ ಬೇಗ ಬಾ. ೫. ನಿನ್ನನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ ; ಏಕೆಂದರೆ ವಿದ್ಯಾದಾನಮಾಡಿರುವವರಿಂದ ನೀನೇ ನಮ್ಮ ತಂದೆ. ೬. ಬಹಳ ಪ್ರಯೋಜನ (ಆಗತಕ್ಕದ್ದು) ಇದೆ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇಗನೆ ಹೋಗೋಣ. ೭. ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಕಳ್ಳರಿಂದ ಅಕ್ರಾಂತವಾಗಿರುತ್ತದೆ (= ಇಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳರು ಹೆಚ್ಚು) ; ಹೀಗಿರುವದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ರತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ.

ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಅವ್ಯಯಗಳು ಹೇತುರ್ಥಕಗಳು (Illatives).

1. ಯಾರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಇಡಬೇಕೋ ಅವರ ಹೆಸರು ಸಪ್ತಮೀ ಅಥವಾ ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ರಬೇಕು.

೧೪೬. ಈ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಯಗಳು ಕೂಡಿಸಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಸಮಪ್ರಧಾನವಾಗಿಲ್ಲ. ಅವು ಅಂಗಾಂಗಿಭಾವದ ವಾಕ್ಯಗಳು (Principal and Subordinate Clauses).

ಅಂಗಾಂಗಿಭಾವದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯತ್ ಶಬ್ದವೂ (ಖಂ. ೧೧೩, ೧೨೬) ಅದ ರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಶಬ್ದಗಳೂ ಅವ್ಯಯಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವೆವು :

೧. ನ ಜಾನಾಸಿ ಯತ್¹ ಕೇನ ಕರ್ಮಣಾ ತ್ವಯಾ ನರಕಮುಪಾರ್ಜಿತಮ್ । ೨. ಕಥಿತ-
ಮಾಸೀನ್ಮಯಾ ಯತ್ ಸಮುದ್ರವೇಲಯಾ ಅಙ್ಡಾನಾಂ ವಿನಾಶೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ । ೩. ಯದಾ ಪುನರಾಗಚ್ಛತಿ,
ತದಾ ಕಥಯಿಷ್ಯಾಮಿ । ೪. ಯದಾ ಯದಾ ಧರ್ಮಸ್ಯ ಗ್ಲಾನಿರ್ಭವತಿ, ತದಾ ತದಾ ಭಗವಾನ್ ಮಾಯಯಾ
ಸಂಭವತಿ । ೫. ಕದಾ ಪುನರಾಗಂತಾಸಿ ? - ಇತಿ ಮಿತ್ರಾಣಿ ಮಾಮ್ ಅಪೃಚ್ಛನ್ । ೬. ಯತ್ರ ಯತ್ರ
ಧೂಮೋ ದೃಶ್ಯತೇ, ತತ್ರ ತತ್ರ ಅವಶ್ಯಮಗ್ನಿನಾ ಭಾವ್ಯಮ್ । ೭. ಯತ್ರ ಯತ್ರ ರಘುನಾಥಕೀರ್ತನಂ ಭವತಿ,
ತತ್ರ ತತ್ರ ಮಾರುತಿಸ್ತಿಷ್ಠತಿ । ೮. ತ್ವಂ ಕುತ ಆಗತ ಇತ್ಯೇತತ್ ಚಿಂತಯ । ೯. ಕುತ್ರ ಜಲಂ
ಲಭ್ಯತ ಇತಿ ತು ನ ಜಾನೀಮಃ । ೧೦. ಕಥಂ ಕೃತಂ ತ್ವಯಾ ಇತಿ ಮಾಂ ವದ । ೧೧. ನ ಮಹ್ಯಂ
ತದ್ರೋಚತೇ ಯತೋ (ಯಸ್ಮಾತ್, ಯೇನ) ತನ್ನಿಷಿಡ್ಧಂ ಶಾಸ್ತ್ರೇಣ । ೧೨. ಯತ್ ಸ ಸ್ವಮೇವಂ ವದತಿ,
ತತೋಽಹಂ ವಿಶ್ವಾಸಂ ಕರೋಮಿ । ೧೩. ಸ ತಾವದುಚ್ಛೈಃ ಕ್ರೋಶತಿ ಯಾವತ್ ಸ್ವರಭङ್ಗೋ ಜಾಯತೇ ।
೧೪. ಯಥಾ ಸ ಜೀವತಿ ತಥಾ ಕುರು । ೧೫. ಯದೇವ ಚೋರಃ ಪ್ರವಿಷ್ಟಃ, ತದೇವ ರಕ್ಷಾಪುರುಷೋ-
ಪ್ಯಾಗಚ್ಛತ್ । ೧೬. ಯದ್ವಾ ಪಠತಿ, ಯದಿ ವಾ ನ ಪಠತಿ, ಸರ್ವಥಾಪಿ ಸ ಮೂರ್ಖಃ ಏವ ।
೧೭. ಯದ್ವಾಪಿ ತಚ್ಛುಡ್ಧಮ್, ತಥಾಪಿ ನಾಚರಣೀಯಮ್, ಲೋಕವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್ । ೧೮. ಯತ್ರಾಪಿ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ಸಂತಿ, ತತ್ರಾಪಿ ನ ಸ್ಥಾತವ್ಯಂ ತೇ ಚೇತ್ ಸ್ಯುರ್ದುರಾಚಾರಾಃ । ೧೯. ಯಥಾ ತ್ವಂ ಸತ್ಯಂ
ವದಸಿ, ತಥಾ ದೇವಾ ಅವಶ್ಯಂ ತ್ವಾಂ ರಕ್ಷೇಯುಃ । ೨೦. ಯಥಾ ವಿಷ್ಣುಮಯಂ ಸತ್ಯಮ್, ಯಥಾ
ವಿಷ್ಣುಮಯಂ ಜಗತ್ । ಯಥಾ ವಿಷ್ಣುಮಯಂ ಸರ್ವಮ್, ಪಾಪ್ಮಾ ಮೇ ನಶ್ಯತಾಂ ತಥಾ ॥

೧. ಆ ಕರ್ಮದಿಂದ ನರಕವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡೆನೆಂಬುದನ್ನು ನೀನರಿಯೆ.

1. ಉಪವಾಕ್ಯದ ಅವ್ಯಯಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಹಸಂಬಂಧವಾದ (Coordinate) ಅವ್ಯಯಗಳನ್ನೂ ಬೇರೆಯೇ ಅಕ್ಷರದಲ್ಲಿಟ್ಟಿದೆ.

೨. ಸಮುದ್ರದ ಉಬ್ಬರದಿಂದ ಮೊಟ್ಟೆಗಳು ನಾಶವಾಗುವವೆಂದು ನನ್ನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು (= ನಾನು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದ್ದೆ). ೩. ಯಾವಾಗ ಮತ್ತೆ ಬರುವನೋ ಆಗ ಹೇಳುವೆನು. ೪. ಯಾವಯಾವಾಗ ಧರ್ಮದ ಕುಂದು ಆಗುವದೋ ಆಗಾಗ ಭಗವಂತನು ಮಾಯೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ೫. ಮತ್ತೆ ಯಾವಾಗ ಬರುವವ ನಾಗಿದ್ದೀಯೆ (= ಬರುವೆ) ಎಂದು ಮಿತ್ರರು ನನ್ನನ್ನು ಕೇಳಿದರು. ೬. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಹೊಗೆ ಕಾಣಲ್ಪಡುವದೋ (= ಕಾಣಿಸುವದೋ) ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಇರೋಣಾಗಬೇಕು (= ಹೊಗೆಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯಿರಬೇಕು). ೭. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ರಘುನಾಥನ ಕೀರ್ತನವೋ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಾರುತಿ ಇರುತ್ತಾನೆ. ೮. ನೀನು ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಯೋಚಿಸಿಕೊ. ೯. ಎಲ್ಲಿ ನೀರು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅರಿಯುವು. ೧೦. ಅದು ನಿನ್ನಿಂದ ಹೇಗೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂಬುದನ್ನು (= ನೀನು ಅದನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು) ನನಗೆ ಹೇಳು. ೧೧. ಅದು ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ನಿಷಿದ್ಧವಾಗಿರುವದರಿಂದ ನನಗೆ ರುಚಿಸುವದಿಲ್ಲ (= ಸರಿ ಎನಿಸುವದಿಲ್ಲ.) ೧೨. ಅವನು ತಾನೇ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನಷ್ಟೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ (= ನಂಬುತ್ತೇನೆ). ೧೩. ಅವನಂತೂ ಸ್ವರಭಂಗವಾಗುವವರೆಗೆ (= ಗಂಟಲು ಒಡೆಯುವವರೆಗೂ) ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕಿರುಚುತ್ತಾನೆ. ೧೪. ಅವನು ಹೇಗಾದರೆ ಬದುಕುವನೋ ಹಾಗೆ ಮಾಡು (= ಅವನು ಬದುಕುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡು). ೧೫. ಕಳ್ಳನು ಯಾವಾಗ ಹೊಕ್ಕನೋ ಆಗಲೇ ಪೋಲೀಸಿನವನೂ ಬಂದನು. ೧೬. ಓದಲಿ, ಓದದೆ ಇರಲಿ, ಹೇಗೂ ಅವನು ಮೂರ್ಖನೇ. ೧೭. ಅದು ಶುದ್ಧವೇ ಸರಿ, ಆದರೂ ಲೋಕವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವದರಿಂದ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ೧೮. ಎಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ಇದ್ದರೂ ಅವರು ದುರಾಚಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಇರಬಾರದು. ೧೯. ನೀನು ಸತ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀಯೋ ಹಾಗೆ (= ಹೇಳುತ್ತಿರುವೆಯಾದ್ದರಿಂದ) ದೇವತೆಗಳು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಯಾರು. ೨೦. ಸತ್ಯವು ಹೇಗೆ ವಿಷ್ಣುಮಯವೋ, ಜಗತ್ತು ಹೇಗೆ ವಿಷ್ಣುಮಯವೋ, ಎಲ್ಲವೂ ಹೇಗೆ ವಿಷ್ಣುಮಯವೋ ಹಾಗೆ (= ವಿಷ್ಣುಮಯವಾಗಿರುವದು ನಿಜವಾದರೆ) ನನ್ನ ಪಾಪವು ನಾಶವಾಗಲಿ !

ಪ ರಿ ಶಿ ಷ್ಯ

ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿರುವ ನಾಮಗಳ ರೂಪಾವಳಿ

ಸೂಚನೆ :- ಇಲ್ಲಿ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬರೆದಮೇಲೆ ಹಾಕಿರುವುದು ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ. ಆ ಪುಟದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದದ ರೂಪಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ಅದರ ರೂಪವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. 'ವಿ' ಎಂದರೆ ವಿಶೇಷಣವೆಂದರ್ಥ. 'ಕೃ' ಎಂದರೆ ಕೃದಂತ.

೧. ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು

ಇಕಾರಾಂತ ಮಣಿ - ರತ್ನ	೮
ಇ " ಆಗ್ನಿ - ಅಗ್ನಿದೇವತೆ, ಬೆಂಕಿ	೧೧
ಉ " ವಾಯು - ವಾಯುದೇವತೆ, ಗಾಳಿ	೧೧
ಋ " ಹೃ - ಒಯ್ಯುವವ	೪೬
ಋ " ಪಿತೃ - ತಂದೆ	೪೭
ಓ " ಗೋ - ಎತ್ತು	೫೦
ಜ " ಭಿಷಕ್ - ವೈದ್ಯ	೫೯
ತ " ಮರತ್ - ಗಾಳಿ, ದೇವತೆ	೫೧
ತ " ಭವತ್ (ಕೃ.ವಿ.) - ಇರುವ	೫೪
ತ " ಮಹತ್ - ದೊಡ್ಡ	೬೦
ದ " ಸುಹೃದ್ - ಸ್ನೇಹಿತ	೫೯
ಞ " ರಾಜನ್ - ಅರಸ	೭೩
ಞ " ಆತ್ಮನ್ - ಆತ್ಮ, ತಾನು	೭೩
ಞ " ಗುಣಿನ್ - ಗುಣವುಳ್ಳ	೭೭
ತ " ವಿಶ್ - ವೈಶ್ಯ	೧೨೭
ತ " ಕೀದೃಶ್ - (ವಿ.) ಎಂಥ	೧೨೭
ಷ " ದ್ವಿಷ್ - ಹಗೆ	೧೨೭

ಷ " ಅಚಕ್ಷುಷ್ - (ವಿ.)

- ಕಣ್ಣಿಲ್ಲದ ೧೨೯

ಸ " ಚಂದ್ರಮಸ್ - ಚಂದ್ರ	೧೨೯
ಸ " ಶ್ರೇಯಸ್ - ಒಳ್ಳೆಯ	೧೩೨
ಸ " ವಿಧ್ವಸ್ - ಬಲ್ಲವ	೧೩೩
ಸ " ತಪೇಯಿವಸ್ (ವಿ.) - ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದವ	೧೩೩

೨. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು

ಇಕಾರಾಂತ ಮತಿ - ಅಭಿಪ್ರಾಯ	೮
ಉ " ಧೇನು - ಕರೆಯುವ ಹಸು	೧೫
ಊ " ವಧು - ಮದುವಣಗಿತ್ತಿ, ಸೊಸೆ, ಹೆಂಡತಿ	೧೫
ಋ " ಮಾತೃ - ತಾಯಿ	೪೭
ಓ " ಗೋ - ಹಸು	೫೦
ಐ " ನೌ - ದೋಣಿ, ಹಡಗು	೫೦
ಚ " ವಾಕ್ - ಮಾತು	೬೦
ದ " ಸಂಪದ್ - ಸಂಪತ್ತು	೫೯
ಶ " ದಿಶ್ - ದಿಕ್ಕು	೧೨೭

೩. ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು		ದ " ತದ್ (ವಿ, ನ,) - ಅದು, ಆ ೧೦೩
ಇಕಾರಾಂತ ವಾರಿ - ನೀರು	೧೩	(ಇದರ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗರೂಪ ೧ನೆಯ ಭಾಗ ಪಾ. ೪೬)
ಇ " ಶ್ರುತಿ - ಶುದ್ಧ	೧೪	ದಕಾರಾಂತ ಏತದ್ (ವಿ.ಪು.) - ಇವನು, ಈ ೧೦೩
ಉ " ಮಧು - ಜೇನುತುಪ್ಪ	೧೩	ದ" ಏತದ್ (ವಿ.ನ.) - ಇದು, ಈ ೧೦೩
ಉ " ಮೃದು - (ವಿ.) - ಮೆತ್ತನೆಯ	೧೪	(ಇದರ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಋ ಶಬ್ದದಂತೆ ; ಮೊದಲು ಏಕಾರವಿದ್ದರಾಯಿತು)
ಋ " ಹರ್ಷ - (ವಿ.) - ಒಯ್ಯುವ	೪೬	ದಕಾರಾಂತ ಯತ್ (ವಿ.) - ಯಾವನೋ, ಯಾವ ೧೧೫
ತ " ಭವತ್ (ವಿ.) - ಇರುವ	೫೬	(ಇದು ಋ ಶಬ್ದದಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯುವದು. ಏಃ, ಏ, ಯ್ ಎಂಬಿವು ಪ್ರ.ವಿ.)
ತ " ಧೀಮತ್ (ವಿ.) - ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ	೫೭	ಮಕಾರಾಂತ ಕಿಮ್ (ವಿ.) - ಯಾವನು? ಯಾವ ? ೯೬
ನ " ಬ್ರಹ್ಮಾನ್ (ನ.) - ಬ್ರಹ್ಮವು	೭೪	(ಇದರ ರೂಪಗಳನ್ನು ೧ನೆಯ ಭಾಗದ ೩೧, ೪೭ನೆಯ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.)
ನ " ಗುಣಿನ್ (ವಿ.) - ಗುಣವುಳ್ಳ	೭೭	ಕಿಂಚಿತ್, ಕಿಂಚನ, ಏಕ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪು. ೧೨೦ರಲ್ಲಿ ನೋಡಿ.)
೪. ಸರ್ವನಾಮಶಬ್ದಗಳು		
ಅಕಾರಾಂತ ಸ್ವ (ವಿ.) - ತಾನು,		
	ತನ್ನ ೭೬	
ದ" ತದ್ (ವಿ.ಪು.) - ಅವನು, ಆ ೧೦೩		

ಕೃದಂತಗಳೂ ಕೃದಂತಾವ್ಯಯಗಳೂ

೧. ವರ್ತಮಾನ ಕೃ. ಭವತ್ ಇಚ್ಛತ್ - ಮುಂತಾದ ಕೃದಂತಗಳ ಪುಲ್ಲಿಂಗರೂಪಗಳು	೫೩, ೫೪
೨. ವರ್ತಮಾನಕೃದಂತಗಳ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗರೂಪಗಳು	೫೬
೩. " ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳ ರೂಪಗಳು	೫೭
೪. ವಿಧ್ಯಾದ್ಯರ್ಥಕ ಕೃದಂತಗಳು (ಕರ್ತವ್ಯ, ಕರಣೀಯ, ಕಾರ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ)	೧೨೩
೫. ತ್ರುಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾದ ಕೃದಂತಗಳು (Infinitive)	೧೨೪
೬. ತ್ವಾ, ಯ - ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಭೂತಕೃದಂತಾವ್ಯಯಗಳು	೧೨೫
೭. ಕಾಲ, ಸ್ಥಾನ, ಪ್ರಕಾರ, ಕಾರಣ - ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಿಸುವ ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷಣಾವ್ಯಯಗಳು (Adverbs)	೧೩೯

ಧಾತುರೂಪಾವಳಿ

ಸೂಚನೆ :- ಕಂಸದಲ್ಲಿರುವುದು ಗಣಸಂಖ್ಯೆ ; ಅರ್ಥದ ಮುಂದಿರುವುದು ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ.

ವರ್ತಮಾನಕಾಲ

ಪರಸ್ಮೈಪದಿಗಳು		ಕ್ಷಾಲ್ (೧೦) - ತೊಳೆ	೨೭
ವದ್ (೧) - ಹೇಳು	೧೯	ಶ್ರು (೧) - ಕೇಳು	೬೨
ವಿಶ್ (೬) - ಹೊಗು	೨೧	ಗ್ರಹ್ (೯) - ಹಿಡಿ	೬೩
ತುದ್ (೬) - ನೋಯಿಸು	೨೧	ಜ್ಞಾ (೯) - ತಿಳಿ, ಅರಿ	೬೩
ದಿಶ್ (೬) - ತೋರಿಸು	೨೧	ಆತ್ಮನೇಪದಿಗಳು	
ನಮ್ (೧) - ನಮಸ್ಕರಿಸು	೨೩	ಸ್ಪಂದ್ (೧) - ಅಲುಗಾಡು	೨೭
ಬ್ರುಃ (೧) - ತಿಳಿ	೨೭	ವಿದ್ (೪) - ಇರು	೨೭
ಕ್ರುಪ್ (೪) - ಸಿಟ್ಟಾಗು	೨೭	ಜುಃ (೬) - ಸೇವಿಸು	೨೭
ಸ್ಫುಡ್ (೬) - ಅರಳು	೨೭	ಅರ್ಥ್ (೧೦) - ಬೇಡು	೨೭

ಅನದ್ಯತನಭೂತ

ಪರಸ್ಮೈಪದಿ		ಆತ್ಮನೇಪದಿ	
ವದ್ (೧) - ಹೇಳು	೬೫	ಕೃ (೮) - ಮಾಡು	೧೧೧
ತುಃ (೪) - ಸಂತೋಷಪಡು, ತೃಪ್ತೆ		ಮುದ್ (೧) - ಸುಖಪಡು	೬೫
	ನಾಗು ೬೫	ಜನ್ (೪) - ಹುಟ್ಟು	೬೫
ಸ್ಪೃಶ್ (೬) - ಮುಟ್ಟು	೬೬	ಘ್ರಸ್ಜ್ (೬) - ಹುರಿ	೬೬
ಪ್ರೀ (೧೦) - ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸು	೬೬	ಚಿತ್ (೧೦) - ಅರಿ	೬೬
ಅಸ್ (೨) - ಇರು	೧೧೧		

ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳ ಅರ್ಥಗಳು (Moods)

ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲ

ಭೂ (೧) - ಇರು	೬೮	ತಪ್ (೪) - ತಪಸ್ಸುಮಾಡು	೬೮
ಲುಠ್ (೬) - ಹೊರಳಾಡು	೬೮	ಕಶ್ (೧೦) - ಹೇಳು	೬೮

ಆಜ್ಞಾದ್ಯರ್ಥ (Imperative)

ಪ್ (೧) - ಓದು	೧೦೮	ಅಸ್ (೨) - ಇರು	೧೧೦
ದೃಶ್ (೪) - ನೋಡು	೧೦೮	ಕೃ (೮) - ಮಾಡು	೧೧೦
ಸ್ಮ (೧) - ಹರಿ	೧೦೯	ಮುಡ್ (೧) - ಸುಖಪಡು	೧೦೯
ನೃತ್ಯ (೪) - ಕುಣಿ	೧೦೯	ಯುಘ್ (೪) - ಯುದ್ಧಮಾಡು	೧೦೯
ತುಡ್ (೬) - ನೋಯಿಸು	೧೦೯	ದಿಶ್ (೬) - ತೋರಿಸು	೧೦೯
ಕತ್ಯ (೧೦) - ಹೇಳು	೧೦೯	ಘುಷ್ (೧೦) - ಸಾರಿಸು	೧೦೯
ವಡ್ (೧) - ಹೇಳು	೧೧೩	ವಂದ್ (೧) - ಪಂದಿಸು	೧೧೩

ವಿಧ್ಯಾದ್ಯರ್ಥ (Potential)

ವಡ್ (೧) - ಹೇಳು	೧೧೩	ಕೃ (೮) - ಮಾಡು	೧೧೩
ಅಸ್ (೨) - ಇರು	೧೧೩	ವಂದ್ (೧) - ಪಂದಿಸು	೧೧೩

ಕೆಲವು ಸಂಸ್ಕೃತಗ್ರಂಥಗಳು

ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಯಾವ ಆಯಾಸವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಲಿಯುವದಕ್ಕೆಂದು ಹೊಸ ಗ್ರಂಥಾವಳಿಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯ ಪರಿಚಯವಿರುವವರಿಗೆಲ್ಲ ಇದು ಅತ್ಯುತ್ತಮಸಾಧನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ - ಒಂದನೆಯ ಭಾಗ : ಇದರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಗಳ ಪರಿಚಯ, ಅ ಆ ಕಾರಾಂತನಾಮಗಳು, ವಿಶೇಷಗಳು, ತಕಾರಾಂತ ನಕಾರಾಂತ ನಾಮಗಳು, ಅಸ್ಕದ್, ಯುಷ್ಕದ್, ತತ್-ಸರ್ವ- ಈ ಸರ್ವನಾಮಗಳು, ಭೂತಕೃದಂತಗಳು - ಇವು ಮನದಟ್ಟಾಗುವಂತೆ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದ ಅರ್ಥದೊಡನೆ ಕೊಟ್ಟು ಅದೇ ಪದಗಳಿರುವ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವದನ್ನು ಕಲಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ವಾಕ್ಯಗಳ ಅಭ್ಯಾಸಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅನುವಾದವು ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲೇ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದರೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸ್ವಬುದ್ಧಿಯನ್ನುಪಯೋಗಿಸುವದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ - ಎರಡನೆಯ ಭಾಗ : ಈಗ ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿದೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ ಮೂರನೆಯ ಭಾಗ : ಇದರಲ್ಲಿ ಪಂಚತಂತ್ರ-ಮಿತ್ರಭೇದದ ಕಥೆಯನ್ನು (ಉಪಕಥೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು) ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಚಿಂತನೆ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಹತ್ತು ಗಣಗಳ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ವರ್ತಮಾನ, ಅನದ್ಯತನ, ಆಜ್ಞಾರ್ಥ, ವಿಧ್ಯಾರ್ಥ, ಪರೋಕ್ಷಭೂತ, ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲಗಳು - ಇಷ್ಟು ರೂಪಗಳನ್ನು ಬಳಸುವ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಕೃದಂತಗಳ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಮುಖ್ಯಸಮಾಸಗಳಿಗೆ ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕಿಸಿ :

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಕಾಶಕಾರ್ಯಾಲಯ, ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ - 573 211.